

TARTU ÜLIKOOL  
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS  
Eraõiguse instituut

Kärt Nemvalts

**AUTORI REPRODUTSEERIMIS-, LEVITAMIS- JA ÜLDSUSELE SUUNAMISE  
ÕIGUS JA NENDE PIIRANGUD INFOÜHISKONNAS**

Magistritöö

Juhendaja: prof Heiki Pisuke

Tallinn 2010

## **SISUKORD**

|                           |          |
|---------------------------|----------|
| <b>SISSEJUHATUS .....</b> | <b>4</b> |
|---------------------------|----------|

### **I. AUTORI REPRODUTSEERIMIS-, LEVITAMIS- JA ÜLDSUSELE SUUNAMISE ÕIGUS INFOÜHISKONNAS**

|                                                                               |    |
|-------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1.1. Kehtiv autoriõiguse kontseptsioon valdkonna edasise arengu alusena ..... | 11 |
| 1.2. Õigus teose reprodutseerimisele                                          |    |
| 1.2.1. Ülemaailmne areng.....                                                 | 13 |
| 1.2.2. Areng Euroopa Liidus .....                                             | 18 |
| 1.2.3. Siseriiklik areng.....                                                 | 21 |
| 1.2.4. Arengutendentsid .....                                                 | 23 |
| 1.3. Õigus teose levitamisele                                                 |    |
| 1.3.1. Luba teost levitada kui autori ühekordne tahteakt .....                | 26 |
| 1.3.2. Ülemaailmne areng.....                                                 | 28 |
| 1.3.3. Areng Euroopa Liidus.....                                              | 32 |
| 1.3.4. Siseriiklik areng.....                                                 | 36 |
| 1.3.5. Arengutendentsid.....                                                  | 37 |
| 1.4. Õigus teose üldsusele suunamisele                                        |    |
| 1.4.1. Õiguse teose üldsusele suunamisele sisu määratlemine .....             | 39 |
| 1.4.2. „Üldsuse“ mõiste.....                                                  | 42 |
| 1.4.3. Ülemaailmne areng.....                                                 | 44 |
| 1.4.4. Areng Euroopa Liidus.....                                              | 49 |
| 1.4.5. Siseriiklik areng.....                                                 | 52 |
| 1.4.6. Arengutendentsid.....                                                  | 57 |

### **II. AUTORI REPRODUTSEERIMIS-, LEVITAMIS- JA ÜLDSUSELE SUUNAMISE ÕIGUSE PIIRAMINE INFOÜHISKONNAS**

|                                                                                    |    |
|------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 2.1. Autorile kuuluvate õiguste piiramise olemus ja eesmärk infoühiskonnas.....    | 62 |
| 2.2. Kolmeastmeline test.....                                                      | 66 |
| 2.3. Autori varaliste õiguste piiramisjuhtude kohaldamine digitaalkeskkonnale..... | 75 |

### **III. TEHNILISTE KAITSEMEETMETE REGULATSIOON LÄBI AUTORI VARALISTE ÕIGUSTE PIIRAMISE PRISMA**

|                                                                                                                 |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 3.1. Tehniliste kaitsemeetmete olemus ja eesmärk .....                                                          | 81 |
| 3.2. Tehnilised kaitsemeetmed ja autori varaliste õiguste piiramine rahvusvaheliselt ja<br>Euroopa Liidus ..... | 86 |
| 3.3. Tehniliste kaitsemeetmete regulatsioon siseriiklikus õiguses.....                                          | 90 |

### **IV. KOMPENSATSIOONIMEHCHANISMID INFOÜHISKONNAS**

|                                                   |     |
|---------------------------------------------------|-----|
| 4.1. Teose masskasutuse kompenseerimine .....     | 98  |
| 4.2. Teose isiklikuks otstarbeks kopeerimine..... | 99  |
| 4.3. Teose reprograafiline reprodutseerimine..... | 103 |
| 4.4. Teose avalik laenutamine.....                | 105 |
| 4.5. Arengutendentsid.....                        | 107 |

|                       |            |
|-----------------------|------------|
| <b>KOKKUVÕTE.....</b> | <b>114</b> |
|-----------------------|------------|

|                                                                                                                                                               |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>SUMMARY. Author's Right of Reproduction, Distribution and Communication<br/>to Public and Limitations of those Rights in the Information Society .....</b> | <b>119</b> |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|

### **KASUTATUD ALLIKAD**

|                                   |     |
|-----------------------------------|-----|
| Kasutatud kirjandus .....         | 123 |
| Kasutatud normatiivmaterjal ..... | 131 |
| Kasutatud kohtupraktika .....     | 135 |
| Kasutatud muud materjalid .....   | 136 |

|                                 |            |
|---------------------------------|------------|
| <b>KASUTATUD LÜHENDID .....</b> | <b>139</b> |
|---------------------------------|------------|

## SISSEJUHATUS

Tehnoloogilised uuendused tõstavad alati esile uusi seadusandlust ja majandust puudutavaid probleeme. Nende valguses on päevakorral olnud ka sajandite jooksul tekkinud ning esmakordselt Berni konventsioonis<sup>1</sup> 1886. aastal manifesteeritud autoriõiguse kontseptsiooni jätkusuutlikkus. Nii oli see fotograafia leiutamisega 19. sajandi lõpus, helisalvestustega ja filmidega 20. sajandi alguses, fotokopeerimisega 20. sajandi teisel poolel ja interneti kasutamise 21. sajandi alguses. Alati on aga leitud töötav ja efektiivne lahendus, mille abil autoriõiguse aluspõhimõtted edasi kehtivad. Viimastel aastakümnetel toimunud areng digitaaltehnoloogias<sup>2</sup> pole seega erandiks, kuid poleemika senise autoriõiguse kontseptsiooni paikapidavuses on elavam kui kunagi varem.

Senisest autoriõiguse kontseptsioonist on majanduslikel põhjustel siamaani kinni hoitud ning loometööst lähtutakse peamiselt kui kaitsmist vajavast investeeringust<sup>3</sup>. Igasuguse digitaalses formaadis informatsiooni säilitamine muutub aina lihtsamaks ja seega on digitaalsed arhiivid üha jõulisemalt hakanud asendama nõ füüsilist arhiveerimist. Tänapäevane probleem seisneb peamiselt aga informatsiooni kättesaadavuses. Arenev tehnoloogia teeb inforingluse lihtsaks ja seega peavad õiguste omajad end oluliselt haavatavamaks. Failivahetusprogrammid<sup>4</sup> on muutnud autoriõiguste rikkumise massiliselt igapäevaseks. Rahvusvahelise Fonogrammitootjate Föderatsiooni<sup>5</sup> hinnangul laeti ainuüksi näiteks 2008. a. alla üle 40 miljardi ebaseadusliku

---

<sup>1</sup> Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon (1886), edaspidi Berni konventsioon.

<sup>2</sup> Kaasaegset tehnoloogilist arengut on nimetatud ka „digitaalseks revolutsiooniks“. Vt T. Lueder. Working toward the next generation of copyright licenses. Presented at the 14th Fordham Conference on International Intellectual Property Law & Policy, April 20-21, 2006. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/docs/docs/lueder\\_fordham\\_2006.pdf](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/docs/lueder_fordham_2006.pdf) (12.05.09).

<sup>3</sup> Autoriõiguse teooriate ja põhistuste kohta vt pikemalt L. Zemer. On the Value of Copyright History. Intellectual Property Quarterly, 2006/1, pp 55-71. Vt ka nt direktiivi 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas (edaspidi infoühiskonna direktiiv) märkused 4 ja 5; samuti roheline raamat „Autoriõigus teadmistepõhises majanduses“ (KOM(2008) 466 lõplik), lk 4. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0466:EN:NOT> (01.05.10).

<sup>4</sup> Näiteks *Napster*, *Kazaa*, *Morpheus*, *StreamCast*. Kui esimene selline algne P2P süsteem – *Napster* – vajab tegustamiseks keskserverit, siis hilisemad sellelaadsed süsteemid enam mitte (nt BitTorrent protokoll). See omakorda on teinud märksa keerulisemaks vastutuselevõtmise. Vt lähemalt J. P. Cunard, K. Hill, C. Barlas. Current Developments in the field of Digital Rights Management (SCCR/10/2rev, 04.05.2004) p 7-8, pp 1.2.5., kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr\\_10/sccr\\_10\\_2\\_rev.doc](http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_10/sccr_10_2_rev.doc) (12.05.09).

<sup>5</sup> *International Federation of the Phonographic Industry* (edaspidi IFPI).

muusikateose<sup>6</sup> ning pärast 2001. aastat on Euroopa salvestatud muusika turuväärtus 22% langenud<sup>7</sup>.

Autoriõiguse valdkonna areng puudutab järjest enam tarbija<sup>8</sup> huve. Tehnoloogiliselt on võimalik hoida levitamise- ja transpordikulud madalal. See teeb toote küll odavamaks, kuid tootjad tahavad säilitada senist kasumit laskmata tarbijal madalamast tootmiskulust võita. Seega võib tekkida küsimus hoopiski sobimatutest ärimudelitest tootjate poolt. Lisaks kasutatakse tehnilisi lahendusi, mis piiravad praegu pretsedenditult teosele juurdepääsu kui niisugust. See ei võimalda tarbijal teose vaba kasutamise regulatsioonist kasu saada. Euroopa Liidus on tarbija huvide kaitsel hakatud koguni rääkima nn viiendast vabadusest, milleks on teadmiste ja informatsiooni liikumise vabadus<sup>9</sup>. 2009. a. lõpus jõustunud Euroopa Liidu nn *Telecom*'i paketiga nimetati internetiühenduse omamise võimalus sisuliselt isiku üheks põhiõiguseks<sup>10</sup>. Tasakaalu leidmine õiguste omajate ning tarbijate huvide vahel on teema, millele autoriõiguse valdkonnaga seotud sidusgrupid erinevatel tasanditel praegu suurt tähelepanu pööravad.

---

<sup>6</sup> IFPI hinnangul on koguni 95% allalaadimistest võrgukeskkonnas ebaseaduslikud. Vt Digital Music Report 2009, p 22. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.ifpi.org/content/section\\_resources/dmr2009.html](http://www.ifpi.org/content/section_resources/dmr2009.html) (17.10.09).

<sup>7</sup> Commission Staff Working Document. Impact Assessment on the Legal and Economic Situation of Performers and Record Producers in the European Union (SEC(2008) 2288) p 18, kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/term-protection/term-protection\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/term-protection/term-protection_en.htm) (12.05.09).

<sup>8</sup> Autor võtab oma töös aluseks S. von Lewinski ja J. Drexli poolt autoriõigussuhtes esinevate erinevate huvide kirjeldamise „kolmnurka“ – arvestada tuleb nii 1) autorite, 2) teose ärilisel eesmärgidel kasutajate (kirjastajad, tootjad jne) ja 3) lõpptarbijate huvidega. Vt Drexli, J., Lewinski, S. von. The Digitising of Literary and Artistic Works, vol 11.3. Electronic Journal of Comparative Law. December 2007, p 1. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ejcl.org/113/article113-19.pdf> (02.02.09). Lihtsuse mõttes kasutab magistritöö autor peamiselt termineid „autor“, „kasutaja“ ja „tarbija“. Võrdlevalt on näiteks A. Kelli nimetanud suurema hulga sidusgruppe, kelle huvidega autoriõigussuhtes arvestama peab: loojad, õiguste omajad, administratiivasutused (*regulatory authorities*), kolmas sektor, tarbijad jne. Vt A. Kelli. Developments of the Estonian Intellectual Property System to Meet the Challenges of the Knowledge-based Economy. Doctoral Thesis. Tartu University Press 2009, p 15.

<sup>9</sup> Vt Euroopa komisjoni teatise siseturu toimise kohta (*Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions* “A single market for 21st century Europe. (COM(2007) 724 final)), p 9. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/citizens\\_agenda/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/citizens_agenda/index_en.htm) (01.05.10).

<sup>10</sup> Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/136/EÜ, 25. november 2009, millega muudetakse direktiivi 2002/22/EÜ universaalteenuse ning kasutajate õiguste kohta elektrooniliste sidevõrkude ja -teenuste puhul, direktiivi 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris, ning määrust (EÜ) nr 2006/2004 tarbijakaitseseaduse jõustamise eest vastutavate siseriiklike asutuste vahelise koostöö kohta Art 1.

Infoühiskonna<sup>11</sup> tekkimisel toimunud üleminek analoogtehnoloogialt digitaaltehnoloogiale on seega autoriõiguse valdkonnale pöördelise tähtsusega. Päevakorral on võimalus ka paradigmapälvutuseks kogu autoriõigusi käsitlevas süsteemis või vähemalt selle teatud sektorites, kuna senine doktriin üldse võib osutada piiratuks. Näiteks on arvamus, mille kohaselt autoriõiguse areng näitab pöördumatut tendentsi ainuõigustepõhiselt lähenemiselt süsteemile, mille põhielementideks on sundlitsentsid selle erinevates variantides<sup>12</sup>. Leidub ka autoriõigust kui instituuti tervikuna ründavaid seisukohti<sup>13</sup>. Seega on teema autori hinnangul äärmiselt aktuaalne.

Intellektuaalse omandi, s.h. autoriõiguste, üheks eripäraks on nende territoriaalne iseloom. See tähendab, et ilma liikmelisuseta konventsioonides laieneksid vastavad siseriiklikud normid vaid sama riigi kodanikest autoritele. Rahvusvaheliste miinimumnormide olemasolu raskendab põhimõtteliste muudatuste tegemise siseriiklikus õiguses, mis ei tohi minna vastuollu rahvusvaheliste standarditega. Konventsioonide endi muutmine nõuab konsensuslikke otsuseid. Autoriõiguse kontseptsiooni ümberhindamine on käesoleva magistratöö autori arvates kindlasti teema, mille detailides kokkuleppe saavutamine võib rahvusvahelisel tasandil osutada keeruliseks. Sellest hoolimata võib käesoleva töö üks praktiline väärtus seisneda taustadokumendi rollis Eesti positsioonide kujundamisel. Hetkel töötatakse Kultuuriministeriumis välja ka uut autoriõiguse seadust (edaspidi AutÕS), mille eesmärgiks on muuta juba alates 1992. a. kehtiv ning üle 20 korra muudetud õigusakt kompaksemaks, paremini

---

<sup>11</sup> Infoühiskonna mõistet ja olemust autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kontekstis on pikemalt analüüsinud E. Vasamäe oma magistratöös. Vt E. Vasamäe. Fonogrammitootjate õigused infoühiskonnas. Magistratöö. Tartu Ülikool 2006, lk 8-12. Vt ka E. Tikk, A. Nõmper. Informatsioon ja õigus. Tallinn, Juura, 2007, lk 17-19. Käesolevas uurimustöös mõistetakse infoühiskonna all ühiskonda, kus informatsiooni loomisest, levitamisest ja selle igakülgsest kasutamises on saanud olulisim tegevus kultuuri- ja majandusvaldkonnas. Töö- ja suhtlusvahenditeks on arvatud ja telekommunikatsioonitehnoloogia, mille poolt pakutavad võimalused määravad ära sisuliselt kogu meie elukvaliteedi – kuidas tehakse tööd, kuidas õpitakse ning millised on meelelahtusvõimalused. Kogu suhtluskeskkond ning traditsioonilised organisatsioonistruktuurid on infoühiskonnas detsentraliseeritud ja paindlikud. Eesti keele sõnaraamatus on infoühiskond avatud kui „infot ja kiiret infovahetust väärtustav ühiskond“. Vt T. Erelt (toim). Eesti keele sõnaraamat. Tallinn, Eesti Keele Sihtasutus, 1999, lk 209.

<sup>12</sup> Vt näiteks M. Huuskonen. Copyright, Mass Use and Exclusivity. On the Industry Initiated Limitations to Copyright Exclusivity, Especially Regarding Sound Recordings and Broadcasting. Doctoral dissertation. University of Helsinki, 2006, p 17. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/oik/yksit/vk/huuskonen/02.02.09>.

<sup>13</sup> Nt Rootsis tegutsev Piraadipartei (*Piratpartiet*), kes on esindatud ka Euroopa Parlamendis. *Piratpartiet* seisukohad kättesaadavad arvutivõrgus: <http://www.piratpartiet.se/international/english> (11.03.10), Euroopa Parlamendi liikmete kohta info kättesaadav aadressil: [http://www.europarl.europa.eu/news/public/default\\_et.htm](http://www.europarl.europa.eu/news/public/default_et.htm) (11.03.10).

loetavaks ning struktuurilt loogilisemaks<sup>14</sup>. Seega on autoriõigusealane temaatika ja arutlused selle kontseptuaalsete aluste üle hetkel asjakohased Eestis ka siseriiklikul tasandil.

Töö eesmärgiks on uurida, kas autoriõiguste areng tänapäevases infoühiskonnas jätab puutumata kehtivad aluspõhimõtted selles õigusvaldkonnas või on edasine areng teiselaadiline nõudes uutmoodi lähenemist kogu temaatikale. Autoriõigused ning nende kaitse seisab kolmel sambal: 1) autoritele garanteeritavad õigused ise ja vastav regulatsioon materiaalsoiguses, 2) nende õiguste teostamist puudutavad sätted ja 3) õiguste jõustamist puudutavad protsessinormid<sup>15</sup>. Käesolev magistritöö uurib neist sammastest aktuaalsemaid: kõigepealt esimest e. olulisemaid autorile kuuluvaid varalisi õigusi nende ajaloolises arengus ja jõuab vaadeldavate õiguste sisulise ulatuseni tänapäevaste tehnoloogiliste võimaluste valguses. Samuti analüüsib magistritöö autor õiguste kaitse teise sambasse kuuluvaid küsimusi varalistele õigustele üldsuse huvides seatud piirangutest erinevate sidusgruppide huvide tasakaalust lähtuvalt. Autor teeb siseriiklike praktiliste probleemide lahendamiseks ettepanekuid konventsioonidega sätestatud kontseptuaalses raamistikus. Magistritöö tulemusi on võimalik kasutada nii siseriiklikus õigusloomes kui Eesti positsioonide kujundamisel rahvusvaheliste intellektuaalse omandi küsimustega tegelevate institutsioonide töös osalemisel. Autoriõiguste kaitse kolmanda samba analüüsi käesolev töö ei hõlma, kuna tegemist võiks olla eraldiseisva uurimistöö objektiks oleva mahuka valdkonnaga. Samuti keskendub käesolev magistritöö keskendub just autorile kuuluvatele õigustele ja põhitähelepanu alt jäävad seega välja autoriõigusega kaasnevad õigused ja nende omajad<sup>16</sup>.

---

<sup>14</sup> Eelnõu väljatöötamisega tegelab kultuuriministri 27.01.2009.a. käskkirjaga nr 21 „Töörühma moodustamine“ loodud töörühm (kättesaadav Kultuuriministeeriumi dokumendiregistrist aadressil: [http://dokreg.kul.ee/index.php?id=&t\\_id=6890&asutus\\_id=1&dok\\_id=6934](http://dokreg.kul.ee/index.php?id=&t_id=6890&asutus_id=1&dok_id=6934), 29.04.2010), mille koosseisu on täiendatud kultuuriministri 02.12.2009. a. käskkirjaga nr 408 „Ministri 27.01.2009. a. käskkirja nr 21 „Töörühma moodustamine“ muutmise“ (kättesaadav Kultuuriministeeriumi dokumendiregistrist aadressil: [http://dokreg.kul.ee/index.php?id=&t\\_id=6890&asutus\\_id=1&dok\\_id=10764](http://dokreg.kul.ee/index.php?id=&t_id=6890&asutus_id=1&dok_id=10764), 29.04.2010). Kultuuriministeeriumi 2010. a. tööplaani kohaselt on eelnõu tööversiooni valmimise tähtaeg 31.12.2010, kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.kul.ee/failid/100118\\_kkLisa\\_KuM2010plaan.xls](http://www.kul.ee/failid/100118_kkLisa_KuM2010plaan.xls) (29.04.2010).

<sup>15</sup> Vt H. Pisuke. Euroopa Liidu autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kolm sammast. Intellektuaalse Omandi Infokiri, aprill 2005/2, lk 8-9.

<sup>16</sup> E. Vasamäe on oma magistritöös (viide 11) 2006. a. uurinud autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas ühte alalõiku – fonogrammitootjate õigusi ja nende võimalikku tulevikuperspektiivi.

Magistritöö autor püstitab järgmised hüpoteesid:

- Autoriõiguse aluspõhimõtete täielik ümberhindamine lähitulevikus ei ole tõenäoline.
- Õiguste laienemine (nii sisuliselt kui õiguste objekte ja subjekte arvestades) on toonud kaasa autorite „mitmekihilise“ ja kõikehõlmava kaitse.
- Õiguste laienemisega on ositi küsitavaks muutunud teose vaba kasutamise juhtude praktiline väärtus.
- Teose masskasutuste juhtudel on autorite ja üldsuse erinevate huvide tasakaalustamisel võimalikuks lahenduseks vastava kompensatsioonimehhanismi kehtestamine.
- Kehtiv tehniliste kaitsemeetmete regulatsioon ei arvesta täiel määral tarbijaõigusi ja isikute põhiõigusi puudutava regulatsiooniga.
- Eestis kehtiv autoriõiguse seadus on kooskõlas rahvusvaheliste ja Euroopa Liidu normidega, järelikult kajastuvad selles ka vastavad probleemid. Siseriiklike seaduste muutmine tarbijasõbralikumaks on teatud ulatuses võimalik, kuid kontseptuaalseid probleeme see ei lahenda.

Magistritöös püstitatud eesmärkide saavutamiseks on autor uurinud rahvusvahelisi, Euroopa Liidu ja Eesti siseriiklikke norme ning võrrelnud erinevate riikide praktikat rahvusvaheliste normide ülevõtmisel. Käsitletavast uurimisobjektist parema ülevaate saamiseks on lisaks analüütilisele uurimismeetodile vajadusel kasutatud ka kirjeldavat. Valdkonna arengust tervikpildi saamiseks ja edasiste arengutendentside paremaks hindamiseks on samuti pöördutud ajaloo poole.

Uurimuse kirjutamisel on autor kasutanud õiguslast kirjandust, konventsioone, Euroopa Liidu õigust ning siseriiklike seadusi, kohtulahendeid ja rohkem kui 10-aastast isiklikku kogemust autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas. Peamiselt on võetud aluseks rahvusvaheliselt tunnustatud autorite ja maailma juhtivate õigusteoreetikute teosed (M. Ficsor, B. Hugenholtz, J. A. L. Sterling, J. Ginsburg, S. Ricketson jt). Samuti on olulisteks allikateks Eesti autoriõigusteadlaste H. Pisukese, A. Kalvi, A. Kelli, E. Vasamäe jt. seisukohad. Eestis ei ole autoriõiguste digitaalkeskkonnas kohaldumise osas tehtud põhimõttelisi kohtuotsuseid<sup>17</sup>, seega on kasutatud peamiselt Euroopa Kohtu praktikat.

---

<sup>17</sup> Magistritöö autor jõudis sellele järeldusele peale Riigikohtu autoriõigusealaste lahendite läbitöötamist, kuna käesoleva töö seisukohast määrava tähtsusega lahendeid ei leidnud.

Magistritöö koosneb neljast peatükist, mis on vastavalt teemakäsitlusele liigendatud alaosadeks. Töö esimeses osas analüüsitakse autori olulisemate varaliste õiguste kujunemist ja arengut. Õigused on välja valitud tulenevalt nende ajaloolisest ja majanduslikust tähtsusest nii autorile kui kogu kultuuritööstusele. Töö autor on välja valinud 3 õigust, mida nende arengus uuritakse. Nendeks õigusteks on 1) õigus teose reprodutseerimisele kui ajalooliselt vanim ja autori, ettevõtja ja tarbija huve silmas pidades väga oluline õigus, 2) õigus teose levitamisele kui uuem, kuid reprodutseerimisõigusega otseselt seotud ning samuti tähtis autori majanduslike huvide väljendaja (teost reprodutseeritakse selle üldsuseni jõudmise nimel) ja 3) õigus teose üldsusele suunamisele<sup>18</sup>. Viimane on ajalooliselt noorim ning laiapõhjaline õigus, mille alla omakorda kuuluvad selle erinevad osad – õigus teose avalikule esitamisele, õigus teose edastamisele ja õigus teose kättesaadavaks tegemisele. Autor on uurinud õiguse ülemaailmset arengut, Euroopa Liidu regulatsiooni ning siseriiklikke suundumusi. Iga alaosa lõpus on autor välja toonud oma hinnangu õiguse arengutendentsidele, s.t. selle jätkusuutlikkuse ja ulatuse kohta ajaloolise ning tehnoloogilise arengu valguses, tehes vajadusel ettepanekuid muudatusteks siseriiklikes õigusaktides.

Uurimistöö teine, kolmas ja neljas peatükk käsitlevad autorile kuuluvate varaliste õiguste piiramist puudutavaid küsimusi suunates tähelepanu vastava regulatsiooni eraldi määratlemist ning lahendusi vajavatele probleemidele.

Töö teises peatükis lahkab autor juba esimeses osas uurimisobjektiks olnud varaliste õiguste piiramisega seonduvaid küsimusi. Sellist lähenemist õigustab ka asjaolu, et teose vaba kasutamise juhud reguleerivad nii rahvusvahelise, Euroopa Liidu kui siseriiklikul tasandil tavapäraselt just nende varaliste õiguste (reprodutseerimis-, levitamise- ja üldsusele suunamise õigus) üldsuse huvides piiramiseks. Autorile kuuluvate ainuõiguste teostamise ja üldsuse huvide konflikt on autoriõigusesse juba selle olemusest tulenevalt sisse kirjutatud. Seega käsitleb teoste vaba kasutamist juba sellealane rahvusvaheline regulatsioon. Kuna aga teoste tänapäevaste digitaalsete kasutusviiside juures on suuresti muutunud ka kasutajate ning tarbijate käitumine, tuleb uurida senikehtinud reeglite jätkuvat paikapidavust. Õiguste piiramisega seonduvaid põhimõttelisi küsimusi on käsitletud eesmärgiga selgitada välja, kas senised piirangud ning nende kehtestamisele laienevad tingimused kohalduvad ka uutele teose kasutamise

---

<sup>18</sup> Eestis kehtiva AutÕS mõisteaparaat kasutab autoriõiguste osas terminina enamasti kolmesõnalisi määratlusi: „õigus teose reprodutseerimisele“, „õigus teose levitamisele“ jms. Magistritöö autor kasutab oma töös ka selliseid termineid, kuid lauseehituse ja mõtte edastamise ladusususe huvides on kasutatud ka lühemaid väljendeid, nt „reprodutseerimisõigus“, „levitamisõigus“ jms. Tegemist ei ole siiski käesoleva töö mõttes sisuliselt erinevate kategooriatega.

formaatidele<sup>19</sup>. Selles osas ei sisalda käesolev magistritöö detailset analüüsi erinevatest võimalikest eranditest, mida nii rahvusvahelised miinimumstandardid kui ka siseriiklik õigus välja pakuvad. Eesmärgiks on üldistuste tegemine erandite ja piirangute jätkusuutlikkusest ning võimalikest arengutendentsidest. Samuti tehakse rahvusvahelise õigusliku raamistikuga kooskõlas olevaid ettepanekuid kehtiva õiguse korrastamiseks ning üldsuse huve silmas pidades paindlikumaks muutmiseks.

Töö kolmas peatükk on pühendatud tehnoloogilistele kaitsemeetmetele. Käsitletud on nende mõju autorile kuuluvatele õigustele ning nende teostamise võimalustele. Tehnilised kaitsemeetmete kasutamisega saab autor olulisel määral piirata oma teoste kasutamist ning kehtestada selleks omapoolseid tingimusi. Seega on käesoleva töö autor pidanud vajalikuks põhjalikumalt uurida tehnoloogilisi kaitsemeetmeid puudutavaid probleeme eriti tarbijate vaatenurgast. Selleks on uuritud õigusakte nii rahvusvahelisel, Euroopa Liidu kui siseriikliku tasandil ja toodud välja probleemid ning võimalikud lahendused siseriiklike seaduste muutmiseks.

Neljanda peatüki sisuks on väljakujunenud kompensatsioonimehhanismide süsteemi areng ja võimalike lisamehhanismide loomise vajadus üldsuse huvide paremaks kaitseks infoühiskonnas. Tehnoloogia areng on olulisel määral muutnud teoste masskasutuse sisu ja ulatust. See on kehtivate autoriõigusealaste normide valguses püstitanud probleeme nii autori kui tarbija vaatenurgast. Uuritakse, kas ja millises ulatuses on analoogformaadile kehtiva hüvitiste regulatsiooni muudatusteta kohaldamine digitaalformaadile. Põhjalikumalt on selles valguses analüüsitud erinevaid Eestis kehtivaid viise teose masskasutuse kompenseerimiseks ning pakutud välja võimalus võrgukeskkonnas toimuva teoste masskasutuse kompenseerimiseks autorile.

---

<sup>19</sup> Magistritöö autor lähtub oma töös peamiselt analoogformaadist ja digitaalformaadist, lisades neile ka internetiformaadist. Vastavalt kontekstile on kasutatud ka mõisted „digitaalkeskkond“ kui sünonüüm „digitaalformaadile“, samuti „internetikeskkond“, „võrgukeskkond“ ja „siduskeskkond“ kui sünonüümid „internetiformaadile“. Mõistele „formaat“ kasutab autor sünonüümina ka mõistet „platvorm“.

# I. AUTORI REPRODUTSEERIMIS-, LEVITAMIS- JA ÜLDSUSELE SUUNAMISE ÕIGUS INFOÜHISKONNAS

## 1.1. Kehtiv autoriõiguse kontseptsioon valdkonna edasise arengu alusena

Autoriõigus kui instituut ei tekkinud algselt loomingu kaitsjana, vaid pragmaatiliste majanduslike huvide tagamise vajadusest<sup>20</sup>. Ka autoriõiguse kogu hilisem areng on tõestanud otsest seost uute tehniliste vahendite, tehnoloogiate kasutuselevõtmise ning autoriõiguse kui instituudi kvalitatiivse arengu vahel. Majandusliku ja kaubandusliku arengu kindlustamise eesmärgil on toimunud ka 20. sajandi suurimad õiguslikud arengud intellektuaalse omandi valdkonnas<sup>21</sup>. Üks kõige läbivamaid iseloomulikke jooni kogu autoriõiguse arengus ongi olnud järjest enamate teose kasutusviiside sattumine autoriõiguste omajate kontrolli alla peamiselt läbi olemasolevate õiguste piiride „venitamise“. Nii näiteks andis maailma esimeseks autoriõiguse seaduseks peetav 1710. a. jõustunud *Statute of Anne* autoritele ja kirjastajatele piiratud õiguse raamatute trükkimiseks ja kordustrükkimiseks<sup>22</sup>. 18. sajandi lõpus laiendati autoriõiguste omajate monopoli muusika- ja draamateoste puhul trükkimisele lisaks ka õigusele teost avalikult esitada<sup>23</sup>. Veel sajand edasi laiendati trükkimise mõistet ja nüüd sisaldasid vastavad õigusaktid juba õigust teose kopeerimisele<sup>24</sup>, mis hõlmas ka teisi teoste kopeerimisviise peale trükkimise. Enamasti on õigused arenenud nõ tükkahaaval välisele tehnoloogilisest arengust tulenevale survele järele andes. Tulemuseks on laiaulatuslik õiguste süsteem, mida õiguskirjanduses on nimetatud ka ebaloogiliseks<sup>25</sup>.

Tänapäeval pole autoriõigus ja majanduskasv küll sünonüümid, kuid kõigis majanduslikult arenenud riikides on osana demokraatlikust protsessist vastu võetud ka intellektuaalset omandit reguleerivad seadused. Sel viisil luuakse just turumajanduse tingimustes kõige paremini realiseeruvaid võimalusi. Praegu tõusetub seniste arengutendentside valguses järjest enam

<sup>20</sup> Autoriõiguse baasteooriate kohta vt lähemalt L. Zemer (viide 3), p 55-71; J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*. London, Sweet & Maxwell 2008, p 44-77; A. D'Amato, D. E. Long (ed). *International Intellectual Property Law*. London – the Hague – Boston, Kluwer Law International, 1997, p 27-40.

<sup>21</sup> H. Pisuke. Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002. *Juridica*, X/2002, lk 648.

<sup>22</sup> *Statute of Anne* jõustus Inglismaal 1710. aastal ning seda on peetud esimeseks autoriõiguse seaduseks maailmas, kuna esimest korda nimetati esimeseks õiguste omajaks teose autor (mitte kirjastaja, kes võis õigused teose trükkimiseks küll autorilt saada). Vt lähemalt J. A. L. Sterling (viide 20), p 10-12.

<sup>23</sup> Prantsusmaa nn 1791 ja 1793. a. seadused, vt lähemalt J. A. L. Sterling (viide 20), p 12.

<sup>24</sup> Suurbritannia autoriõiguse, disaini ja patendiseaduse (*Copyright, Designs and Patent Act*) 1911. a. tekstile viitab W. R. Cornish, vt W. R. Cornish. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. Fourth Edition. London, Sweet & Maxwell, 1999, p 344-345.

<sup>25</sup> L. Bently, B. Sherman. *Intellectual Property Law*. 2<sup>nd</sup> ed. Oxford, Oxford University Press 2004, p 130.

küsimus, kas seda eesmärki – loovuse ja uuenduste toetamine – täidaks ka mõni muu süsteem peale olemasoleva ainuõigusliku autoriõigusi jt intellektuaalse omandi õigusi puudutava süsteemi, mis ei baseeruks ainuõigustel ja monopoolsusel. Teoreetilisi alternatiive pakub näiteks A. Toffler'i tootmist ja tarbimist ühildav kolmas laine (*Third Wave*)<sup>26</sup>, Ameerika Ühendriikidest pärit õigusprofessori L. Lessig'i ideed vabast kultuurist, kriitikat senikehtiva suhtes pakuvad nii Ameerika Ühendriikide professor D. J. Halbert kui Soome õigusteadlane M. Huuskonen jt. Nii on M. Huuskonen pidanud kommunikatsioonitehnoloogia arengut ja seeläbi teoste masskasutuse võimalusi eksklusiivsuse printsiibiga mitteühilduvaks kui midagi õiguste omaja poolt kontrollimatut<sup>27</sup>. Senisest paradigmast hoopis erinevalt näeb autoriõigusealaseid probleeme professor L. Lessig, kelle hinnangul peaks kultuurisaavutuste kasutus põhinema vabal ja avatud juurdepääsul (*free and open access*) ning uutel sellist lähenemist toetavatel ärimudelitel vähendades nii autoriõiguse tähtsust investeeringute kaitsel<sup>28</sup>. Ka D. J. Halbert kritiseerib tugevalt senise süsteemi jätkusuutlikkust uutes tingimustes ning teeb isegi ettepaneku kaaluda kõige radikaalsemat varianti – autoriõiguste kaotamist<sup>29</sup>. Samal seisukohal on ka näiteks Rootsis loodud ja ka Euroopa Parlamendis esindatud Piraadipartei<sup>30</sup>.

Magistritöö autori hinnangul peavad põhimõttelised ja üldised muudatused rahvusvahelises autoriõiguse kontseptsioonis tulenema konventsioonide muutmisest. See nõuab laiapõhjalisi konsensuslikke otsuseid, milleni jõudmine on aeganõudev protsess. Eelduseks on ilmselgelt ka läbirääkimiste aluseks oleva tõhusa(te) alternatiivi(de) olemasolu senisele lähenemisele. Seni pole aga investeeringute kaitseks loovsektoris autoriõigusele veel laiemalt aktsepteeritud alternatiive leitud. Seega on töö autor saanud lähtuda olemasolevast rahvusvahelisest, Euroopa Liidu ja siseriiklikust normistikust pakkudes probleemsetes küsimustes võimalikke lahendusi just kehtiva paradigma raames.

---

<sup>26</sup> Oma raamatus "*Third Wave*" kirjeldab autor nn kolmanda laine maailma, mis põhineb eetikakategooriatel ja kus uued tehnoloogiad võimaldavad tootja (sh autori) ja tarbija kokkusulandumist, litsentseerimine ja tarbimine üldse toimub võrgus ja tasu oma töö eest saavad autorid eetiliste tõekspidamiste alusel (viidatud dokumendis Report on the Online Forum on Intellectual Property in the Information Society. June 1 to 15, 2005 (WIPO/CRRS/INF/1, 19.09.2005), p 11-12). Kättesaadav arvutivõrgus:

[http://www.wipo.int/export/sites/www/ipisforum/en/pdf/wipo\\_crrs\\_inf\\_1.pdf](http://www.wipo.int/export/sites/www/ipisforum/en/pdf/wipo_crrs_inf_1.pdf) (02.02.09)

<sup>27</sup> Vt M. Huuskonen (viide 12), p 10.

<sup>28</sup> Vt L. Lessig. *Free Culture. How Big Media Uses Technology and the Law to Lock Down Culture and Control Creativity*. New York, The Penguin Press, 2004, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.free-culture.cc> (02.02.09).

<sup>29</sup> Vt D. J. Halbert. *Intellectual Property in the Information Age. The Politics of Expanding Ownership Rights*. Westport, Connecticut – London, Quorum Books, 1999, p 149-159, samuti p X.

<sup>30</sup> Vt eespool (viide 13).

## 1.2. Õigus teose reprodutseerimisele

### 1.2.1. Ülemaailmne areng

Reprodutseerimisõigus on üks olulisemaid ja vanemaid autorile kuuluvaid varalisi õigusi. Seda on nimetatud ka „krooniõiguseks“<sup>31</sup>. Ajaloolises plaanis saab trükikunsti leiutamist kui loometöö resultaatide hõlpsamat reprodutseerimist võimaldavat tegevust samuti otseselt seostada autorite julgemate nõudmistega nende töö tasustamise osas. Trükikunsti leiutamise muutuski üleüldine suhtumine loojatesse ja nende loomingusse, raamatust sai tuluallikas. Inglismaal viiski just kirjastajate huvide kaitse maailma esimese autoriõiguse seaduse vastuvõtmiseni ja jõustamiseni 1710. aastal<sup>32</sup>.

Ajalooliselt vanimas autoriõigusealases rahvusvahelises dokumendis – 1886. aastal vastu võetud Berni konventsioonis – algselt õigust teose reprodutseerimisele otsesõnu ühe autorile kuuluva õigusena välja ei toodud<sup>33</sup>. Alles 1967. a. Stockholmis Berni konventsiooni tehtud muudatustega vastav ainuõigus autoritele ka tagati ning see muutub konventsiooniõiguseks (*ius conventionis*)<sup>34</sup>. Õiguskirjandusest leiab samas ka seisukohti, mis väidavad, et ka enne 1967. a. Stockholmi konverentsil heaks kiidetud muudatusi oli Berni konventsiooni liikmesriikidel kohustus garanteerida autoritele muuhulgas ka ainuõigus lubada ja keelata nende teoste reprodutseerimist.

<sup>31</sup> Vt Euroopa komisjoni dokument „Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society” (COM(95) 382 final), p 49. Kättesaadav arvutivõrgus:

[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/documents/documents\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/documents/documents_en.htm) (02.02.09); samuti Euroopa komisjoni siseturu peadirektoraadi autoriõiguste osakonna tolleaegse juhataja J. Reinbothe kõne õiguste digitaalset kaitset puudutaval konverentsil 2003. a. Brüsselis: Private Copying, Levies and DRM's against the Background of the EU Copyright Framework. Kättesaadav arvutivõrgus:

[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/documents/documents\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/documents/documents_en.htm) (02.02.09).

<sup>32</sup> H. Pisuke (viide 21), lk 647-648. Vt privileegide süsteemi ja trükitehnika arengu kohta ka S. Ricketson, J. Ginsburg. International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond. Vol I. Oxford, Oxford University Press, 2006, p 3-5.

<sup>33</sup> Vt Berni konventsiooni 1886. a. tekst teoses: W. Nordemann, K. Vinck, P. W. Hertin, G. Meyer jt. International Copyright and Neighboring Rights Law. Commentary with Special Emphasis on the European Community. Weinheim, VCH Verlagsgesellschaft mbH, 1990, p 519-529.

<sup>34</sup> Vt H. Pisuke. Berni konventsioon ja Eesti: minevikust tulevikku. Eesti Jurist, 1993 nr 11, lk 19. Ka S. Ricketson pooldab pigem seisukohta, et reprodutseerimisõigus sai konventsiooniga garanteeritud õiguseks alles 1967. a. Vt S. Ricketson. WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment. Prepared (SCCR/9/7, 05.04.2003), p 22. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr\\_9/sccr\\_9\\_7.pdf](http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_9/sccr_9_7.pdf) (01.05.10). Vt ka S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 124. J. H. Spoor toob üldise reprodutseerimisõiguse Berni konventsioonist puudumise põhjuseks mõiste “reprodutseerimine” sisustamise keerukuse ja asjaolu, et riikidevahelise konsensuse saavutamine oli selles küsimuses keeruline. Vt J. H. Spoor. The Copyright Approach to Copying on Internet. (Over)Stretching the Reproduction Right? The Future of Copyright in a Digital Environment. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 1996, p 68.

Osaliselt annavad selleks põhjust sätteid, mis kaudselt reprodutseerimisõiguse olemasolule viitavad, osaliselt aga õiguste piiramist puudutavate sätete kontekstuaalse süstemaatilise tõlgendamise rakendamine<sup>35</sup>.

Näiteks viitas Artikkel 6 reprodutseerimisele, mille kohaselt konventsiooni artiklites 2 ja 3 nimetatud õigused, mis puudutavad teoste ebaseaduslikku reprodutseerimist, kehtivad ka teoste õiguspärastele tõlgetele, mida kaitstakse originaalsete teostena. Samas ei maini viidatud artiklid sugugi reprodutseerimisõigust. M. Ficsori hinnangul saab Berni konventsiooni esialgse(te) versiooni(de) artikleid 2, 3 ja 6 koosmõjus tõlgendada artiklis 2 leiduva rahvusliku kohtlemise printsiibi valguses. Selle kohaselt peab Berni konventsiooni kõigi liikmesriikide kodanikele olema tagatud samasugune kaitse, nagu konkreetse riigi seadused ette näevad<sup>36</sup>. Kui riikide seadustes on oma riigi kodanikest autoritele tagatud õigus teose reprodutseerimisele, siis peab nendes liikmesriikides vastav õigus olema tagatud ka kõigi teiste liikmesriikide autoritele. Ühe olulisema õiguse konventsiooniga mittegaranteerimine ja vaid siseriiklike seaduste reguleerida jätmine teoste autoritele ja garanteerimine vaid teoste õiguspäraste tõlgete autoritele oleks ka piisavalt komplitseeritud ja ebaloogiline lähenemine. Sama seisukoha võtavad ka S. Ricketson ja J. Ginsburg<sup>37</sup>.

Reprodutseerimisõiguse kui põhilisema ainuõiguse olemasolu poolt Berni konventsioonis selle allakirjutamisest peale lubab argumenteerida ka teatavate piirangute sätestamine nimetatud õigusele. Leidub seisukohti, mille kohaselt ei ole loogiliselt võimalik piirata õigust, mida tegelikult ei tagatagi, mida tegelikult nõ olemas ei ole<sup>38</sup>. Seega kontekstuaalset süstemaatilist argumenti appi võttes jõuab M. Ficsor järeldusele, et toleleagset tehnoloogiat ning teoste kasutamise võimalusi arvestades oli teosest koopiade tegemine e. teoste reprodutseerimine üks kõige olulisemaid õigusi. See kattis suure osa teoste ekspluateerimise võimalustest üldse ja seega peeti nimetatud õiguse olemasolu autoritele elementaarseks. Rahvusvahelise konventsiooniga pandi selles osas paika miinimumstandardid vaid nendes nüanssides, mis riigiti erinesid ja võisid seega saada takistuseks nimetatud õiguse ühesel mõistmisel ja kohandamisel konventsiooni

---

<sup>35</sup> M. Ficsor. *The Law of Copyright and the Internet. The 1996 WIPO Treaties, their Interpretation and Implementation*. Oxford, Oxford University Press, 2002, p 86. Vt ka W. Nordemann, K. Vinck, P. W. Hertin, G. Meyer (viide 33), p 107-108.

<sup>36</sup> Vt M. Ficsor (viide 35), p 86-87.

<sup>37</sup> S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 622.

<sup>38</sup> Nii näiteks sätestab Berni konventsiooni artikkel 7, et artikleid ajalehtedest või ajakirjadest, mis on Berni konventsiooni liikmesriikides avaldatud, võib teistes konventsiooni liikmesriikides originaalis või tõlkena vabalt reprodutseerida juhul, kui ajalehe või ajakirja väljaandja ei ole seda otsesõnu keelanud (Berni konventsiooni 1886. a. redaktsiooni Artikkel VII, vt W. Nordemann, K. Vinck, P. W. Hertin, G. Meyer (viide 33), p 521).

liikmesriikides. See omakorda oleks võinud kaasa tuua autoriõiguste kaitse taseme languse<sup>39</sup>. S. Ricketson ja J. Ginsburg on arvamisel, et kuigi toleaeagsed siseriiklikud seadused reprodutseerimisõigust tunnistasid, ei olnud konsensust selle õiguse ulatuse ja sisu osas. See oli ka põhjuseks, miks reprodutseerimisõigus ei leidnud *expressis verbis* teed Berni konventsiooni varastesse redaktsioonidesse<sup>40</sup>.

S. Ricketson ja J. Ginsburgi sõnul leidub Berni konventsiooni 1967. a. Stockholmis tehtud muudatustele eelnevates redaktsioonides sätteid, mis küll selgelt eeldavad reprodutseerimisõiguse olemasolu, kuid selle konkreetne sõnastamine teeb reprodutseerimisest kehtiva rahvusvahelise normi<sup>41</sup>.

Magistritöö autori meelest oli reprodutseerimisõiguse standard siseriiklike normide kogumina olemas juba enne Berni konventsiooni 1967. a. tehtud muudatusi. Nimetatud muudatuste tegemise tähtsus seisneb aga reprodutseerimisõiguse tagantjärele tunnustamises ja rahvusvaheliselt heaks kiidetud sisu manifesteerimises. Kehtiva Berni konventsiooni artikli 9 lõige 1 kohaselt kuulub autoritele ainuõigus lubada ja keelata oma teoste igasugust reprodutseerimist<sup>42</sup>.

Artikli 9 lõige 3 toob välja teatud kindlad teoseliigid, mille puhul autoritele reprodutseerimisõigus garanteeritakse, s.o. heli- või visuaalne salvestis. M. Ficsor on nimetanud ajaloolisi põhjusi sätte säilitamise poolt – kuna nimetatud konkreetset viited sisaldasid juba konventsiooni varasemastes redaktsioonides, võiks nende kustutamine kaasa tuua põhjendamatuid arusaamatusi või ebasobivaid tõlgendusi<sup>43</sup>. Nimetatud lõige selgitab ka reprodutseerimisõiguse kontseptsiooni Berni konventsioonis üldse – sätestatakse, et teose koopia ei pea olema otseselt tajutav, see võib olla tajutav ka mingi seadme vahendusel<sup>44</sup>. Magistritöö autor nõustub S. Ricketson'i ja J. Ginsburgi'ga, kelle sõnul on Berni konventsiooni artikkel 9(3) sõnastus kujukaks näiteks tehnoloogia arengust, jättes selja taha aja, mil vaid trükitehnikaga ning käsitsi teostest kirjutatud koopiaid sai reprodutseerimiseks pidada<sup>45</sup>.

---

<sup>39</sup> Vt M. Ficsor (viide 35), p 87.

<sup>40</sup> S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 624.

<sup>41</sup> Samas, p 127.

<sup>42</sup> Reprodutseerimise definitsiooni konventsiooni tekst ei sisalda, küll aga võib leida kaudseid viiteid, mis annavad aimu kasutatavast kontseptsioonist. Näiteks artikli 9 lõige 3 sõnastusest võib välja lugeda, et kopeeritud teos ei pea olema otseselt tajutav, vaid võib olla tajutav ka mõne seadme vahendusel. Vt M. Ficsor (viide 34), p 92. Vt ka S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 644-645.

<sup>43</sup> M. Ficsor (viide 35), p 91. Nimetatud säte võib kasuks tulla ka reprodutseerimise defineerimisel.

<sup>44</sup> M. Ficsor. Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms. WIPO Publication No 891(E), 2003, p 55.

<sup>45</sup> S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 645.

TRIPS-lepingu<sup>46</sup> artikkel 9 sisaldab endas viidet Berni konventsiooni artiklitele 1-21, millega iga TRIPS-lepingu osalisriigi siseriiklik õigus peab kooskõlas olema. Kõnealust artiklit saab magistritöö autori hinnangul pidada enekõike oluliseks just selle poolest, et see tõi praktiliselt kogu Berni konventsiooni sisu Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) vaidluste lahendamise korra alla. Seni oli Berni konventsiooni korrektset kohaldamist keeruline jälgida ja selle rikkumisi sanktsioneerida<sup>47</sup>. TRIPS-lepinguga lepiti rahvusvaheliselt kokku miinimumstandardid seega ka õiguste tagamiseks ja kaitseks.

Digitaalse formaadi kasutuselevõtt ning interneti muutumine tavapäraseks suhtlusplatvormiks tekitas järjest enam probleeme reprodutseerimisõiguse kohaldamisega. Berni konventsiooni artikkel 9 oli küll sõnastatud tehnoloogiliste täpsustusteta, samas oli vajadus selle asjaolu sõnaselge kinnituse järele. Kuni Berni konventsiooni 1971. a. Pariisis tehtud viimaseid muudatusteni oli S. Ricketsoni ja J. Ginsburgi sõnul reprodutseerimisõiguse ulatus rahvusvaheliselt kokku lepitud, kuigi konventsiooni enda teksti vastavaid muudatusi ei tehtud. Reprodutseerimisõiguse ulatuseks loeti analoogtehnoloogiaga saadud koopiaid. Arvuti vahemällu salvestatud koopiaid ja teisi digitaaltehnoloogia poolt võimaldatud koopiaid ei peetud reprodutseerimisõigusega kaetuks<sup>48</sup>. Peale nimetatud konverentsi aga ilmnemiseid tehnoloogia arengu kiirenevast tempost tulenevalt uued probleemid sellise lähenemisega ja algas nn suunatud arengu (*guided development*) periood<sup>49</sup>. Ilmnunud seaduslünkadele ja praktilistele probleemidele prooviti lahendusi leida tunnustatud rahvusvaheliste ekspertide poolt välja töötatud mudelnormidega, soovitustega, põhimõtetega jms. Siiski jõuti seisukohale, et selline lähenemine ei vii valdkonna harmoonilise ja ühetaoliste kaitsestandarditele tugineva õigusraamistikuni<sup>50</sup>.

---

<sup>46</sup> Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) asutamislepingu (Marrakeši lepingu) lisa 1C (*Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*). Edaspidi TRIPS-leping (RT II 1999, 22, 123).

<sup>47</sup> Vt ka D. Gervais. *The TRIPS Agreement. Drafting History and Analysis*. London, Sweet & Maxwell, 1998, p 72.

<sup>48</sup> S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 682.

<sup>49</sup> „Suunatud arengu perioodi“ termini võttis kasutusele M. Ficsor kirjeldades aega alates 1971. a., mille jooksul arutati rahvusvahelisel tasandil ja WIPO egiidi all teoste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide kaitse küsimusi elektroonilisi ning digitaalseid salvestusvõimalusi arvestades. Lõpptulemuseks on 1996. a. vastu võetud WIPO autoriõiguse leping (WCT) ja WIPO esitus- ja fonogrammileping (WPPT). Vt M. Ficsor (viide 35), p 96-109.

<sup>50</sup> A. Samtani. *The Right of Reproduction and the Right of Making Available and the Limits of Liability of Internet Service Providers* (WIPO/CR/EC/MNL/01/2, 17.10.2001), p 3. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo\\_cr\\_ec\\_mnl\\_01/wipo\\_cr\\_ec\\_mnl\\_01\\_2.pdf](http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_cr_ec_mnl_01/wipo_cr_ec_mnl_01_2.pdf) (02.02.09).

Ülevaatamist vajab kogu olemasolev rahvusvaheline normistik ning muuhulgas seda eesmärki teenib ka 1996. a. vastu võetud WIPO autoriõiguse leping<sup>51</sup>.

Reprodutseerimisõiguse teema kujunes 1996. a. WIPO Diplomaatilisel Konverentsil üheks olulisimaks ja enim diskuteeritud teemaks ning riikide eriarvamused oleks peaaegu viinud konverentsi läbikukkumiseni<sup>52</sup>. Suurimaks vaidlusobjektiks kujuneski just reprodutseerimisõiguse ulatus. Arutati, kas see õigus peaks hõlmama kõik koopiaid (ka arvuti vahemällu salvestatavad ajutised koopiaid teosest) või oleks mõistlik kitsam lähenemine. Lõpuks jõuti kokkuleppele reprodutseerimisõigust puudutava diplomaatilise avalduse<sup>53</sup> lisamises, otsest reprodutseerimisõigust puudutavat artiklit aga WCT-st ei leiagi. Reprodutseerimisõiguse garanteerimise kohustus tuleneb WCT artiklist 1(4), mille kohaselt on osalisriikidel kohustus oma siseriiklikud õigusaktid viia kooskõlla Berni konventsiooni artiklitega 1-21 ning selle lisaga<sup>54</sup>. Kuna reprodutseerimisõigus tuleneb Berni konventsiooni artiklist 9, peab selle baasõiguse enda seadustega garanteerima ka iga WCT osalisriik. Nimetatud artiklile kompromissina lisatud diplomaatilise avalduse kohaselt on Berni konventsiooni artikliga 9 garanteeritud reprodutseerimisõigus täielikult kohaldatav ka digitaalses keskkonnas, s.h. teoste kasutamisel digitaalses formaadis. On ka eraldi lisatud, et kaitstava teose salvestamine elektroonilises formaadis on teosest koopia tegemine e. seega arvatud reprodutseerimisõiguse alla Berni konventsiooni artikli 9 mõistes<sup>55</sup>. Magistritöö autori hinnangul näitab rahvusvahelisel tasandil kompromisside leidmise keerukust ilmekalt asjaolu, et avalduses ei leidu lahendust olulisimale diskussiooniobjektile. Selleks oli reprodutseerimisõiguse laienemine ajutistele koopiatele, mis tekivad tehnoloogilise protsessi osana. Nimetatud küsimuses pidid osalisriigid ise olemasolevasse õiguslikku raamistikku sobiva ning rahvusvaheliste põhimõtetega vastuolus

---

<sup>51</sup> *WIPO Copyright Treaty*. Edaspidi WCT. Vt Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni autoriõiguse lepingu ratifitseerimise seadus (RT II 2006, 14, 39). Eesti sarnaselt paljude teiste Euroopa Liidu (EL) liikmesriikidega ja EL kui institutsiooni endaga deponeeris WCT ja WPPT ratifitseerimiskirjad WIPO peakorteris 14.12.2009 ning sai lepingute liikmeks 14.03.2010. Vt ka WCT preambula teine lõige: „*./.../unnistades vajadust kehtestada uued rahvusvahelised reeglid ja täpsustada teatavate olemasolevate reeglite tõlgendamist, et pakkuda adekvaatset lahendust küsimustele, mida on tõstatanud uued majanduslikud, sotsiaalsed, kultuurilised ja tehnoloogilised arengud,./.../*“.

<sup>52</sup> Vt lähemalt A. Samtani (viide 50), p 4-5.

<sup>53</sup> *Nn agreed statement*. A. Kalvi on märkinud, et avaldusel on lepingu tausta või ajaloo roll. Vt A. Kalvi. Lühikäsitla WIPO diplomaatilise konverentsist 1996. *Juridica*, I/1997, lk 3.

<sup>54</sup> Tegelikult peituvad selles lühikeses lakoonilises lauses suurimad kohustused WCT osalisriikidele, sest oma siseriiklik seadusandlus tuleb viia vastavusse paljude oluliste rahvusvaheliste normidega. Kuid just sellel alusel (Berni konventsiooni artiklid 1-21) põhineb ka kogu WCT loogika ja kaasajastatud autoriõiguse kaitse regulatsioon sisaldades endas lisaks ka TRIPS-lepingus kui Berni konventsioonis mittedisaldavaid (TRIPS-pluss ja Bern-pluss) elemente.

<sup>55</sup> Vt pikemalt M. Ficsor (viide 35), p 442-450. Vt ka M. Ficsor (viide 44), p 194-195.

mitteoleva regulatsiooni välja töötama<sup>56</sup>. Põhiline oli siiski saavutatud ning selgesõnalise rahvusvahelise miinimumstandardi kohaselt laienes nüüd reprodutseerimisõigus ka digitaalfaardile.

### 1.2.2. Areng Euroopa Liidus

Euroopa Liidus<sup>57</sup> hakati autoriõigusealastele küsimustele<sup>58</sup> tõsisemat tähelepanu pöörama 1980-ndatel aastatel<sup>59</sup>. Esimeseks mahukas vastavasisuliseks dokumendiks oli 1988. aastal valminud Roheline raamat “*Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action*”<sup>60</sup>. Nimetatud ülevaates keskenduti küsimustele, mis toleaeagsete analüüside kohaselt olid autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste osas osutunud probleemseks<sup>61</sup>. Rohelises raamatus sisalduv põhjalik majanduslik ja õiguslik analüüs oli omakorda aluseks ulatuslikele konsultatsioonidele erinevate huvigruppide vahel. Selle tulemuseks olid konkreetsete ettepanekud õigusaktide muutmiseks Euroopa Liidu tasandil<sup>62</sup>. Euroopa komisjon on oma autoriõigusealases tegevuses üldiseks aluseks võtnud klassikalise lähenemise intellektuaalsest omandist kui investeeringukaitsest ning kultuurilise arengu

<sup>56</sup> Vastava õiguste piirangu Euroopa Liidu õigusesse sisseviimise ja selle ülevõtmisega siseriiklikesse seadustesse seonduvast loe täpsemalt magistr töö II peatükis.

<sup>57</sup> Käesoleva töö autor kasutab läbivalt mõistet Euroopa Liit (EL), kuigi EL loodi Maastrichti lepinguga alles 1992. a. (Euroopa Liidu leping) ning sama lepinguga muudeti ka Euroopa Majandusühendus (EMÜ) Euroopa Ühenduseks (EÜ). Vt täpsemalt J. Laffranque. Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles. Tallinn, Juura, 2006, lk 262-263.

<sup>58</sup> Võib küsida, kas Euroopa Ühenduse asutamislepingu algse versiooni kirjutajad üldse kogu intellektuaalse omandi küsimustikku silmas pidasid, kuna leping viitab „tööstus- ja kaubandusomandile“ (*industrial and commercial property*). Nimetatud hõlmab küll kindlasti patente ja kaubamärke, kuid probleeme tekitab just autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused. Siiski on nii hilisem kohtupraktika (*Membran v GEMA 2* (Cases 55 and 57/80) [1981] ECR 147) kui Euroopa komisjoni 1988. a. roheline raamat on viidanud, et juba nimetatud sättega võib autoriõiguse lugeda hõlmatuks. Vt lähemalt intellektuaalse omandi küsimuste kaitse algaastatest G. Tritton. Intellectual Property in Europe. Second Edition. London, Sweet & Maxwell, 2002, p 28-31; samuti P. Groves, T. Martino, C. Miskin, J. Richards. Intellectual Property and the Internal Market of the European Community. London, Graham & Trotman, 1993, p 1-5.

<sup>59</sup> Vt pikemalt Euroopa Liidu autoriõigusi ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi puudutavast arengust B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt. The Recasting of Copyright and Related Rights for the Knowledge Economy. Final Report. Institute for Information Law. University of Amsterdam. November 2006, p 5-8. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/docs/studies/etd2005imd195recast\\_report\\_2006.pdf](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/etd2005imd195recast_report_2006.pdf) (25.10.08). Vt ka G. Mazziotti. EU Digital Copyright Law and the End-User. Heidelberg, Springer, 2008, p 43-52.

<sup>60</sup> COM(88) 172 final. Kättesaadav arvutivõrgus:

[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/documents/documents\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/documents/documents_en.htm) (01.05.10).

<sup>61</sup> Nimetatud on nt tööstusdisainide kaitset, uute tehnoloogiate kasutuselevõttu (s.h. kaabel- ja satelliittelevisioon), mikrolülitusi (*semiconductors*), arvutitehnoloogiat, uusi audiovisuaalsete salvestiste tegemise võimalusi jms (vt COM(88) 172 final (viide 60), para 1.3.3.).

<sup>62</sup> Follow-up to the Green Paper 1991 - Working Programme of the Commission in the Field of Copyright and Neighbouring Rights (COM(90) 584 final). Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/documents/documents\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/documents/documents_en.htm) (01.05.10).

motivaatorist<sup>63</sup>. Samas tuleb ka meeles pidada, et kogu intellektuaalse omandi alane regulatsioon Euroopa Liidus on seni kehtestatud Euroopa Ühenduse (EÜ) asutamislepingu<sup>64</sup> artikli 95 alusel e. teisisõnu peab selles valdkonnas suhete reguleerimisel õigusaktidega sekkumise aluseks alati olema siseturu probleemideta funktsioneerimine ning kaupade ja teenuste vaba liikumine<sup>65</sup>. 01.12.2009 jõustunud Lissaboni lepinguga<sup>66</sup> tehtud muudatustega muutus EÜ asutamisleping Euroopa Liidu toimimise lepinguks<sup>67</sup>, kus vastavad sätted sisalduvad artiklis 114.

Õigus teose reprodutseerimisele eksisteeris autoriõigusealaseid küsimusi reguleerivas Euroopa Liidu õiguses<sup>68</sup> sellealaste aktide väljaandmisest alates, samuti leidis viiteid ajutisele reprodutseerimisele<sup>69</sup>. Üheselt sätestati, et ka teose ajutine reprodutseerimine arvestatakse reprodutseerimiseks autoriõiguse mõistes kõigi sellest tulenevate tagajärgedega. Olemas oli konkreetne säte sektoraalsetes direktiivides kohaldudes kahele teoseliigile – arvutiprogrammidele ja andmebaasidele – ning samuti juba pisut laiemapinnalisem reprodutseerimisõigus autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele<sup>70</sup>.

---

<sup>63</sup> Vt dokument COM(90) 584 final (viide 62), para 1.4.4.: “Any action at the Community level is to be based on the following considerations. Intellectual and artistic creativity is a precious asset, the source of Europe’s cultural identity and of the of each individual State. It is a vital source of economic wealth and of European influence throughout the world. This creativity needs to be protected; it needs to be given a higher status and it needs to be stimulated.” Pikemalt vt nimetatud rohelise raamatu ja selle jätkutegevuste kohta G. Tritton (viide 58), p 323-324.

<sup>64</sup> Euroopa Ühenduse asutamisleping (ELT C 325, 24.12.2002).

<sup>65</sup> Vt ka B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt (viide 59), p 16. Vt ka H. Pisuke. Cultural Dimension in Estonian Copyright Law. Juridica International, IX/2004, p 49. Samas nt G. Mazziotti on kritiseerinud Euroopa Ühenduste asutamislepingu artiklit 95 kui intellektuaalse omandi normide alust EL raames eriti seoses infoühiskonna direktiivi ulatusega väites, et tegelikult puudub EL-l otsene kompetents reguleerida autoriõigusealaseid suhteid, kuna Euroopa Ühenduste asutamislepingu 295 kohaselt ei saa leping puudutada liikmesriikides vastuvõetavaid omandisuhteid puudutavaid norme. Vt Mazziotti (viide 59), p 37.

<sup>66</sup> Lissaboni leping, millega muudetakse Euroopa Liidu lepingut ja Euroopa Ühenduse asutamislepingut (ELT C 306/1, 17.12.2007).

<sup>67</sup> Euroopa Liidu toimimise leping (konsolideeritud versioon) (ELT C 115/47, 09.05.2008).

<sup>68</sup> Juriidiliselt oleks korrektne teha iga kord vahet, kas tegu on Euroopa Ühenduse või Euroopa Liidu õigusega. Varem kasutati valdavalt mõistet Euroopa Ühenduse õigus, vahepeal on aga aset leidnud selge suundumus rääkida peamiselt Euroopa Liidu õigusest (ka Euroopa põhiseaduse leping kasutab kindlalt ja üheselt nimetust Euroopa Liidu õigus. Euroopa Liidu õigus on kooperative, riikidevaheline, valitsustevaheline õigus, mis hõlmab laiemalt võetuna nii EL esimese, teise kui kolmanda samba õigust. Sellest käsitlusest lähtub ka käesoleva töö autor. Vt J. Laffranque (viide 57), lk 257.

<sup>69</sup> Kõige varasem direktiiv – nõukogu direktiiv 91/250/EMÜ arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (2009/24/EÜ kodifitseeritud versioon, edaspidi arvutiprogrammide direktiiv) – sisaldas juba õigust teose reprodutseerimisele oma artiklis 4, mille kohaselt omab õiguste omaja ainuõigust teha ise või lubada arvutiprogrammi alalist või ajutist reprodutseerimist mis tahes vahendite abil ja mis tahes vormis, kas osaliselt või tervikuna. Juhul kui arvutiprogrammi laadimine, esitamine, käitamine, ülekandmine ja talletamine nõuavad programmi reprodutseerimist, siis on selliseks tegevuseks vajalik õiguste valdaja luba. Samas tuleb ka meeles pidada, et tegemist on kitsalt sektoraalse direktiiviga, mille regulatsioon hõlmab vaid ühte teoseliiki – arvutiprogramme – ning ei laiene ühelegi teisele teoseliigile. Sama kehtib ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 96/9/EMÜ andmebaaside õiguskaitse kohta (edaspidi andmebaaside direktiiv) osas, mille artikkel 5 garanteerib reprodutseerimisõiguse autoriõigusega kaitstavate andmebaaside loojatele.

<sup>70</sup> Nõukogu direktiivi 92/100/EMÜ rentimis- ja laenutamissoiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas (praeguseks asendatud direktiiviga 2006/115/EÜ, kodifitseeritud versioon, edaspidi

Infoühiskonna direktiiv on esimene „uue põlvkonna“ direktiiv Euroopa Liidus. See tähendab, et ta ei reguleeri ühte autoriõiguse valdkonda kuuluvat kitsast küsimust, vaid on oma mõjult horisontaalne kattes praktiliselt kogu kõnealust valdkonda. Nii on alates 2001. aastast ka Euroopa Liidu tasandil esmakordselt laiapõhjaliselt sätestatud õigus teose reprodutseerimisele kui autorile kuuluv ainuõigus, olles sisult rahvusvaheliste miinimumstandarditega võrreldes veelgi ulatuslikum.

Infoühiskonna direktiivi artikli 2 kohaselt on liikmesriikide autoritele garanteeritud ainuõigus lubada ja keelata otsest või kaudset, ajutist või alalist reprodutseerimist mis tahes viisil või vormis. Õigus hõlmab nüüd ka „ajutisi ja alalisi“ koopiaid. Samuti on Euroopa seadusandja leidnud lahenduse WCT väljatöötamisel esilekerkinud suurimale probleemile, milleks on reprodutseerimisõiguse laienemine ajutistele koopiatele. Küsimus on lahendatud erandi kehtestamisega autori ainuõigusele. Direktiivi artikli 5(1) kohaselt ei kuulu reprodutseerimisõiguse alla ajutine reprodutseerimine, mis on vajalik siirdamiseks või toimub juhuslikult ning mis on tehnilise protsessi lahutamatu ja oluline osa, mille eesmärgiks on teose a) edastamine vahendaja võrgu kaudu kolmandatele isikutele või b) seaduspärane kasutamine. Direktiivi märkus 33 selgitab, et nendel toimingutel ei tohiks olla eraldi majanduslikku väärtust. Erand peaks hõlmama toiminguid, mis võimaldavad sirvida või vahemällu salvestada jms. Õiguspärane on kasutamine juhul, kui selleks on loa andnud õiguste omaja või kui seadused seda ei piira. Artikli 5(1) kohaselt ei loeta reprodutseerimisõiguse alla kuuluvaks näiteks kopeerimist interneti ruuteritega, veebiedastuse käigus tehtud või arvuti vahemällu salvestatud koopiad, proksiserverite poolt loodud koopiad jms<sup>71</sup>. Õiguskirjanduses on autori hinnangul õigustatult kõnealust sätet peetud oma sisult mitte niivõrd ainuõigustele lubatud erandiks, vaid reprodutseerimisõiguse enda ulatuse määramisel olulise tähtsusega kriteeriumideks<sup>72</sup>.

---

rendi- ja laenusdirektiiv) artikliga 7 garanteeriti ainuõigus lubada või keelata otsene või kaudne reprodutseerimine esitajatele, fonogrammitootjatele, ringhäälinguorganisatsioonidele ja filmi esmasalvestuse tootjatele. Nimetatud säte tunnistati alates 21.12.2001 kehtetuks ja asendati infoühiskonna direktiivi vastavate sätetega. Vt ka B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt (viide 59), p 47.

<sup>71</sup> Vt Commission Staff Working Document. Report to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the application of Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (SEC(2007) 1556), p 3. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/docs/copyright-infso/application-report\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/application-report_en.pdf) (01.05.10).

<sup>72</sup> Vt L. Guibault, G. Westkamp jt. Study on the Implementation and Effect in Member States' Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society. Final Report. Part I: Impact of Directive 2001/29/EC on Online Business Models. Institute for Information Law. University of Amsterdam. February 2007, p 23-25. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/studies/studies\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/studies/studies_en.htm) (25.10.08).

Kehtivas Euroopa Liidu õiguses on seega kolm direktiivi, mis käsitlevad õiguste teose reprodutseerimisele: infoühiskonna direktiivile lisaks arvutiprogrammide direktiiv ja andmebaaside direktiiv. Nimetatud õigust reguleerivad sätted eri direktiivides ei ole sisult üksteisele kattuvad ning reprodutseerimisõiguse ulatus on mõneti erinev. Järelikult võib tekkida õigustatud küsimus võimalikest arusaamatustest Euroopa Liidu õiguse kohaldamisel. Näiteks ei leia infoühiskonna direktiivis leiduvat „otsese või kaudse“ reprodutseerimise kriteeriumi olemasolevatest sektoraalsetest direktiividest. Kuna infoühiskonna direktiiv ei laiene arvutiprogrammidele ega andmebaasidele, tekibki küsimus võimalikest ebakõladest näiteks juhul, kui samal kandjal (DVD-l) leidub nii muusikateoseid (millele kohaldub laiem reprodutseerimisõigus) kui arvutiprogramme (millele kohaldub arvutiprogrammide direktiivis leiduv kitsama sisuga õigus). Samas praktikas ei ole sellealaseid probleeme tekkinud ning võib nõustuda Euroopa komisjoni 2004. a. töödokumendiga, mille kohaselt reprodutseerimisõiguse ulatust infoühiskonna direktiivi mõistes muuta ei ole vaja<sup>73</sup>.

Infoühiskonna direktiivi paljude märkuste kohaselt<sup>74</sup> on selle eesmärgiks autorite ning tootjate ja nende investeeringute parem kaitse loomaks võimalusi oma töö eest tasu saada ka tänapäevaseid kasutusviise arvesse võttes. Seega läheneb direktiivi artikkel 2 reprodutseerimisõigusele nii, nagu seda digitaaltehnoloogia kasutuselevõtu tulemusena on oodata. Eesmärgiks on sõnastada võimalikult autorisõbralik, laiaulatuslik ja tehnoloogiliselt neutraalne õigus<sup>75</sup>.

### 1.2.3. Siseriiklik areng

Eesti autoriõiguse arengu uurimise seisukohalt saab nimetada mõned olulise tähtsusega õigusaktid ja üks eelnõu, mis eelnesid 1992. a. vastu võetud AutÕS. Nendeks on 1) 1911. a. vastu võetud Venemaa autoriõiguse seadus, mis kehtis Eesti Vabariigis muudatusteta kuni 1940. aastani; 2) 1930-ndatel Eesti Vabariigis välja töötatud autoriõiguse kaitse seaduse eelnõu, mis seaduseks saada ei jõudnudki ning 3) 1964. a. vastu võetud Eesti NSV tsiviilkoodeksi IV osa „Autoriõigus“, mis kehtis kuni uue Eesti Vabariigi AutÕS jõustumiseni 12. detsembril 1992. a.<sup>76</sup>

---

<sup>73</sup> Commission Staff Working Paper on the review of the EC legal framework in the field of copyright and related rights (SEC(2004) 995), p 6. Kättesaadav arvutivõrgus:

[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/docs/review/sec-2004-995\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/review/sec-2004-995_en.pdf) (01.05.10).

<sup>74</sup> Vt näiteks märkused nr 4, 5, 6, 9, 10, 11 jne.

<sup>75</sup> Vt pikemalt A. R. Lodder, H. W. Kaspersen. eDirectives: Guide to European Union Law on e-Commerce. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International 2002, p 100.

<sup>76</sup> Vt pikemalt H. Pisuke (viide 21), lk 647-649.

1911. a. ja osaliselt 1914. a. kehtima hakanud Venemaa autoriõiguse seadus lähenes valdkonnale teoseliikide kaudu, mille autorite kaitset reguleeriti erinevates peatükkides. Nii näiteks leidis peatükk, mis käsitles autoriõigust „kirjanduslikkudele teostele“, „muusikalistele teostele“, samuti „dramaatiliste, muusikaliste ja muusikalis-dramaatiliste teoste avalikku ettekandmist“<sup>77</sup>. Ilmselgelt peegeldab sajanditagune õigusakt toleaegeid tehnoloogilisi võimalusi.

Vajadus 1930-ndatel aastatel välja töötatud AutÕS projekti järele tulenebki P. Amburi sõnul just tehnoloogilistest arengutest, mis nõuavad uut lähenemist ka autoriõiguse regulatsioonis<sup>78</sup>. Reprodutseerimisõigus kui autorile garanteeritud varaline õigus kajastus projekti §-s 14 „paljundusõigusena“<sup>79</sup>.

ENSV tsiviilkoodeksi IV osa „Autoriõigus“ sisaldas endas samuti õigust teose avaldamisele, reprodutseerimisele ja levitamisele<sup>80</sup>. Samas tulenevalt nõukogudeaegse omandi-kontseptsiooni eripärast ei peetud ka õigust teose reprodutseerimisele autori varaliseks õiguseks, vaid isiklikuks mittevaraliseks õiguseks<sup>81</sup>. Ainsaks autori varaliseks õiguseks peeti õigust saada tasu. Reprodutseerimisõigust detailsemalt ENSV tsiviilkoodeks ei käsitlenudki, selle olemusena on toleagse õiguskirjanduses nimetanud juba objektiivses vormis eksisteeriva teose kordamist, kopeerimist, paljundamist. Samuti olid õigused teose avaldamiseks, reprodutseerimiseks ja levitamiseks omavahel kontseptuaalselt seotud ning neid peeti peamiselt teose avalikkusele teatavaks tegemise ja tutvustamise vormideks<sup>82</sup>.

Eesti kehtivas AutÕS-s sätestab reprodutseerimisõiguse selle paragrahv 13 lg 1 p 1. Reprodutseerimiseks loetakse *“teosest või teose osast ühe või mitme ajutise või alalise koopia otsest või kaudset tegemist mis tahes vormis või mis tahes viisil”*. See tähendab, et nimetatud õigus hõlmab kõiki kopeerimise viise nii analoog- kui digitaalses vormis (raamatute trükkimine, loengu üleskirjutamine või salvestamine mistahes seadmega, arvutifailist koopia tegemine jms). Ka siseriiklikult on jälgitav kõnealuse õiguse areng rahvusvaheliste miinimumstandardite ja Euroopa Liidu normide täienemise rütmis. Kui 1992. a. vastu võetud uues AutÕS-s hõlmas reprodutseerimisõigus *„ühe või mitme koopia tegemist teosest või teose osast mis tahes*

<sup>77</sup> Vt selle kohta P. Ambur. Märkmeid Autoriõiguse kaitse seaduse projekti kohta. Õigus 1939, nr 9, lk 412-413.

<sup>78</sup> Samas, lk 411.

<sup>79</sup> Samas, lk 413.

<sup>80</sup> ENSV tsiviilkoodeks (TsK) (ENSV ÜT 1964, 25, 115) § 483 lg 1 p 1, mille kohaselt autorile kuulub õigus „oma teose avaldamisele, reprodutseerimisele ja levitamisele igal seadusega lubatud viisil oma nime all, varjunime (pseudonüümi) all või ilma nimeta (anoniimselt)“.

<sup>81</sup> E. Laasik. Nõukogude tsiviilõigus. Eriosa. Tallinn, Valgus, 1975, lk 396.

<sup>82</sup> Samas, lk 397.

*materiaalses vormis*<sup>83</sup>, siis Euroopa Liidu direktiive üle võtnud AutÕS muudatuste paketiiga umbes 7 aastat hiljem täiendati ka reprodutseerimisõigust ning selle õiguse all mõisteti „*ühe või mitme ajutise või alalise koopia tegemist teosest või teose osast mis tahes vormis või mis tahes viisil*“<sup>84</sup>. Veel mõned aastad edasi ja reprodutseerimisõigus täieneb endiselt – 2004. a. aprillis jõustunud muudatuste kohaselt on reprodutseerimine teosest või teose osast ühe või mitme ajutise või alalise koopia *otsene või kaudne* tegemine mis tahes vormis või mis tahes viisil<sup>85</sup>.

Nii on reprodutseerimine tänapäevases mõistes siseriiklikult kehtivas seaduses raamatu või noodi trükkimine, kõne või loengu üleskirjutamine või salvestamine mistahes tehnilise vahendiga (audio- või videosalvestusseadmega), arvutifailist koopia tegemine, samuti nii mõnedki internetiga seonduvad toimingud, nt ühelt kodulehelt materjali võtmine ja selle paigutamine teisele kodulehele (*framing*), igasuguste materjalide üleslaadimine ja allalaadimine jms<sup>86</sup>.

#### 1.2.4. Arengutendentsid

Võib väita, et reprodutseerimisõigus ei ole väga olulisel määral muutunud võrreldes esimestest sellealastest normidest rahvusvahelistes dokumentides. Kõnealuse õiguse põhimõtteline sisu on sama hoolimata keskkonnast ja/või teosest tehtud koopia vormist. Samas on aja möödudes lisatud reprodutseerimisõiguse regulatsioonile selle õiguse sisu järjest enam selgitavaid ja seda otseselt laiendavaid sätteid. Rahvusvaheliste ja Euroopa Liidu normiloojate hinnangul ei piisanud enam „*mis tahes viisil ja vormis*“ reprodutseerimisest, vajalikuks on peetud erinevate täpsustuste lisamist: „*ajutine või alaline*“ koopia, „*kaudne või otsene*“ koopia jms. J. H. Spoor'i sõnul ilmestab reprodutseerimisõiguse laienemist näiteks ka autoriõiguse kohaldamisala ulatumine arvutiprogrammideni<sup>87</sup>. Euroopa Liidu normidest ilmneb samuti tendents liikuda üksikute teoseliikide kaitse juurest üldisema kaitse juurde – reprodutseerimisõiguse puhul on Euroopa Liidus seni „lõplik sõna“ horisontaalsel direktiivil e. infoühiskonna direktiivil. Rahvusvaheliste miinimumstandarditega on olukord keerulisem, kuna konsensus tuleb saavutada

<sup>83</sup> Autoriõiguse seadus (RT I 1992, 49, 615) § 13 lg 1 p 1.

<sup>84</sup> Autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus (RT I 1999, 97, 859), mille §-ga 14 muudeti AutÕS § 13 lg 1 p 1 sõnastust.

<sup>85</sup> Autoriõiguse seaduse muutmise seadus (RT I 2004, 71, 500), mille §-ga 5 muudeti AutÕS §-i 13 lg 1 p 1 sõnastust.

<sup>86</sup> H. Pisuke. Autoriõiguse alused. Tallinn, KPMS & Partnerid, 2006, lk 39. Vt ka L. Bently, B. Sherman (viide 25), p 133; pikemalt ka S. Stokes. Digital Copyright. Law and Practice. 2<sup>nd</sup> edition. Oxford – Portland – Oregon, Hart Publishing, 2005, p 10-13.

<sup>87</sup> J. H. Spoor (viide 34), p 75.

väga suure hulga riikide vahel. Selle ehedaks näiteks on WCT vastuvõtmine 1996. a., mil reprodutseerimisõiguse sätestamise osas saavutati kompromiss hoopiski konventsioonile lisatud diplomaatilise avalduse näol.

Õiguskirjanduses leidub erinevaid seisukohti küsimuses, kas reprodutseerimisõiguse haardeulatuse laiendamine on kõiki osapooli (autoreid, kasutajaid, tarbijaid) arvestades positiivse või negatiivse tendentsi näitaja. J. H. Spoor on seisukohal, et arvestades autoriõiguse ajalugu ning senist kohandumist, on loomulik reprodutseerimisõiguse piiride laiendamine ja seeläbi õiguste omajatele tugevama kaitse tagamine<sup>88</sup>. Samas reprodutseerimisõiguse „venitamise“ vastu on sõna võtnud mõned Hollandi õigusteadlased. Nad leiavad, et õiguse laiendamine sidusvõrgus toimivatele protsessidele on toonud kaasa probleeme ka erinevate õiguste kattumise osas. Üldsusele suunamise õiguse ja reprodutseerimisõiguse konvergents muudab näiteks erinevate lepingute sõlmimise ja seniste lepingute täitmise keeruliseks<sup>89</sup>. Reprodutseerimisõiguse ulatuse liiga laia määratluse tunnistuseks saab pidada ka asjaolu, et kohtud on mõnel juhul teatud kasutamiskiiside välistamiseks reprodutseerimisõiguse alt kasutanud selle õiguse sisu teleoloogilist tõlgendamist, mitte õiguse piirangute regulatsiooni. Nii näiteks on hüperlinkide<sup>90</sup> osas leitud, et selle kaudu ei toimu teose reprodutseerimist e. teisisõnu hüperlinkide kasutamine ei riku reprodutseerimise ainuõigust<sup>91</sup>. Samuti on tehtud otsuseid seoses nn tikutopsipiltidega (*thumbnails images*), kus mõnel juhul on leitud, et ka sellised vähese kvaliteediga koopiad teosest rikuvad reprodutseerimisõigust<sup>92</sup>. Mõnel juhul on otsus olnud vastupidine<sup>93</sup>. Samas on näiteks Euroopa Kohus magistratöö autori hinnangul reprodutseerimisõigust sisustanud väga ulatuslikuna<sup>94</sup>.

---

<sup>88</sup> J. H. Spoor (viide 34), p 78.

<sup>89</sup> B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt (viide 59), p 55.

<sup>90</sup> Hüperlink on käsitletav kui Internetis leiduvale failile viitav elektrooniline kontakt. Linkimise ning eritüübiliste linkide kohta ühene rahvusvaheliselt tunnustatud mõisteparaat autorile teadaolevalt tänini puudub, samas on J. A. L. Sterling teinud enimlevinud linkimistehnoloogiatest kokkuvõtte eristades tavalinke (*simple or „out-line“ links*), süvalinke (*deep or „in-line“ links*) ja põimlinke (*embedded links*). Tavalinkid ja süvalinkid on mõlemad käsitletavad hüperlinkidena. Vt J. A. L. Sterling (viide 20), p 661.

<sup>91</sup> German Federal Supreme Court (BGH), 17.07.2003, I ZR 259/00, GRUR 2003, Vol 11, p 958 (Paperboy), millele on viidatud Euroopa komisjoni dokumendis SEC (2007) 1556 (viide 71), p 3.

<sup>92</sup> Bielefeld Regional Court, 08.11.2005, JurPC Web-Doc. 106/2006; Regional Court of Hamburg, 5.09.2003, JurPC Web-Doc 146/2004, millele on viidatud Euroopa komisjoni dokumendis SEC(2007) 1556 (viide 71), p 3.

<sup>93</sup> Erfurt Regional Court, 15.03.2007, 3 O 1108/05 – Bildersuche Suchmaschine Haftung, millele on viidatud Euroopa komisjoni dokumendis SEC(2007) 1556 (viide 71), p 3.

<sup>94</sup> Euroopa Kohtu otsus asjas C-5/08, *Infopaq International A/S vs Danske Dagblades Forening*. Üks Taani meediamonitooringuettevõtte koostas oma klientidele perioodikast kokkuvõtteid. Otsisõnade andmebaasi sisestamise tulemusena edastas süsteem kliendile 11-sõnalise lause, mis koosnes otsitud sõnast ning sellele eelnevast ja järgnevast 5 sõnast. Euroopa Kohus pidas ettevõtte tegevust reprodutseerimisõiguse rikkumiseks ning välistas sellise tegevuse infoühiskonna direktiivi artikli 5(1) poolt võimaldatud erandi alt.

Eesti AutÕS-st rahvusvaheliselt pakutud kehtivate miinimumstandardite valguses uurides selgub, et õiguste omajate kaitse on heal tasemel. Samuti on kasutatud ära enamus võimalusi tasakaalu leidmiseks monopoolsete ainuõiguste ja tarbija huvide vahel. Järelikult on keeruline teha ettepanekut radikaalsete otsuste vastuvõtmiseks Eesti AutÕS-s. Seda ei võimalda hetkel rahvusvaheliste sellealaste dokumentide kohustuslik iseloom<sup>95</sup>.

Magistritöö autor peab sellises situatsioonis heaks lahenduseks uue AutÕS redaktsiooni väljatöötamisel varaliste õiguste regulatsiooni üheks võimalikuks lähtekohaks võetud ettepanekut kogu ainuõiguste kataloogi muutmise kohta ammendavaks õiguste loeteluks<sup>96</sup>. Kehtiva AutÕS § 13 lg 1 sätestab, et autorile kuulub ainuõigus igal moel ise oma teost kasutada, sealhulgas 11. seaduses loetletud viisil, mis moodustavadki autori varaliste õiguste kataloogi. Uueks AutÕS § 13 lg 1 sõnastuseks pakub magistritöö autor välja järgmise võimaluse: „(1) Autorile kuulub ainuõigus ise oma teost kasutada, lubada ja keelata oma teose kasutamist teise isiku poolt ja saada tulu oma teose kasutamises, välja arvatud käesolevas seaduses sätestatud vaba kasutamise juhud. Autorile kuulub õigus lubada ja keelata: /.../“. Seda võib ühest küljest pidada riskantseks ning autorite huve mittearvestavaks sammuks. Samas seab üha enam võrgustuv ühiskond omad tingimused ka üldsuse huvide kaitsel teljel autor-teos-tarbija. Õiguste kataloogi kinniseks muutmine peaks tegema seaduse rakendajatel lihtsamaks erinevate õiguste sisustamise. Uute innovaatiliste tehnoloogiate poolt pakutud teoste kasutusvõimaluste peaaegu automaatne lisamine autoriõiguste alla ja sellega õiguste kataloogi täiendamine peaks ammendava loetelu puhul olema paremini argumenteeritud<sup>97</sup>. Niisugune lähenemine peaks olema kasulik ka teose tarbijale, kelle huvid on seoses tehniliste kaitsemeetmetega õiguste omajatega võrreldes tihti vähem kaitstud. Kinnise kataloogiga ei lahenda küll õiguste omavahelisest sulandumisest ja sellekohastest tõlgendusraskustest tulenevaid probleeme, kuid mõned tehnoloogia arenguga seonduvad probleemid leiaks hõlpsamalt vastuse. Samuti aitaks selline lähenemine autori

---

<sup>95</sup> Vt ka A. Kelli. Improvement of the Intellectual Property System as a Measure to Enhance Innovation. Juridica International, XVI/2009, p 124.

<sup>96</sup> Vt autoriõiguse seaduse ajaveeb: <http://wp.kul.ee/> (11.03.10).

<sup>97</sup> Õiguste kataloogi täiendamine uute kasutusviisidega on Eestis näiteks aset leidnud 2004. a., mil tekkis vajadus eraldiseisva täpsustava sätte järele arvutiprogrammide õiguskaitseks. Nimelt lisati 2004. aastal AutÕS-sse § 13<sup>2</sup>, mis garanteeris täiendavad varalised õigused arvutiprogrammide autoritele. Eelnõu seletuskirja kohaselt<sup>97</sup> tekkis praktikas probleem, et AutÕS § 13 lg 1 sisalduv üldnorm ei hõlma tegelikult otseselt arvutiprogrammide füüsilist kasutamist või valdamist ärilisel eesmärgil, kuivõrd AutÕS § 13 lg 1 käsitleb teose kasutamise all eelkõige teosest koopiatega tegemist erinevatel eesmärkidel, nende töötlemist, edastamist, töötlemist vms. ning on vaieldav, kas mõiste “kasutamine” hõlmab ka mõistet “valdamine”.

hinnangul pisutki vältida tõlgendusi, mis liigselt koormaks teoste tarbijaid<sup>98</sup>. Ka õiguskirjandusest leiab kriitikat „avatud õiguste ja suletud erandite“-poliitikale. B. Hugenholtz'i ja L. Guibault' sõnul on selline lähenemine Euroopa autoriõiguse doktriini<sup>99</sup> arvestades seni valdav olnud, kuid mis tehnoloogilisi arenguid silmas pidades liigselt tarbijate huve kahjustama võib hakata<sup>100</sup>.

Ükski Eestile siduv rahvusvaheline ja regionaalne dokument ei kohusta käesoleva töö autori hinnangul osalisriike garanteerima autoritele üldist õigust „igal moel oma teost kasutada“, vaid lähtub konkreetsetest õigustest. Seega ei lähe kinnise kataloogi põhine regulatsioon vastuollu Eesti rahvusvaheliste kohustustega.

### 1.3. Õigus teose levitamisele

#### 1.3.1. Luba teost levitada kui autori ühekordne tahteakt

Õigus teose levitamisele ei ole oma olemuselt sama põhjanev ja ajalooliselt ka sama vana õigus, kui seda on õigus teose reprodutseerimisele. Vanimasse autoriõiguseid käsitlevasse konventsiooni, Berni konventsiooni, leidis see õigus, õigemini selle õiguse eelkäija, tee alles 1948. aastal autoritele seoses kinematograafiateostega garanteeritud õigustega. Tegemist on õigusega, mis laieneb vaid teose füüsilistele koopiatele, mitte näiteks televisiooniprogrammide

---

<sup>98</sup> Siinkohal saaks näitena tuua kasvõi linkimisse puutuvad küsimused. Rahvusvaheliselt ei ole välja kujunenud ühest seisukohta, kas ja millised lingid rikuvad õiguste omajate huve ja on käsitletavad süüteona. J. A. L. Sterlingi sõnul onoleb palju ka sellest, kas lingitav teos on võrgukeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tehtud õiguspäraselt või mitte. Väiksem võimalus linkija vastutuseks on juhul, kui esialgne teos on autori loal kättesaadavaks tehtud, kui mitte, siis onoleb palju riigisisestest seadustest, võimalikeks rikutud õigusteks oleks nii reprodutseerimisõigus kui üldsusele kättesaadavaks tegemise õigus. Vt pikemalt J. A. L. Sterling (viide 20), p 661-663.

<sup>99</sup> Euroopa autoriõiguse doktriini kohaselt on autor oma teose „isa“, kellele riik peab seadustega tagama võimalikult ulatuslikud õigused. Teine lähenemine on Anglo-Ameerika utilitaristlikus süsteemis, kus autoriõiguses lähtutakse peamiselt majanduslikest kaalutlustest. Lähenemise erinevust on märgata ka nimetatud süsteemi järgivate riikide õiguste-erandite regulatsiooni analüüsides, kus lähtutakse Eurooopale vastanduses „kinniste õiguste ja avatud erandite“-poliitikast. Sätestatud on konkreetsed õigused, avatud kataloogi ei ole ning kasutajate huve kaitseb üldise iseloomiga *fair use*-regulatsioon. Vt nt USA autoriõiguse seaduse Art 106 ja Suurbritannia autoriõiguse, disaini ja patendiseaduse Art 16. USA autoriõiguse seadus kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.copyright.gov/title17/> (20.01.2010) ja Suurbritannia autoriõiguse, disaini ja patendiseadus kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ipo.gov.uk/types/copy/c-about.htm> (20.01.10). Vt ka E. Vasamäe. Fonogrammitootja reprodutseerimisõigus ja infoühiskonna mõju sellele. Juridica, X/2006, lk 684.

<sup>100</sup> B. Hugenholtz. Copyright and Freedom of Expression in Europe. Expanding the Boundaries of Intellectual Property. Information Policy for the Knowledge Society. Oxford, Oxford University Press, 2001, p 8. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ivir.nl/staff/hughenoltz.html> (25.10.08), vt ka L. Guibault. The Nature and Scope of Limitations and Exceptions to Copyright and Neighbouring Rights with Regard to General Interest Missions for the Transmission of Knowledge: Prospects for their Adaptation to the Digital Environment. UNESCO e-Copyright Bulletin, October-December 2003, p 8. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://portal.unesco.org/culture/en/files/17316/108747977511\\_guibault\\_en.pdf/1\\_guibault\\_en.pdf](http://portal.unesco.org/culture/en/files/17316/108747977511_guibault_en.pdf/1_guibault_en.pdf) (25.10.08).

signaalidele<sup>101</sup> või internetti üleslaetud e. üldsusele kättesaadavaks tehtud teostele. Teoseid ei reprodutseerita tavaliselt mitte niisama, vaid eesmärgiga neid levitada. Teose levitamiseks loetakse tavapäraselt autori nõusolekul toimuvat teose või selle koopia müüki, kinkimist, rentimist, laenutamist.

Magistritöö autori hinnangul väärneb rõhutamist, et luba teost levitada on üldjuhul autori ühekordne tahteakt. Sellest tulenevalt on õigusega teose levitamisele otseselt seotud ka temaatika, mis puudutab selle õiguse lõppemist<sup>102</sup> (*exhaustion of the right of distribution*). Rahvusvahelisel, Euroopa Liidu ja siseriiklikul tasandil on nimetatud küsimus olnud ägedate diskussioonide objektiks ja tulemused regiooniti ja riigiti mõnevõrra erinevad. Seega on autor pidanud vajalikuks seda küsimust puudutada pikemalt allpool vastavates peatükkides. Õiguskirjanduses on uuritud ka selle kontseptsiooni kehtivust ja teistele autoriõigustele laiendamise võimalusi digitaalamajanduse iseloomu arvestades<sup>103</sup>. Seni on rahvusvaheline normilooming, selle tõlgendamine ja vastav praktika siiski seostanud õiguse lõppemise vaid levitamiseõigusega ning järelikult ka selle kohaldumise vaid analoogformaadis, füüsilistele koopiatele<sup>104</sup>.

Magistritöö autori arvates on Eestis intellektuaalse omandi kaitset käsitlevates õigusaktides õiguste lõppemise põhimõttele lähenetud ebaühtlaselt. See väljendub ennekõike terminoloogias. Tööstusomandialastes õigusaktides on kasutatud terminit „õiguse ammendumine“<sup>105</sup>. Autoriõiguse seadus on lähtunud õigusteooriast ning võtnud aluseks teatavate juriidiliste faktide poolt esile kutsutud õiguste tekkimise, muutumise ja lõppemise<sup>106</sup> ning kasutabki kõnealuse kontseptsiooni reguleerimisel terminit „õiguse lõppemine“<sup>107</sup>. Juriidiliseks faktiks, mille

<sup>101</sup> Vt nt Euroopa Kohtu otsus Debauxe 51/79.

<sup>102</sup> Ka „õiguse ammendumine“. K. Härmand on oma magistritöös kasutanud terminit „õiguste lõppemine“ sarnaselt AutÕS sõnastusele. Vt K. Härmand. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohtupraktika küsimusi Eestis ja Euroopa Liidus. Tartu Ülikool, Õigusinstituut, 2006. E. Vasamäe oma magistritöös aga terminit „õiguste ammendumine“ et eristada see selgelt teistest õiguste lõppemise viisidest. Vt E. Vasamäe (viide 11). Õiguste „ammendumise“ põhimõtte laienemisest ka autoriõigusealasele regulatsioonile viitab muuhulgas intellektuaalse omandi kaasuste kogumik (H. Pisuke, A. Kelli, P. Lätt. Intellektuaalse omandi kaasuste kogumik. Tallinn, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, 2008, lk 44-46) ning samuti pakub autoriõiguse valdkonnas mõlemad terminid („lõppemine“ ja „ammendumine“) välja H. Pisuke (vt H. Pisuke (viide 86) lk 40). Vt ka A. Kukrus, R. Kartus. Tööstusomand ja globaalmajandus. Tallinn 2008, lk 130-138, kus tööstusomandialasest regulatsioonist rääkides kasutatakse terminit „õiguste ammendumine“.

<sup>103</sup> Nt B. Hugenholtz. Adapting Copyright to the Information Superhighway. The Future of Copyright in a Digital Environment. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 1996, p 96-98.

<sup>104</sup> Sellisel seisukohal on ka näiteks J. A. L. Sterling. Vt J. A. L. Sterling (viide 20) p 433.

<sup>105</sup> Vt nt patendiseaduse (RT I 1994, 25, 406; 2009, 4 24) § 17<sup>1</sup>, kasuliku mudeli seaduse (RT I 1994, 25, 407; 2008, 59, 330) § 15<sup>1</sup>.

<sup>106</sup> Vt R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn, Juura, 2002, lk 112.

<sup>107</sup> AutÕS § 13 lg 1 p 2.

tulemusel levitamisiõigus lõpeb, on autori loal toimunud teose koopia esmamüük või omandiõiguse üleandmine muul viisil. AutÕS lisab ka, et levitamisiõiguse lõppemiseks peab nimetatud omandiõiguse üleminek olema toimunud Euroopa Liidu territooriumil. Levitamisiõiguse lõppemise põhimõtte ei laiene aga teose rentimisele ja laenutamisele, mida samuti peetakse levitamisiõiguse osadeks. Järelikult võib magistritöö autori arvates asuda seisukohale, et levitamisiõigus tervikuna ei lõpe, vaid pigem muudab oma sisu. Levitamisiõigusele viidates kuulub endiselt autorile ainuõigus lubada ja keelata teose rentimist ja laenutamist, samuti jääb autorile õigus otsustada konkreetse teose levitamist puudutavaid küsimusi väljaspool Euroopa Liitu. Ka Euroopa komisjon on teemat analüüsides teinud selgepiirilist vahet õiguse lõppemise mning levitamisiõiguse ammendumise vahel<sup>108</sup>.

Seega võib magistritöö autori hinnangul AutÕS-s kasutatavat lähenemist pidada ebaõnnestunuks. Autor teeb ettepaneku asendada kasutatav levitamisiõiguse „lõppemise“ kontseptsioon AutÕS §-s 13 levitamisiõiguse „ammendumise“ kontseptsiooniga. See väljendaks paremini kõnealuse suhte sisu eristades selle õiguse lõppemise alustest (näiteks kaitsetähtaja möödumine). Samuti oleks niisugusel juhul sama põhimõtte käsitus intellektuaalse omandi kaitset reguleerivates õigusaktides ühtne, mis aitaks kaasa õigusselguse loomisele kõnealuses küsimuses. Ka käesolevas töös kasutab autor edaspidi levitamisiõiguse „lõppemise“ asemel levitamisiõiguse „ammendumist“.

### 1.3.2. Ülemaailmne areng

Õigus teose levitamisele kirjutati vanimasse autoriõigusealasesse konventsiooni piiratud ja vaid teatud teosegrupid laienesid sisse 1948. aastal<sup>109</sup>. Tolleaegse redaktsiooni kohaselt kuulus autoritele ainuõigus lubada teose kinematograafilist töötlemist (*adaptation*) ja reprodutseerimist ning sellisel moel töödeldud või reprodutseeritud teoste levitamist<sup>110</sup>. Nii 1948. a. Brüsselis kui 1967. a. Stockholmis toimunud konverentsidel arutati levitamisiõigusega seonduvat ka pikemalt. Mitmed delegatsioonid tegid ettepaneku laiendada õigust teoste levitamisele kõikidele

---

<sup>108</sup> Vt COM(88) 172 final (viide 60), p 147, para 4.2.1.

<sup>109</sup> Berni konventsiooni Artikkel 14, 14bis. M. Ficsor'i järgi sisaldus tegelikult viiteid levitamisiõigusele juba konventsiooni varasemates redaktsioonides – nimelt sätestas ka algne versioon (1886) artiklis 12(1) teoste ebaseaduslike koopiade hävitamise nõuet, mida võib käsitleda ka omamoodi püüdena reguleerida teoste levitamisse puutuvat. Vt M. Ficsor (viide 35), p 150-151. Ka S. Ricketson ja J. Ginsburg on samal seisukohal. Vt S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 660-661.

<sup>110</sup> Berni konventsiooni artikkel 14(1)(i).

teoseliikidele, mitte piiritleda sätet vaid kinematograafiateostega. Siiski ei leidnud need ettepanekud delegaatide üksmeelset toetust<sup>111</sup>. M. Ficsor aga väidab, et levitamisoigus on ka Berni konventsioonis algusest peale sees, kuigi seda pole otsesõnu mainitud. Konventsiooniga lubatud reprodutseerimise eesmärk on levitamine, seega sisaldab reprodutseerimisoigus endas ka õigust levitamisele<sup>112</sup>. Sama seisukohta jagavad veel mitmed eksperdid, s.h. mõnede allikate kohaselt ka nt WIPO sekretariaat<sup>113</sup>. Vastupidisel seisukohal on aga näiteks S. Ricketson ja J. Ginsburg, kelle sõnul üldist levitamisoigust Berni konventsioon ei sisalda ja seega jäävad teose levitamist puudutavad küsimused selle konventsiooni valguses pigem teiste kahe- või mitmepoolsete lepingutega reguleeritavaks<sup>114</sup>.

Võib tekkida küsimus, kas Berni konventsioonis on mõeldud vaid teose esmast ringlusse lubamist või hõlmab õigus teose levitamisele ka teose kogu sellele järgneva leviku. Vastuse leiab Berni konventsiooni artiklist 37(1)(c), mille kohaselt kõnealuse dokumendi erinevates keeleversioonides tekkivate tõlgendusraskuste korral tuleb arvesse võtta prantsusekeelset teksti. Viimane kasutab terminit „*mise en circulation*“ (ringlusse laskmine), mis omakorda annab põhjendatult alust arvata, et õigus teose levitamisele Berni konventsioonis laieneb vaid nõ esimesele levitamisaktile, s.t. teose esmamüügile või muul viisil esmasele omandiõiguse üleandmisele. Selle tõlgenduse kohaselt õigus teose levitamisele lõpeb peale esmast omandiõiguse üleandmist, samas aga jätab kõnealune konventsioon lahtiseks küsimuse, kas tegemist on levitamisoiguse ammendumisega rahvuslikult, regionaalselt või rahvusvaheliselt.

Berni konventsioon garanteerib seega levitamisoiguse autoritele küllaltki kitsalt ning vaid mõnede teoseliikide osas.

TRIPS-lepingu artikkel 9 sisaldab endas jällegi viidet Berni konventsiooni artiklitele 1-21, millega iga TRIPS-lepingu osalisriigi siseriiklik õigus peab kooskõlas olema. See tähendab, et ka Berni konventsioonis õigust teose levitamisele käsitlevad sätted peavad olema TRIPS-lepingu osalisriigi seadustega garanteeritud. Kuigi leidub tõlgendusi, mille kohaselt Berni konventsiooni artiklites 14 ja 14*bis* sätestatud õigus teose levitamisele ei kata ainult kinematograafiateoseid<sup>115</sup>,

---

<sup>111</sup> Peamiselt viidati küll probleemi läbitöötamiseks puudulikule ajalimiidile, tugevaid sisulisi vastuargumente ei olnud. Vt ka M. Ficsor (viide 35), p 148.

<sup>112</sup> Vt M. Ficsor (viide 44), p 86-87.

<sup>113</sup> Vt D. Gervais (viide 47), p 61.

<sup>114</sup> S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 668.

<sup>115</sup> Vt eestpoolt M. Ficsoni käsitlust.

on grammatilise tõlgendamise reeglite järgi ka TRIPS-lepingu osalisriikidel kohustus tagada oma siseriiklike seadustega nimetatud õigus vaid kinematograafiateoste autoritele.

TRIPS-lepingus on aga ära märgitud ka levitamisoiguse ammendumist puudutav. Vaidluste lahendamisel TRIPS-lepingu alusel ning kooskõlas selle artiklitega 3 ja 4, ei ole lubatud lepingust midagi kasutada intellektuaalse omandi õiguste ammendumise küsimuse käsitlemiseks<sup>116</sup>. Levitamisoiguse ammendumine oli TRIPS-lepingu koostamise käigus küllaltki keeruline küsimus<sup>117</sup>. Pooldajaid leidis nii õiguse ammendumise rahvuslikule kui rahvusvahelisele teooriale. Rahvusliku teooria kohaselt on õigusel territoriaalne iseloom ning teose levitamiseks peab luba olema iga territooriumi e. iga riigi jaoks eraldi. See tähendab, et õiguste ammendumine hõlmab vaid territooriumi, kus teos on turustatud. Rahvusvahelise teooria kohaselt on turustatud teose koopia osas levitamisoigus üldse ammendunud. Kokkuvõttes taandub vaidlus vastandlike huvidega gruppidele e. tarbija huvid *versus* õiguste omaja huvid. Kui lubada rahvusvahelist levitamisoiguse ammendumist, siis on lubatud ka nn kaupade paralleelne import. See tähendab, et kohalikule turule saab teoseid tuua riikidest, kus need on kõige odavamalt hinnaga saadaval. Ilmselgelt on sellise lähenemisega enim kaitstud tarbija huvid. Rahvuslik levitamisoiguse ammendumine annab olulised eelised ja suurema kontrolli aga õiguste omajale, kellel on õigus lubada või keelata teose levitamist iga territooriumi jaoks eraldi. TRIPS-lepingu koostamise käigus ei jõutud ühisele seisukohale kummagi süsteemi eelistamisel ning kompromisslahendust peegeldabki artikli 6 sõnastus. Kõnealusel teemal ei saa algtada WTO vaidluste lahendamise protsessi, s.t iga riik saab valida, millist võimalust ta kasutab.

Õigus teose rentimisele leiab kajastamist TRIPS-lepingu artiklis 11. Rentimisoigust peetakse üheks levitamisoiguse osaks e. veel üheks viisiks, kuidas teose koopia üldsuseni viia. Levitamisoigust võib seega pidada oma olemuselt mahukaks õiguseks, mille sisu on võimalik edasi anda ka erinevate, kuid samalaadsete ning teose levitamise olemuslikult seotud kasutusviiside kaudu. R. Naritsa sõnul tähendab õigus subjektiivses mõttes (subjektiivne õigus) õigussubjektile objektiivsest õigusest tulenevat ja kuuluvat õigustust<sup>118</sup>. Tegemist on seadusandja tahtest lähtuva ja kellegi juriidilise kohustusega garanteeritud õiguse subjektile kuuluva käitumise võimalusega. Sotsiaalsest reaalsusest tulenevaid õigustusi oma huvide kaitsmiseks tekib autorile kui õigussubjektile tehnoloogia arenguga juurde. Erinevate samaliigiliste õigustuste koondamine ühe subjektiivse õiguse alla on magistritöö autori arvates omakorda

---

<sup>116</sup> TRIPS-lepingu Art 6.

<sup>117</sup> D. Gervais (viide 47), p 61.

<sup>118</sup> R. Narits (viide 106), lk 39.

põhjendatud lähenemine. Igasuguste eluvaldkondade korrastamisel õigusnormidega tehakse seda asju mõistuspäraselt liigendades ehk süstematiseerides. R. Naritsa sõnul toimub selline liigendamine olemuslikult kokkukuuluvaid asju samade nimetuste alla kogudes ja püüdes neid selgete tunnuste abil üksteisest eraldada<sup>119</sup>. Käesoleva töö autori hinnangul on võimalik sellist objektiivse õiguse süstematiseerimise mudelit kasutada ka subjektiivse õiguse tasandil. Olemuslikult kokkukuuluvate õigustuste koondamine sama nimetuse alla on otstarbekas ning teenib õigusselguse ja korrastatud õigusinstituudi huve.

TRIPS-lepingu ettevalmistamise käigus ei õnnestunud küll eraldi sätestada üldist õigust teose levitamisele<sup>120</sup>, kuid piiratud ulatusega õigust teose rentimisele peeti siiski vajalikuks ja võimalikuks. Suurimaks probleemiks oli lepingu koostamise ja vastuvõtmise ajal arvutiprogrammide rentimine ja sellest tulenev laiaulatuslik programmide kopeerimine, millest tulenevad kahjud tööstusele olid hiiglasuured. Sama argumenti kasutati ka seda õigust kinematograafiaateoste laiendades – õiguse tagamine on liikmesriigile kohustuslik, kui niisugune rentimine on viinud laiaulatuslikule kopeerimisele, mis kahjustab oluliselt reprodutseerimise ainuõigust. Neid küsimusi arvesse võttes sätestatigi TRIPS-lepingus piisavalt detailne ja kõigile osapooltele sobiv lahendus teoste rentimise osas.

Seega TRIPS-leping selgitas ning täpsustas Berni konventsioonist tulenevaid õigusi ja lisas selgesõnalise õiguse teose rentimiseks. Õiguste üldistamine ning kõikehõlmav regulatsioon pidi veel mõned aastad ootama.

WCT-s on esimest korda rahvusvahelises dokumendis otsesõnu garanteeritud õigus teose levitamisele kõigile autoritele<sup>121</sup>. Kuigi mõnegi eksperdi hinnangul sisaldus üldine õigus teose levitamisele ka juba Berni konventsioonis, annab autoritele selles küsimuses kindlustunde pigem vastav konkreetne säte tunnustatud rahvusvahelises dokumendis<sup>122</sup>.

Ka WCT puhul tõusis jälle oluliseks küsimuseks õiguste ammendumise printsiip ja selle kohaldamisviis. Lõpptulemus on aga sama, mis TRIPS-lepingu puhul – WCT artikli 6 lg 2 kohaselt jäetakse vastav regulatsioon siseriiklikult otsustada. Selle seisukohaga ei nõustu lõpuni S. Ricketson ja J. Ginsburg, kelle hinnangul võib artiklit 6(2) tõlgendada viisil, mis lubab levitamisõiguse ammendumist juhul, kui tegemist on autori loal levitatud teose koopiaga ega

<sup>119</sup> R. Narits. Objektiivse õiguse korrastamisest Eestis: kodifitseerimisest õiguse ümberkujundamiseni. Riigikogu Toimetised, 2005/12, lk 2.

<sup>120</sup> D. Gervais (viide 47), p 84.

<sup>121</sup> WCT Artikkel 6.

<sup>122</sup> Vt selle õiguse kujunemisest WCT normiks S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 694-695.

laiene õigusvastaselt ringlusse antud teostele. Sinna alla kuuluks ka näiteks väga ebapiisavat autoriõiguse kaitset pakkuvas eksportivas riigis tehtud teose koopiad<sup>123</sup>. Magistritöö autor peab nimetatud lähenemist õigustatuks ning levitamiseõiguse lõppemise seotus just teose õiguspäraste koopiatega väljendub ka kehtivas AutÕS-s<sup>124</sup>.

WCT artikli 6 juurde on lisatud ka selgitav diplomaatiline avaldus, millega lahendati küsimus levitamiseõiguse ja seega ka selle õiguse ammendumise kontseptsiooni kohaldumisest digitaalkoopiatega. Avalduse kohaselt mõeldakse levitamiseõiguse objektiks oleva „teose või selle koopia“ all WCT 6 ja 7 artiklis ainult salvestatud koopiaid, mida saab turustada vaid füüsiliste objektidena.

WCT artikkel 7 sätestab levitamiseõiguse ühe osana õiguse teose rentimisele. Kuna Berni konventsioon õigust teose rentimisele ei sisalda, siis on see artikkel üle võetud TRIPS-lepingust ning Uruguay läbirääkimiste vóorus saavutatud kokkuleppeid selles küsimuses WCT-ga ei muudetud<sup>125</sup>.

Magistritöö autori arvates astuti WCT-ga oluline rahvusvaheline samm autorite tugevama kaitse suunas kehtestades sõnaselge üldine õigus lubada ja keelata oma teoste levitamist, mis oli Berni konventsiooni poolt pakutud kaitsest kindlasti tõhusam ja laiahaardelisem. Samas on endiselt tegu vaid analoogseid kasutusi reguleeriva õigusega ja seega platvormipõhist muudatust selle õiguse haarde osas ei toimunud.

### 1.3.3. Areng Euroopa Liidus

Levitamiseõigusele on Euroopa Liidu tasandil pühendatud terve peatükk 1988. aastal ilmunud rohelises raamatus<sup>126</sup>. Sealse analüüsi kohaselt oli tegemist tolelaegsete Euroopa riikide õiguses autorile kuuluvate ainuõiguste hulgas valdkonnaga, mis oli riigiti väga erinevalt reguleeritud. Samuti esitati küsimus, kas õigus teose levitamisele peaks olema garanteeritud igas liikmesriigis<sup>127</sup>. Dokumendis jõuti järeldusele, et üldise levitamiseõiguse kehtestamine ei ole vajalik, küll aga on liikmesriigid pidanud oluliseks Liidu tasemel tegeleda õigusega teose rentimisele ja (avalikule) laenutamisele<sup>128</sup>. Euroopa komisjon ei näinud tollel ajal veel tarvidust

<sup>123</sup> S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 695.

<sup>124</sup> AutÕS § 13 lg 1 p 2.

<sup>125</sup> M. Ficsor (viide 44), p 204.

<sup>126</sup> COM(88) 172 final (viide 60), p 146-169 „*Chapter 4. Distribution Right, Exhaustion and Rental Right*”.

<sup>127</sup> Samas, p 146-147 para 4.1.2., 4.1.3.

<sup>128</sup> Samas, p 153 para 4.4.4.

sekkuda raamatute laenutamisse<sup>129</sup>, küll aga audiovisuaalsektoris toimuvasse<sup>130</sup>, kuna tehnoloogia areng (laserplaadid, digitaalne kopeerimistehnoloogia jms) oli viinud audiovisuaaltööstuses suurte rahaliste kaotusteni. Raamatute jt teoste laenutamine lisati Euroopa Liidu tegevuskavasse rohelise raamatu põhjal saadud info alusel koostatud järeldokumendi alusel. Sidusgruppide hinnangute kohaselt vajab siiski teatud määral reguleerimist ka teoste laenutamisega seonduv, kuid ei peetud vajalikuks ainuõiguse garanteerimist<sup>131</sup>.

Euroopa Liidu seitsmest kehtivast autoriõigusealasest direktiivist võib õigust teose levitamisele leida neljas<sup>132</sup>. Neid sätteid analüüsides võib jõuda järeldusele, et oma sisult ja ulatuselt on vastav regulatsioon mõneti erinev olenevalt milliseid teoseliike käsitletakse. Nii räägivad näiteks arvutiprogrammide direktiiv ja andmebaaside direktiiv „*igal moel üldsusele levitamisest*“, rendi- ja laenutusdirektiiv ainuõigusest „*teha kaitstavad objektid ja nende koopiad üldsusele kättesaadavaks kas müümise teel või muul viisil*“ ning infoühiskonna direktiiv „*teoste originaalide ja koopiade levitamisest üldsusele müümise teel või muul viisil*“.

Lisaks definitsioonide mõningasele erinevusele võib küsimusi tekitada ka rentimisõiguse ja laenutamiseõiguse suhe levitamiseõigusesse. Üldiselt katab nimetatud küsimused rendi- ja laenutuse direktiiv. Samas näiteks arvutiprogrammide direktiiv käsitleb nimetatud teoseliigi puhul rendiküsimusi eraldi. Sellisel juhul kohaldatakse arvutiprogrammide rendile siiski arvutiprogrammide direktiivist tulenevaid erisätteid kui *lex specialis*'t.

Direktiive nende vastuvõtmise järjekorras uurides ilmneb, et areng on toimunud laiahaardelisema kaitse e. üldise iseloomuga ainuõiguse kehtestamise poole. Sellegi õiguse puhul oli nn uue põlvkonna infoühiskonna direktiiv see, millega viidi Euroopa Liidu õigusesse sisse kõigile autoritele laienev levitamiseõigus. Infoühiskonna direktiivi artikli 4 p 1 kohaselt peavad liikmesriigid ette nägema, et autoritel on ainuõigus lubada või keelata oma teoste originaalide ja koopiade levitamist üldsusele müümise teel või muul viisil.

Eraldi väga oluliseks küsimuseks ka Euroopa Liidu õiguses on levitamiseõiguse ammendumisega seonduv<sup>133</sup>. Sisuliselt on tegemist kompromissiga Euroopa Liidu toimimise ühe aluspõhimõtte – kaupade vaba liikumise – ja intellektuaalse omandi ühe aluspõhimõtte – õiguste territoriaalse

---

<sup>129</sup> Samas, p 154, para 4.4.10.

<sup>130</sup> Samas, p 154, para 4.4.11.

<sup>131</sup> COM(90) 584 final (viide 62), p 15, para 4.3.2.

<sup>132</sup> Arvutiprogrammide direktiivi (kodifitseeritud versioon) artikkel 4(c), rendi- ja laenutusdirektiivi (kodifitseeritud versioon) artiklid 1 ja 2 (üldine õigus teose levitamiseks garanteeritakse autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele artikliga 9), andmebaaside direktiivi artikkel 5, infoühiskonna direktiivi artikkel 4.

<sup>133</sup> Vt pikemalt levitamiseõiguse lõppemisest J. A. L. Sterling (viide 20), p 435-436, p 1227.

iseloomu – vahel. Õiguste ammendumise printsiibi väljatöötajaks võib pidada Euroopa Liidu kohut<sup>134</sup>. Esmakordselt võttis kohus sellealase seisukoha kohtuasjas *Deutsche Grammophon Gesellschaft MbH v Metro-SB-Grosmärkte GmbH & Co.KG*<sup>135</sup>. Ka kõik hilisemad kohtuotsused levitamisõiguse ammendumise küsimuses<sup>136</sup> annavad alust väita, et eelistatakse nn „*kindlus-Euroopa*“ (*fortress Europe*) põhimõtet<sup>137</sup>. Erinevalt ülemaailmsetest dokumentidest, kus nimetatud probleem siseriiklikuks lahendamiseks jäetakse, võtab Euroopa Liidu õigus siin niisiis kindla seisukoha, mille alusel õigust teose levitamisele piiratakse läbi selle regionaalse ammendumise põhimõtte.

Kuni 20. detsembrini 2002. a. leidis levitamisõiguse regionaalse ammendumise põhimõtet erinevates direktiivides konkreetsetel juhtudel kohaldamiseks – andmebaasidele<sup>138</sup>, arvutiprogrammidele<sup>139</sup> ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele<sup>140</sup>. Horisontaalse sisuga regulatsioon kõikidele teoseliikidele sai aga kirja infoühiskonna direktiivi artiklis 4(2), mille kohaselt levitamisõigus teose originaali või koopi suhtes Euroopa Liidus ei ammendu, v.a juhul, kui õiguste omaja poolt või tema nõusolekul toimub Euroopa Liidus kaitstud objekti esmamüük või muul viisil omandiõiguse üleminek. Viimatinimetatud direktiivi väljatöötamisel oli levitamisõiguse ammendumine jälle ägeda diskussiooni teemaks. Mitme riigi esindajad soovisid levitamisõiguse ammendumise rahvusvahelisele printsiibile üleminekut. Lõppkokkuvõttes kiideti siiski heaks direktiivi ülalnimetatud sõnastus, mille aluseks võeti samasisulised tööstusomandialased normid<sup>141</sup>.

---

<sup>134</sup> Vt nt G. Westkamp. Intellectual property, competition rules, and the emerging internal market: some thoughts on the European exhaustion doctrine. *Marquette Intellectual Property Law Review*. Summer 2007, p 1-2. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://findarticles.com/p/articles/mi\\_m0CWC/is\\_2\\_11/ai\\_n25007143/?tag=content;col1](http://findarticles.com/p/articles/mi_m0CWC/is_2_11/ai_n25007143/?tag=content;col1) (20.01.10).

<sup>135</sup> Euroopa Kohtu otsus kohtuasjas nr C-78/70. Vt pikemalt selle kohta ka P. Groves, T. Martino, C. Miskin, J. Richards (viide 58), p 10-11; V. Korah. *Intellectual Property Rights and the EC Competition Rules*. Oxford – Portland, Hart Publishing, 2006, p 12-14.

<sup>136</sup> Nt Euroopa Kohtu otsus *Micro Leader Business v Commission*. T-198/98; Euroopa Kohtu otsus *Silhouette International*. C-355/96; Euroopa Kohtu otsus *Sebago Inc. and Ancienne Maison Dubois & Fils SA v G-B Unic SA*. C-173/98.

<sup>137</sup> Vt ka G. Tritton (viide 58), p 367-368.

<sup>138</sup> Andmebaaside direktiivi artikkel 5(c).

<sup>139</sup> Arvutiprogrammide direktiivi 91/250/EMÜ artikkel 4(c). Käesolevaks hetkeks asendatud direktiiviga 2009/24/EÜ arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (kodifitseeritud versioon).

<sup>140</sup> Rendi- ja laenutuse direktiivi 92/100/EMÜ artikkel 9(2). Käesolevaks hetkeks asendatud direktiiviga 2006/115/EÜ rentimis- ja laenutamise õiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas (kodifitseeritud versioon).

<sup>141</sup> Vt esimese nõukogu direktiivi 89/104/EMÜ kaubamärke käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta artikkel 7(1).

Infoühiskonna direktiiv otsesõnu kaupade paralleelimporti<sup>142</sup> ei keela. Siiski oleks direktiiviga sätestatud regionaalse ammendumise põhimõtet keeruline ühildada rahvuslikul tasandil säilitatava rahvusvahelise levitamiseõiguse ammendumisega. Järelikult on vajalik samasugune regulatsioon kõigis EL liikmesriikides. Sellele viitab ka nn Laersdiken'i kohtuasjas tehtud otsus<sup>143</sup>. Selle kohaselt peavad riigid, kes seni võtsid aluseks rahvusvahelise levitamiseõiguse ammendumise, laiendama levitamiseõiguse regionaalse ammendumise põhimõtet direktiividega harmoneeritud õigustele.

Õiguskirjanduses leidub viiteid õiguste ammendumise põhimõtte erinevate sõnastuste kohta direktiivides<sup>144</sup>. Samas ei ole need erisused praktilisi probleeme tekitanud ja seega autori hinnangul pikemat analüüsi ei vaja. Ka Euroopa komisjoni seisukoht õigusest teose levitamisele nii selle definitsiooni kui õiguse ammendumise osas on 2004. a. seisuga ühene. Hoolimata sellest, et õiguse sisu ja ulatuse osas leiab direktiivide lõikes erisusi, ei ole need senises praktikas probleeme tekitanud ja muutmist ei vaja. Samuti ei planeerita õiguse ammendumise põhimõtte ümbervaatamist. Euroopa komisjon on seisukohal, et igasugusteks muudatusteks selles küsimuses tuleb arvestada laiemat konteksti kogu intellektuaalse omandi valdkonnas<sup>145</sup>. Levitamiseõiguse ammendumise põhimõtete muutmine vaid autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas võib loodetud kasu asemel hoopis segadust tuua. Seda põhjusel, et mitmed tooted on kaitstud nii autoriõigusega kui ka näiteks tööstusomandialase õigustega (näiteks tööstusdisainilahendused, kaubamärgid). Kuna uuringud ka tööstusomandi valdkonnas ei näita vajadust levitamiseõiguse regionaalse ammendumise põhimõtet muuta, on alust *status quo* hetkel säilitada. Magistritöö autor nõustub selle seisukohaga.

Regionaalsel tasandil on konventsioonide rakendamine toimunud detailsema ja lauaulatuslikuma kaitse poole. Levitamiseõigus on autoritele garanteeritud ning lahtiseks ei ole jäänud ka levitamiseõiguse ammendumist puudutav. Lisaks on liikmesriikidele tehtud kohtustuslikuks levitamiseõiguse osade e. rentimise ja avaliku laenutamise regulatsiooni sätestamine siseriiklikes

---

<sup>142</sup> I.k. „parallel import“. Paralleelimpordi definitsiooni ei ole antud üheski autoriõigusealases õigusaktis, kuid tegemist on kogu intellektuaalse omandi valdkonnale iseloomuliku turumajandusliku nähtusega, mille kohaselt nt autoriõiguste omaja turustab kaitstud teost eri riikides eri hinnaga andes nii paralleelimportijale võimaluse osta kaup ühest riigist odavamalt hinnaga ja importida need müümise eesmärgil teise riiki. Vt pikemalt paralleelimpordi kohta C. Ginter. Intellektuaalomandi kaitse ja paralleelimport. *Juridica* III/2009, lk 159-172. Vt ka J. A. L. Sterling (viide 20), p 436-438.

<sup>143</sup> Euroopa Kohtu otsus *Laersdiken ApS v Kulturministeriet*. C-479/04.

<sup>144</sup> Vt B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt (viide 59), p 58.

<sup>145</sup> S.t. nii autoriõigusi, autoriõigusega kaasnevaid õigusi kui tööstusomandit. Vt dokument SEC(2004) 995 (viide 73), p 17.

seadustes ning vastavate õiguste (olgu siis ainuõigusena või tasu saamise õigusena) garanteerimine.

#### 1.3.4. Siseriiklik areng

Õigus teose levitamisele sisaldus juba 1930-ndatel aastatel välja töötatud AutÕS projektis, mille § 15 nimetas ühe autori varalise õigusena just „*levitamisõigust*“<sup>146</sup>. Samuti sisaldus levitamisõigus ENSV tsiviilkoodeksis<sup>147</sup>. Levitamise all mõisteti teose sisu tutvustamist teatud isikute ringile ning seetõttu peeti teose avaldamist alati ka teose levitamiseks. Samas oldi seisukohal, et levitamine iga kord ei kattu avaldamisega. Kui teadlane tegi käsikirjast mitu koopiat ja andis need kolleegidele tutvumiseks või ka nende omandusse, siis seda peeti teose levitamiseks, mitte avaldamiseks. Levitamine leidis nõukogudeaegse autoriõiguse kohaselt aset ka ilma reprodutseerimiseta, näiteks kujutava kunsti teose avalikule näitusele väljapanemisega<sup>148</sup>.

Teostest koopia tegemine teenib tavapäraselt eesmärgi tehtud koopiaid levitada, mis on kehtivas õiguses eraldiseisev autorile kuuluv varaline õigus. Kehtiva AutÕS § 13 lg 1 p 2 kohaselt kuulub autorile ainuõigus levitada oma teost või selle koopiaid (õigus teose levitamisele). Levitamiseks loetakse teose või selle koopia omandiõiguse üleandmist või üldsusele kasutada andmist mis tahes viisil, sealhulgas rentimist ja laenutamist, välja arvatud arhitektuuriteose ja tarbekunstiteose rentimine ja laenutamine.

Levitamisõiguse sisu on ka Eesti AutÕS-s aja jooksul pisut muutunud. Jällegi on peamiselt tegu õiguse ulatust laiendavate täpsustustega, mis viisid seaduse järk-järgult praktilistele nõuetele vastavaks. Tehnoloogilise neutraalsuse saavutamine ei saa magistritöö autori hinnangul olla kõnealuse õiguse puhul eesmärgiks, kuna tegemist on vaid teose füüsilisi koopiaid hõlmava õigusega. Digitaalses keskkonnas toimuv kuulub omakorda juba teiste õiguste alla.

Kõige enam muudatusi on vajanud levitamisõiguse puhul selle õiguse ammendumisega seonduvad sätted AutÕS-s. Aja jooksul on need oluliselt muutunud hõlmates erinevaid etappe õiguste ammendumise territoriaalsuse küsimuses. 1992. a. redaktsiooni kohaselt levitamisõigus

---

<sup>146</sup> Vt P. Ambur (viide 77), lk 413.

<sup>147</sup> ENSV TsK § 483 lg 1 p 1. Avaldamis-, reprodutseerimis- ja levitamisõiguse ühtse kontseptuaalse käsitluse kohta vt käesoleva töö p 1.2.4. eestpoolt, samuti vt E. Laasik (viide 81), lk 396-397.

<sup>148</sup> Vt E. Laasik (viide 81), lk 397.

küll lõpeb teatud tingimustel<sup>149</sup>, kuid on jäetud täpsustamata territoorium. Teisisõnu jääb lõpuni selgusetuks, kas tegemist oli levitamiseõiguse ammendumisega siseriiklikul või rahvusvahelisel tasandil<sup>150</sup>. Kuna autoriõigus üldiselt on territoriaalne õigus, siis oli tõenäoline eeldada ka levitamiseõiguse ammendumist vaid Eesti territooriumil ja tõlgendada seadust autorile soodsamalt. AutÕS muudatused, mis jõustusid 2000. a. oktoobris<sup>151</sup>, kinnistasid senise tõlgenduse ka sõnaselgelt seadusesse. Kui AutÕS-st hakati EL direktiividega kooskõlla viima, pidi muutma ka lähenemist levitamiseõiguse ammendumise territooriumi osas. Alates 2004. a. oktoobrist<sup>152</sup> kehtibki infoühiskonna direktiivi eeskujul levitamiseõiguse ammendumine regionaalsel alusel. See tähendab, et kõnealune õigus ammendub pärast autori poolt või tema loal teose koopia esmamüüki või omandiõiguse muul viisil üleandmist Euroopa Liidu liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguga ühinenud riigis.

Levitamiseõiguse ammendumise põhimõtte ei laiene ka Eestis kehtiva AutÕS kohaselt teose rentimisele ja laenutamisele. AutÕS § 13 lg 1 p 2 kohaselt kuulub autorile ainuõigus lubada või keelata oma teose koopia rentimist ja laenutamist üldsusele ka juhul, kui õigus teose levitamisele on lõppenud. See tähendab, et pärast esmamüüki või teose koopia muul viisil omandiõiguse üleandmist on nii rentimiseks kui laenutamiseks vajalik autori igakordne eelnev nõusolek. Tulenevalt rentimise- ja laenutamise direktiivist on ka Eesti AutÕS teinud sellest üldreeglist erandi juhtude osas, mis puudutavad teoste laenutamist raamatukogudest. AutÕS § 13<sup>3</sup> lg 1 kohaselt ei ole autoril õigust keelata oma teose koopia laenutamist raamatukogudest, kuid autoril on õigus saada sellise laenutamise eest tasu<sup>153</sup>.

Eesti AutÕS on üle võtnud kõik rahvusvaheliselt nõutavad levitamiseõigust puudutavad sätted ning vastavalt on levitamiseõiguse regulatsiooni täpsustatud.

### **1.3.5. Arengutendentsid**

Seni on õigus teose levitamisele järginud nõ evolutsioonilist arengut. Kui tekib mõni seni reguleerimata teoste füüsiliste koopiade levitamise viis on see viidud autorile kuuluvate õiguste

---

<sup>149</sup> Siinkohal kasutab autor just õiguse lõppemise terminit, kuna just sellisel kujul oli ta toodud tolleaegsesse õigusesse.

<sup>150</sup> Õiguste lõppemisega regionaalselt ei saanud tegemist kuidagi olla, kuna Eesti ei kuulunud tollel ajal veel Euroopa Liitu ega ka ühtegi teise ühendusse, kuhu kuulumine kõnealuse õiguse sisu ja ulatust mõjutaks.

<sup>151</sup> Autoriõiguse seaduse muutmise seadus (RT I 2000, 78, 497).

<sup>152</sup> Autoriõiguse seaduse muutmise seadus (RT I 2004, 71, 500), § 27<sup>1</sup> osas jõustus 01.01.2006.

<sup>153</sup> Vt Vabariigi Valitsuse 11.02.2005. a. määrus nr 29. Rahvaraamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arutamise ja väljamaksmise alused ja kord (RT I 2005, 11, 46; 2009, 30, 180).

kataloogi levitamisoiguse alla. Kõnealuse õiguse sisu ja mahtu on rahvusvahelistes asjakohastes dokumentides sõnaselgelt laiendatud. Siiski reguleerib levitamisoigus endiselt vaid teosest tehtud füüsiliste koopiate levikut.

Valdav osa teoste turust on liikunud või liikumas pigem virtuaalsesse maailma, millele kehtivad juba teised reeglid e. laienevad teise õigused. Autorid on ise muutumas omaenda „kirjastajateks“ valides aja, viisi ja tingimused, kuidas oma teos võrgukeskkonnas avaldades atraktiivseks muuta ning teose edasise kasutamise eest vääriline tasu saada. Magistritöö autori hinnangul eksisteerib siiski edasi nii „füüsiline“ raamatuturg kui „füüsiline“ plaaditurg, ei kao ka kujutava kunsti teosed. Seega levitamisoiguse hääbumisest lähiajal rääkida ei ole põhjust, kuigi selle õiguse tähtsus võrreldes reprodutseerimisõigusega ja õigusega teose üldsusele suunamiseks on vähenenud.

Mis puudutab levitamisoiguse ammendumise põhimõtte laienemist digitaalformaadile, siis ka see põhimõtte iseenesest tundub mõnede õigusteadlaste hinnangul olevat ajale jalgu jäänud. B. Hugenholtzi sõnul<sup>154</sup> võib näiteks tekkida küsimus, kas õiguste ammendumise põhimõtte laieneb lisaks tavapäraselt poest ostetud CD-dele ka näiteks internetist seaduslikult alla laetud ja seaduslikult CD-toorikule kõrvetatud muusikale. Kuna üldise arvamuse kohaselt viimasel juhul õigus ei ammendu<sup>155</sup>, ei saaks sellist CD-d näiteks sõbrale kinkida. Niisugused erisused on raskesti seletatavad tänapäevasele tarbijale, samuti ei toeta sellist lähenemist majanduslikud argumendid. Seega saab magistritöö autori arvates nõsutuda autoritega, kelle hinnangul kohaldub levitamisoiguse ammendumise põhimõtte ka neile füüsilistele koopiatele, mis on sisuliselt võrgukeskkonnas leiduvate teoste õiguspärane reproduktsioon<sup>156</sup>.

Kehtivas Eesti AutÕS-s on autori hinnangul mõistlik asendada kasutatav levitamisoiguse „lõppemise“ kontseptsioon AutÕS §-s 13 levitamisoiguse „ammendumise“ kontseptsiooniga<sup>157</sup>. Muus osas ei ole vajalik muudatusi sisse viia, kuna sõnaselgelt on tegemist analoogmaailma kasutusviise reguleeriva õigusega, mida ei ole ka WCT-ga laiendatud võrgukeskkonnale.

<sup>154</sup> B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt (viide 59), p 27-28.

<sup>155</sup> Vt märkus 29 infoühiskonna direktiivist, mille kohaselt „õiguse lõppemise küsimust ei teki teenuste, eelkõige online teenuste puhul. See kehtib ka teose või muu objekti materiaalse koopia puhul, mille nimetatud teenuse kasutaja on teinud õiguste omaja nõusolekul /.../“.

<sup>156</sup> Vt nt L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 26.

<sup>157</sup> Selle kohta vt lähemalt käesoleva töö p 1.3.1. ülalt.

## 1.4. Õigus teose üldsusele suunamisele

### 1.4.1. Õiguse teose üldsusele suunamisele sisu määratlemine

Berni konventsiooni tähenduses on õiguse näol teost üldsusele suunata tegemist teoste traadita või traadiga edastamisega sellisel moel, et seda edastust saaks üldsus tajuda kohas, mis asub edastamispaigast endast eemal. Tähtsust ei oma ka see, kas üldsus tajus edastust samal ajal ja samas kohas või eri aegadel eri kohtades.

Berni konventsiooni kontseptsioonile üldsusele suunamisest lisas WCT hiljem ka teose üldsusele kättesaadavaks tegemise õiguse, mis kuulub samuti ühtse laiapõhjalise õiguse alla<sup>158</sup>. Ilmestamaks kõnealuse õiguse ulatust, võib magistritöö autori hinnangul viidata ka autoriõigusega kaasnevate õiguste põhilisemale konventsioonile – Rooma konventsioonile. Selle kohaselt hõlmab üldsusele suunamise õigus ka autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide selliseid kasutusviise, mis Berni konventsiooni mõistes kuuluksid teose avaliku esitamise õiguse alla<sup>159</sup>. Järelikult on tegemist õigusega, mille piire on erinevates konventsioonides tehnoloogiliste saavutuste uuenedes ja kasutusvõimaluste laienedes järjest enam „venitatud“. Ka kehtivas rahvusvahelises õiguses on selle piirid konventsiooniti ja riigiti erinevad. Berni konventsiooni kohaselt kuulub autoritele 3 liiki õigusi, mis teose füüsiliste koopiatega seotud pole (*non-copy-related rights*): 1) õigus teose avalikule esitamisele, 2) õigus teose edastamisele (ringhäälingus edastamine ja taasedastamine, art 11*bis*) ja 3) õigus teose üldsusele suunamisele (traadiga ja traadita edastus, art 11). WCT lisab kataloogi neljandana õiguse teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.

Erinevate samaliigiliste kasutusviiside toomine üldsusele suunamise alla kannab endas sama loogikat, mis levitamiseõiguse puhulgi. Tehnoloogilise arengu tulemusena on autoril õiguse subjektina tekkinud juurde õigustusi oma huvide kaitseks. Nende koondamine ühe subjektiivse õiguse alla selle sarnaste, kuid mitte identsete, osadena on ka üldsusele suunamise õiguse puhul magistritöö autori hinnangul õigustatud. Järgnevalt toob magistritöö autor välja peamised üldsusele suunamise õiguse osad.

---

<sup>158</sup> WCT artikkel 8, vt allpool selle kohta pikemalt.

<sup>159</sup> Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvahelise konventsiooni (Rooma, 1961) (RT II 1999, 27, 165) artiklid 7(1)(a), 12, 13(d). Kuna aga käesolev töö analüüsib peaaesjalikult autorile kuuluvaid õigusi ja mitte autoriõigusega kaasnevaid õigusi, siis ei käsitleta siinkohal ka vastavat regulatsiooni pikemalt.

Draama- ja muusikateoseid oli võimalik avalikult esitada juba enne, kui tehnika areng lubas teoste kasutamist erinevate kandjate ja tehniliste protsesside vahendusel. Ka üks esimesi teadaolevaid autoriõigusealaseid vaidlusi sai alguse just asjaolust, et ühes restoranis esitati autoritelt luba küsimata küllastajatele nende loomingut<sup>160</sup>. Esialgu hõlmas õigus teose avalikule esitamisele vaid teose esitamist publikule elavas ettekandes, kuid mõne aasta pärast tingis tehnika areng selle õiguse mahu laiendamist. Lisaks elavale ettekandele kattis kõnealune õigus järgmisena ka teose mehaanilise reproduktsiooni esitamist publikule (s.t. nt restoranis mängiv plaadimuusika). Oluline on siinjuures siiski teose viimine publikuni, kes viibib teose esitajaga või esitust vahendava tehnilise seadmega samas kohas.

Õiguse näol teose edastamisele on tegemist õigusega, mis ühelt poolt on rahvusvaheliselt reguleeritud kui eraldiseisev õigus, kuid samas käsitletav ka osana õigusest teose üldsusele suunamiseks (traadita edastuse teel). Berni konventsiooni kohaselt on õigus teose edastamiseks tegelikult eraldiseisev õigus, mida reguleerib artikkel 11*bis*. Kuigi konventsioon ei sisalda otseselt kõnealuse õiguse definitsiooni, saab kasutatava lähenemise tuletada konventsiooni artiklist 11*bis*(1)(i). Selle kohaselt on teoste edastamise näol tegemist teose üldsusele traadita suunamise viisiga. Teisisõnu on hõlmatud raadio ja televisioon selle traditsioonilises mõttes, programmide edastamine eetri kaudu selleks eraldatud ringhäälingusagedusel. Sama kontseptsioon laieneb *de iure conventionis* TRIPS-lepingu artikli 9 kohaselt ka nimetatud lepingu osalisriikidele ning sarnase järelduse võib teha ka WCT artikli 8 analüüsidest<sup>161</sup>.

Viimastel aastatel on tekkinud järjest uusi ning aktiivset kasutust leidvaid digitaalseid meediaformaate<sup>162</sup>, mille osas ei ole rahvusvaheliselt kokku lepitud nende kuuluvuses traditsioonilise ringhäälingu alla<sup>163</sup>. Teisisõnu ei ole edastamisõiguse ulatuses üksmeelt

---

<sup>160</sup> Vt M. Ficsor. Collective Management of Copyright and Related Rights. WIPO Publication No 855(E) 2002, p 18-19.

<sup>161</sup> WCT artikkel 8: „*Right of Communication to the Public*  
*Without prejudice to the provisions of Articles 11(1)(ii), 11bis(1)(i) and (ii), 11ter(1)(ii), 14(1)(ii) and 14bis(1) of the Berne Convention, authors of literary and artistic works shall enjoy the exclusive right of authorizing any communication to the public of their works, by wire or wireless means,...*” (autori allajoonitud). Kuna üldsusele suunamist reguleerivas artiklis on viidatud ka BK neile sätetele, mis reguleerivad õigust teose edastamisele, võib teha järelduse, et Berni konventsiooni lähenemine on ka WCT’s omaks võetud.

<sup>162</sup> Nt HDTV (*High Definition Television*), IPTV (*Internet Protocol Television*) jne. Vt lähemalt aadressil: <http://www.digitv.ee/> (11.03.10).

<sup>163</sup> Näiteks E. Vasamäe oma magistritöös on uurinud tänapäevaste üldsusele suunamise viiside – *simulcasting* ja *webcasting* – paigutamist üldsusele suunamise õiguse alla kas siis edastamisõiguse ühe osana või uute eraldiseisvate üldsusele suunamise „allõigustena“. Vt E. Vasamäe (viide 11), lk 39-45. Käesoleva töö teemaks olevate autoriõiguste puhul on tegemist siiski pigem vähemolulise küsimusega, kuna autoritele garanteeritud ja

saavutatud ning järelikult võib magistritöö autori hinnangul väita, et olulist rolli hakkab mängima pigem just üldsusele suunamise õigus kui kompaktne ja laiapõhjaline kogum samalaadilisi kasutusviise. Sotsiaalne reaalsus on teinud vajalikuks õiguse piiride laienemise ehk uute õigustuste lisamise üldsusele suunamise õiguse alla. Sel moel on võimalik autori huve paremini kaitsta võimaldades arvata erinevad uued teose üldsuseni viimise moodused autoriõiguse kaitse alla.

Õigus teose kättesaadavaks tegemiseks on neljas teose füüsilisi koopiaid mittepuudutav õigus, mis lisandus autori varaliste õiguste kataloogi 1996. aastal WIPO „interneti-lepingutega“. Autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele on see WPPT's<sup>164</sup> garanteeritud eraldiseisva ainuõigusena<sup>165</sup>. Autorile kuuluvaid õigusi sätestav WCT võttis teise lähenemise ning lisas kõnealuse õiguse artiklisse, mis reguleerib õigust teost üldsusele suunata.

Õiguskirjanduses leidub ka kriitikat teose üldsusele kättesaadavaks tegemise õiguse „kõikehõlmavuse“ ning võrgukeskkonnas teoste liikumise kõikide viiside katmise kohta<sup>166</sup>. Praktikas ei ole käesoleva töö autorile teadaolevalt siiski sellealaseid vaidlusi tekkinud. Küsitavaks on peetud selle õiguse kehtestamise vajadust üldse ja väidetud, et näiteks reprodutseerimisõigus oleks katnud ka teoste võrgukeskkonnas kasutamise alates teose üleslaadimisest kuni selle arvutiekraanile kuvamiseni. Samuti on arvatud, et reprodutseerimisõiguse ja üldsusele suunamise õiguse vahetegu infoühiskonnas ei ole vajalik<sup>167</sup>. Käesoleva töö autor on siiski seisukohal, et võrgukeskkond on oma iseloomult just pigem teoste suunamisviis kui pelk teoste reprodutseerija ning reprodutseerimisõiguse laiendamine ka internetile tähendaks tegelikult üldsusele suunamise õiguse algpõhimõtete eiramist. Tekiks küsimus ka näiteks teoste edastamisõiguse osas. Mille poolest on televiisor (teoste edastamine

---

„tehnoloogiliselt neutraalselt“ sõnastatud ainuõigus üldsusele suunamiseks on piisav ka *simulcasting* ja *webcasting* õiguste hõlmamiseks.

<sup>164</sup> WIPO Performances and Phonograms Treaty 1996 (WIPO esitus- ja fonogrammileping) (RT II 2006, 14, 40).

<sup>165</sup> Üldsuse suunamise õigus (*communication to public*) on esitajatele ning tootjatele rahvusvaheliselt garanteeritud nn tasu saamise õigusena, mitte ainuõigusena (Rooma konventsiooni artikkel 12, WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 15). Seetõttu ei saanud õigust teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele paigutada autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate osas üldsusele suunamise õiguse alla.

<sup>166</sup> J. Ginsburg. The (New?) Right of Making Available to the Public. Columbia Public Law & Legal Theory Working Papers, Columbia Law School, 2004. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://lsr.nellco.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=columbia\\_plt](http://lsr.nellco.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=columbia_plt) (20.01.10).

<sup>167</sup> Vt nt E. Dommering. Copyright Being Washed Away Through the Electronic Sieve: Some Thoughts on the Impending Copyright Crisis The Future of Copyright in a Digital Environment. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 1996, p 7.

kui üldsusele suunamise üks liike) arvutist (kuuluks kirjeldatud lähenemise kohaselt reprodutseerimisõiguse alla) erinev.

Samuti võib tekkida küsimus, kas õigus teose edastamisele ei oleks võinud katta ka võrgukeskkonda ilma uut õigust lisamata. Töö autori meelest mitte, kuna võrgukeskkond on interaktiivne suhtlusplatvorm, mida ei saa öelda ringhäälinguorganisatsioonide poolt signaali saatmise kohta nõ passiivsele vastuvõtjale. Interaktiivsete võrguedastuste puhul on ka üleslaetud „signaali“ vastuvõtja aktiivne ning saab ise valida kohta ja aega, millal huvipakkuvat teost kasutada. Seega peab töö autor oluliseks teose kättesaadavaks tegemise õiguse eraldi väljatoomist nimelt üldsusele suunamise õiguse ühe osana edastamisõiguse kõrval. Tegemist on küll samalaadiliste, kuid siiski olulistes punktides erinevusi sisaldavate teoste kasutusviisidega. Magistritöö autor peab erisuste all silmas nimelt interaktiivsust ning võimalust valida kohta ja aega teose kasutamiseks.

#### 1.4.2. „Üldsuse“ mõiste

Eraldi vajab autori hinnangul käsitlemist üldsusele suunamise õigust ja selle sisustamist otseselt puudutav mõiste „üldsus“. Rahvusvahelised dokumendid selles osas mingeid suuniseid ei anna ja on jätnud vastava definitsiooni siseriiklikult otsustada. Euroopa Liidu tasandil omakorda võeti teema arutusse juba 1995. a. rohelise raamatu väljatöötamisel pidades seda üldsusele suunamise õiguse keskseks küsimuseks<sup>168</sup>. Siiski ei ole Euroopa Liidu õigus kõnealuse termini avamist tänaseni vajalikuks pidanud. Viidati eesmärgile mitte segada end liikmesriikide poolt juba kasutusel olevatesse ja toimivatesse sellealastesse normidesse ning samuti asjaolule, et siseturu toimimise seisukohalt olulisi probleeme pole esile kerkinud<sup>169</sup>. Otsustamise jätmine siseriiklikule normiloojale on viinud riigiti mõnevõrra erinevatele lahendustele<sup>170</sup>. See aga ei ole kaasa toonud ületamatuid raskusi.

---

<sup>168</sup> COM(95) 382 final (viide 31), p 53.

<sup>169</sup> SEC(2004) 995 (viide 73), p 15. Euroopa Liidu autoriõigusealase *acquis* ülevaatamise käigus pöörati ka nimetatud küsimusele tähelepanu, kuid lõppkokkuvõttes jäadi ikkagi seisukohale, et määratluse „avalik“ definitsiooni ei ole otstarbekas anda Euroopa Liidu tasandil ning lahenduse peavad liikmesriigid omal käel leidma võttes aluseks selle mõiste üldkeelise tähenduse. Vt pikemalt samuti B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt (viide 59), p 57-58.

<sup>170</sup> Nt Saksamaa autoriõiguse seaduse Art 15(3) kohaselt on üldsusele suunamise eesmärk jõuda paljude inimesteni, välja arvatud juhud, kui sellised isikud moodustavad selgelt eristatava grupi, keda ühendavad omavahelised või neid üldsusele suunajaga siduvad isiklikud suhted. Itaalia autoriõiguse seaduse Art 15 kohaselt on erasfäär deineeritud laiemalt – sinna kuulub nii perekonnaring, kommuun, kool või ka vanadekodu eeldusel, et üldsusele suunamine ei kanna ärilist eesmärki. Kreeka autoriõiguse seadus (Art 3.2.) sarnaselt Eesti AutÕS-ga (§ 8 lg 2) läheneb üldsuse

Õiguskirjanduses on valdav seisukoht, mille kohaselt eristatakse „üldsus“ erasfäärist ning üldsuseks loetakse kõiki isikuid väljaspool perekonda ning lähemat tutvusringkonda<sup>171</sup>. Sellest tulenevalt peetakse õiguskirjanduses ka „avaliku esituse“ all silmas teoste esitusi, mis jäävad väljapoole perekonda ja lähemaid isiklikke tutvavaid<sup>172</sup>. On välja tulnud ka seisukohaga, et joont ei peaks tõmbama mitte niivõrd era- ja avaliku sfääri vahele, kuivõrd arvestama pigem suunamise eesmärki – kas see toimub eraviisiliselt või ärilisel eesmärgil<sup>173</sup>. See aga ei saa käesoleva magistr töö autori hinnangul olla kindlasti aluseks üldsusele suunamise uue viisi – üldsusele kättesaadavaks tegemise – puhul, mil äriline eesmärk enamikul juhtudest hoopis puududa võib.

Lisaks õigusteadlaste seisukohtadele võib selles küsimuses suunanäitajateks pidada ka mõningaid kohtuotsuseid, mida saab nii siseriiklike normide loomisel kui tõlgendamisel aluseks võtta. Näiteks on Euroopa Kohus 2005. a. Lagardère kohtuasjas<sup>174</sup> asunud seisukohale, et piiratud arv isikuid, kellel on juurdepääs satelliidisignaale võimalik vaid professionaalsete vahenditega, ei moodusta üldsust. „Üldsus“ peab koosnema määramata arvust potentsiaalsetest kuulajatest. Viitamine „potentsiaalsetele“ kuulajatele annab magistr töö autori arvates vastuse ka küsimusele, kas üldsusele suunamise õiguse kohaldumiseks peab teos üldsuse liikmeteni samaaegselt jõudma ning ka nood peavad seda samaaegselt tajuma<sup>175</sup>. Ei ole vajalik teose üldsuse liikmeteni jõudmine samaaegselt ega ei ole vajalik ka teose samaaegne tajumine.

Kokkuvõtteks üldisele sissejuhatusele teemasse võib seega nentida, et eri konventsioonide kontseptsioonid nende õiguste omavahelistest seostest ei kattu. Seetõttu leiab riigiti ka erinevaid lähenemisi. Paljudel juhtudel on üldsusele suunamine katusteterminiks, mis hõlmab endast

---

mõistele laiemalt ja arwab selle alt välja vaid kitsa ringi isikuid sugulaste ja lähema tutvusringkonna hulga. Viidatud teoses B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt. (viide 59), p 57.

<sup>171</sup> J. A. L. Sterling (viide 20), p 193-194; M. Ficsor (viide 44), p 306.

<sup>172</sup> M. Ficsor (viide 44), p 68; SEC(2004) 995 (viide 73), p 15. S. Ricketson ja J. Ginsburg on samuti seisukohal, et just selline vahetegu on „üldsuse“ määratlemisel parim. Samas on nimetatud autorite hinnangul sisriiklikes õigusaktides olla ettevaatlik era- ja avaliku sfääri määratlemisega. Kui erasfääri määratleda liiga laialt, jääb üldsuse „osa“ sellest ebamõistlikult kitsaks ning see oleks vastuolus autori ainuõiguste kontseptsiooniga. Vt S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 705.

<sup>173</sup> B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt. (viide 59), p 57 viitab *Legal Advisory Board* poolt 1995. a. rohelisele raamatule laekunud vastusele, milles selline ettepaek tehakse.

<sup>174</sup> Euroopa Kohtu otsus *Mediakabel BV v Commissariaat voor de Media*. C-89/04.

<sup>175</sup> Vt J. A. L. Sterling (viide 20), p 466-469; vt ka S. von Lewinski. Certain legal problems related to the making available of literary and artistic works and other protected subject matter through digital networks. UNESCO e-Copyright Bulletin, January-March 2005, p 6. Kättesaadav arvutivõrgus <http://unesdoc.unesco.org/> (17.06.09).

praktiliselt kõik teose füüsiliste koopiatega mitteseotud õigused<sup>176</sup>, teises riigis käsitletakse õigust teose üldsusele suunamiseks kitsamalt<sup>177</sup>. Kõik need lähenemised on õigustatud ja korrektsed. Selle viimaseks kinnituseks on ka WIPO 1996. a. „interneti-konventsioonidega“ üldiselt aktsepteeritud vabam lähenemine ja nn vihmavarju-säte.

### 1.4.3. Ülemaailmne areng

Berni konventsioon sisaldab endas sätteid nii õiguse osas teoseid üldsusele suunata, edastada, avalikult esitada kui ka kättesaadavaks teha<sup>178</sup>. Järgnevalt uurib autor, kuidas on Berni konventsiooni vastavad normid ajalooliselt arenenud.

Õigust teose üldsusele suunamisele reguleeriv artikkel 11(1)(ii) lisati Berni konventsiooni 1948. aastal ning selles osas pole dokumendi teksti enam hiljem muudatusi lisatud. „*Mistahes üldsusele suunamine*“ kõnealuses sättes katab kõiki teose üldsusele suunamise viise, v.a. teose edastamine ringhäälingus, kuna viimatinimetatu on kaetud artikliga 11*bis*. Üldsusele suunamisega võib olla tegemist ka näiteks teose valjuhääldi vahendusel teise ruumi suunamise puhul, kuid kõige tüüpilisemalt hõlmab see säte teose üldsusele suunamist kaabli vahendusel. Seda siiski juhtudel, mil tegemist on kaabelvioperaatori enda originaalse programmiga (*cable-originated-program*). Ringhäälinguorganisatsioonide programmide kaabellevis edastamist reguleerib konventsiooni artikkel 11*bis*(1)(ii).

Üldine **õigus teose üldsusele suunamisele** ei ole Berni konventsiooni kohaselt garanteeritud mitte kõikidele autoritele, vaid ainult teatud teoseliikide autoritele: a) draamateoste, muusikaliste draamateoste ja muusikateoste autorite teoste esitustele (art 11(1)(ii)); b) kirjandusteoste autorite

<sup>176</sup> Näiteks Saksamaal (*öffentliche Wiedergabe*), Hollandis (*openbaarmaking*) hõlmavad nimetatud terminid ka õiguse teost üldsusele avalikult esitada. Vt lähemalt B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt. (viide 59), p 52. Ka USA autoriõiguse seaduses (*U.S. Copyright Law*) võib näha nõ „katusermini“ kasutamist, vt § 101 definitsioonid koos § 106 sisalduva varalise õigusega teose avalikuks esitamiseks (i.k. „*to perform or display a work „publicly*““), kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.copyright.gov/title17/> (20.01.10). Jaapani autoriõiguse seaduse võiks autori hinnangul liigitada siiski laiemal lähenemise alla. Nimetatud õigusakt teeb vahet nii traadiga edastuste (*wire-broadcast*) kui traadita edastuste (*broadcast*), üldsusele otseselt kättesaadavaks tegemist (*public transmission*), automaatne üldsusele kättesaadavake tegemine (*automatic public transmission*) ja üldsuse poolt kättesaamist võimaldav tegevus (*to make transmittable*), vt Jaapani autoriõiguse seaduse definitsioonid vii-2, viii, ix-2, ix-4, ix-5 ning varalised õigused. Samas varaliste õiguste kataloogist leiab ühe üldise sisuga õiguse – *right of public transmission*, mille sisuline vaste võiks olla just üldsusele suunamise õigus (vt Jaapani autoriõiguse seaduse Art 23). I.k. mitteametlik tõlge kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.cric.or.jp/cric\\_e/clj/clj.html](http://www.cric.or.jp/cric_e/clj/clj.html) (20.01.10).

<sup>177</sup> Vt Soome autoriõiguse seadus (*Tekijänoikeuslaki* (8.7.1961/404)) §-s 2 on näha „kitsama“ lähenemise kasutamist defineerides eraldi teose üldsuse suunamise ja teose avaliku esitamise õigused. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404> (20.01.10).

<sup>178</sup> Berni konventsioonis on asjakohased järgmised artiklid 11, 11*bis*, 11*ter*, 14, 14*bis*.

teoste ettekannetele (art 11ter(1)(ii)); c) kirjandus- ja kunstiteoste autorite teoste kinematograafiliselt kohandatud või reprodutseeritud teostele (art 14(1)(ii)) ja d) kinematograafiateostele (art 14bis(1)).

Järelikult ei laiene üldsusele suunamise õigus näiteks kirjandusteostele (v.a. nende ettekanded (*recitation*)), arvutiprogrammidele, nootidele, graafikale, fotodele. Võib-olla ei anna just viimatinimetatud palju võimalusi nende üldsusele suunamiseks kaabellevis, kuid näiteks interaktiivses digitaalvõrgus kui üha laiemalt kasutatavas üldsusele suunamise viisis kasutatakse ka niisuguseid teoseid kindlasti palju<sup>179</sup>. Berni konventsiooni analüüsides tuleb loomulikult arvestada toleaegseid tehnilisi võimalusi. Siiski nõustub käesoleva magistritöö autor hinnangutega, mis peavad kõnealust regulatsiooni mõnevõrra probleemseks ja vananenuks<sup>180</sup>.

**Õigus teose avalikule esitamisele** tähendas algsest teose esitamist publikule elavas ettekandes ilma igasuguse tehnilise vahendusega<sup>181</sup>. Kuid juba 1908. a. lisati tehnoloogia arenedes laiendus, mille kohaselt mõietetakse teose avaliku esitamise all ka teosest tehtud mehaanilise reproduktsiooni avalikku esitamist<sup>182</sup>. 1967. a. redaktsioonis leiame kõnealuse õiguse juba tänapäevases sõnastuses, mille kohaselt sätestatakse teatud kategooria teoste autoritele ainuõigus lubada oma teoste avalikku esitamist igasuguste vahenditega või viisidel. See võib tekitada segadust õiguse ulatuse küsimuses ning püstitada saab küsimuse kahe õiguse omavahelisest suhtest. Kuidas toimivad koos õigus teose avalikule esitamisele ja õigus teose üldsusele suunamisele. Berni konventsioon teeb nende kahe õiguse vahel selget vahet, teisisõnu õigus teose üldsusele suunamisele ei hõlma endas õigust teost avalikult esitada. Seda põhjusel, et üldsusele suunamise puhul toimub suunamise akt kohas, kus publik juures ei ole<sup>183</sup>. Lisaks ei kasuta Berni konventsioon avaliku esitamise ega avaliku ettekandmise juures üldsusele suunamise mõistet nagu ta teeb näiteks teoste ringhäälingu kaudu edastamise puhul<sup>184</sup>. Seega võib järeldada, et spetsiaalselt on olnud eesmärgiks hoida need kaks õigust lahus.

<sup>179</sup> Vt ka M. Ficsor (viide 35), p 494-495.

<sup>180</sup> Vt ka J. Ginsburg (viide 166), p 234-247.

<sup>181</sup> Berni konventsiooni 1886. a. redaktsiooni artikkel IX, vt teosest W. Nordemann, K. Vinck, P. W. Hertin, G. Meyer (viide 33), p 522.

<sup>182</sup> Berni konventsiooni 1908. a. redaktsiooni artikkel 13, vt teosest W. Nordemann, K. Vinck, P. W. Hertin, G. Meyer (viide 33), p 539.

<sup>183</sup> Nt raadiosaate eetrisse andmine *versus* avaliku esitamise õigusega hõlmatav teose esitamine restoranis publiku ees elavas ettekandes.

<sup>184</sup> Berni konventsiooni 1928. a. redaktsioonis kasutatakse artiklis 11bis(1) ringhäälingu kaudu teose edastamiseks terminit „communication to the public by radio-diffusion“ (tolleaegne vaste teoste edastamiseks ringhäälingus), kuid ei kasutata sama teoste avaliku esitamise puhul – kui oleks olnud eesmärk viia ka avalik esitamine katusermini „üldsusele suunamine“ alla, oleks pidanud kasutama terminit „communication to the public by performance“. W. Nordemann, K. Vinck, P. W. Hertin, G. Meyer (viide 33), p 554.

Tänapäeval ei ole selline vahetegu üldsusele suunamise eri viiside vahel sageli enam võimalik ning vajalikuks osutus säärase mõnevõrra arhailise lähenemise muutmine. Õiguskirjanduses ongi peetud võimalikuks ka üldsusele suunamise laiemat kontseptsiooni, mis käsitleb avalikku esitamist kui ühte võimalikku teose üldsusele suunamise viisi<sup>185</sup>. Siiski leidub riike, kus need kaks õigust hoitakse lahus<sup>186</sup>. Asjaolule, et rahvusvaheliselt on ka üldsusele suunamise kitsam kontseptsioon heaks kiidetud, viitab muuhulgas WIPO autoriõiguse lepingu artikkel 8, kus kõnealuse õiguse regulatsioonis on viidatud Berni konventsiooni samasisulistele sätetele jättes välja kõik teoste avalikku esitamist puudutavad sätted.

**Õigust teose edastamisele** Berni konventsiooni varasemad versioonid ei sisaldanud. Alles 1928. aastal lisati konventsiooni vastavasisuline artikkel 11*bis*<sup>187</sup>. 1948. a. nimetatud artiklit muudeti ja selles sõnastuses on see kehtiv ka tänapäeval<sup>188</sup>. Samuti lisati ringhäälingut ja teose edastamist puudutavaid õigusi: kirjandus- ja kunstiteoste autorid said ainuõiguse lubada nende teose edastuse üldsusele suunamist kaabli kaudu või taasedastust, kui üldsusele suunamist teostab algsest organisatsioonist erinev organisatsioon<sup>189</sup> ja nende teose üldsusele suunamist valjuhääldi või analoogsete vahenditega, mis suunavad märkide, helide või kujundite abil üldsusele teose edastust<sup>190</sup>.

Berni konventsioon kasutab oma tekstis kohati ka terminit „kättesaadavaks tegemine“ (*making available*), kuid mitte tähenduses, mida sellele on omistanud WCT. Samas alates 1967. aasta redaktsioonist räägivad konventsiooni artikli 7 lõiked 2 ja 3 teose „*üldsusele kättesaadavaks tegemisest*“ ilma viiteta füüsilistele koopiatele. Järelikult tulevad arvesse igasugused viisid, kuidas üldsus teostele ligi pääseb, ka näiteks interaktiivses keskkonnas. Nimetatud sätete mõju teose üldsusele kättesaadavaks tegemise mõiste tänapäevasele tähendusele on käesoleva magistritöö autori arvates raske üle hinnata.

Kokkuvõtteks saab nõustuda S. Ricketson'i ja J. Ginsburg'iga, kelle sõnul pakkus Berni konventsiooni teoste üldsusele suunamise õiguse ja selle (tänapäevases mõistes) osadele lünklikku ning praktikas keeruliselt rakendatavat regulatsiooni<sup>191</sup>. Erinevate teose üldsusele

---

<sup>185</sup> Sellist lähenemist on kasutatud nt ka Eesti kehtivas AutÕS-s (§ 10). Vt ka M. Ficsor (viide 44), p 69; M. Ficsor (viide 35), p 156.

<sup>186</sup> Vt eespoolt viide Soome autoriõiguse seadusele (*Tekijänoikeuslaki*) § 2.

<sup>187</sup> Berni konventsiooni 1928. a. redaktsioonis Art 11*bis*.

<sup>188</sup> Berni konventsiooni 1948. a. redaktsioonis Art 11*bis*.

<sup>189</sup> Berni konventsiooni art 11*bis*(1)(ii).

<sup>190</sup> Berni konventsiooni art 11*bis*(1)(iii).

<sup>191</sup> Vt S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 739.

suunamise viiside tekkimisel oli teksti redigeerimine äärmiselt vajalik ning parandused rahvusvahelistesse normidesse viidi sisse WIPO 1996. a. nn interneti-lepingutega.

Teose üldsusele suunamisele õiguse osas TRIPS-lepingu vastuvõtmine Berni konventsioonist tulenevaid mitmetimõistetavusi ei likvideerinud ning vastavat õigust kõnealuse lepinguga autoritele ei garanteerita. Küll lisati esimest korda rahvusvahelise dokumendiga arvutiprogrammide ja andmebaaside loojad autorite ridadesse ning järelikult hakkasid Berni konventsiooni vastavad sätted laienema ka neile.

Digitaalse tehnoloogia arenedes sai 1980-ndate keskpaigas ja 1990-ndate alguses selgeks, et olemasolevatest õigustest uute kasutusviiside jaoks ei piisa ning vaja läheb fundamentaalseid muudatusi. Digitaalne interaktiivne tehnoloogia oma olemuselt ähmastas piire kahe traditsioonilise ja õiguskirjanduse kohaselt selgelt eristatava õiguste grupi – a) teose füüsiliste koopiatega seotud ja b) nendega mitteseotud õiguste – vahel<sup>192</sup>. Sellest sissekodeeritud „segadusest“ tulenevalt jagunesid ka riikide seisukohad kaheks küsimuses, millised õigused võiksid tulla kõne alla uue vajamineva õiguse hõlmamiseks. Ilmnes kaks põhigruppi arusaamu. Ühed soovisid „katusõigusena“ näha teose füüsiliste koopiatega seotud õigust teose levitamisele, teised teose füüsiliste koopiatega mitteseotud õigust teose üldsusele suunamisele<sup>193</sup>. Arutelude tulemusena jõuti nn vihmavarju-lahenduseni (*umbrella-solution*), mille keskmeks sai õigus teose üldsusele suunamiseks (*communication to the public*). Järgnevalt oli vaja täpsemalt mõelda sõnastuse peale. Erinevatel aegadel pakuti teoste digitaalse interaktiivse edastuse katmiseks erinevaid õigusi alates õigusest teose levitamisele ja lõpetades üllatuslikult ka õigusega teose rentimisele<sup>194</sup>. Sinna vahele jäi samuti õigus teose üldsusele suunamisele, mis ajapikku järjest enam esiplaanile hakkas tõusma. Sidusvõrgu kaudu edastuse tarvis oli variandiks mõne juba eksisteeriva õiguse muutmine/tõlgendamine nii, et sinna alla mahuks ka teoste digitaalses formaadis üldsusele kättesaadavaks tegemine, samuti kõneldi täiesti uue õiguse lisamisest autorile kuuluvate õiguste kataloogi. Nende kahe äärmuslikuma variandi kõrval pakuti välja pehmem lahendus – sõnastada kompromissina nn vihmavarju-säte (*umbrella-provision*), mille kohaselt lasuks riikidel kohustus garanteerida oma siseriiklikus õiguses autoritele ainuõigus teoste kättesaadavaks tegemiseks siduskeskkonnas. Samas jäaks liikmesriikide otsustada

<sup>192</sup> Vt M. Ficsor (viide 44), p 207.

<sup>193</sup> Samas, p 208.

<sup>194</sup> Euroopa komisjoni esialgne seisukoht 1995. a. rohelistes raamatus COM(95) 382 final (viide 31), p 59.

küsimus, millise õigusega seda teha – kas tõlgendada laiendavalt mõnda olemasolevat õigust seda vajadusel natuke muutes või lisades täiesti uus õigus<sup>195</sup>.

See lahendus ongi hetkel kasutuses, kuigi üldsusele kättesaadavaks tegemise õigus iseenesest on autoriõigusealases „interneti-lepingus“ (WCT) paigutatud samasse artiklisse koos õigusega teost üldsusele suunata<sup>196</sup>. Enamus delegaate 1996. a. WIPO diplomaatilisel konverentsil pooldasid üldsusele suunamise õiguse kasutuselevõttu katusteterminina ka üldsusele suunamise õiguse tarvis kui kõige loogilisemat, kuid olid nõus ka paindlikuma nn vihmavarju-lahendusega. Samas tuleb sellealasest kirjandusest selgelt välja, et niisugune paigutus ei tähenda ettekirjutuste tegemist riikidele, kes soovi korral võivad üldsusele kättesaadavaks tegemise õiguse siseriiklikes seadustes paigutada ka näiteks levitamisoiguse alla<sup>197</sup>.

WCT-s puudutab **üldsusele suunamise õigust** ja selle osi artikkel 8, mis koosneb sisuliselt kahest elemendist. Artikli esimene pool kinnitab, et edasi jäävad kehtima kõik Berni konventsioonis leiduvad õigused teose üldsusele suunamiseks, mis käsitlevad traditsioonilisi, mitte-interaktiivseid võimalusi. Samas ei tohi Berni konventsiooni puhul unustada, et sellega ei garanteerita autoritele üldist õigust teose üldsusele suunamiseks, vaid ainult teatud autoritele teatud teoste osas. WCT artikli 8 teise poole sõnastus likvideerib seni rahvusvahelises õiguses eksisteerinud lünga. Nüüdsest on *„kirjandus- ja kunstiteoste autoritel ainuõigus lubada oma teoste edastamist kaabli kaudu või kaablita ülekandmise teel“*<sup>198</sup>. Teisisõnu on tegemist kõikidele autorite gruppidele laieneva üldise õigusega teose igal viisil üldsusele suunamist lubada või keelata<sup>199</sup>.

WCT artikli 8 teine pool puudutab **õigust teose kättesaadavaks tegemisele**. WCT väljatöötamise käigus lepidi kokku, et teoste kättesaadavaks tegemine interaktiivsetes võrgukeskkondades peaks autoritele laienema ainuõiguslikuna. Arutati pikalt, kas selleks peaks kasutama mingit juba olemasolevat õigust või tuleb lisada autorile kuuluvate õiguste kataloogi eraldiseisev uus õigus. Lõpptulemusena jõuti siiski seisukohale, et lähenemine peaks olema pigem vaba ja jätma otsustusõiguse liikmesriikidele. Seega on iga riigi enda otsustada, kas oma siseriiklikus õiguses garanteeritakse autoritele õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele

<sup>195</sup> Vt pikemalt M. Ficsor (viide 35), p 205-206.

<sup>196</sup> WCT artikkel 8. Näiteks autoriõigusega kaasnevaid õigusi puudutavas „interneti-lepingus“ on teose üldsusele kättesaadavaks tegemise õigus omaette õigusena eraldi artiklis. Seegi annab tunnistust lähenemise laiadest raamidest ja liikmesriikidele pakutud valikuvõimalustest.

<sup>197</sup> Vt M. Ficsor (viide 35), p 496-497.

<sup>198</sup> WCT Art 8 tõlkes on kasutatud i.k. termini „communication to public“ vastena „üldsusele edastamist“, samas kasutatakse kehtivas AutÕS-s vastena terminit „üldsusele suunamine“, mida on kasutanud ka käesoleva töö autor.

<sup>199</sup> Vt ka S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 745.

eraldiseisvana, paigutatakse see mõne olemasoleva õiguse alla (nt õigus teose levitamisele, õigus teose üldsusele suunamisele) või leitakse mõni teine sobiv kombinatsioon. WCT nõuab üksnes seda, et taoline autoreid ka interaktiivses võrgukeskkonnas kaitsev õigus peab eksisteerima lepingus toodud miinimumtasemel.

Õiguskirjanduses on leida ka kriitikat sellisele paindlikkusele, kuna nii põhjaneva õiguse puhul ei ole liigselt vabu lahendusi sobivaks peetud. Rahvusvahelise eraõiguse pinnal võib see kaasa tuua arusaamatusi vaidluste lahendamisel ning muuta autorite õiguste kaitse interaktiivsetes keskkondades ebakindlaks<sup>200</sup>. Seetõttu ongi käesoleva töö autori meelest täheldatav, et kuigi WCT jätab diskretsiooni liikmesriikidele, lähtuvad enamus riike ikkagi otseselt konventsiooni sõnastusest. Autoritele garanteeritakse õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks katusõiguse – õiguse teose üldsusele suunamiseks – osana<sup>201</sup>. Lisaks on nt Ameerika Ühendriikide professor J. Ginsburg välja tulnud seisukohaga, et kõnealuse õiguse puhul ei olegi tegemist niivõrd „uue“ õigusega, vaid tegelikult leiab ka võrgukeskkonda laieneva üldsusele kättesaadavaks tegemise õiguse juba Berni konventsioonist<sup>202</sup>. Samas on ka tema kindlal arvamusel, et WCT likvideeris Berni konventsiooniga tekkinud küsitavused teose üldsusele suunamisega seoses. Samuti ei vaidlustanud ta üldsusele kättesaadavaks tegemise õiguse kui niisuguse laiemat haaret. Praktikas võivad need küsimused oluliseks saada näiteks riikide puhul, mis on küll Berni konventsiooni liikmed, kuid ei ole WCT liikmed. Arvestades võrgukeskkonna piiriülest iseloomu, võivad vaidluste korral need detailid tähtsaks osutada<sup>203</sup>.

#### 1.4.4. Areng Euroopa Liidus

**Õigus teose üldsusele suunamisele** selle tänapäevases tähenduses lisati Euroopa Liidu õigusesse 2001. a. vastu võetud infoühiskonna direktiiviga. Enne leidis õigust teose üldsusele suunamisele killustatult erinevates direktiivides erinevate teoseliikide ja õiguste omajate lõikes. Nii näiteks on see õigus olemas andmebaaside autoritel tulenevalt andmebaasi direktiivi artiklist 5(d). Samuti

<sup>200</sup> Vt nt A. Samtani (viide 50), p 6. Üldsusele suunamise õiguse kattumist teiste õigustega viitab ka J. A. L. Sterling, vt J. A. L. Sterling (viide 20), p 450-451.

<sup>201</sup> Nt Sloveenia autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse § 22 lg 2 p 8 (Official Gazette RS, 2007, No. 16/07, kättesaadav arvutivõrgus: <http://193.5.93.80/clea/en/details.jsp?id=3725> (21.01.10); Soome autoriõiguse seaduse § 2 (*Tekijänoikeuslaki* 8.7.1961/404, kättesaadav arvutivõrgus: [\\kulum\users\\$\kart.nemvalts\My Documents\Minu dokustaadid\KMeelnõu\AutÕS 2008 uus redaktsioon\Soome AUtÕS.mht](http://\kulum\users$\kart.nemvalts\My Documents\Minu dokustaadid\KMeelnõu\AutÕS 2008 uus redaktsioon\Soome AUtÕS.mht) (21.01.10)) jne.

<sup>202</sup> J. Ginsburg (viide 166), p 11-12.

<sup>203</sup> Hetkeseisuga (2010. a. jaanuar) on WIPO kodulehe andmetel Berni konventsiooni liikmesriike 164 ja WCT liikmesriike 88 (Euroopa Liit deponeeris ratifitseerimiskirjad WCT liikmeks astumiseks WIPO-s 14.12.2009 ning WCT jõustub EL ja nende liikmesriikide suhtes, kes veel ei olnud WCT liikmeks astunud, 14.03.2010).

on kaabli- ja satelliididirektiivi<sup>204</sup> sisuks autoriõigusega kaitstavate teoste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide üldsusele suunamise regulatsioon pigem tehnilise protsessina. Jällegi oli infoühiskonna direktiivi ülesandeks sätestada kaasaegsetele tehnoloogilistele nõuetele vastav üldsusele suunamise õigus, mis viis Euroopa Liidu õigusesse sisse WIPO 1996. a. lepingutega juba reguleeritud põhimõtted.

Infoühiskonna direktiivi kohaselt peavad liikmesriigid ette nägema, et autoritel on ainuõigus lubada või keelata oma teoste üldsusele suunamist kaabellevi kaudu või kaablita sidevahendite kaudu, s.h. nende teoste sellisel viisil kättesaadavaks tegemist, et isik pääseb neile ligi enda valitud kohas ja ajal<sup>205</sup>. Samuti on lisatud, et üldsusele suunamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise toiminguga tegemisega nimetatud õigused ei ammendu e. iga kaitstud õiguse kasutamise eest tuleb õiguste omajale maksta tasu<sup>206</sup>.

Tulenevalt direktiivi artiklist 1(2) ei muuda nimetatud sätted siiski midagi Euroopa Liidu arvutiprogrammidele ja andmebaasidele laienevas kaitstes. See tähendab, et nimetatud teoseliikide osas infoühiskonna direktiivi artikkel 3 ei kehti ja *lex specialis*'ena kehtib üldsusele suunamise osas andmebaasidele direktiivi artikkel 5(d)<sup>207</sup>. Arvutiprogrammide direktiiv aga üldsusele suunamist reguleerivaid sätteid otsesõnu ei sisalda. Kõnealuse direktiivi artiklit 4(a) laiendavalt tõlgendades on siiski võimalik välja lugeda üldsusele suunamise õiguse laienemine ka arvutiprogrammide autoritele<sup>208</sup>.

Õiguskirjanduses on infoühiskonna direktiivi artikli 3(1) sõnastust kritiseeritud osas, mis puudutab selle laienemist (või mitte-) õigusele teost avalikult esitada<sup>209</sup>. Emapilgul tundub, et kõnealune säte laieneb ka juhtudele, kui teost esitatakse avalikult samas paigas viibivale publikule<sup>210</sup>. Samas direktiivi märkus 23 väidab sõnaselgelt, et direktiivi eesmärk selles punktis

---

<sup>204</sup> Nõukogu direktiiv 93/83/EMÜ 27.09.1993 teatavate satelliitlevile ja kaabli kaudu taasedastamisele kohaldatavaid autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi käsitlevate eeskirjade kooskõlastamise kohta (edaspidi kaabli- ja satelliididirektiiv).

<sup>205</sup> Infoühiskonna direktiivi Art 3(1).

<sup>206</sup> Infoühiskonna direktiivi Art 3(3). Vt ka Euroopa Kohtu otsus *Coditel v Cine-Vog*. 62/79.

<sup>207</sup> Sellest tulenevalt võib väita ka, et andmebaaside kaitse üldsusele suunamise õiguse osas on teoreetiliselt isegi tugevm, kui infoühiskonna direktiiviga teistele teoseliikidele garanteeritud kaitse, sest lisaks üldsusele suunamisele mainib antud säte ka teose üldsusele esitamist ning näitamist. Praktiline väärtus tõenäoliselt aga andmebaaside „üldsusele näitamisel“ puudub.

<sup>208</sup> Direktiivi artikkel 4(a) kohaselt on arvutiprogrammi autoril õigus teostada või keelata arvutiprogrammi osalist või täielikku ajutist või alalist reprodutseerimist mistahes vahendite abil ja mistahes vormis. Kui selline reprodutseerimine on vajalik arvutiprogrammi laadimiseks, kuvamiseks, käivitamiseks, edastamiseks või salvestamiseks, on nendeks vaja õiguste omaja luba. Sellest sõnastusest on Euroopa komisjon järeldanud, et tegelikult on reprodutseerimisõiguse osana arvutiprogrammide autoritel samuti üldsusele suunamise õigus olemas. Vt SEC(2004) 995 (viide 73), p 8.

<sup>209</sup> Vt B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt. (viide 59), p 52.

<sup>210</sup> Vt ülalt nn vihmavarju-lahendusest ning üldsusele suunamise õiguse kitsamast ja laiemast kontseptsioonist.

on katta üldsusele suunamise viisid juhtudel, kui teos suunatakse publikule, kes ei viibi ise suunamise paigas. Veelgi tekitab segadust asjaolu, et sama sõnastust kasutatakse rendi- ja laenutusdirektiivi artiklis 8(2), mille puhul autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele tasu saamise õigusena garanteeritud üldsusele suunamine omakorda sisaldab ka fonogrammide kohapealset esitamist<sup>211</sup>. Isegi lähtudes sellest, et infoühiskonna direktiivi artikkel 3(1) ei sisalda kõigile autoritele laienevat õigus teose avalikuks esitamiseks, ei saa käesoleva magistritöö autori hinnangul siiski olla tegemist väga suure probleemiga ja lüngaga autorite kaitses, sest nimetatud kaitse pakub Berni konventsioon. Seda küll mitte kõigi autorite lõikes, kuid siseriiklikes seadustes on lähenemine olnud laiapõhjalisem<sup>212</sup>. Lisaks kohustab Berni konventsioonis sisalduv rahvusliku kohtlemise printsiip oma riigi kodanikele laienevat kaitset pakkuma ka kõigi teiste konventsiooni osalisriikide autoritele<sup>213</sup>.

**Õigust teose edastamisele** leidis enne infoühiskonna direktiivi vastuvõtmist nii rendidirektiivis<sup>214</sup> kui kaabli- ja satelliididirektiivis<sup>215</sup>. Infoühiskonna direktiivi horisontaalsest iseloomust tulenevalt laiendas seni Euroopa Liidu õiguses autoritele kuuluvat ainuõigust teose edastamisele liites selle üldsusele suunamise õigusele.

**Õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele** sätestati infoühiskonna direktiiviga Euroopa Liidu õiguses esmakordselt, kuna nimetatud direktiivi eesmärgiks oli just WIPO „interneti-lepingute“ ülevõtmine, s.h. nendega garanteeritud kõnealune uus õigus.

Magistritöö autori hinnangul on seega sarnaselt rahvusvahelisele suundumusele ka Euroopa Liidu õiguses regionaalsel tasandil märgata õiguste üleüldistumist ja tehnoloogiliselt neutraalsete sätete lisamist hõlmamaks nii hetkel teadaolevaid kui tulevikus võimalikuks osutuvaid teoste kasutusviise.

---

<sup>211</sup> Rendi- ja laenutusdirektiivi artikkel 8(2) sätestab üldsusele suunamise õiguse esitajatele ja fonogrammitootjatele. Selle õiguse sisustamisel saab abiks olla nimetatud õiguste omajate grupile rahvusvahelise miinimumkaitse standardite aluseks olev Rooma konventsioon, mille tõlgenduse kohaselt hõlmab üldsusele suunamise õigus autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate osas ka õiguse nt fonogrammi vm õiguste objekti avalikult esitada. Vt C. Masouyé. Guide to the Rome Convention and to the Phonograms Convention. WIPO Publication No 617(E), 1994, p 51.

<sup>212</sup> Vt viited käesolevas magistritöös p 1.4.1.4. juures.

<sup>213</sup> Rahvusliku kohtlemise printsiibi (*national treatment*) sätestab Berni konventsiooni artikkel 5(1).

<sup>214</sup> Rendi- ja laenutusdirektiivi artikkel 8(1), 8(2), 8(3), mis garanteerivad erinevaid õigusi autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele.

<sup>215</sup> Satelliidi- ja kaablidirektiivi artikkel 2 sisaldab autoritele kuuluvat ainuõigust lubada autoriõigusega kaitstud teoste edastamist üldsusele satelliidi kaudu.

#### 1.4.5. Siseriiklik areng

Õigus teose üldsusele suunamisele selle tänapäevases tähenduses Eestis eelmise sajandi alguses kehtinud autoriõiguse seadus ei tundnud. Küll aga pühendas Venemaa 1911. a. jõustunud ja ka Eestis kehtinud autoriõiguse seadus eraldi peatüki dramaatiliste, muusikaliste ja muusikalis-dramaatiliste teoste avalikule ettekandmisele<sup>216</sup>. See on vastavuses tolleaegsete peamiste kasutusviisidega.

P. Ambur viitab uue autoriõiguse seaduse projekti väljatöötamist 1930-ndatel aastatel uurides aga seni seaduse tasandil korraldamata küsimustele, nagu näiteks filmi ja raadio massiline levik<sup>217</sup>. Seega oli tunda vajadust üldsusele suunamise õiguse-laadse garantii järele, mis autorile kuuluvate õiguste kataloogi täiendaks. Seaduse projekt sisaldaski juba näiteks „*levitamisõigust tehniliste abinõudega*“ (§ 16), „*kinematograafilise teose kasutusõigust*“ (§ 21), „*ainuõigust kunstilise ettekande ja etenduse pilt- ja heliseadeldistele ülekanndamiseks*“ (§ 60), „*kaitset raadioteel levitamisel*“ (§ 61), „*kaitset valjuhääldaja tarvitamisel*“ (§ 62) jne<sup>218</sup>.

Eesti NSV TsK IV osa „Autoriõigus“ samalaadseid autorile kuuluvaid õigusi ei tunnistanud.

Kehtivas Eesti autoriõiguse seaduses leidis juba esimeses, 12.12.1992. a. kehtima hakanud redaktsioonis üldine säte, mida võiks pidada tänapäevases mõistes „**üldsusele suunamise õiguse**“ eelkäijaks. Nimelt sätestas toonane AutÕS § 10 lg 3, et: „*[t]eos loetakse ülekanntuks, kui see on avalikustatud raadio, televisiooni, kaabelvõrgu vahendusel või muul viisil, mis ei ole seotud teose koopiote levitamisega*“. Euroopa Liidu kaabli- ja satelliididirektiivist tulenevalt lisati sellesse loetellu ka teose ülekanndmine satelliidi vahendusel<sup>219</sup>.

Kindlasti tuleb siinkohal tähelepanu pöörata ka terminoloogiale – mõistet „ülekanndmine“ ei kasuta AutÕS alates 2000. a. jaanuarist<sup>220</sup>. Alates 2004. a. oktoobrist<sup>221</sup> on kasutusel katusmõiste „üldsusele suunamine“ ja eraldi välja toodud selle alaliigid. Kehtiva seaduse kohaselt toovad katusermini „üldsusele suunamine“ sisse AutÕS need paragrahvid, mis sisaldavad sätteid teose avalikustamise<sup>222</sup> kohta. AutÕS § 8 kohaselt võib teose avalikustamine toimuda kas teose avaldamise või teose üldsusele suunamise teel. AutÕS § 10 lg 1 kohaselt loetakse teos üldsusele

---

<sup>216</sup> P. Ambur (viide 77), lk 413.

<sup>217</sup> Samas, lk 411.

<sup>218</sup> Samas, lk 413-414.

<sup>219</sup> Autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus (RT I 1999, 97, 859) § 9 p 2.

<sup>220</sup> Autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus (RT I 1999, 97, 859).

<sup>221</sup> Autoriõiguse seaduse muutmise seadus (RT I 2004, 71, 500), jõustus § 27<sup>1</sup> osas 01.01.2006.

<sup>222</sup> Teose avalikustamise kategoorial on fundamentaalne tähtsus teose vaba kasutamise seisukohalt, sest ainult õiguspäraselt avalikustatud teoseid on lubatud vabalt kasutada (tsiteerida, illustreeriva materjalina kasutada jne).

suunatuks, kui see on avalikult esitatud, üldsusele näidatud, edastatud, taasedastatud, üldsusele kättesaadavaks tehtud või muul viisil üldsusele suunatud mis tahes tehnilise vahendi või protsessi vahendusel. AutÕS § 10 lg 2 p 1 täpsustab, et üldsusele suunamiseks loetakse muu hulgas teose avalikustamist kohas, mis on üldsusele avatud, või ka kohas, mis pole küll üldsusele avatud, kuid kus viibib määramata arv isikuid väljastpoolt perekonda ja lähimat tutvusringkonda, sõltumata sellest, kas üldsus teost tegelikult tajus või mitte. AutÕS § 10 lg 2 p 2 lisab üldsusele suunamise alla veel sõnaselgelt ka edastatud või taasedastatud teose üldsusele suunamine mis tahes tehnilise vahendi või protsessi vahendusel, sõltumata sellest, kas üldsus seda tegelikult tajus või mitte. AutÕS § 10 lõiked 3-6 defineerivad ülejäänud üldsusele suunamise viisid ning lg 7 sätestab üldsusele avatud koha mõiste.

Magistritöö autor peab vajalikuks märkida, et vaieldavaks on osutunud AutÕS § 10 lg 2 p 1 sõnastus. Selle kohaselt loetakse üldsusele suunamiseks ka teose avalikustamist üldsusele avatud kohas. AutÕS § 8 lg 1 kohaselt hõlmab avalikustamine ka avaldamist e. AutÕS § 9 lg 1 kohaselt nt teose trükkis väljaandmist, rentimist, laenutamist jms. Kuid autori hinnangul tuleb eristada teose avalikustamise kahte eri liiki – teoste avaldamist ja teoste üldsusele suunamist – ning näiteks teose laenutamist üldsusele avatud kohas ei saa pidada üheks teose üldsusele suunamise viisiks<sup>223</sup>.

Sättes **teose avaliku esitamise õiguse** kohta leiab juba AutÕS esimesest redaktsioonist. AutÕS § 13 lg 1 p 7 kohaselt kuulub autorile ainuõigus teost avalikult esitada kas elavas või tehniliselt vahendatud ettekandes (õigus avalikule esitamisele). Seitse aastat hiljem vastu võetud seadusemuudatusega<sup>224</sup> lisati AutÕS-sse terve paragrahv 13<sup>1</sup> nimetatud õiguse avamiseks. Seda põhjusel, et praktikas oli probleemiks osutunud kehtinud seaduse vastavate sätete mitmetitõlgendamine. Õigus teose avalikule esitamisele on ka kehtiva AutÕS paragrahvi 13<sup>1</sup> lõikes 5 avatud „*üldsusele avatud koha*“ mõiste kaudu. Üldsusele avatud kohaks loetakse AutÕS § 10 lõike 7 kohaselt territoorium, ehitis või ruum, mis on avalik asi või mis on antud üldiseks kasutamiseks või kuhu sellise koha omanik või valdaja võimaldab sissepääsu individuaalselt (tänav, väljak, park, spordirajatis, lauluväljak, turg, puhkeala, teater, kino, klubi, diskoteek,

---

<sup>223</sup> Nimetatud ebakõlale on viidanud ka E. Vasamäe oma magistritöös pakkudes välja ka uue võimaliku sõnastuse AutÕS § 10 lg 2 punktile 1 jättes § 10 reguleerimisalast välja teoste avaldamise: „*Teose üldsusele suunamiseks loetakse teose üldsusele suunamist muu hulgas kohta, mis on üldsusele avatud, või ka kohta, mis pole üldsusele avatud, kuid kus viibib määramata arv isikuid väljastpoolt perekonda ja lähimat tutvusringkonda, sõltumata sellest, kas üldsus teost tegelikult tajus või mitte*“. Vt E. Vasamäe (viide 11), lk 34-35. Pakutud lahendust saaks ühe võimalusena kaaluda uue AutÕS redaktsiooni väljatöötamisel.

<sup>224</sup> Autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus (RT I 1999, 97, 859), millega lisati AutÕS-sse § 13<sup>1</sup>.

kauplus, toitlustusäri, teenindusettevõtte, ühissõiduk, hotell, motell jms). Samas on ka rahvusvaheliselt seni lõpuni vaidlemata näiteks hotellitubade kuulumine üldsusele avatud koha määratluse alla<sup>225</sup>.

AutÕS § 10 lg 2 p 2 aitab sisustada **üldsusele suunamise** mõistet sätestades, et teose üldsusele suunamiseks loetakse muuhulgas edastatud või taasedastatud teose üldsusele suunamist mis tahes tehnilise vahendi või protsessi vahendusel, sõltumata sellest, kas üldsus teost tegelikult tajus või mitte. Järelikult on oluline üldsusele suunamise fakt ja teosele ligipääsu võimaldamine määramatule arvule isikutele, mitte selle tegelik tajumine.

**Õigus teose edastamisele** on sisaldunud AutÕS-s juba alates selle esimesest redaktsioonist. Toona kasutas seadus küll terminit „ülekanndmine“, kuid ühtlustamaks ringhäälinguseaduses ja AutÕS-s kasutatavaid vastavasisulisi termineid viidi AutÕS-sse sisse sellekohased muudatused ning alates 2000. a. kasutavad mõlemad seadused ühtlustatud terminoloogiat<sup>226</sup>. Nagu paljud teised õigused, on ka õigus teose edastamisele saanud aja jooksul täpsustatud e. tema ulatust on laiendatud vastavalt juurde tekkivatele tehnoloogilistele võimalustele. Nii näiteks lisati aastal 1999 algsele õigusele teos üle kanda raadio, televisiooni, kaabelvõrgu, satelliidi ja muude tehnikavahendite vahendusel õigus teose taasülekanndmisele<sup>227</sup>. Aastal 2000 jõustusid muudatused, mis defineerisid tulenevalt kaabli- ja satelliididirektiivist ka Eestis kehtivas AutÕS-s üldsusele edastamise satelliidi kaudu ja taasedastamise kaabellevi kaudu<sup>228</sup>.

Kehtivas AutÕS-s võib autori hinnangul täheldada ebakõla üldsätete ja autorile kuuluvaid õigusi sisustavate normide vahel. Nii sätestab AutÕS § 10 lg 5 üldsättena, et teos loetakse edastatuks, kui see on edastatud kaablita edastamise teel (raadio, televisiooni, satelliidi vahendusel). Samas AutÕS § 13 lg 1 p 9 sätestab õiguse teose edastamisele, kuhu on lisatud ka õigus taasedastada teos kaabellevivõrgu kaudu, mis üldsätete definitsiooni kohaselt teose edastamise klassikalise määratluse alla ei kuulu. Nimetatud olukord on tõenäoliselt tulenenud asjaolust, et üldsätete juures on lähtutud rahvusvaheliste konventsioonide vastavatest määratlustest teose edastamisele

---

<sup>225</sup> Vt nt Euroopa Kohtu otsus *Egeda v Hoasa*. C-293/98, kus nimetatud küsimus jäeti lahtiseks – kohus asus seisukohale, et kaabli- ja satelliididirektiiviga ei ole kaetud küsimus, kas signaalide vastuvõtmine hotelli poolt ja nende edastamine hotellitubadesse on üldsusele suunamine ning seega jäeti küsimus liikmesriikide õigusele vastata. Hilisem Euroopa Kohtu otsus asjas *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v Rafael Hoteles SA*. C-306/05 kinnitas arvamust, et hotellitubades leiduvate telerite kaudu signaalide edastamine külastajatele on üldsusele suunamine infoühiskonna direktiivi artikli 3(1) mõistes.

<sup>226</sup> AutÕS § 13 lg 1 p 9.

<sup>227</sup> Autoriõiguse seaduse, haldusõiguserikkumiste seadustiku, kriminaalkoodeksi, tarbijakaitseseaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seadus (RT I 1999, 10, 156) § 7.

<sup>228</sup> Autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus (RT I 1999, 97, 859), millega lisati AutÕS-sse §§ 10<sup>2</sup> ja 10<sup>3</sup>.

ja selle ulatusele, samas kui AutÕS § 13 lg 1 p 9 juures on jäänud Eesti piires seni kasutatud määratluste juurde<sup>229</sup> peamiselt vältimaks segadusi juba olemasolevate lepingute tõlgendamisel ning uute sõlmimisel.

Magistritöö autor teeb ettepaneku muuta AutÕS § 13 lõikes 1 sisalduvat õiguste kataloogi ja viia üldsusele suunamise õiguse käsitlus samadele alustele, mida kasutab autoriõigusega kaasnevate õiguste peatükk AutÕS-s<sup>230</sup>. Autorid peaksid saama kasu üldise iseloomuga iseseisvast üldsusele suunamise õigusest, mille alaliigid saab vajadusel täpsustada kas üldsätetes või saab need välja tuua eraldiseisvate õiguse alaliikidena õiguste kataloogis endas. Esimesel juhul võib praktikas tekkida kasvõi teoreetiline probleem seoses õiguste litsentseerimisega<sup>231</sup>. Järelikult on magistritöö autori hinnangul parem lahendus eraldiseisva laiaulatusliku õiguse juures nimetada ka selle osad<sup>232</sup>.

Kehtivas õiguses on eraldi välja toodud kõik AutÕS § 10 lg 1 sisalduvad üldsusele suunamise õiguse osad: teose avalik esitamine, teose üldsusele näitamine (eksponeerimine), teose edastamine ja taasedastamine, teose üldsusele kättesaadavaks tegemine. Potentsiaalseid tõlgendamiskasutusi on siiski ette näha kasvõi eespoolnimetatud edastamisõigusega ning uute edastusviisidega, milleks on *simulcasting* ja *webcasting*<sup>233</sup>. Rahvusvaheliselt ei ole jõutud kokkuleppele, et nimetatud õigused kuuluks edastamisõiguse alla<sup>234</sup>, seega ei saa väita, et need oleksid otsesõnu kaetud AutÕS § 13 lg 1 punktiga 9. Üldsusele suunamise katustermiini alla kuuluvad need suunamisviisid kindlasti. Rahvusvahelisel tasandil on autoritele garanteeritud üleüldine ainuõigus teose üldsusele suunamisele (s.h. järelikult ka *simulcasting* ja *webcasting* mooduseid kasutades). Kehtiva AutÕS § 13 lg 1 esimene lause küll ütleb, et autorile kuulub ainuõigus igal moel ise oma teost kasutada, lubada ja keelata oma teose samaviisilist kasutamist teiste isikute poolt, sealhulgas kuulub autorile õigus lubada ja keelata konkreetselt varaliste

<sup>229</sup> Vastavad muudatused tehti 2000. a. ja 2004. a. jõustunud seadustega.

<sup>230</sup> Autoriõigusega kaasnevate õiguse omajatele sisaldab (küll mitte ainuõigusena) AutÕS § 72 esitajatele ja fonogrammitootjatele kuuluvat õigust saada õiglast tasu, kui ärilisel eesmärgil avaldatud fonogrammi või selle koopiat kasutatakse üldsusele suunamiseks.

<sup>231</sup> Kui autor soovib litsentseerida näiteks ainult oma teose üldsusele kättesaadavaks tegemise või üldsusele edastamise ringhäälinguorganisatsiooni poolt.

<sup>232</sup> Skeem sarnaneks mõnevõrra asjaõiguses kasutatavale, kus omandiõigus sisaldab õigusi asja kasutamiseks, käsutamiseks ja valdamiseks (vt asjaõigusseadus § 68 (RT I 1993, 39, 590; 2009, 68, 463)).

<sup>233</sup> E. Vasamäe magistritöös on välja pakutud eestikeelsed vasted nimetatud mõistetele – veebiülekanne (*webcasting*) ja simultaanülekanne (*simulcasting*). Vt E. Vasamäe (viide 11), lk 40.

<sup>234</sup> Vt WIPO autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste alalise komitee (*Standing Committee on Copyright and Related Rights*, SCCR) 3-7.11.2008 toimunud koosolekuks valminud dokument „The WIPO Treaty on the Protection of Broadcasting Organisations. Informal Paper“ (SCCR/17/INF/1, 03.11.2008). Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.wipo.int/meetings/en/doc\\_details.jsp?doc\\_id=109212](http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=109212) (17.06.09).

õiguste kataloogis nimetatud teoste kasutusviise<sup>235</sup>. AutÕS on seni kasutanud üldsusele suunamist pigem katuserminina ja selle õiguste lõikes lahtikirjutamise jätnud varaliste õiguste kataloogi, mis otsesõnu ei sisalda varalist õigust teose üldsusele suunamiseks. Ammendava õiguste kataloogi puhul võib vähemalt teoorias tekkida tõlgendusraskusi ja arusaamatusi mõningate lepingute sõlmimisel ja õiguste sisustamisel. Seega peab käesoleva töö autor otstarbekaks üldsusele suunamise osas katusermini-lähenemisest eemaldumist. Sarnaselt mitmetes riikides levinud praktikale, tuleks üldsusele suunamise õigus sätestada eraldiseisva varalise õigusena<sup>236</sup>. Tegemist oleks laiaulatusliku, mitmest osast koosneva, kuid olemuselt iseseisva varalise õigusega teost üldsusele suunata. See aitaks tasakaalustada õiguste kataloogi kinniseks tunnistamisest tuleneda võivaid probleeme õiguste omajatele, garanteerides neile ühe olulisema õiguse võimalikult ulatuslikuna. Lisaks lahendataks nii ebakõla, mis on tekkinud üldsusele edastamise õiguse avamisel üldsätetes (§ 10) ja varaliste õiguste kataloogis (§ 13)<sup>237</sup>. Magistritöö autor teeb ettepaneku tunnistada kehtiva AutÕS § 13 lõikes 1 sisalduvas autori varaliste õiguste kataloogis kehtetuks punktid 8, 9 ja 9<sup>1</sup> ning muuta punkt 7 sõnastades selle järgmiselt: „7) teost üldsusele näidata, avalikult esitada, edastada, taasedastada ja üldsusele kättesaadavaks teha sellisel viisil, et isikud saavad teoseid kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal (õigus teose üldsusele suunamisele)“.

Samuti võiks kaaluda kehtiva AutÕS § 46 lõikele 3 sarnaste selgitavate sätete lisamist, mille kohaselt autori poolt oma õiguste üleandmine või loa andmine teose kasutamiseks võib olla muuhulgas piiratud konkreetsete õiguste osas. Selleks tuleb täiendada kehtiva AutÕS § 46 lõiget 3 sõnastades selle järgmiselt: „(3) Autori poolt oma õiguste üleandmine või loa andmine teose kasutamiseks võib olla piiratud konkreetsete õigustega või nende osadega, samuti teose kasutamise eesmärgiga, tähtajaga, kasutamise territooriumiga, ulatusega, viisidega ja vahenditega“.

**Õigus teose kättesaadavaks tegemisele** on kehtivas seaduses uusim ja lisati AutÕS-sse tulenevalt WIPO 1996. a. lepingutest ja neid Euroopa Liidu õigusesse implementeerinud infoühiskonna direktiivist. Autoritele on tagatud õigus teha teos üldsusele kättesaadavaks sellisel

---

<sup>235</sup> Et tegu on mitteammendava loeteluga arvab ka Eesti autoriõigusteadlane H. Pisuke. Vt H. Pisuke (viide 86), lk 39.

<sup>236</sup> Vt käesolevas magistritöös eespool viited nt Sloveenia ja Soome autoriõiguse seadustele punkti 1.4.2. juures. A. Samtani sõnul võib sarnast lähenemist leida ka Austraalia, USA, Holland, Taani, Saksamaa, Kreeka seadustes. Vt A. Samtani (viide 50), p 7. Tegelikult on lähtub samast ka infoühiskonna direktiivi artikkel 3, millega üldsusele suunamise õigus laiaulatusliku, kuid iseseisva varalise õigusena sätestatakse.

<sup>237</sup> Vt eespoolt käesolevas magistritöös p 1.4.4.

viisil, et isikud saavad teoseid kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal<sup>238</sup>. Tegemist on võrgukeskkonnas toimuvat teoste kasutamist reguleeriva õigusega, mille kohaselt peab teoste internetis kättesaadavaks tegemine toimuma autori loal. Enim probleeme tekitavateks teoseliikideks saab autori hinnangul pidada muusikateoseid ja filme, mille kättesaadavaks tegemine failivahetussüsteemide kaudu on paljudel juhtudel ebaseaduslik<sup>239</sup>.

#### 1.4.6. Arengutendentsid

Teose üldsusele suunamise õigus ja selle osad on saamas üha olulisemaks. Õiguskirjanduses võib leida isegi seisukohti, et selle katusõiguse alla hakkavad tulevikus kuuluma ka mõned seni teose füüsiliste koopiatega seotud õigused, nt õigus teoste laenutamisele ja rentimisele<sup>240</sup>.

Autori hinnangul on tõenäoliselt just üldsusele suunamise õiguse rakendamine, tõlgendamine ja võimalik edasise täpsustamise ulatus kõige ennustatavam. Just selle õiguse juures võivad osutuda vajalikuks alternatiivsed seadusevälised „kiirlahendused“ ja tõlgendused<sup>241</sup>. Igapäevapraktikas on probleeme näiteks teoste ja programmide edastamise ja taasedastamisega. Nii näiteks on tekkinud küsimus, kas lepinguga kaablioperaatorile antud õigus taasedastamiseks hõlmab ka sellesama programmi edastamist IPTV<sup>242</sup> vahendusel või on IPTV näol tegemist traditsioonilisest kaabellevist erineva taasedastusviisiga. IPTV näol on tegemist lahendusega, kus teleprogrammid saadetakse tarbijani veebiinfo edastamiseks kasutatava standardiga. See

---

<sup>238</sup> AutÕS § 13 lg 1 p 9<sup>1</sup>.

<sup>239</sup> Vt IFPI Digital Music Report 2010, p 19. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.ifpi.org/content/section\\_resources/dmr2010.html](http://www.ifpi.org/content/section_resources/dmr2010.html) (13.03.2010).

<sup>240</sup> Oma olemuselt pole selline kasutus ju midagi muud, kui teose füüsiliste koopiade „üldsusele suunamine“. Vt nt A. Samtani (viide 50), p 7.

<sup>241</sup> Nt erinevad käitumisjuhised õigussuhte erinevatele pooltele (*codes of conduct*), mida soovitab ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta (edaspidi jõustamisdirektiiv) et kiiremini järjest muutuvatele oludele reageerida. Siia alla paigutab autor ka näiteks õiguste omajate kokkulepped teenusepakkujatega et viimased jälgiks serveris toimuvat liiklust ning vajadusel reageeriks õigusi rikkuva materjali eemaldamisega serverist. Vt ka E. Tikk, A. Nõmper (viide 11), lk 173; samuti vt B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt. (viide 59), p 15. Samas vt kriitika käitumisreeglite-praktikale B. Hugenholtz'i poolt, kelle hinnangul ei lahenda see siiski lõplikult ebaseadusliku sisu pakkumisega tulenevaid küsimusi võrgukeskkonnas. Vt B. Hugenholtz. Codes of conduct. Kokkuvõte 26-27. juunil 2008. a. Ateenas toimunud konverentsil „*International Conference on Copyright policies and the Role of Stakeholders*“ peetud kõnest. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.ivir.nl/publications/hughenoltz/codes\\_of\\_conduct\\_and\\_copyrigth\\_pragmatism\\_v\\_principle.pdf](http://www.ivir.nl/publications/hughenoltz/codes_of_conduct_and_copyrigth_pragmatism_v_principle.pdf) (20.01.10).

<sup>242</sup> IPTV (*Internet Protocol Television*) on tehniline lahendus, kus edastatakse digitaaltelevisiooni teenuseid tarbijateni kasutades IP-d või laivõrgu ühendusi. Tavaliselt pakuvad IPTV teenuseid internetiteenuste pakkujad, kes kasutavad sama infrastruktuuri, mida kasutatakse ka telefoni ja andmesideteenuste osutamiseks. Lihtsustatult võib öelda, et teleprogrammid saadetakse tarbijani tavastandardi asemel kasutades standardit, mida kasutatakse ka veebiinfo edastamiseks. Vt [www.digitv.ee](http://www.digitv.ee) (11.03.10).

võimaldab pakkuda IPTV teenust koos video tellimisel (*video on demand*, VoD) teenusega, võidakse pakkuda ka internetti ning heli üle IP (*voice over IP*, VoIP) teenust<sup>243</sup>. Magistritöö autori hinnangul muudab nimetatud lisateenuste pakkumise võimalus IPTV interaktiivseks väljudes seega tavapärase kaabellevivõrgus teose taasedastamise raamidest. Nimetatud teenuse pakkumiseks on seega vajalik ka eraldi luba õiguste omajalt.

Magistritöö autori arvates ei ole praegu Eestis kasutatav autoriõigusealane mõisteaparaat õnnestunud. Autorile kuuluvad varalised õigused on sõnastatud enamasti kolmesõnalises kombinatsioonis: õigus teose reprodutseerimisele, õigus teose levitamisele, õigus teose üldsusele suunamisele jne. Praktika on näidanud, et selliste sõnakombinatsioonide kasutamine erialakirjanduses, õigusnormides, ametlikes dokumentides jms. võib muuta õiguslause ülesehituse ning erinevatele õigustele viitamise ülemäära keeruliseks. Seega teeb käesoleva töö autor ettepaneku muuta vaadeldav subjektiivne õigus seaduse tekstis keeleliselt lihtsamaks ning nimetada see „suunamisõiguseks“. Sarnaselt on otstarbekas üle vaadata ka kõik teised AutÕS §-s 13 leiduvad varalised õigused ning võtta kasutusele suupärasemad mõisted. Näiteks nimetada õigus teose reprodutseerimiseks „kopeerimisõiguseks“, õigus teose levitamiseks „levitamisõiguseks“, õigus teosest töötluste tegemiseks „töötlemisõiguseks“ jne<sup>244</sup>.

Mis puudutab „üldsuse“ definitsiooni nii rahvusvahelistes kui ka siseriiklikes õigusaktides, siis on see mõiste küll riigiti erinevalt sisustatud, kuid samas ei ole praktilisi probleeme tekkinud. Magistritöö autori arvates puudub vajadus üldsuse rahvusvaheliselt ühtlustatud legaaldefinitsiooni järele. Samuti on infoühiskonna nõuetele vastav AutÕS-s leiduv regulatsioon, mis lähtub üldtunnustatud põhimõtetest ning sisustab kõnealuse mõiste isiku „privaatsfääri“ kaudu<sup>245</sup>

Lisaks õiguste kataloogile ja selle laiendamisele tõusetuvad eraldiseisva ja üha olulisema blokina esile nende õiguste kaitset puudutavad küsimused. Seda on märgata vastavatest ametlikest initsiatiividest nii regionaalsel tasandil<sup>246</sup> kui rahvusvaheliselt<sup>247</sup>. Kuna rahvusvaheline raamistik

---

<sup>243</sup> Nimetatakse kolmikteenuseks (*Triple-Play*). Vt lähemalt arvutivõrgust: <http://www.digitv.ee/?go=iptv> (11.03.10).

<sup>244</sup> Käesolev töö ei ole seadnud oma eesmärgiks autorile kuuluvate isiklike õiguste analüüsi ning seega jäävad konkreetse ettepaneku ulatusest välja isiklike õigusi puudutav mõisteaparaat. AutÕS ühtlase keelelise ülesehituse huvides peaks aga tõenäoliselt kohendama ka AutÕS §-i 12.

<sup>245</sup> „Üldsuse“ mõistet infoühiskonnas on analüüsinud nt E. Vasamäe oma magistritöös. Vt E. Vasamäe (viide 11), lk 31-39.

<sup>246</sup> Vt nt EL nõukogu 20.11.2008. a. järeldused internetipõhise kultuurialase ja loomingulise sisu seadusliku pakkumise arendamise ning digitaalkeskkonnas piraatluse tõkestamise ja selle vastu võitlemise kohta

on paigas, tuleb hetkel tehnoloogilistest uuendustest tulenev sulandada senisesse süsteemi. Samas on selle protsessi käigus saanud selgeks ka õiguste kaitset puudutavad probleemid. On selgunud, et kõike normidega õiguste omajale lubatud ei ole võimalik neile reaalselt samaväärselt tagada.

Õiguskirjanduses on aina enam diskuteeritud ka küsimuse üle, kuidas on võimalik kaitsta seniseid autoriõigusi üha täieneva tehnoloogiaga võrgupõhises keskkonnas<sup>248</sup>. Seadus on elujõuline siis, kui seda saab õigussuhtes kasutada, kui ta on rakendatav ja võimalikult laiale ringile adressaatidest arusaadav. A. Aarnio sõnul peab demokraatlikus ühiskonnas olema kohtuvõimul, samuti kui valitsuselgi, kodanike usaldus. Kui kodanik ei mõista õigusakti sisu ja eesmärki, kui puudub tema usaldus, ilmneb see varsti seaduskuulekuse vähenemises<sup>249</sup>. Magistritöö autori hinnangul ei mõista näiteks tänapäevane arvutikasutaja ning peamine failide allalaadija oma teo rikkuvat iseloomu ning vastavatest seadusega kehtestatud käitumisjuhistest kinnipidamise vajadus on talle arusaamatu. Aukartustäratavad karistumäärad ning üksikud „näidisprotsessid“ autoriõiguste massilise rikkumise tendentsi murda ei aita<sup>250</sup>. Seetõttu saab väita, et lisaks sekkumismehhanismidele seaduste tasandil tuleb senisest suuremat tähelepanu pöörata just tarbijakäitumise muutmisele. Seda saab teha peamiselt läbi koolitusprogrammide ja teavituskampaaniate, tähtsale kohale paigutub võimalikke õigusrikkumisi ennetav töö.

---

(2008/C319/06, ELT C 319, 13.12.2008), punkt 8; samuti EL nõukogu 25.09.2008. a. resolutsioon Euroopa võltsimise ja piraatluse vastase võitluse üldise kava kohta (2008/C253/01, ELT C 253, 04.10.2008), punktid 14-15.

<sup>247</sup> Vt nt käimasolevad läbirääkimised ACTA-lepingu (*Plurilateral Anti-Counterfeiting Trade Agreement*) sõlmimiseks. Jaapan ja USA on teinud ettepaneku sõlmida leping, mis sisaldaks nn „hea käitumise“ tavadid intellektuaalse omandi valdkonnas ning põhineks peamiselt TRIPS-lepingu III jaol (õiguste jõustamine), kuid oleks WTO süsteemist eraldiseisev. Kuna lepingu teksti läbirääkimiste praeguses staadiumis ei ole veel avalikustatud, siis on informatsiooni selle eesmärkidest ja sisust võimalik saada näiteks üle läbirääkimispoole – Euroopa Liidu – ühe institutsiooni (Euroopa komisjoni) kodulehelt:

[http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/october/tradoc\\_140836.11.08.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/october/tradoc_140836.11.08.pdf) (11.03.10).

<sup>248</sup> Vt ka P. Akester, F. Lima. The Economic Dimension of the Digital Dilemma: a Copyright Perspective. *Intellectual Property Quarterly*, 2005/1, p 75. Väga huvita uurimuse viis hiljuti läbi ka P. Akester. Tegemist on 2009. a. avaldatud empiirilise uuringuga tehniliste kaitsemeetmete kasutamisest ning väljatöötatud regulatsiooni praktilisest väärtusest lõpptarbijale neile seadusega garanteeritud vaba kasutuse juhtudel. Lõpptulemusena selgus, et tehnilised kaitsemeetmed on mitmel juhul takistanud teose vaba kasutust, kuid samas ei ole vaidemehhanismi olulisel määral kasutatud. Vt P. Akester. Technological accommodation of conflicts between freedom of expression and DRM: the first empirical assessment. University of Cambridge 2009, p 100. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.law.cam.ac.uk/faculty-resources/download/technological-accommodation-of-conflicts-between-freedom-of-expression-and-drm-the-first-empirical-assessment/6286> (20.01.10).

<sup>249</sup> A. Aarnio. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn, Juura, 1996, lk 31.

<sup>250</sup> Vt nt R. Andrews'i vastav uurimus, kus jõuti samadele tulemustele nimetades õiguste omajate olulise ülesandena kaasaegsete interneti-kasutajate riskikäitumise analüüsi ja tuues õigusrikkumiste ennetamise peamise võimalusena välja just lõpptarbijate sotsiaalse käitumismustri muutmist läbi teavitustöö. Vt R. Andrews. Copyright Infringement and the Internet: an Economic Analysis of Crime. *Boston University Journal of Science and Technology Law*, Vol 11.2, Summer 2005, 11.B.U.J.Sci.&Tech.L.256, Ch VI. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.bujstl.org/archives.php> (01.05.10).

Magistritöö autori arvates on heaks initsiatiiviks on Kultuuriministeeriumi hallatav koduleht [www.autor.ee](http://www.autor.ee), mille vahendusel on igal arvutikasutajal võimalus saada esmast autoriõigusealast teavet. Samuti on nimetatud kodulehe kaudu kättesaadavad autoriõigusealaste kooliõpikute elektroonilised versioonid<sup>251</sup>, mille trükiversioone on jaotatud nii koolidele kui raamatukogudele. Magistritöö autor pooldab kindlasti suundumust autoriõigusealase teabe jagamiseks juba vähemalt põhi- ja keskkooli tasemel, kuna tarbijakäitumise muster arvutikasutajal hakkab välja kujunema üha nooremas eas<sup>252</sup>. Kõrghariduse tasemel on samalaadse ettepaneku teinud ka A. Kelli, kelle hinnangul peaks intellektuaalse omandi aine leiduma üldkursusena kõigi ülikoolide õppekavades<sup>253</sup>.

Lisaks oleks autori hinnanguv vajalik kaaluda 2000. a. alguse saanud maailma intellektuaalse omandi päevale<sup>254</sup> pühendatud autoriõigusealaste seminaride traditsiooni jätkamist<sup>255</sup>.

Kindlasti tuleb sellealastele küsimustele Eestis rohkem tähelepanu pöörata ka arvestades meie liikmestaatust erinevates rahvusvahelistes organisatsioonides. Peamiseks diskussioonifoorumiks saab autori hinnangul pidada Euroopa Liidu institutsioone, kuna suur osa autoriõigusealastest temaatikast on Euroopa Liidu pädevuses<sup>256</sup>. Seega on nimetatud valdkonnas otsustusprotsessis sisuline osalemine äärmiselt tähtis, ennekõike Euroopa Liidu nõukogu töögruppide<sup>257</sup> tasandil. Otsekontaktid teiste riikide esindajatega loovad võimaluse ühiste huvide ulatuse kindlakstegemiseks ning seeläbi saab suunata autoriõigusealast regionaalset normiloomingut.

---

<sup>251</sup> Kättesaadavad õppematerjalid: 1) L. Kaia. Põhiteadmisi autoriõigusest. Autoriõigus kaitseb loomingulist tööd; 2) M. de Icaza. Õpi minevikust, loo tulevikku – kunst ja autoriõigus. WIPO 2007.

<sup>252</sup> Vt ettepanek põhikooli ja gümnaasiumi uut õppekava väljatöötavalt töögrupilt, mille kohaselt näeks juba põhikooli sotsiaalsinise valdkond ühiskonnaõpetuse ainekavas ette ka autoriõigust puudutavaid küsimusi. Vt arvutivõrgus aadressil: <https://www.oppekava.ee/sotsiaalsinised/uehiskonnaopetus> (11.10.09). Samas Vabariigi Valitsuses 14.01.2010 heaks kiidetud vastavasisulised Vabariigi Valitsuse määruse eelnõud (põhikooli riiklik õppekava ja gümnaasiumi riiklik õppekava) sellealaseid detaile ei sisaldanud (vt lähemalt <http://eoigus.just.ee>, 20.01.10).

<sup>253</sup> A. Kelli (viide 8), p 18-19. Ülikoolides intellektuaalse omandi õpetamise kohta vt ka H. Pisuke, A. Kelli. Teaching intellectual property at Universities. Intellectual Property and Bioscience. Compendium of Working Papers from ScanBalt IPKN project., Stuttgart – Berlin, Steinbeis-Edition 2007, pp 163-172.

<sup>254</sup> Alates 2000. a. tähistatakse WIPO liikmesriikide algatusel iga aasta 26. aprillil. Vt lähemalt <http://www.wipo.int/ip-outreach/en/ipday/> (11.03.10).

<sup>255</sup> Tartu Ülikooli Õigusinstituudi initsiatiivil ning koostöös Kultuuriministeeriumiga ja autoreid esindavate ühingutega tähistati maailma intellektuaalse omandi päeva 4 korral temaatilise seminariga aastatel 2001-2005.

<sup>256</sup> Hinnanguliselt on umbes 2/3 EL liikmesriikide siseriiklikust autoriõigusealastest õigusest EL pädevuses. Vt C. Jehoram. European Copyright Law: Even More Horizontal. IIC 2001, p 532-545 (viidatud teoses G. Mazziotti (viide 59), p 43-33).

<sup>257</sup> EL nõukogu ettevalmistavate organite hulka kuulub intellektuaalse omandi töögruppe viis: 1) üldine töögrupp, kus arutatakse peamiselt jõustamisküsimusi, 2) patentide töögrupp, 3) autoriõiguse töögrupp, 4) disainilahenduste töögrupp ja 5) kaubamärkide töögrupp.

Arvestades, milline osa autoriõigusealasest regulatsioonist on määratud just Euroopa Liidu õigusaktidega, ei saa nimetatud foorumi tähtsust kindlasti alahinnata.

Professionaalsete ning läbimõeldud seisukohtade väljatöötamise siseriiklikuks eelduseks on samal ajal hea koostöö erinevate ministeeriumide ning sidusrühmade vahel. Arutatavad teemad nõuavad lisaks intellektuaalse omandi tundmisele sageli veel mitme valdkonna analüüsi, näiteks mis puudutab menetlusnorme või karistusõigust. Samuti leidub kokkupuutepunkte teisti intellektuaalse omandi liike puudutava regulatsiooniga. Fragmenteeritud ning igakülgsest läbimõtlemata positsioonid muudavad Eesti seisukohad ebausaldusväärseks. Magistritöö autor arvab, et paremaks koostööks oleks vajalik moodustada selgete kohustustega ning pädevusjaotusega siseriiklik ministeeriumidevaheline töögrupp Eesti positsioonide väljatöötamiseks intellektuaalset omandit tervikuna puudutavates küsimustes. Ennekõike puudutavad kõiki sidusgruppe intellektuaalse omandi jõustamist puudutavad küsimused, mis on Euroopa Liidus arutatavate teemade seas olulise tähtsuse omandanud<sup>258</sup>.

---

<sup>258</sup> EL-s loodi 02.04.2009 koguni Võltsimis- ja Piraatluseavstane Seirekeskus sellealaste probleemide monitoorimiseks ning lahenduste väljapakkumiseks. Lähem informatsioon kättesaadav: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/iprenforcement/observatory/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/observatory/index_en.htm) (11.03.10).

## II. AUTORI AUTORI REPRODUTSEERIMIS-, LEVITAMIS- JA ÜLDSUSELE SUUNAMISE ÕIGUSE PIIRAMINE INFOÜHISKONNAS

### 2.1. Autorile kuuluvate varaliste õiguste piiramise olemus ja eesmärk infoühiskonnas

Autoritele tagatud ja pideva laienemise tõttu ka „mitmekihiliseks“ nimetatud<sup>259</sup> õigused on õiguste omajale andnud hea positsiooni oma huvide kaitseks. Tarbijal on samas tänapäevaste interaktiivsete ja potentsiaalselt veelgi arvukamate tehniliste võimaluste maailmas järjest keerulisem traditsiooniliselt kättesaadavast informatsioonist kasu saada. Aina enam on autoriõigusealases kirjanduses hakatud viitama tarbijate õiguste ja ka inimõiguste rikkumisele ning põhimõtteliste ja fundamentaalsete probleemidele demokraatia üheks aluseks oleva sõnavabaduse kaitsele<sup>260</sup>. Nimetatud küsimusteringi sisu taandub ainuõiguste piiramisele ning neile õigustele üldsuse huvides loodud eranditele<sup>261</sup>.

Rahvusvaheliselt on WIPO asunud teemat sügavuti uurima, seda on käsitletud WIPO iga-aastastel autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi puudutavatel kohtumistel<sup>262</sup>. Euroopa Liidus on hakatud rääkima ka nn viiendast vabadusest, milleks on teadmiste ja innovatsiooni

<sup>259</sup> Vt S. Al-Sharieh. Birth, Retreat and Renaissance: the Lifecycle of Balance Under the Canadian Copyright Law. The Journal of World Intellectual Property. July 2007, Vol 10, No 3/4, p 247-248. Kattuvusprobleemidele viitab ka J. A. L. Sterling, vt. J. A. L. Sterling (viide 20), p 450-451.

<sup>260</sup> Vt nt B. Hugenholtz (viide 103); samuti vt M. Senftleben. Copyright, Limitations and the Three-step test. An Analysis of the Three-step test in International and EC Copyright Law. The Hague, Kluwer Law International, 2004, p 24-32. Infoühiskonna mõju kohta tarbija õigustele on kirjutanud ka H. Pisuke, vt H. Pisuke. The Influence of Social Reforms and the Information Society on Consumers in a Transition Economy. Consumer Law in the Information Society. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International 2001, p 31-44.

<sup>261</sup> Käesoleva töös kasutab autor termineid “erandid” ja “piirangud” sünonüümideks. Nt M. Ficsor eelistab õigustele tehtud “erandite” (*exceptions*) alla liigitada vaba kasutamise juhud, mil ei ole vaja autorilt luba küsida ja talle tasu maksta ning õiguste “piirangute” (*limitations*) alla kuuluvaks peab ta neid vaba kasutuse juhtusid, mille puhul ei ole vajalik autori luba, kuid tasu tuleb kasutamise eest maksta (nn kompensatsioonimehhanismid). Vt M. Ficsor (viide 35), p 257. Teisel seisukohal on näiteks M. Senftleben, kelle hinnangul niisugune vahetegu tekitab asjatuid komplikatsioone, seda enam, et üldised vaba kasutuse põhimõtted laienevad mõlemat tüüpi piirangutele (nii kompenseeritavatele kui mitte-). Vt M. Senftleben (viide 260), p 22. Magistr töö autor nõustub pigem viimatinimetatud autoriga, kuna ei pea sellist vahetegu määrava tähtsusega asjaoluks ning erineva iseloomuga piirangute juures on autor nende sisu selgitanud.

<sup>262</sup> Vt S. Ricketson (viide 34), J. Sullivan. Study on Copyright Limitations and Exceptions for the Visually Impaired (SCCR/15/7, 20.02.2007), K. Crews. Study on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives (SCCR/17/2, 26.08.2008), kõik nimetatud dokumendid kättesaadavad arvutivõrgus: <http://www.wipo.int/copyright/en/> (18.01.10). WIPO autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste alaline komitee (*Standing Committee on Copyrights and Related Rights*, SCCR) toimub tavapäraselt kaks korda aastas. Viimati toimus SCCR 14-18. detsembril 2009. a. ja sealgi leidis olulise koha päevakorras autoriõiguste piiramist puudutav küsimustering. Vt päevakorda ja sellealaseid dokumente arvutivõrgust: [http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting\\_id=17462](http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=17462) (20.01.10). Lisaks on teemat eraldi käsitletud autoriõigust ja hariduselu käsitleval informatsioonilisel kohtumisel (*Information Meeting on Educational Content and Copyright in the Digital Age*) Genfis 21.11.2005. a. Vt viide päevakorrale ja dokumentidele arvutivõrgus: [http://www.wipo.int/meetings/en/topic.jsp?group\\_id=233](http://www.wipo.int/meetings/en/topic.jsp?group_id=233) (25.01.09).

liikumise vabadus ja õigust internetiühendusele käsitletakse kui isiku põhiõigust<sup>263</sup>. Samuti tuleb antud kontekstis märkida, et 16.07.2008 avaldatud autoriõigusealane roheline raamat<sup>264</sup> on pühendatud just ainuõiguste piiramist puudutavatele teemadele uurides sisuliselt võimalusi seniste õiguste ning neile seatud erandite süsteemiga edasi minna piirideta infoliikumise maailmas. On isegi tulnud välja ideega välja töötada uus erandite ja piirangute rahvusvaheline konventsioon, mis aitaks tasakaalu viia seniste rahvusvaheliste autoriõigusealaste konventsioonide autori- ja õigustekesksest regulatsioonist tulenevaid ebakõlasid<sup>265</sup>.

Magistritöö autori nõustub J. A. L. Sterling'i hinnanguga, et õiguste piiramisega seondud probleemistik omab kaasaegses infoühiskonnas järjest suuremat tähtsust<sup>266</sup>. Sellest tulenevalt vajab nimetatud valdkond ka käesoleva magistritöö raames pikemat käsitlemist. Õiguste piiramise teema on autori hinnagul tähtis eriti infoühiskonnas, kuna autori varaliste õiguste piiride laienemine koosmõjus tehniliste kaitsemeetmete kasutamisega on olulisel määral survestanud autoriõigussuhte<sup>267</sup> ühte lüli e. tarbijat ning tema õigusi. Näiteks A. Kelli on uurinud innovatsioonipoliitikat puudutavaid küsimusi kehtiva intellektuaalse omandi regulatsiooni valguses laiemalt. Ta toetab erandite ja piirangute regulatsiooni põhjalikku analüüsi, et vältida erinevate intellektuaalse omandi õiguste mitmekihilisest ja kattuvast regulatsioonist tuleneda võivat õiguslikku ebaselgust<sup>268</sup>. E. Vasamäe on teemat õiguste omaja poolt vaadatuna analüüsisid pigem vastupidisel seisukohal. Ta leiab, et üldjoontes on autoriõiguse regulatsioonis leitud tasakaal õiguste omajate ja üldsuse huvide vahel ja erinevate erandite sisseviimist riikide seadustesse tuleks piirata rahvusvaheliselt kooskõlastatud normidega<sup>269</sup>. Magistritöö autor arvab, et autori varaliste õiguste olulist laienemist ning tehnilisi kaitsemeetmeid arvestades tuleb analüüsida kõigi osapoolte huvisid. Vaid õiguste omaja positsioonilt lähtumine ei võimalda ümbritseva sotsiaalse reaalsuse nõuetele igakülgset vastavaid norme välja töötada.

Tarbija seisukohalt on üks olulisi küsimusi autoriõiguste puhul see, kas teost võib teatud juhtudel kasutada ilma autori nõusolekuta. Autorile kuuluvad varalised õigused annavad autorile üldjuhul

---

<sup>263</sup> Vt vastavad viied käesoleva töö sissejuhatuses.

<sup>264</sup> KOM(2008) 466 lõplik (viide 3).

<sup>265</sup> Vt B. Hugenholtz, R. L. Okediji. Conceiving an International Instrument on Limitations and Exceptions to Copyright. Final Report 2008, p 11. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.ivir.nl/publications/hughenholtz/limitations\\_exceptions\\_copyright.pdf](http://www.ivir.nl/publications/hughenholtz/limitations_exceptions_copyright.pdf) (20.01.10).

<sup>266</sup> J. A. L. Sterling (viide 20), p 520.

<sup>267</sup> Õigussuhte kohta vt R. Narits (viide 106), lk 117-118.

<sup>268</sup> A. Kelli (viide 95), p 124. Vt ka A. Kelli (viide 8), p 16. Vt ka A. Kelli, A. Kalvi. Compulsory License as a Tool for Limitation of a Patent Owner's Rights. Intellectual Property and Bioscience. Compendium of Working Papers from ScanBalt IPKN Project. Stuttgart –Berlin, Steinbeis-Edition, 2007, pp 83-94.

<sup>269</sup> E. Vasamäe (viide 11), lk 13.

monopoolse seisundi oma teose kasutamise lubamisel ja keelamisel. Samas on autoriõiguse tekkimise varastest arenguetappidest alates nimetatud vajadust seda monopoolset positsiooni üldsuse huvides piirata<sup>270</sup>. Ka näiteks Eestis 1930-ndatel aastatel välja töötatud AutÕS projekt sisaldas tervet peatükki põhjaliku regulatsiooniga „teose kasutusõiguste kitsenduste“ kohta<sup>271</sup>.

Teatud piirangud autori ainuõigustele tulenevad juba autoriõiguse iseloomust:

- 1) autoriõigus kui territoriaalne õigus kehtib siseriiklikult, lisaks vastavasisuliste rahvusvaheliste konventsioonidega ühinenud riikide territooriumid, jättes seega kaitse alt välja konventsioonidega mitteühinenud riikide autorid;
- 2) autoriõigus on ajaliselt piiratud kehtivusega õigus, s.t. vabalt võib kasutada teoseid, mille suhtes autoriõiguse kehtivuse tähtaeg on lõppenud.

Lisaks neile üldistele piirangutele sisaldub nii rahvusvahelistes, regionaalsetes kui ka siseriiklikes õigusaktides sätteid, millega autorile kuuluvaid varalisi õigusi endid üldsuse huvides piiratakse.

Olulisemad rahvusvahelise õiguse dokumendid, mille alusel garanteeritakse autoritele üleüldiselt tunnustatud ainuõigused annavad omakorda ka üldsusele võimaluse nõuda tasuta juurdepääsu kultuurisaavutustele<sup>272</sup>. Järelikult on vajalik leida kompromiss ühelt poolt autori ainuõiguste ja teiselt poolt ühiskonna õigustatud ootuste vahel kasutada teatud juhtudel teoseid ilma luba küsimata ja mõnel juhul ka tasu maksmata<sup>273</sup>.

Õiguste piiramise grupeeringuid leidub õiguskirjanduses mitmeid<sup>274</sup>. Kehtiv Eesti AutÕS eristab teoste vaba kasutamise puhul kahte rühma<sup>275</sup>:

- 1) teose kasutamine autori nõusolekuta ja tasu maksmiseta;

<sup>270</sup> Juba Statute of Anne 1710. a. märkis, et ainuõiguste garanteerimise taga on peamiseks eesmärgiks üldise heaolu kasv läbi teadmiste leviku. Vt ka B. Hugenholtz, R. L. Okediji (viide 265), p 6.

<sup>271</sup> Vt pikemalt P. Ambur (viide 77), lk 413-414 ja lk 417-421.

<sup>272</sup> Vt ka H. Pisuke (viide 86), lk 78.

<sup>273</sup> Vt nt Inimõiguste Ülddeklaratsiooni (vastu võetud 10.12.1948 ÜRO peaaasamblee poolt) artikkel 27, kus sellise balansi leidmise vajadus muuhulgas kajastub (deklaratsioon arvutivõrgus kättesaadav:

[http://www.eesti.ee/est/inimoigused/inimoiguste\\_kaitse/inimoiguste\\_kaitse\\_alused/](http://www.eesti.ee/est/inimoigused/inimoiguste_kaitse/inimoiguste_kaitse_alused/), 15.09.09). Samas värib märkimist, et kõige esimene Berni konventsiooni versioon oli õigustekeskne ning üldsuse huvidele konkreetsemat tähelepanu ei pööranud. Vt. B. Hugenholtz, R. L. Okediji (viide 265), p 7, 9.

<sup>274</sup> Nt S. Ricketson (viide 34), p 3-4. Vt ka S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 756-757; L. Guibault. Discussion paper on the question of exceptions to and limitations on copyright and neighbouring rights in the digital era. October 1998. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ivir.nl/publications/guibault/final-report.html> (11.10.09); J. A. L. Sterling (viide 20), p 519.

<sup>275</sup> Vt AutÕS IV peatükk „Autori varaliste õiguste teostamise piiramine (teose vaba kasutamine)“. Vt ka H. Pisuke (viide 86), lk 79. Mis puudutab kaitse alt välistatud teosekategoriaid, siis AutÕS-s on need loendatud seaduse §-s 5 ja seega ei ole need arvatud nn tavapärase teose vaba kasutamise juhtude alla, mis on toodud seaduse IV peatükis.

2) teose kasutamine autori nõusolekuta, kuid tasu maksmisega (e. nn kompensatsioonimehhanismid).

Selgema struktuuri ja lihtsuse mõttes kasutab autor edaspidi Eestis kehtivas seaduses kasutatud ja praktikas kinnistunud kaksikjaotust õiguste piiramise kategoriseerimisel. Neisse kahte gruppi kuuluvate erandite sisseviimise argumentatsioon võib aga põhineda nii üldsuse (kasutajate ja tarbijate) põhiseaduslikel õigustel (informatsiooni- ja väljendusvabadus, isikuvabadus), turumajanduse toimimisest tulenevatel kaalutlustel (alus kompensatsioonimehhanismide loomiseks), riigi funktsioneerimise hõlbustamisel (erandid seoses õigusemõistmise või avaliku julgeoleku tagamisega) jne<sup>276</sup>.

Esimesse gruppi kuuluvad näiteks teose tsiteerimine ja refereerimine<sup>277</sup>, teose kasutamine illustreeriva materjalina õppe- ja teaduslikel eesmärkidel<sup>278</sup>, perioodilistes väljaannetes avaldatud päevakajaliste artiklite reprodutseerimine, eetrisseantud ringhäälinguorganisatsioonisaadete edastamine<sup>279</sup>, teose vaba kasutamine arhiivi, muuseumi või raamatukogu poolt<sup>280</sup> jms. Teise gruppi kuuluvad näiteks tasu teose reprograafilise reprodutseerimise eest<sup>281</sup>, tasu teose koopia laenutamise eest raamatukogudest<sup>282</sup>. Samas teose reprodutseerimine isiklikeks vajadusteks hõlmab teose nii erinevaid kasutusviise, et need nõ jagunevad mõlema grupi vahel. Ajalooliselt ei peetud mõne autori teosest käsitsi isiklikuks otstarbeks koopia valmistamist autori huve kuigivõrd kahjustavaks ning selline kasutusviis välistati erandina autori ainuõiguste alt<sup>283</sup>. Nii Berni konventsioon<sup>284</sup> kui hilisemad Euroopa Liidu ja siseriiklikud dokumendid<sup>285</sup> käsitlevad teose isiklikuks otstarbeks kopeerimist samadel alustel.

Samas on tehnoloogia areng mõjutanud otseselt ka erandite ja piirangute regulatsiooni. Teose kasutusviis, mis 20. saj alguses tundusid autorite ainuõigusi oluliselt mittemõjutavana, on eelmise sajandi teisest poolest alates kiiresti arenenud. Fotokopeerimismasinade ja kassetilindistusvõimaluste tekkimisest alates on olnud selge, et selliseid tehnoloogiaid kasutades muutub põhimõtteliselt ka teoste isiklikuks otstarbeks kopeerimise iseloom ja senine üldise

<sup>276</sup> Vt pikemalt erandite tekkimise argumentatsioonist M. Senftleben (viide 260), p 22-34.

<sup>277</sup> Berni konventsiooni art 10(1), AutÕS § 19 p 1.

<sup>278</sup> Berni konventsiooni art 10(2), AutÕS § 19 p 2.

<sup>279</sup> Berni konventsiooni art 10<sup>bis</sup>, AutÕS § 19 p 3, 4.

<sup>280</sup> AutÕS § 20.

<sup>281</sup> AutÕS § 27<sup>1</sup>.

<sup>282</sup> AutÕS § 13<sup>3</sup>.

<sup>283</sup> Vt J. A. L. Sterling (viide 20), p 351.

<sup>284</sup> Art 9(2) e algselt reprodutseerimisõigusele laienenud 3-astmeline-test, millest saab tuletada juhud, kui teose kopeerimine (s.h. ka isiklikeks vajadusteks) on lubatud. Vt ka M. Ficsor (viide 44), p 56-57.

<sup>285</sup> Vt infoühiskonna direktiiv art 5(2)b, samuti AutÕS § 18.

iseloomuga piirang ainuõigustele ei olnud enam põhjendatud<sup>286</sup>. Tulemusena tekkisid vastavad kompensatsioonimehhanismid – tasu maksmine autorile audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise kasutamise eest isiklikeks vajadusteks ja tasu maksmine teose reprograafilise reprodutseerimise eest. S.t. luba autorilt ei ole vaja selliseks kasutamiseks küsida (autori ainuõigust on üldsuse huvides ja praktilistel kaalutustel piiratud), kuid sellise kasutamise eest peab riik autorile garanteerima kompensatsiooni, mis hüvitaks autorile tema teose masskasutusest tekkinud kahju. Riigiti need süsteemid võivad pisut erineda, kuid hüvitise maksmise nõue ning masskasutusest tulenevad praktilised kaalutlused seejuures on üleüldised.

## 2.2. Kolmeastmeline test

Igasugune teose vaba kasutamine saab toimuda vaid seaduses ammendavalt fikseeritud juhtudel ning lähtudes nn kolmeastmelisest testist (*three-step-test*), millele peab vastama iga teose vaba kasutamise juht. S. Ricketson on nimetanud õiguse Berni konventsioonis leiduvas sõnastuses rühmitanud oma jaotuses teise alagruppi. Teisisõnu on tema hinnangul tegemist erandiga, millega välistatakse vastutus teose teatud kasutusviiside eest<sup>287</sup>. Samas tunnistab ta, et ajapikku on see erand hakanud oma elu elama ja sellest on saanud käesolevaks hetkeks olulisemaid sätteid kõigi erandite ja piirangute kehtestamise alusena<sup>288</sup>.

Berni konventsiooni artikliga 9(2) sätestati esmakordselt rahvusvahelisel tasandil teatud garantiid autori ainuõigustele ka nende õiguste piiramisel<sup>289</sup>. Testi kohaselt on teose vaba kasutamine õigustatud, kui: 1) tegemist on teatud spetsiifilise e. seaduses täpselt piiritletud tingimustel toimuva kasutusega; 2) see ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega ja 3) ei kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huve<sup>290</sup>. Tegemist on mõne autori hinnangul<sup>291</sup> ühe olulisima muudatusega, mis 1967. a. Stockholmis Berni konventsiooni lisati ja sellega võib nõus olla, kuna ajapikku on esialgu vaid reprodutseerimisõigust puudutavast nõudest saanud teisi autoriõigusi<sup>292</sup>, autoriõigusega kaasnevaid õigusi<sup>293</sup> ja ka mõningaid tööstusomandialaseid õigusi<sup>294</sup> puudutav

---

<sup>286</sup> Vt J. A. L. Sterling (viide 20), p 520.

<sup>287</sup> S. Ricketson (viide 34), p 4.

<sup>288</sup> Samas, p 20.

<sup>289</sup> Berni konventsiooni artikli 9(2) järgi kohaldatakse testi küll vaid reprodutseerimisõiguse piiramisele.

<sup>290</sup> Testi astmete põhjaliku analüüsi on koostanud nt M. Senftleben. Vt M. Senftleben (viide 260), Ch 4. Vt ka analüüsi teoses S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 764-777. Samuti vt S. Ricketson (viide 34), p 20-28.

<sup>291</sup> B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt (viide 59), p 60.

<sup>292</sup> Vt TRIPS-lepingu Art 13 ja WCT Art 10.

<sup>293</sup> Vt WPPT Art 16.

“test” nende õiguste piiramise õiguspärasuse hindamisel. Berni konventsioon sisaldab ka teisi autoriõiguste piiranguid puudutavaid sätteid<sup>295</sup>, kuid need puudutavad vaid teatud kindlaid teoste kasutamise viise ning ei ole sisult nii laiaulatuslikud ja üldised, kui artiklis 9(2) sisalduv.

Koos reprodutseerimisõigusega kirjutati 1967. a. Stockholmi muudatustega Berni konventsiooni sisse ka selle õiguse piiranguga seonduv regulatsioon. Nimetatud normide eesmärgina on välja toodud asjaolu, et see võimaldab riikidel säilitada nende seadustes juba olemasolevad piirangud ja lubab sätestada uusi. Seetõttu pidi rahvusvaheline piiranguid puudutav standard olema piisavalt üldsõnaline ja seda eesmärki artikkel 9(2) kindlasti täidab. Üldsõnalisust on tänapäevastes tingimustes peetud ka ebaõnnestumiseks<sup>296</sup>. Seda põhjusel, et endiselt ei ole suudetud rahvusvahelisel tasandil kinnitada suletud konkreetsete erandite ja piirangute kataloogi, mis lihtsustaks autoriõigusealastes normides reguleerumist ning seega ka teoste kasutamist globaliseerunud turul. Berni konventsiooni ülevaatamisel Stockholmis 1967. a. prooviti küll ammendavat nimekirja sätestada, kuid lõpptulemusena sellest loobuti. Kõiki riigiti erinevaid erandeid hõlmates oleks kataloog tulnud liiga pikk ja seejuures ikkagi mitte kõikehõlmav, samuti ei tunnustanud mitmed riigid paljusid erandeid või tunnustasid vaid tasu maksmise tingimusega. Neil põhjustel hindasid kohalviibinud eksperdid, et kinnise nimekirja sätestamine mõjutab tõenäoliselt riike oma territooriumil kehtestama kõiki olemasolevaid reegleid ja tühistama tasu maksmise skeeme. See aga oleks lõppkokkuvõttes õiguste omajatele olnud kahjulikum<sup>297</sup>. Tulemusena piirduti üldsõnalise raamistikuga kolmeastmelise testi näol<sup>298</sup>. Magistritöö autori hinnangul on konsensuse leidmise keerukus nimetatud küsimuses mõistetav. Samas on selge, et Berni konventsiooni üldine regulatsioon ei vasta kaasaja nõuetele. Infoühiskonnas on informatsiooni levik kiire. Teoste piiriülese kasutuse puhul omandab ka erandite ja piirangute regulatsioon, s.h. kolmeastmeline test, senisest olulisema rolli. Seda näiteks nii seoses teoste kasutamise võimalustega kaugõppes, teoste digitaliseerimist nõudvate andmekogude komplekteerimisel raamatukogudes, muuseumides ja arhiivides ning nende kogude kättesaadavuse tingimuste määratlemisel.

---

<sup>294</sup> Vt TRIPS-lepingu Art 30, mis puudutab patendiomanikule kuuluvatele ainuõigustele tehtavaid piiranguid.

<sup>295</sup> Nt teoste tsiteerimise lubamine (Art 10(1)), illustreeriva materjalina kasutamiseks lubamine (Art 10(2)) jne.

<sup>296</sup> Vt B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt (viide 59), p 66.

<sup>297</sup> M. Ficsor (viide 35), p 93.

<sup>298</sup> Kompromisside tegemise raskust õiguste piiramise küsimuses ilmestavad hilisemast ajast ka 2001. a. vastu võetud infoühiskonna direktiivi artikli 5 läbirääkimised, mida õiguskirjanduses on samuti läbikukkumiseks nimetatud – pikk kataloog erandeid ja piiranguid, millest peale ühe on kõik soovitavad, mitte kohustuslikud. Harmoneerimise ja siseturu paindlikuma funktsioneerimise eesmärki ei ole seega (vähemalt täiel määral) saavutatud. Õiguskirjanduses on infoühiskonna direktiivi selles valguses kritiseeritud, vt nt B. Hugenholtz, R. L. Okediji (viide 265), p 28.

Algselt laienes nimetatud üldsõnaline reeglistik piirangute osas Berni konventsiooni kohaselt vaid reprodutseerimisõigusele. Järgmine rahvusvaheline piiranguid reguleeriv dokument on TRIPS-leping. Paljuski viitab TRIPS-leping juba kehtivale Berni konventsioonile ja seega jääb paljudes küsimustes rahvusvaheline standard püsima. Omaette analüüsi vajab siiski TRIPS-lepingu artikkel 13, mis sarnaselt Berni konventsiooni artiklile 9(2) annab üldised suunised autorile kuuluvate õiguste piiramiseks ja mida võib pidada Berni konventsioonist tuttava kolmeastmelise testi edasiarenduseks<sup>299</sup>.

Tekib küsimus, millistele ainuõigustele nimetatud regulatsioon laieneb. Kas vaid reprodutseerimisõigusele, kõigile Berni konventsiooni artiklites 1-21 sätestatud ainuõigustele, mida TRIPS-lepingu artikli 9(1) alusel peab TRIPS-lepingu osalisriik autoritele garanteerima või lisaks ka TRIPS-lepinguga autoritele garanteeritavatele ainuõigustele. S. Ricketson jõuab järeldusele, et nimetatud laiendus hõlmab kõiki Berni konventsiooni artiklites 1-21 sisalduvaid õigusi, mitte ainult reprodutseerimisõigust. Lisaks laieneb säte ka TRIPS-lepingu artiklis 11 leiduvale ainsale nn Bern-pluss õigusele e. õigusele teost rentida<sup>300</sup>. Samale seisukohale jõuavad oma analüüsides ka D. Gervais<sup>301</sup> ja M. Ficsor<sup>302</sup>, M. Senftleben<sup>303</sup>. J. A. L. Sterling on TRIPS-lepinguga toimunud kõnealust muudatust nimetanud koguni „dramaatiliseks“<sup>304</sup>. Käesoleva töö autor nõustub nimetatud hinnangutega.

Tekib küsimus, kas testi näol on tegemist sättega, mis peab olema normina siseriiklikult sätestatud või on tegemist pigem suunisega normiloojatele ja kohtutele hindamaks õiguste piiramise sätete ulatust ja rahvusvahelistele standarditele vastamist. H. Pisuke näiteks peab seda testi universaalseks tõlgendusallikaks kõigile, kellel tekib küsimus autoriõigusega kaitstud teose vabast kasutamisest (seega nii seadusandjale kui tarbijale)<sup>305</sup>. Just TRIPS-lepingu jõustumisest alates on asunud seisukohale, et rahvusvaheliste dispuutide vältimiseks on otstarbekam kolmeastmeline test oma siseriiklikku õigusesse otsesõnu kirjutada<sup>306</sup>. Testi TRIPS-lepingusse sissekirjutamise üheks tagajärjeks oli võimalus võtta osalisriike lepingu mittetäitmise eest vastutusele. See põhimõte laieneb ka kolmeastmelise testi siseriiklikule rakendamisele.

---

<sup>299</sup> TRIPS-lepingu artikkel 13 „Piirangud ja erandid“ sätestab: „Liikmed võivad ainuõiguste puhul teatud erijuhtudel seada piiranguid või teha erandeid, kui see ei ole vastuolus teose normaalse kasutamisega ega kahjusta liigselt õigusevaldaja seaduslikke huve“.

<sup>300</sup> S. Ricketson (viide 34), p 47-55. Sama seisukohta jagab ka K. Crews (viide 262), p 21.

<sup>301</sup> D. Gervais (viide 47), p 90-91.

<sup>302</sup> M. Ficsor (viide 44), p 213.

<sup>303</sup> M. Senftleben (viide 260), p 90.

<sup>304</sup> J. A. L. Sterling (viide 20), p 529.

<sup>305</sup> Vt H. Pisuke (viide 86), lk 79-80.

<sup>306</sup> Vt nt K. Crews (viide 262), p 21.

Autoriõigusealaseid konflikte on võimalik lahendada vastava WTO mehhanismi vahendusel. Esimest korda käsitleti kolmeastmelist esti vaidluses 2000. aastal<sup>307</sup>, mistõttu hakati C. Geiger'i sõnul alles siis ka kolmeastmelise esti õiguskirjanduses sügavamalt analüüsima ning selle mõjudele suuremat tähelepanu pöörama<sup>308</sup>.

Kolmeastmelist testi sisaldab rahvusvahelise ulatusega dokumentidest ka WCT, kuhu on see sisse kirjutatud kahel moel. Sarnaselt TRIPS-lepingu artiklile 9(1) juhinduvad WCT artikli 1(4) kohaselt lepinguosaliselised Berni konventsiooni artiklitest 1-21 ja selle lisast. Selle sätte alusel peab WCT osalisriik, kes ei ole liitunud Berni konventsiooniga, reprodutseerimisõigusele tehtavate piirangute puhul lähtuma kolmeastmelise testi nõuetest. S. Ricketsoni sõnul on probleemseks diplomaatiline avaldus, mis WCT artikliga 1(4) seoses on tehtud ja millega seoses saab väita, et Berni konventsioonis sisalduvale reprodutseerimisõigusele tehtud erandid laienevad ka vastavatele eranditele digitaalkeskkonnas<sup>309</sup>. Seega WCT liikmesriigid, kes ise ei ole Berni konventsiooni liikmed, peavad ikkagi siseriiklikult lähtuma Berni konventsiooni artiklist 9 ja selle otsesõnu digitaalkeskkonnale laiendatud tõlgendusest. Kui M. Ficsori sõnul on selline lähenemine selge<sup>310</sup>, siis S. Ricketson jõuab oma analüüsis järeldusele, et rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooni<sup>311</sup> kohaselt nimetatud sätteid koosmõjus tõlgendades saab olla pigem seisukohal, et iga WCT osalisriik, kes ei ole Berni konventsiooni liige, saab võimaluse valida, kas kohaldada diplomaatilises avalduses leiduvat tõlgendust<sup>312</sup>. Magistritöö autori hinnangul on siiski tegemist pigem teoreetilise võimalusega, kuna selliseid riike hetkeseisuga ei ole<sup>313</sup>.

WCT artiklis 10 leiduv kolmeastmeline test on analoogne TRIPS-lepingu artikliga 13 ja sellel on palju laiem potentsiaalne kohaldamisala, kui vaid reprodutseerimisõigus<sup>314</sup>. Analüüsides

<sup>307</sup> WTO Panel Report 15.06.2000, *United States – Section 110(5) of the US Copyright Act*, WT/DS160/R.

<sup>308</sup> C. Geiger. The Role of the Three-Step-Test in the Adaptation of Copyright Law to the Information Society. UNESCO e-Copyright Bulletine, January-March 2007, p 4. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001578/157848e.pdf> (28.10.09).

<sup>309</sup> S. Ricketson (viide 34), p 56-59.

<sup>310</sup> M. Ficsor (viide 35), p 446-447.

<sup>311</sup> Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon (1969), Eesti suhtes jõustus konventsioon 20.11.1991. a. (RT II 1993, 13/14, 16).

<sup>312</sup> S. Ricketson (viide 34), p 59.

<sup>313</sup> WIPO kodulehe andmetel ([www.wipo.org](http://www.wipo.org)) on seisuga 21.01.2010 kõik WCT osalisriiki ka Berni konventsiooni osalisriigid. Ainsaks erandiks on institutsioonina WCT-ga ühinenud Euroopa Liit, kes S. Ricketsoni seisukoha järgi saaks oma lähenemist valida. Samas on kõik EL liikmesriigid ka Berni konventsiooni osalisriigid ja seega jääb probleem endiselt pigem teoreetiliseks.

<sup>314</sup> WCT artikkel 10 sätestab: „(1) Käesoleva lepingu alusel kirjandus- ja kunstiteoste autoritele antavate õiguste suhtes võivad lepinguosaliselised oma siseriiklikes õigusaktides ette näha piiranguid või erandeid teatavatel erijuhtudel, kui need ei ole vastuolus teoste normaalse kasutamisega ega kahjusta liigselt autori õigustatud huve. (2) Berni konventsiooni kohaldamisel kehtestavad lepinguosaliselised nimetatud konventsioonis sätestatud õiguste suhtes

nimetatud artiklit võib jõuda järeldusele, et lõikega 1 on olukord palju selgem, kui lõike 2 osas. Lõige 1 laieneb WCT-ga pakutavatele õigustele – õigus teose levitamisele<sup>315</sup>, õigus teose rentimisele<sup>316</sup>, õigus teose üldsusele suunamisele<sup>317</sup> ja Berni konventsioonist osalisriikidele kohustuslikuks muudetud õigused (s.h. õigus teose reprodutseerimisele) läbi viite Berni konventsioonile<sup>318</sup>. Art 10 lg 2 aga viitab otsesõnu Berni konventsioonile ja sealt tulenevate õiguste piiramisele. Õiguskirjanduses on väljendatud kriitikat sellise kaheosalise ja segadusttekitava regulatsiooni üle ja on väljendatud arvamust, et teist lõiget poleks sellisel kujul ka vaja olnud<sup>319</sup>.

Magistritöö autori hinnangul on probleem jälle pigem teoreetiline ja WCT artikli 10 lõigete tõlgendus koosmõjus saab olla sarnane TRIPS-lepingu artikli 13 tõlgendusele. Kolmeastmelise testi kohaldamisala leianeb veelgi, lisades sinna ka uued, WCT-ga sätestatud õigused. Samal seisukohal on ka J. A. L. Sterling<sup>320</sup>. M. Senftleben'i sõnul jõuab kolmeastmelise testi viimistlus WCT artikli 10 sõnastuses ning koosmõjus artiklile tehtud diplomaatilise avaldusega oma lõpliku kujuni kindlustades selle kohaldumise nii kõigile olemasolevatele eranditele sõltumata platvormist ning ühtlasi viidates selle kohaldumisele ka kõigi tulevikus loodavatele eranditele<sup>321</sup>. Järelikult on rahvusvahelisel tasandil alates Berni konventsioonist laienenud esimeses peatükis analüüsitud õigustele korrespondeeruvalt kogu aeg ka piiramise aluseks oleva kolmeastmelise testi kohaldamisala. Need kaks suunda on autoritele andnud väga laiaulatusliku kaitse kõrgeimal tasandil, samas kui üha laienevate õiguste üldsuse huvides piiramise võimalused lähtuvad suurel määral oma tavapärastest alustest ning jäävad loomult kitsaks<sup>322</sup>. Kuna ka kõik testi kolm „astet“ on kumulatiivsed<sup>323</sup>, annab see autorile eriti tugeva positsiooni talle kuuluvate ainuõiguste piirangute kohaldamisel. See asjaolu on järjest enam leidnud õiguskirjanduses kriitikat<sup>324</sup>. Kolmeastmelise testi eesmärgiks ongi autorite huvide kaitsmine, kuid selle kohaldamisala pidev laiendamine koos piiratavate õiguste endi piiride laiendamisega on tekitanud olukorra, kus testi

---

*piiranguid või erandeid teatavatel erijuhtudel, kui need ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega ja ei kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huve“.*

<sup>315</sup> WCT art 6.

<sup>316</sup> WCT art 7.

<sup>317</sup> WCT art 8.

<sup>318</sup> WCT art 1.

<sup>319</sup> S. Ricketson (viide 34), p 60-63; M. Ficsor (viide 44), p 213-214.

<sup>320</sup> J. A. L. Sterling (viide 20), p 530.

<sup>321</sup> M. Senftleben (viide 260), p 98.

<sup>322</sup> Vt C. Geiger (viide 308), p 17.

<sup>323</sup> Vt M. Senftleben (viide 260), p 125.

<sup>324</sup> Nt B. Hugenholtz ja R. L. Okediji peavad lubamatuks 3-astmelise-testu muutumist autoriõigusealasest normist rahvusvahelise kaubanduse alaseks normiks läbi TRIPS-lepingu. Vt B. Hugenholtz, R. L. Okediji (viide 265), p 17.

rakendamine asetab vastava õigussuhte ühe poole e. üldsuse esindaja ebaproportsionaalselt halvemasse olukorda.

Viimasel ajal on esile kerkinud ka seisukohti, mille kohaselt peaks testi kohaldamisel ja piirangute hindamisel hakkama senisest enam tähelepanu pöörama just tarbijatele, nende vajadustele ja võimalustele. Nii näiteks avaldati 2008. a. õigusteadlaste poolt algatatud deklaratsioon<sup>325</sup>, milles viidatakse digitaaltehnoloogia poolt pakutud võimalustesse kätkehtud ohtudele. Seda peamiselt mitte autoritele, vaid ka kasutajatele ja tarbijatele viidates. Samuti toonitatakse, et harmoniseeritud autoriõiguse poole liikuvus globaliseeruvast maailmas ei saa ära unustada igale riigile omaseid jooni, kultuuri ja ajalugu. Sellest tulenevalt peaks olema ka praegu siiski võimalus muuhulgas just selles riigis sobivate erandite ja piirangute regulatsiooni kehtestamiseks. Seda hoolimata rahvusvahelistest miinimumstandarditest. Deklaratsiooni autorite sõnul on kolmeastmeline test ja selle senine kohaldamisajalugu näidanud testi võimet kaitsta just autoreid ja nende õigusi. Samas viidatakse, et ei eksisteeri tasakaalustavat testi mõõtmaks üldsuse huve. Kirja autorite sõnul ei tohi kolmeastmelist testi tõlgendada viisil, mis teeks võimatuks uute ärimudelite kasutuselevõtu ja kahjustaks seega teoste jõudmise tarbijani parimal tänapäeval viisil. Viidatakse kompensatsioonimehhanismide kasutamisele ning selle hüvitusviisi senisest laiemale võimalikule kasutusele tulevikus. Näiteks tööstusomandialaste õiguste piirangutele laieneva kolmeastmelise testi analoog TRIPS-lepingus viitab ka vajadusele arvestada erandite ja piirangute sätestamisel üldsuse huve<sup>326</sup>. Autoriõigusealane „baastest“ sellist juhust ei anna. Deklaratsiooni koostajate tõlgenduses aga ei tähenda sellise viite puudumine siiski, et üldsuse huvid peaks kõrvale jätma. Kritiseeritakse ka senise õiguspraktika kohta

---

<sup>325</sup> Vt nt C. Geiger, R. M. Hilty, J. Griffiths, U. Suthersanen (initiators and co-ordinators). Declaration. A Balanced Interpretation of the Three-Step Test in Copyright Law. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.ip.mpg.de/www/de/pub/aktuelles/declaration\\_on\\_the\\_three\\_step\\_cfm](http://www.ip.mpg.de/www/de/pub/aktuelles/declaration_on_the_three_step_cfm) (24.01.09).

<sup>326</sup> TRIPS-lepingu artiklite 17 (kaubamärgid), 26(2) (tööstusdisainilahendused) ja 30 (patendid) kohaselt peab vastavate ainuõiguste piiramisel arvestama muuhulgas ka „kolmandate isikute seaduslike huvidega“. Paindlikumale sõnastust tööstusomandialases regulatsioonis tunnistab ka D. Gervais. Vt D. Gervais (viide 47), p 159. Tähelepanuväärne on ka asjaolu, et kui WTO-s üleval olnud autoriõigusealases vaidluses, mis 3-astmelist-testi puudutas (WTO Panel Report, *United States – Section 110(5) of the US Copyright Act*, WT/DS160/R, DSR 2000:VIII, 3769), tehti ühe „astme“ e. teose normaalse kasutamise (*normal exploitation*) sisustamise kohta otsus puhtalt majanduslikest argumentidest lähtudes (s.t. õiguste omanik ei saa ilma jääda eeldatavast teose kasutamisest tulenevast majanduslikust kasust) jättes kõrvale kasutuse sotsiaal-kultuurilise dimensiooni, siis samalaadset TRIPS-lepingu artiklit 30 puudutavas tööstusomandialases vaidluses jäeti ruumi ka teistele argumentidele ning leiti, et „*exploitation must be considered normal when it is essential to the achievement of the goals of patent policy*“ (vt WTO Panel Report 17.03.2000 *Canada – Patent Protection of Pharmaceutical Products*, WT/DS114/R).

kolmeastmelise testi kohaldamise kaasustes ja märgitakse, et aste-astmelt analüüsi<sup>327</sup> asemel tuleks enam tähelepanu pöörata iga konkreetse juhu komplekssele analüüsile.

Sarnast lähenemist ei leia vaid kõnealusest deklaratsioonist. Näiteks D. J. Gervais soovitab kaaluda testi „ümberpööratult“ kohaldada ja sellega vältida autoriõigusealaste normide kohaldamist seal, kuhu need ei sobi ja kus need otseselt teiste õigustega kokku põrkavad. Tema ettepanekul võiks alustada vaagimist mitte õigustest, vaid eranditest. Erandite eesmärgiks oli kaardistada alad, kuhu autoriõigus ei peaks ulatuma ning kui nendest kriteeriumidest alustada, jääks järele see, mida autoriõigus tegelikult ja algselt oma olemuselt peaks kaitsma. Vaba ei peaks D. J. Gervais sõnul olema selline kasutus, mis läheks vastuollu testi kahe „tegeliku“ astmega – oleks vastuolus teose tavapärase kasutamisega (mõiste, mis on D. J. Gervais sõnul internetikeskkonda arvestades saanud uue mõõtme) ning kahjustaks põhjendamatult autori seaduslikke huve<sup>328</sup>. Magistritöö autori meelest on tegemist infoühiskonna vajadustele hästi vastava ettepanekuga, mille aluseks on paindlikum lähenemine iga konkreetse vaba kasutuse juhu analüüsile. Samas nõuab sellise lähenemise üldine aktsepteerimine rahvusvahelist konsensust, kuna tegemist on kontseptuaalselt seninest erineva lähenemisega. See aga nõuab muudatusi rahvusvahelistes dokumentides, milleni jõudmine on pikaajaline protsess.

Euroopa Liidu tasandil leidub kolmeastmeline test normina infoühiskonna direktiivi artiklis 5(5). Samuti leidub samalaadseid sätteid arvutiprogrammide direktiivis<sup>329</sup>, rendi- ja laenutusdirektiivis<sup>330</sup> ning andmebaaside direktiivis<sup>331</sup>. Õigusteadlased on testi adressaatide osas erinevatel seisukohtadel<sup>332</sup>. Kolmeastmeline test on siiski Euroopa Liidu õigusnormina paljude liikmesriikide seadustesse<sup>333</sup> üle võetud. Käesoleva magistritöö autori arvates on testi funktsioon

---

<sup>327</sup> WTO otsuse kohaselt asjas WT/DS/160/R vastab erand esimesele astmele, kui see on kitsapiiriline ning selgelt sõnastatud. Teose tavapärase kasutamisega ei lähe erand vastuollu juhul, kui ei teki majanduslikku konkurentsi eranditega piiramata kasutustega. Autori seaduslikke huve ei riiva erand siis, kui huvide piiramine on üldsuse huvidega võrreldes toimunud proportsionaalselt. Seaduslike huvide riivamist aitab vältida ka kompensatsioonimehhanismide loomisega autoritele hüvitise maksmiseks. Vt ka B. Hugenholtz, M. van Eechoud jt (viide 59), p 61; samuti vt G. Mazziotti (viide 59), p 81-84.

<sup>328</sup> D. J. Gervais. Towards a New Core International Copyright Norm: the Reverse Three-Step Test. *Marquette Intellectual Property Law Review* 2005/9, p 1-37. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://works.bepress.com/daniel\\_gervais/1](http://works.bepress.com/daniel_gervais/1) (12.02.09). Vt ka D. J. Gervais. A Canadian Copyright Narrative. *The Journal of World Intellectual Property* 2009, vol 11, No 5/6, p 449-450.

<sup>329</sup> Arvutiprogrammide direktiivi artikkel 6(3).

<sup>330</sup> Rendi- ja laenutusdirektiivi artikkel 10(3).

<sup>331</sup> Andmebaaside direktiivi artikkel 6(3).

<sup>332</sup> C. Geigeri poolt tehtud analüüsi kohaselt lubab sarnasele järeldusele tulla ka kohtupraktika. Vt C. Geiger (viide 308), p 14-15.

<sup>333</sup> Nt Tšehhi, Prantsusmaa, Kreeka, Ungari, Itaalia, Luxemburg, Malta, Poola, Portugal, Slovakkia – riigid, mis on nimetatud B. Hugenholtz'i poolt. Vt B. Hugenholtz, R. L. Okediji (viide 265), p 17-18. Magistritöö autor liigitaks nimetatud riikide hulka ka Eesti, kuna kehtivas AutÕS-s leidub samasisuline § 17. Vt ka C. Geiger (viide 308), p 15.

seega kahetine: 1) olla seadusandjale erandeid puudutava regulatsiooni väljatöötamise üldiseks suuniseks ja 2) anda normina diskretsioonivõimalus ka kohtutele<sup>334</sup>. Probleemiks võib sellisel juhul kerkida tarbijate ja kasutajate selgusetus oma võimalustest ning ennustamatu sisuga otsused, kuna ühtlase kohtupraktika väljakujunemine antud küsimuses võtab aega<sup>335</sup>.

Seni on üldine arusaam kolmeastmelise testi olemusest lähtunud autorite ja õiguste omajate huvidest. Seisukohade võimalik muutumine tulenevalt digitaaltehnoloogia poolt pakutud võimalustest ning kasutuste uuenenud sotsiaalset ja kultuurilist taustsüsteemi arvestades, on aeganõudev ning pikaajaline protsess. Teiselt poolt on arvatud, et selline lähenemine võib kaasa tuua lahenduse autoriõiguse legitiimsuskriisi<sup>336</sup> võimaldades kohtutel läheneda erandite-süsteemile ja kolmeastmelisele testile kaasusepõhiselt, paindlikult ning ka tarbija ja teiste kasutajate huve enam silmaspidavalt. Olukorra teeb veelgi keerulisemaks asjaolu, et mõne autori hinnangul lisab infoühiskonna direktiiv kolmeastmelisse testi veel neljandagi „astme“<sup>337</sup>. Nimelt tuleb infoühiskonna direktiivi märkuse 44 kohaselt internetikeskkonnas piirangute lubamisel juba olemasolevatele astmetele lisaks arvesse võtta senisest suuremat majanduslikku mõju, mida sellised erandid või piirangud võivad kaasa tuua uue elektroonilise keskkonna tingimustes. Seepärast võib osutada vajalikuks teatavate erandite või piirangute ulatuse edasine vähendamine autoriõigustega kaitstud teoste ja muude objektide teatavate uute kasutusviiside puhul, kuna digitaalses keskkonnas on majandusliku kahju saamine tõenäolisem ja selle ulatus suurem. Järelikult tuleks kohtutel ja seadusandjatel edaspidi arvesse võtta ka nõ uus, 4 aste piirangute sisseviimisel. Magistritöö autori hinnangul võimaldab siiski olemasolev kolmeastmeline test oma senistes piirides uusi kasutusviise hinnata ning on erandite kehtestamisel ja nende mõju õiguspraktikas tõlgendamisel piisavaks aluseks.

---

<sup>334</sup> Vt C. Geiger (viide 308), p 4. Ka P. Johnson juhib tähelepanu sellele, et 3-astmelise-testi lisamisega infoühiskonna direktiivi on antud üksikisikutele võimalus vaidlustada Euroopa Liidu Kohtus autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste erndite vastavus 3-astmelise-testi kriteeriumidele. Vt P. Johnson. One Small Step or One Giant Leap? European Intellectual Property Review 2004/6, p 266 (viidatud artiklis E. Vasamäe (viide 99), lk 684).

<sup>335</sup> C. Geiger (viide 308), p 17.

<sup>336</sup> Samas, p 18.

<sup>337</sup> Vt G. Tritton (viide 58), p 368-369.

Eesti AutÕS-s sisaldab sarnaselt paljude teiste riikidega kolmeastmelise testi õigusnormina<sup>338</sup>. Seega on aluseks võetud lähenemine, et tegemist on piisavalt tähtsa regulatsiooniga, mille sisaldumine seaduses peaks olema juhtnööriks nii seadusandjale endale võimalike erandite juurdekirjutamisel seadusesse kui ka näiteks kohtunikule võimalike kaasuste lahendamisel<sup>339</sup>. Kolmeastmelist testi saab oma huvides kasutada loomulikult autor, kui ta tunneb, et kellegi poolt tema teose vaba kasutamine rikub autori õigusi ja kasvõi üks testi kolmes astmes nimetatud tingimustest on rikutud<sup>340</sup>.

Magistritöö autori hinnangul jääb aga lahtiseks näiteks küsimus, kas ülalnimetatud deklaratsioonis pakutud tõlgenduse valguses saaks testi siiski kasutada ka tarbija, kes soovib teost kasutada viisil, mis pole küll otsesõnu teose vaba kasutamise juhuna seaduses kirjas, kuid sellegipoolest ei kahjusta olulisel määral autori seaduslikke huve ega ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega. Teoreetiliselt võiks isik soovida üldsuse harimise eesmärgil näiteks koostada oma lemmikkunstniku maalide „virtuaalse näituse“. Digitaliseerides talle kättesaadavad kunstniku maalid ja need oma kodulehel üldsusele kättesaadavaks tehes oleks esmapilgul rikutud vähemalt kahte autori õigust – õigust teose reprodutseerimisele ja õigust teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele. Lisaks veel võimalik isiklike õiguste rikkumine digitaliseeritud pildi kehva kvaliteedi tõttu. Autor vaidlustab oma teoste sellise kasutusviisi, kuid kasutaja väidab, et riputas teosed üles austusest autori loominguga vastu sooviga seda võimalikult paljudega jagada. Ärulist eesmärki ei ole, mingit majanduslikku kahju autor ei kandnud, kuna piltide kvaliteet ei võimalda häid koopiaid ning tema seaduslikke huvisid keegi põhjendamatult ei kahjustanud, pigem sai tema looming reklaami. Tegemist on hüpoteetilise kaasusega, mis tõenäoliselt viiks otsuseni, et teoste kasutaja rikkus autorile kuuluvaid õigusi ning sellise otsuse õigsuses on ka käesoleva töö autor kehtiva seaduse valguses nõus. Samas tuleks kindlasti kolmeastmelise testi kohaldamise küsimuses arvestada virtuaal- ja digitaalkeskkonda puudutavate kasutusviiside eripäradega. Magistritöö autori hinnangul peaks kõnealuse normi grammatilisele tõlgendamisele lisaks enam tähelepanu pöörama kontekstuaalsele tõlgendamisele. Magistritöö autor on samal

---

<sup>338</sup> Nt Austria, Saksamaa, Taani, Hispaania, Soome, Holland, Portugal ja Ühendkuningriigid on lähtunud direktiivi normist kui seadusandjale esitatud suunistest siseriikliku õiguse kujundamisel ning jätnud selle konkreetse normina seadustesse sisse kirjutamata. Vt sellealast analüüsi FIPR (*Foundation for Information Policy Research*) uurimustöö „Implementing the EU Copyright Directive“, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.fipr.org/copyright/guide> (20.01.10). Ka G. Mazziotti hinnangul ei ole kõnealuse normi siseriiklik sätestamine vajalik, tegemist on ennekõike suunisega rahvuslikele kohtutele direktiivis leiduvate erandite ulatuse ja sisu ühetaolisel sisustamisel läbi Euroopa Liidu ning sellisena on viimane sõna antud küsimuses Euroopa Kohtul. G. Mazziotti (viide 59), p 84-86.

<sup>339</sup> Eestis ei leidu seni küll kohtupraktikat AutÕS § 17 sisalduva normi sisustamise hõlbustamiseks.

<sup>340</sup> Vt ka H. Pisuke (viide 86), lk 80.

seisukohal kolmeastmelist testi puudutava deklaratsiooni autoritega, kelle sõnul tuleks erinevate kaasuste lahendamisel ennekõike lähtuda erinevate asjaolude komplekssest analüüsist, mitte põhistada otsused vaid nõ tehnilise astmete analüüsiga.

### **2.3. Autori varaliste õiguste piiramisjuhtude kohaldamine digitaalkeskkonnale**

Tekib küsimus, kas seoses õiguste laienemisega digitaalkeskkonda peaks laienema automaatselt ka nendele ainuõigustele üldsuse huvides tehtavate konkreetsete piirangute endi piirid või hoopis muutuma nende hulk. Oluliseks tõlgendusallikaks on selles küsimuses WCT, mille artikkel 10 kasutab tehnoloogiliselt neutraalset keelt erandite siseriikliku sätestamise lubamisel. See tähendab, et piirata saab kõiki autorile kuuluvaid õigusi<sup>341</sup>. Artiklile 10 on lisatud ka diplomaatiline avaldus, mille kohaselt artikli 10 sätted lubavad WCT osalisriikidel vajadusel laiendada digitaalkeskkonnale neid erandeid ja piiranguid, mis on Berni konventsiooni alusel juba sisse viidud. Samamoodi lubatakse sisuliselt liikmesriikidel luua uusi digitaalkeskkonda sobituvaid erandeid<sup>342</sup>. M. Ficsori sõnul tuleb WCT artiklit 10 koosmõjus sellele tehtud diplomaatilise avaldusega tõlgendada nii, et laiendades olemasolevaid erandeid digitaalkeskkonnale ja luues uusi, tuleb ennekõike lähtuda kolmeastmelisest testist ning seega peamiselt autori huvidest. Sellest järeldab M. Ficsor, et enne erandite „üleviimist“ peab iga erand läbima kontrolli, kas see erand ka uues keskkonnas ja uute kasutusviiside juures vastab kolmeastmelises testis toodud kriteeriumidele teose tavapärase kasutamise ning autori seaduslike huvide põhjendamatute kahjustamise osas<sup>343</sup>.

Nii näiteks on hinnatud, et tehnoloogiliste arengutega koos ei ole tegelikult põhjendatud õigustele seatud piirangute laiendamine, sest paljudel juhtudel välistavad tehnoloogia poolt pakutud võimalused uute kasutusviiside sobivuse kolmeastmelise testi viimase astmega e. kahjustavad autori seaduslikke huve. Järelikult ei saa kõiki piiranguid automaatselt digitaalkeskkonda „üle viia“, vaid pigem jätta digitaalne platvorm ja võrgukeskkond autori

---

<sup>341</sup> Vt ka M. Ficsor (viide 35), p 518.

<sup>342</sup> Vt Agreed Statements concerning the WIPO Copyright Treaty. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/statements.html> (23.01.10). S. Ricketson peab seda tõlgendust küll näiteks liiga laiaks ning on seisukohal, et väljaspool Berni konventsiooni piire lubatud erandeid siiski luua ei tohi ning sätte mõttena viitab ta Berni konventsiooni *de minimis*-erandite võimalusele, mis on loomult 3-astmelisest-testist „kitsamad“. S. Ricketsoni hinnangul oleks uute erandite tarvis vaja konkreetset lepingusätet. Vt. S. Ricketson (viide 34), p 63. Samal seisukohal on ka J. A. L. Sterling. Vt J. A. L. Sterling (viide 20), p 898.

<sup>343</sup> M. Ficsor (viide 35), p 520.

ainuõiguste ja lepinguõiguse hallata<sup>344</sup>. B. Hugenholtz on arvamisel, et erandite ja piirangute automaatne ja üldine laiendamine digitaal tehnoloogiale oleks lihtsustatud lähenemine, kuna mõnegi erandi sisseviimise põhjused ei laiene uutele platvormidele ning kindlasti vajavad seetõttu üle vaatamist nn turutõrke argumendil põhinevad erandid<sup>345</sup>. Samas, viidates inimõiguste kaitsel, sotsiaalsete põhivajaduste rahuldamisel jms argumentidel põhinevatele eranditele, pooldab ka B. Hugenholtz nende säilimist uutes tingimustes<sup>346</sup>.

L. Guibault läheneb küsimusele samuti üksikute erandite kaupa ning väidab, et näiteks teose kasutamise puhul tsiteerimiseks, paroodias ning puuetega inimeste tarvis ei ole probleemi erandite automaatse laienemise osas, küll aga tuleb täpsemalt analüüsida nende erandite laienemist digitaalkeskonnale, mis puudutavad õiguste piiramist raamatukogude, haridus- ja teadusasutuste huvides eriti mis puudutab nende kooskõla kolmeastmelise testiga<sup>347</sup>.

Teiselt poolt leidub ka autoreid, kes väidavad, et õiguste laienedes peaks üldsuse huvides kogu aeg laienema ka piirangud nende õigustele täies mahus, tõusetuvad põhimõttelised küsimused infoliikumise vabadusest ja üldsuse huvidest laiemalt<sup>348</sup>. Samadele järeldustele jõuab ka M. de Zwart, kelle hinnangul ei saa erandite ja piirangute digitaalkeskonda ülevõtmisel lähtuda vaid turumajanduslikest näitajatest<sup>349</sup>. G. Davies'e hinnangul peaks ka digitaal tehnoloogia valguses hoolimata autori ainuõigustest üldsusel olema täielik õigus tehnoloogiast kasu saada ja teoseid kasutada<sup>350</sup>.

S. von Lewinski ja J. Drexler on omakorda analüüsinud nii Anglo-Ameerika kui Kontinentaal-Euroopa autoriõiguse traditsioonidesse kuuluvate riikide seadusi ning üldise tendentsina toonud välja selle, et õigusaktides ei tehta vahet analoog- ja digitaalsete keskkondade vahel teose vaba kasutamise juhtude kohaldamisel. Küll aga on seadustesse sisse viidud rahvusvahelistest ja regionaalsetest nõuetest lähtuvad eraldiseisvad piirangud, mis puudutavad konkreetset teoste kasutamist digitaalses formaadis<sup>351</sup>. Ühtset lähenemist riigiti erandite ja piirangute digitaalsetele kasutustele laiendamisel ei ole<sup>352</sup>.

---

<sup>344</sup> E. J. Dommering (viide 167), p 10-11.

<sup>345</sup> B. Hugenholtz (viide 103), p 94.

<sup>346</sup> Samas, p 94-95, 102.

<sup>347</sup> L. Guibault (viide 100), p 21-31, 40.

<sup>348</sup> Vt nt B. Hugenholtz (viide 103), p 95, 100. WCT agreed statement to WCT Art 10.

<sup>349</sup> M. de Zwart. An Historical Analysis of the Birth of Fair Dealing and Fair Use: Lessons for the Digital Age. *Intellectual Property Quarterly*, 2007/1, p 90.

<sup>350</sup> G. Davies. Copyright and the Public Interest. *IIC Studies in Industrial Property and Copyright Law*. Max Planck Institute, 1994, vol 14, p 167.

<sup>351</sup> Nii näiteks on sisse viidud infoühiskonna direktiivi artiklist 5(1) tulenev kohtustuslik erand reprodutseerimisõigusele, samuti on paljudes EL liikmesriikides laiendatud uudiste edastamist võimaldavat erandit

Teatava fooni toimuvale annab ka Euroopa Liidu autoriõigusealaste dokumentide võrdlus erinevatel aastakümnetel. 1995. a. Euroopa komisjoni poolt välja antud rohelises raamatus ollakse Euroopa Liidu tasandil seisukohal, et erandite ja piirangute teema tuleks arvestades digitaalkeskonda üle vaadata ning hinnatakse vajalikuks mõningate vaba kasutamise juhtude piiramist õiguste omajate kasuks<sup>353</sup>. Eelmistes rohelistes raamatutes on üldse väga vähe analüüsitud erandite ja piirangute teemat, kuigi on tõdetud, et infoühiskonnas on oodata üldsuse huvisid puudutavate nüansside esiletõusu<sup>354</sup>. Seda ilmekam on 2008. a. välja antud roheline raamat „Autoriõigused teadmistepõhises majanduses“<sup>355</sup>, mille sisuks ongi tegelikult just autori ainuõigustele üldsuse huvides tehtud teatavate piirangute ülevaatamine ja hindamine digitaalkeskonna võimalusi arvestades. Konkreetsem eesmärk on edendada arutelu teemal, kuidas oleks siduskeskkonnas kõige parem teaduslikel ja hariduslikel eesmärkidel teadmisi levitada. Käsitletakse mitut küsimust, mis on seotud autoriõiguse rolli ja tulevikuga teadmistepõhises majanduses. Sellest, et nimetatud küsimused on tõepoolest olulised, annab tunnistust kasvõi asjaolu, et vastuseid nimetatud dokumendile tuli Euroopa komisjoni kodulehe andmetel sidusgruppidele üle 400. Nendest mitmed viitavad vajadusele olemasolevat erandite ja piirangute süsteemi muuta<sup>356</sup>. Üheks huvitavamaks ettepanekuks on autori hinnangul näiteks teoste kategoriseerimine meelelahutuslikeks ja teaduslikeks eesmärgiga luua nende vaba kasutamise võimaldamiseks erinev regulatsioon<sup>357</sup>. Kuivõrd tehtud ettepanekud Euroopa Liidu õigusesse jõuavad, näitab aeg.

Praeguseks on välja antud ka 2008. a. rohelise raamatu jätkutegevusi puudutav teatis<sup>358</sup>. Teatis reastab küll mõned teemad, millega tegelemist Euroopa komisjon esmatahtsaks peab, kuid selget signaali erandite ja piirangute süsteemi mugandamise suunas dokumendist ei leia. Samas on magistritöö autoril hea meel tõdeda, et hiljuti on Euroopa komisjoni poolt välja antud ka aruteludokument, millega lähenetakse digitaliseerimist puudutavatele probleemidele juba märksa

---

nii, et seda saaks sõnaselgelt kohaldada ka elektroonilistele koopiatele (UK, Holland, Saksamaa, Horvaatia), laiendatud erandit teoste kasutamiseks illustreerimisel õppe-eesmärgil (Holland). Kasutatud on ka direktiivis pakutud võimaluste raamatukogude, muuseumide ja arhiivide kogudesse kuuluvate elektroonilises formaadis teostega kohapeal tutvumiseks jms. Vt J. Drexler, S. von Lewinski (viide 8), p 9-10.

<sup>352</sup> Vt ka L. Guibault (viide 100), p 19-20 ülevaatega erinevate riikide poolt WCT ülevõtmisest.

<sup>353</sup> COM(95) 382 final (viide 31), p 50-52.

<sup>354</sup> Samas, p 26.

<sup>355</sup> KOM(2008) 466 lõplik (viide 3).

<sup>356</sup> Vastustega saab tutvuda aadressil: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/copyright-info/copyright-info\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/copyright-info/copyright-info_en.htm) (20.01.09).

<sup>357</sup> Vt Max Planck Institute'i poolt rohelisele raamatule vastuseks saadetud ettepanekud. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/copyright-info/copyright-info\\_en.htm#greenpaper](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/copyright-info/copyright-info_en.htm#greenpaper) (20.01.09).

<sup>358</sup> Komisjoni teatis 19.10.2009 „Autoriõigus teadmistepõhises majanduses“ (KOM(2009) 532 lõplik), kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/prelex/detail\\_dossier\\_real.cfm?CL=et&DosId=198697](http://ec.europa.eu/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=et&DosId=198697) (20.01.10).

konkreetselt. Eriti väärrib autori hinnangul toetamist just idee kaaluda keskpikas perspektiivis erandite ja piirangute süsteemile nüansseeritumat lähenemist arvestades enam tarbijate huvidega<sup>359</sup>.

Teose vaba kasutamise juhud on üldsusele seda olulisemad, mida suuremad tehnilised võimalused õiguste omajale „tehnolukkude“ lisamisega tekivad. Käesoleva magistritöö autor asub seisukohale, et õiguste piiramisega tarbijatele antud võimalused peavad pigem laienema ka digitaalkeskkonnale ning andma ka uutel platvormidel võimaluse kõigil oma seadustega garanteeritud võimalusi teoste kasutamiseks realiseerida. Erandite ja piirangute süsteemi saab siiski pidada peamiselt õigustepõhiseks, mitte platvormipõhiseks. Seejuures tuleb arvestada vastavate rahvusvaheliste ja regionaalsete normidega ning analüüsida konkreetse erandi sisu ja selle digitaalkeskkonnale laienemise praktilist võimalikkust.

Ennekõike toetub autori selline seisukoht infoühiskonna direktiivi artiklile 5. Selles toodud teose vaba kasutuse juhtude regulatsioon saab olla aluseks ka siseriiklikele valikutele. Direktiivi artiklis 5(1) sätestatud ainus kohustuslik erand – tehnilise protsessi lahutamatu osasna toimuv teose ajutine reprodutseerimine kui selgelt tehnoloogia arengust tulenev erand, on siseriiklikku õigusesse sellisena ka üle võetud<sup>360</sup>. Järgnevalt lubab direktiiv artiklis 5(2) piirata reprodutseerimisõigust, enamasti eeldusel, et erandite sisseviimine autorile hüvitatakse (kompensatsioonimehhanismid)<sup>361</sup>. Direktiivi artikkel 5(3) sisaldab omakorda ammendava loetelu erandeid ja piiranguid, mida liikmesriigid võivad teha nii reprodutseerimisõigusele kui õigusele teos üldsusele suunata. Üldsusele suunamise õiguse alla kuulub ka õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks kui otseselt siduskeskkonda puudutav õigus. Järelikult saab direktiivi artiklit 5(3) tervikuna lugeda võimaluseks kohaldada kõiki sealseid erandeid vajadusel ka väljaspool analoogkeskkonda. Niisugusel juhul ei saa aga kehtiva õiguse raames ära unustada kolmeastmelisest testist tulenevaid nõudeid erandite sobivuse hindamisel, mis on autori hinnangul piisavaks tagatiseks õiguste omajatele. Lisaks laieneb vaid üks erand nimetatud

---

<sup>359</sup> 22.10.2009 välja antud aruteludokument „Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future. A Reflection Document of G'D INFSO and DG MARKT“, p 15. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/avpolicy/other\\_actions/content\\_online/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/avpolicy/other_actions/content_online/index_en.htm) (19.01.10). Esimene samm erandite süsteemi muutmise toetamise suunas on Eestil ka juba tehtud, kui Vabariigi Valitsus kiitis 11.11.2008 istungil heaks Eesti seisukohad Euroopa Ühenduste komisjoni dokumendi „Roheline raamat. Autoriõigus teadmispõhises majanduses“ kohta. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.valitsus.ee/brf/index.php?id=294753&tpl=1006> (20.01.10).

<sup>360</sup> AutÕS § 18<sup>1</sup>.

<sup>361</sup> Sellelaadsete piirangute Eesti õigusesse ülevõtmist ning digitaalformaadiga sobitumist käsitleb autor allpool oma töös pikemalt.

kataloogis sõnaselgelt analoogkasutusele<sup>362</sup> ja see kinnitab kontekstuaalse tõlgendamise tulemusena, et teiste erandite puhul eeldatakse nende platvormiülest kohaldumist.

Eesti AutÕS-s sisaldub teose vaba kasutamisega seonduv regulatsioon selle IV peatükis ning on autori hinnangul laiapõhjaline ning tarbijate ja kasutajate huve parimal moel silmas pidav. Samas ei leidu meie seaduses, sarnaselt teiste riikidega, üldise sisuga norme, mis viitaks otseselt vaba kasutuse juhtude kohaldamisele eri platvormidel. Autor on seisukohal, et kuna erinevaid piiranguid saab ka kehtiva seaduse alusel kohaldada digitaalfirmaadise leiduvale informatsioonile, ei ole otseselt vajalik seda lähenemist kinnitava nn kooliõpiku funktsiooni täitva sätte lisamine AutÕS-sse. Euroopa Liidu liikmena ning rahvusvaheliste konventsioonide osalisriigina on Eesti seotud erineva tasandi autoriõigusealaste normidega. Nendest eemaldumata midagi revolutsioonilist teoste vaba kasutamise regulatsiooni osas Eestis ette võtta ei ole võimalik. Kuigi Eestis kehtiv AutÕS on võtnud üle enamuse direktiivi artikliga 5 pakutud võimalustest erandite ja piirangute reguleerimisel, teeb autor ettepaneku kaaluda artikli 5(3) punktis (i) sisalduva erandi sisseviimiseks. Nimelt on lubatud „*teose või muu objekti juhuslik sisaldumine muus materjalis*“. Sellel moel saab kasutajate ja tarbijate huve veelgi paremini kaitsta kiiresti arenevate kasutusvõimalustega digitaalkeskkonnas, kus väga kitsalt piiritletud ja jäikade erandite kontekstis saavad üldsuse huvid kergemini kahjustatud kui analoogkeskkonnas<sup>363</sup>. Probleem võib tekkida näiteks multimeediatoodete, ajaveebide, netisaadete, failide ühiskasutuse jt Web 2.0 rakenduste kiire leviku ning arenguga seoses. Esile tõusevad nn asjaarmastaja loodud sisu küsimused, kui nt audiovisuaalnes teos näiteks sisaldab juhuslikke teoseid, olgu nendeks siis skulptuurid, maalid, autoriõigusega kaitstsud disainitooted, muusikateosed vms. Üldsusele külastamiseks avatud kohas leiduva teose kujutise vaba kasutamine on teatud juhtudel juba praegu kehtiva seaduse alusel lubatud<sup>364</sup>, samuti teose tsiteerimine motiveeritud mahus<sup>365</sup>. Ühel juhul peab aga olema tegemist üldsusele avatud kohaga, teisel juhul on kahtlane, kas terve teose, nt maali, „tsiteerimine“ on vastava erandiga kaetud. Asjaarmastaja loodud sisu osas on Euroopa komisjon asunud seisukohale, et tegemist on

---

<sup>362</sup> Nn *de minimis* erand direktiivi artiklis 5(3)(o) – kasutamine muudel vähese tähtsusega juhtudel, mille puhul siseriiklike õigusaktidega on erandid või piirangud juba ette nähtud, tingimusel, et tegemist on üksnes analoogsete kasutusviisidega, mis ei mõjuta kaupade ja teenuste vaba ringlust Euroopa Liidus, ilma et see mõjutaks teisi käesolevas artiklis sisalduvaid erandeid ja piiranguid.

<sup>363</sup> Vt ka B. Hugenholtzi hinnangut paindumatute piirangute sobimatuse kohta digitaalplatvormi iseärasusi arvestades. B. Hugenholtz. Why the Copyright Directive is Unimportant, and Possibly Invalid. European Intellectual Property Review, 2000/11, p 501-502.

<sup>364</sup> AutÕS § 20<sup>1</sup>.

<sup>365</sup> AutÕS § 19 p 1.

alles tärkava nähtusega, mille osas konkreetsete ettepanekute tegemiseks on veel vara<sup>366</sup>. Seega olekski autori hinnangul vajalik tarbijate huvides lubada otsesõnu ka Eesti kehtivas õiguses õiguste objekti juhuslikku sisaldumist muus materjalis. Selleks tuleb täiendada AutÕS §-i 19 uue punktiga 1<sup>1</sup> järgmises sõnastuses: „1<sup>1</sup>) õiguspäraselt avaldatud teose juhuslik sisaldumine muus materjalis;“.

---

<sup>366</sup> KOM(2009) 532 lõplik (viide 358), lk 10.

### III. TEHNILISTE KAITSEMEETMETE REGULATSIOON LÄBI AUTORI VARALISTE ÕIGUSTE PIIRAMISE PRISMA

#### 3.1. Tehniliste kaitsemeetmete olemus ja eesmärk

Intellektuaalse omandi kaitseks on traditsiooniliselt piisanud õigusaktidega tagatud kaitsest, kuna tehnilised võimalused vastava õigushüve rikkumiseks olid piiratud. Kui digitaalkandjad hakkasid kardinaalselt muutma olemasolevat tehnoloogilist tasakaalu, siis mõjutas see sisuliselt ka väljakujunenud õigussuhted. Tehnoloogia poolt võimaldatud tegevus, s.h. vaba kasutamise juhud, hakkas õiguste omajale olulist majanduslikku kahju põhjustama ega olnud seetõttu enam kooskõlas Berni konventsioonist tuleneva kolmeastmelise testiga. Juba 1990. aastatel hakkasid õiguste omajad, ennekõike USA's, tehnoloogias endas nägema võimalusi oma õiguste täiendavaks kaitseks. Samas oli ka ilmne, et pelgalt selliste „tehnolukkude“ lisamisest teostele ei piisanud, kuna selline „lukk“ on omakorda ilma seadusliku kaitseregulatsioonita efektiivne vaid kuni selle lahtimuukimiseni<sup>367</sup>. Tehnoloogiliste meetmete kaitse ei olnud tegelikult ka pretsedenditu: tingimusliku juurdepääsu regulatsioon eksisteeris juba ka näiteks programmide kaabeledastuse ning maksulise televisiooni (*pay-TV*) teenuste puhul<sup>368</sup>.

Tehnilised kaitsemeetmed<sup>369</sup> koos õiguste teostamist käsitleva teabega moodustavad õiguste digitaalse teostamise süsteemi<sup>370</sup>. Kuna käesoleva töö uurimisobjekti seisukohalt ei ole õiguste teostamist käsitleva teabega seonduvaid olulisi probleeme seni esile kerkinud, siis autor sel teemal pikemalt ei peatu. Tehniliste kaitsemeetmete teema omakorda võib käesoleva töö autori hinnangul jagada kaheks: 1) kaitsemeetmete eesmärk, olemus ja seos autorile kuuluvate õigustega ning 2) kaitsemeetmete mõju üldsuse huvides autori õigustele seatud piirangutele.

Rahvusvaheline mandaat tehniliste kaitsemeetmete regulatsiooniks anti esmakordselt 1996. a. WCT artikliga 11. Juba WCT preambulis tunnistasid osalisriigid „*vajadust kehtestada uued rahvusvahelised reeglid ja täpsustada olemasolevate reeglite tõlgendamist, et pakkuda adekvaatset lahendust küsimustele, mida on tõstatanud uued majanduslikud, sotsiaalsed,*

---

<sup>367</sup> Vt pikemalt J. Ginsburg. Legal Protection of Technological Measures Protecting Works of Authorship: International Obligations and the US Experience. Columbia Law School, Paper Number 05-93, 2005, p 4. Vt ka S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 966.

<sup>368</sup> Vt nt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 98/84/EÜ tingimusjuurdepääsul põhinevate või seda sisaldavate teenuste õiguskaitse kohta (ELT L 320, 28.11.1998 lk 0054-0057). Vt pikemalt ka J. P. Cunard, K. Hill, C. Barlas (viide 4), p 9-10. Vt ka J. Ginsburg (viide 367), p 3.

<sup>369</sup> Inglise keeles: *technical protection measures* (TPM).

<sup>370</sup> Inglise keeles: *digital rights management* (DRM).

*kultuurilised ja tehnoloogilised arengud*“. WCT artikli 11 näol on tegemist rahvusvaheliselt täiesti uudsete sätetega, millesarnaseid varasematest mitmepoolsetest autoriõigusealastest lepingutest ei leia. M. Ficsori sõnul sai WCT väljatöötamise käigus selgeks, et kuulsa ütluse „*the answer to the machine is in the machine*“<sup>371</sup> tegelikuks rakendamiseks on vajalik praktiline regulatsioon juba rahvusvaheliste normide tasandil<sup>372</sup>.

WCT artikkel 11 kohustab osalisriike sätestama asjakohase õiguskaitse ja tõhusad sanktsioonid juhuks, kui kõrvaldatakse tõhusad tehnilised vahendid, mida autorid kasutavad seoses WCT või Berni konventsiooni<sup>373</sup> järgsete õiguste teostamisega ning mis piiravad teoste suhtes tegusid, mida pole lubanud teose autor või mis pole lubatud seadusega. Sellisel kujul on tegemist küllaltki üldsõnalise ning tõepoolest kaitse miinimumstandardit sätestava normiga<sup>374</sup>. Säte on üle võetud regionaalselt infoühiskonna direktiiviga, mis omakorda on suuniseks liikmesriikide siseriiklike normide kehtestamisel<sup>375</sup>.

Euroopa Liidu infoühiskonna direktiivis reguleerib tehniliste kaitsemeetmetega seonduvaid küsimusi artikkel 6. Tegemist on WCT artikliga 11 võrreldes juba oluliselt detailsema ning rahvusvaheliselt sätestatud miinimumist oluliselt kaugemale mineva regulatsiooniga. Euroopa komisjoni eesmärk direktiivi väljatöötamisel oli luua ühetaoline õiguslik raamistik õiguste digitaalse teostamise süsteemide väljatöötamiseks ning rakendamiseks, mis võimaldaks arendada nn tellimisel-süsteeme (*on-demand*) ja nendel põhinevaid ärimudeleid<sup>376</sup>. Ka direktiivi märkus 53 sedastab, et tehniliste meetmete kaitse peab tagama interaktiivsete tellitavate teenuste pakkumiseks turvalise keskkonna sellisel viisil, et isik saaks teostele ligi pääseda enda valitud kohas ja ajal. Direktiivi väljatöötamise ajal toimusid ka regionaalselt elavad diskussioonid tehnoloogiliste kaitsemeetmete regulatsiooni ulatuse, kaitse tõhususe ja üldsuse huvide teemal.

---

<sup>371</sup> Vt ka C. Clark. *The Answer to the Machine is in the Machine. The Future of Copyright in a Digital Environment*. The Hague – London – Boston, Kluwer Academic Publishers, 1996, pp 139-145.

<sup>372</sup> Vt pikemalt M. Ficsor (viide 44), p 216.

<sup>373</sup> WCT näol on tegemist erikokkuleppega Berni konventsiooni artikli 20 mõistes, mistõttu peab WCT sätete tõlgendamine garanteerima vähemalt samasuguse tasemega kaitse, kui seda võimaldab Berni konventsioon.

<sup>374</sup> Esialgu välja pakutud sõnastus tehnoloogilisi kaitsemeetmeid käsitlevale WCT artiklile oli küll oluliselt detailsem, kuid lepingu väljatöötamise käigus tehtud ettepanekutele tuginedes jõuti diplomaatilisel konverentsil kokkuleppele siiski WCT artikli 11 sisus selle preagues ulatuses. Vt pikemalt M. Ficsor (viide 35), p 359-406; samuti J. Ginsburg (viide 367), p 5-11.

<sup>375</sup> Tegelikult puudutas Euroopa Liidu tasandil kopeerimiskontrolli võimaldavate tehnoloogiliste vahendite võimalikku kasutuselevõttu juba roheline raamat aastast 1989 (COM(88) 172 final (viide 60), p 128), samuti võib arvutiprogrammide direktiivi artiklit 7(1)(c) vaadelda kui tehnoloogiliste kaitsemeetmete „eelkäijat“ (liikmesriigid peavad oma seadustega ette nägema abinõud isikute suhtes, kes on kaubanduslikel eesmärkidel ringlusse lasknud või valdavad selliseid vahendeid, mille ainus kavandatud otstarve on soodustada arvutiprogrammi kaitsmiseks kasutatud tehniliste vahendite loata kõrvaldamist või nendest kõrvalhoidmist). Vt pikemalt ka L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 70-71.

<sup>376</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 71.

See erinevate huvide konflikt peegeldub paljude arvamusalalduste kohaselt ka direktiivi tekstis, mida peetakse raskesti mõistetavaks<sup>377</sup>.

Infoühiskonna direktiivi artikli 6(1) kohaselt peavad liikmesriigid ette nägema piisava õiguskaitse mis tahes tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmise vastu, kui teo sooritanud isik on või põhjendatult peab olema teadlik taotletavast eesmärgist. Tegemist on kaugeleulatuva sättega, sest keelatud ei ole mitte ainult tehniliste kaitsemeetmete kõrvaldamisele suunatud eelnev tegevus ja selleks otstarbeks seadmete ärilisel eesmärgil valmistamine, vaid lubamatu on ka kaitsemeetmete kõrvaldamine ise hoolimata selle eesmärgist. Näiteks igauks, kes muudab poest ostetud CD-ga seotud tehnilisi kaitsemeetmeid võimaldamaks ostetud kandjale salvestatud muusikat oma auto helisüsteemis kuulata, on tegelikult seaduserikkaja. Algses Euroopa komisjoni poolt väljapakutud direktiivi eelnõus nii kaugele ei mindud. Eelnõu kohaselt oli keelatud tehniliste kaitsemeetmete kõrvaldamiseks ärilisel eesmärgil seadmete valmistamine või vastava teenuse pakkumine<sup>378</sup>. Jõustunud direktiivi teksti näol on seega tegemist poliitilise kompromissiga, mis ei ole lõpptulemusena väga selge ega hõlpsasti tõlgendatav. Õiguskirjanduses on näiteks küsitud, mida pidada „piisavaks õiguskaitseks“<sup>379</sup>, kes võib sätte alusel oma õiguste rikkumise lõpetamist nõuda, kas autor, tema esindaja või hoopis teenusepakkuja<sup>380</sup>.

Lisaks sätestab direktiiv, et liikmesriigid peavad ette nägema õiguskaitse ka selliste seadmete, toodete või komponentide tootmise, impordi, levitamise, müügi, rentimise jms vastu, mida edendatakse kaitsemeetmetest kõrvalehoidmise vastu ning millel puudub muu märkimisväärne äriiline eesmärk<sup>381</sup>. Jällegi ei ole otsest vastust tarbija huvide seisukohalt olulisele küsimusele selles, kuivõrd peab tehniliste meetmete kasutamine olema seotud konkreetsete õiguste kaitsega ja küsimusele peab järelikult lõpliku vastuse leidma siseriiklikult direktiivi üle võttes.

Direktiivis on toodud ka tehniliste kaitsemeetmete definitsioon, mille kohaselt direktiivi kohaldamisel hõlmab termin „mis tahes tehnoloogiat, seadet või komponenti, mille eesmärk tavapärase toimimise puhul on takistada või piirata teoste või muude objektidega seotud toiminguid“, milleks õiguste omaja ei ole luba andnud. Tehnilised meetmed on tõhusad juhul, „kui õiguste omajad kontrollivad kaitstud teose kasutamist kaitse eesmärki täitva juurdepääsu

<sup>377</sup> Samas, p 74. Vt ka G. Mazziotti (viide 59), p 37-38.

<sup>378</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 76. Vt ka G. Mazziotti (viide 59), p 73.

<sup>379</sup> J. Ginsburgi hinnangul võiks piisava õiguskaitse küsimuses juhinduda TRIPS-lepingu artiklitest 41-61, mis hõlmavad selle III jagu „Intellektuaalomandi õiguskaitse tagamine“. Vt J. Ginsburg (viide 367), p 10.

<sup>380</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 79.

<sup>381</sup> Infoühiskonna direktiivi artikkel 6(2).

*kontrolli või kaitsevahendi abil, näiteks teose krüpteerimise, skrambleerimise või muul viisil muutmise või kopeerimiskaitsemehhanismi abil*<sup>382</sup>.

Käesoleva töö autori hinnangul on suureks probleemiks, et tegelikult ei seosta direktiiv tehniliste kaitsemeetmete kasutamist autoriõiguste teostamisega. Näiteks G. Mazziotti peab direktiivi sõnastust selles osas WCT artikliga 11 otseselt vastuoluliseks<sup>383</sup>. WCT artikli 11 sõnastusest saab seose õiguste omajatele garanteeritud kaitse ja tema ainuõiguste vahel otsesõnu välja lugeda<sup>384</sup>, kuid poliitilise kompromissina sündinud direktiivi artiklist 6(1) mitte. See omakorda teeks teoreetiliselt võimalikuks olukorra, kus õiguste omaja lisab tootele tehnilisi kaitsemeetmeid võimaldamata tarbijal teost ka seadusega lubatud piirides ja viisil kasutada ehk teisisõnu eirates üldsuse huve teose vaba kasutamisega seoses. Järelikult on lisaks õiguste pidevale „venitamisele“ õiguste omajate huvides veelgi enam kahjustatud tarbijate õigustatud huvid, millele tehnoloogiliste võimaluste paljususe ajal tuleb autori hinnangul erilist tähelepanu pöörata<sup>385</sup>. Euroopa komisjon on infoühiskonna direktiivi ülevõtmist käsitlevas raportis märkinud, et selles küsimuses ei pea kriitika paika ning direktiivi artiklit 6(3) toodud tehnilise kaitsemeetme definitsioon – mis tahes tehnoloogia, seade või komponent, mille eesmärk tavapärase toimimise puhul on takistada või piirata teostega seotud toiminguid, milleks õiguste omaja ei ole luba andnud – vastab WCT artiklile 11. Selle alusel peavad osalisriigid sätestama õiguskaitse juhaks, kui kõrvaldatakse tehnilised kaitsemeetmed, mida autorid kasutavad seoses oma õiguste teostamisega. Komisjoni sõnul on direktiivi eesmärk olnud siiski mitte üleüldine õiguste omaja suva kasutusviiside lubamisel ja keelamisel, vaid tehnolukkude kasutamise piiramine ainuõiguste teostamisega<sup>386</sup>.

Magistritöö autori hinnangul on direktiivi sõnastusest sellist lähenemist siiski keeruline välja lugeda. Kui direktiivi kohaselt võib piirata toiminguid, milleks „õiguste omaja ei ole luba andnud“, siis kuidas seda ühildada seaduses sisalduvate vaba kasutamise juhtudega, milleks õiguste omaja poolne luba ei ole üldse vajalik. Direktiivi ülevõtmisel ongi näiteks Saksamaa

<sup>382</sup> Infoühiskonna direktiivi artikkel 6(3). Pikemalt vt L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 74-76.

<sup>383</sup> G. Mazziotti (viide 59), p 181.

<sup>384</sup> Vt ka WCT artikli 11 analüüsi S. Ricketsoni ja J. Ginsburgi poolt, kelle sõnul on eesmärgiks just kaitsemehhanismide seostamine õigustega. Vt S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 973-974.

<sup>385</sup> Algses ettepanekus pidid G. Mazziotti sõnul kaitsemeetmete kõrvaldamist puudutavad reeglid kohalduma vaid juhul, kui kõrvaldamise eesmärk oli autorile kuuluvate varaliste õiguste rikkumine, s.t. õiguste omajad oli kaitstud siis, kui tehnilised kaitsemeetmed aitasid ära hoida rikkumisi, järelikult kaitsemeetmete kõrvaldamine teose vabaks kasutamiseks ei olnud sättega hõlmatud. Vt G. Mazziotti (viide 59), p 73.

<sup>386</sup> Vt SEC(2007) 1556 (viide 71), p 7. P. Akesteri uurimusest on selgunud, et siiski mitte kõik tehniliste kaitsemeetmete kasutajad ei suuda tagada vaba kasutuse võimalusi ning lähevad seega kaugemale õigusnormidega pakutud piiridest. Vt P. Akester (viide 248), p 100-106.

läänud seda teed, et on otsesõnu tehniliste kaitsemeetmete kasutamisevõimaluse sidunud õiguste rikkumise ennetamisega<sup>387</sup>. Mitmed liikmesriigid on aga nimetud küsimusest vaikimisi mööda läinud jättes seega võimaluse erinevateks tõlgendusteks ning õiguslikuks ebakindluseks.

Seega tekib küsimus, kas oma praegusel kujul täidab direktiiv talle pandud eesmärki soodustada uute ärimudelite tekkimist ja kaitstud sisu pakkumist võrgukeskkonnas. Mõned sätted direktiivis jätavad liigselt tõlgendusruumi, mistõttu liikmesriikide seadused on selle implementeerimisel jõudnud erinevatele lahendustele<sup>388</sup>. See omakorda ei täida siseturu efektiivse funktsioneerimise eesmärki ega soodusta vastavate uute ärimudelite teket. Magistritöö autori hinnangul on olemas oht, et direktiiv selle praeguses sõnastuses ei ole efektiivne ning võrgukeskkonna ja digitaalse formaadi eripärasid igakülselt ning täiel määral arvestav õigusakt.

Õiguskirjanduses on kritiseeritud ka kõnealuse regulatsiooniga võimaldatavat juurdepääsukontrolli kui niisugust<sup>389</sup>, kuna traditsiooniliselt ei ole teosele „juurdepääs“ tegevus, mida autoriõigusealaste normidega ajalooliselt on keelatud. Samas on teose digitaalne vorm ning teose võrgukeskkonnas kasutamine oma iseloomult hoopis erinevad analoog-kasutusest ja seega on vajalik ka mõnevõrra laiendatud arusaam teosele juurdepääsust. Käesoleva töö autor nõustub S. Ricketson'i ja J. Ginsburgiga, kelle sõnul on digitaalses formaadis teoste puhul juurdepääs oluliseks komponendiks ka näiteks selliste autoriõiguste teostamisele nagu üldsusele suunamine ja kättesaadavaks tegemine<sup>390</sup>. Järelikult on õigustatud tehniliste kaitsemeetmete hulka ka juurdepääsukontrolli võimaldavate kaitsemehhanismide lisamine.

Artikli 6(1) juures tekib ka küsimus veel tehniliste kaitsemeetmete olemusest. Kas tegemist on pigem autoritele pakutud lisavõimalusega olemasolevate õiguste teostamiseks või on tegemist täiesti uue autorile kuuluva õigusega. Õiguskirjandusest leiab erinevaid seisukohti. L. Guibault, G. Westkamp jt on oma analüüsis jõudnud seisukohale, et tegemist ei ole iseseisva õigusega, vaid juba olemasolevate õiguste kaitse lisameetmega<sup>391</sup>. H. Pisuke hindab tehniliste

---

<sup>387</sup> Saksamaa autoriõiguse seaduse § 95(a)2 on sõnastatud viisil, mis lubab sellisele järeldusele jõuda. Vt kokkuvõtet aadressil: <http://www.euro-copyrights.org/index/14/49> (15.01.10). Vt ka U. Gasser, M. Girsberger. Transposing the Copyright Directive: Legal Protection of Technological Measures in EU-Member States. A Genie Stuck in the Bottle? Berkman Publication Series, No 2004-10, p 13. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://cyber.law.harvard.edu/publications/2004/Transposing\\_the\\_Copyright\\_Directive](http://cyber.law.harvard.edu/publications/2004/Transposing_the_Copyright_Directive) (20.01.10).

<sup>388</sup> Vt G. Mazziotti (viide 59), p 74-75.

<sup>389</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 76. Vt ka G. Mazziotti (viide 59), p 71-74.

<sup>390</sup> S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 975-976.

<sup>391</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 76. Kõnealuse uurimuse viidatud lehel toodud informatsiooni kohaselt on sarnasele järeldusele on jõudnud ka Kölni kohus, kes hindas Saksamaa autoriõiguse seaduse vastavat artiklit ning jõudis järeldusele, et tehnilisi kaitsemeetmeid ei saa pidada uueks õiguseks. Vt samas teoses viidatud kohtuasjale *LG Köln. Abmahnkosten bei Online-Privatauktion einer urheberrechtswidrigen Kopier-Software* (Urteil v. 23.11.2005 -

kaitsemeetmete lisamise võimalust samas iseseisvaks õiguseks<sup>392</sup>. Samast lähtub E. Vasamäe oma magistritöös<sup>393</sup>. V. Still peab samuti vajalikuks tehniliste kaitsemeetmete lisamise võimalust õiguseks nimetada. See annaks edaspidi aluse selle õiguse piiramiseks, kui õiguste omajad hakkavad neile kuuluvat privileegi üldsuse huve silmas pidades kuritarvitama<sup>394</sup>. Samasugusele tulemusele jõuab ka G. Mazziotti<sup>395</sup>.

Käesoleva töö autor asub seisukohale, et kaitsemeetmete lisamise võimaluse näol on tegemist täiendava autorile kuuluva õigusega, mis oma olemuselt ei sarnane küll olemasolevatele ja just kasutusviisidele korrespondeerivate õigustele. Siiski on tehniliste kaitsemeetmete eesmärk sama, mis teistel autorile kuuluvate õiguste süsteemi osadel – teose kasutamise kontroll ja kasutamise eest tasu saamine. Tegemist ei ole ajaloolise taustaga ainuõigusega, vaid teisel tasemel uue õigusega, mis lisab autoriõiguste kaitsele veel ühe täiendava kihi.

### **3.2. Tehnilised kaitsemeetmed ning varaliste õiguste piiramine rahvusvaheliselt ja Euroopa Liidus**

Autoriõigusealases kirjanduses on kogu autoriõiguste üheks põhiküsimuseks peetud tasakaalu loomist autorile seadusega garanteeritud ainuõiguste ning üldsuse õigustatud huvide vahel. Traditsiooniliselt on seda tehtud vaba kasutamise juhtude võimaldamisega seaduse tasandil arvestades kolmeastmelise testi poolt paika pandud baaskriteeriume. Tehnoloogia teeb aga sisuliselt võimalikuks üldsuse õigustatud huvidest möödavaatamise. Kuni autoriõiguse baassüsteem jääb kestma kaitstava materjali loomisel ning kasutamisel, tuleb leida töötav ja tasakaalus lahendus just olemasolevate rahvusvaheliste normide piires.

Kui 1990-ndatel aastatel hakati akadeemilistes ringkondades tehniliste kaitsemeetmete õigusliku kaitse küsimustega tegelema, jagunes võimaliku tulevikustsenaariumi hindamine kaheks. DRM ja TPM võimalusi peeti ülimalt soodsaid nii autoritele kui teistele õiguste omajatele ning samuti tarbijale. DRM lubaks tarbija nõudmistele reageerida efektiivsemalt ning teha teosed kättesaadavaks just soovitud moel (osaliselt või tervikuna, ekraanile kuvamiseks, vahemällu

---

Az: 28 S 6/05), kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.jurpc.de/rechtspr/20060049.htm> (17.10.09). Vt ka G. Mazziotti (viide 59), p 79.

<sup>392</sup> H. Pisuke (viide 86), lk 43-44.

<sup>393</sup> E. Vasamäe (viide 11), lk 98.

<sup>394</sup> V. Still. DRM och upphovsrättens obalans. Doktorsavhandling. Helsingfors Universitet, 2007, p 340.

Kättesaadav arvutivõrgus: <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/5482> (16.01.09).

<sup>395</sup> G. Mazziotti (viide 59), p 220.

salvestamiseks jne). Paralleelselt nähti samas informatsiooni kättesaadavusele pilvisemat tulevikku, mille kohaselt seni vabalt juurdepääsuga info muutuks sõltuvaks õiguste omaja loast ning tasu maksmisest. Info oleks „lukustatud“ külmutades sel moel loovuse ja innovatsiooni<sup>396</sup>.

Selliste visioonidega silmitsi seistes loodi üldsuse huvisid kaitsvad sätted nii WCT-sse kui infoühiskonna direktiivi. WCT preambuli kohaselt tunnistasid osalisriigid vajadust säilitada tasakaal autori õiguste ja avalike huvide vahel, eelkõige seoses hariduse ja uurimistegevusega ning informatsiooni kättesaadavusega. Järgnevalt uurib magistritöö autor, kas sellest põhimõttest on WCT rakendamisel suudetud kinni pidada.

Tehnoloogiliste kaitsemeetmete regulatsiooni ja üldsuse huvide vahel peaks tasakaalu Euroopa Liidu õiguses kindlustama infoühiskonna direktiivi artikli 6 lõige 4. Nimetatud artikli kohaselt ja olenemata direktiivi eespool kirjeldatud artikli 6 lõikest 1 tulenevast õiguskaitsest, võivad liikmesriigid vabatahtlike meetmete (s.h. autorite ja kasutajate/tarbijate vaheliste lepingute) puudumisel kindlustada siseriiklike õigusaktidega teatud vaba kasutamise juhtudel vastavast piirangust kasusaajale abinõud, kuidas ka tehniliste kaitsemeetmete olemasolu korral üldsuse huvid saaks kaitstud. Kõnealust sätet aitab tõlgendada direktiivi märkus 51. Tehnoloogiliste kaitsemeetmete ja eranditest kasusaamise vastuoluline teema oli üheks kirgikütmaks kogu direktiivi väljatöötamise ajal ning magistritöö autor nõustub hinnangutega, mille kohaselt poliitiliste kompromisside tulemus on mõnevõrra probleemne<sup>397</sup>.

Lõikest 4 võib välja lugeda autori kohustuse tehniliste kaitsemeetmete kõrvaldamiseks juhul, kui need ei võimalda tarbijal kaitstud informatsiooni seaduspärasel viisil vabalt kasutada. Samas ei anna säte tarbijale endale õigust meede kõrvaldada isegi juhul, kui tal on kasutuseks täielik õigus. Tarbija on jäetud ebakindlasse positsiooni ning teda kohustatakse meetme eemaldamiseks õiguste omaja poole pöörduma. Õiguste omaja on direktiiviga asetatud seega oluliselt paremasse positsiooni võrreldes tarbija ja kasutajaga. Samuti on tähelepanu juhitud asjaolule, et tarbija ei saa lõike 4 alusel teosele juurdepääsuõigust, vaid tal peab kaitsemeetme eemaldamiseks õiguste omaja poole pöördumisel olema alus seadusjärgse vaba kasutamise juhu näol<sup>398</sup>.

Direktiivi artiklis 5 on loetletud pikk kataloog teose vaba kasutamise juhtusid, mille alusel liikmesriigid oma siseriiklikke valikuid erandite osas saavad teha (21 juhtu). Samas on

---

<sup>396</sup> P. Akester (viide 248), p 99.

<sup>397</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 104; W. Baesler, TPM in the US, EU and Germany – how much free use do we need in the digital world. Berkeley Legal Series, Berkeley Electronic Press, 2003, p 18; B. Hugenholtz (viide 363), p 501-502.

<sup>398</sup> Samas autoripoolse juurdepääsukontrolli vajalikkust informatsiooniühiskonna tingimustes käsitles töö juba eespool ning selle põhjendatuses ei ole autori hinnangul alust kahelda.

tähelepanuväärne, et artikkel 6(4) toob ära hoopis lühema loetelu eranditest, mille puhul teosele ligipääsu saamiseks on tarbijal võimalus õiguste omaja poole pöörduda (7 juhtu). Tõenäoliselt ei ole niisugune erinevus juhuslik ning tarbija huvide ohverdamine õiguste omajate kasuks on taotluslik<sup>399</sup>. Samas kritiseerib sellist lähenemist õiguskirjandus pidades selgusetuks direktiivis pakutud lahenduse motiive<sup>400</sup>. Magistritöö autor nõustub sellise kriitikaga, kuna infoühiskonna direktiivi artiklis 6(4) toodud kataloog ei võimalda saavutada piisavat tasakaalu õiguste omajate ning tarbijate huvide vahel.

Nii näiteks võib direktiivi sõnastusest tulenevalt järelikult kõiki artiklis 6(4) mainimata piiranguid õiguste omaja tehniliste kaitsemeetmete paigaldamisel eirata. Täielik õiguste omaja diskretsioon laieneb seega teoste kasutamisele paroodias, uurimistöös, uudiste edastamisel jne. S. Ricketsoni sõnul viib näiteks tsiteerimisõiguse puudumine toodud kataloogist selleni, et kui teos on kättesaadav vaid digitaalses kaitstud formaadis ilma viiteta loale tsiteerimiseks (v.a. vaid õiguste omaja poolt pandud tingimustel), siis Berni konventsiooni artikliga 10(1) üldsuse huvides garanteeritud vastav erand lakkab eksisteerimast. Sellel on omakorda kaugeleulatuvad tagajärjed arvestades tulevikku, mil üha enam teoseid saab kättesaadavaks just digitaalses vormingus – niisugusel juhul neutraliseeritakse infoühiskonna tingimustes ainus Berni konventsiooniga konkreetset nimetatud erand<sup>401</sup>. Samal seisukohal on ka J. Ginsburg<sup>402</sup>. Võrreldes nimetatud erandiga jääb arusaamatuks näiteks digitaalses keskkonnas tõenäoliselt vähese tähtsusega erandi jõudmine artiklis 6(4) toodud kataloogi – näiteks teoste reprograafiline reprodutseerimine e. fotokopeerimine. P. Akester'i poolt 2009. a. läbi viidud empiirilises uurimuses, mis puudutab tehniliste kaitsemeetmete mõju sõnavabadusele, jõutakse järeldusele, et kuigi info täieliku „lukustumise“ stsenaarium selle halvimas versioonis ei ole reaalsuseks saanud, on leidnud kinnitust takistused teose teatud moel vaba kasutamise puhul, näiteks puuetega inimeste huvides seadusesse kirjutatud õiguste piiramise korral<sup>403</sup>.

Eraldi alalõik artiklis 6(4) on pühendatud erandile, mis puudutab teosest koopia tegemist isiklikuks otstarbeks. Nimetatud erandit puudutav regulatsioon on liikmesriikidele ülevõtmiseks sätestatud võimalusena, mitte kohustusena. Paljud liikmesriigid ei ole isiklikuks otstarbeks

---

<sup>399</sup> Kuna kõnealuse sätte lisamist direktiivile arutati menetlusprotsessi lõpus, puuduvad materjalid, mis vastava tulemuseni jõudmist kirjeldaksid ja põhjendaksid. Vt L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 110.

<sup>400</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 110; G. Mazziotti (viide 59), p 78-79.

<sup>401</sup> S. Ricketson (viide 262), p 84.

<sup>402</sup> J. Ginsburg. Contracts, Orphan Works and Copyright Norms: What Role for Berne and TRIPS?. Columbia Law School. Paper No 09-200, 2009, p 10. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://ssrn.com/abstract=1357503> (27.01.10).

<sup>403</sup> P. Akester (viide 248), p 100-103.

tehtavate koopiate kohta käivat regulatsiooni siseriiklikult rakendanud<sup>404</sup>, mistõttu võib oodata tulevikus ka vastavaid kohtuasju.

Ka üldises plaanis on tehniliste kaitsemeetmete regulatsioon leidnud õiguskirjanduses kritiseerimist. V. Still leiab, et tehniliste kaitsemeetmete kasutuselevõtt võib senist autoriõiguse paradigmat muuta. Senine süsteem põhineb eeldusel, et autoril ei ole võimalik kõiki teose kasutusi kontrollida ning oma õiguste kaitseks on seadusega autorile garanteeritud nn seaduslikud tõkked kasutamisele e. ainuõigused. Tehnilised kaitsemeetmed pööravad kasutuste kontrollimise võimalused digitaalses keskkonnas oluliselt autorite kasuks ning tarbija saab teost kasutada vaid autori poolt lubatud piirides<sup>405</sup>. Tarbija põhiõiguste võimalikust rikkumisest tehniliste kaitsemeetmete puhul kõneleb näiteks õigusteadlane T. Pöysti, kelle sõnul on tehnoloogia abil võimalik reaalselt takistada juurdepääsu informatsioonile<sup>406</sup>. P. Akesteri hinnangul võib koguni Euroopa Kohus vastava kaasuse tekkimisel hinnata eespoolkäsitletud direktiivi 2001/29/EÜ artiklit 6(4) ECHR artiklist 10 tulenevate õigustega vastuolus olevaks<sup>407</sup>. Vastupidisel seisukohal on U. Suthersanen ja J. Griffiths jõudes järeldusele, et sõna- ja informatsioonivabadus on siiski tagatud kahe olulise autoriõiguse põhimõttega – idee/vormi dihhotoomia ning teoste vaba kasutamise regulatsiooniga<sup>408</sup>. Samale seisukohale asub A. Kalvi, kelle hinnangul välistab vahetegu autoriõigusega mittekaitstaval ideel ja selle autoriõigusega kaitstaval väljendusvormil konflikti Eesti Vabariigi põhiseaduse § 45 ja AutÕS normide vahel. Kui aga peaks tekkima vaidlus kahe põhiõiguse (PS § 39 ja 45) vahel, tuleb see lahendada kaalumise teel<sup>409</sup>.

Magistritöö autori hinnangul on tegemist keerulise probleemiga, mille detailides ei ole üksmeelt leitud ning esilekerkinud probleemid vajavad lahendust konkreetsete kaasuste raames. WCT

---

<sup>404</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt (viide 72), p 111.

<sup>405</sup> V. Still (viide 394), p 334.

<sup>406</sup> T. Pöysti. Tekijänoikeuksien teknisten suojakeinojen perusoikeusjännitteistä. IPRinfo, 2002, s 6. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.iprinfo.com/page.php?page\\_id=36&action=articleDetails&id=13&a\\_id=147](http://www.iprinfo.com/page.php?page_id=36&action=articleDetails&id=13&a_id=147) (14.01.09).

<sup>407</sup> P. Akester. The Political Dimension of the Digital Challenge – Copyright and Free Speech Restrictions in the Digital Age. Intellectual Property Quarterly, 2006/1, p 28.

<sup>408</sup> J. Griffiths, U. Suthersanen. Copyright and Free Speech. Comparative and International Analyses. Oxford, Oxford University Press 2005, p 13-15. J. C. Angelopoulos lisab väljendusvabaduse kaitseklauslite nimekirja autoriõiguse valdkonnast veel ka nt autoriõiguste ajalise kehtivuse, originaalsuse kriteeriumi. T pikemalt C. J. Angelopoulos. Freedom of Expression and Copyright: the Double Balancing Act. Intellectual Property Quarterly, 2008/3, p 333-336. Vastupidisel seisukohal on näiteks R. Burrell ja A. Coleman, kes viitavad kujutava kunsti teostele, fotodele jms, mille puhul on raske väljendusvabaduse ja autoriõiguse suhetes rääkida idee/väljenduse dihhotoomiast õigustamaks autoriõiguste prevaleerimist väljendusvabaduse üle. Vt R. Burrell, A. Coleman. Copyright Exceptions. The Digital Impact. New York, Cambridge University Press 2005, p 16-20.

<sup>409</sup> Vt A. Kalvi. Copyright in the Constitutional Spectrum. Juridica International, VII/2002, p 164.

preambulis üheks eesmärgiks seatud tasakaalu säilitamine autoriõiguste ja üldsuse huvide vahel on osutunud küsimuseks, mille puhul Euroopa Liidu õigus infoühiskonna direktiivi vastavate sätete näol pigem õiguste omajate huvide kaitsmisele kaldub. Magistritöö autori arvates peaks vastava debati tõsetumisel Euroopa Liidu tasandil Eesti kindlasti toetama tehniliste kaitsemeetmete regulatsiooni muutmist infoühiskonna direktiivis paindlikumaks ning enam tarbijate huve arvestavaks.

### **3.3. Tehniliste kaitsemeetmete regulatsioon siseriiklikus õiguses**

Kuna direktiivi näol on tegemist suunava dokumendiga, mille eesmärkide saavutamiseks tuleb liikmesriikidel see üle võtta, siis vastused püstitatud küsimustele on riigiti erinevad. Allpool uurib autor direktiivi Eesti õigusesse ülevõtmisel kasutatud lahendusi. Direktiivi 2001/29/EÜ ülevõtmisest tulenevad muudatused AutÕS-sse jõustusid 29.10.2004. a<sup>410</sup>. Nimetatud õigusaktiga võeti üle ka tehnilisi kaitsemeetmeid puudutav regulatsioon, milleks lisati AutÕS-sse § 80<sup>3</sup>.

Mis puudutab tehnilise kaitsemeetme iseloomu, siis kehtiv siseriiklik õigus ei anna sellele küsimusele selget vastust. AutÕS § 80<sup>3</sup> lg 1 kohaselt võivad autorid oma õiguste kaitseks lisada teosele tehnilisi kaitsemeetmeid. Sõnastusest võib välja lugeda nii subjektiivse õiguse andmist autorile (e. õigus füüsilisel isikul oma teost kaitsta piirates selle kasutamist) kui ka autori õigust pöörduda riigi poole kaitse saamiseks. Nagu eespool nimetatud, on käesoleva töö autori hinnangul pigem tegemist autorile kuuluva õigusega tehniliste kaitsemeetmete kasutamiseks oma teosel. Tegemist ei ole küll pikka ajaloolist tausta omava ainuõigusega, kuid siiski saab nimetatud regulatsiooni autori hinnangul pidada omaette uueks kihiks autorile kuuluvate õiguste hulgas. Kehtivas õiguses sisaldub tehniliste kaitsemeetmete regulatsioon peatükis X „Õiguste kaitse“. Autori hinnangul oleks uue AutÕS väljatöötamisel otstarbekas kaaluda võimalust nimetatud regulatsiooni paigutamiseks autorile kuuluvate õiguste peatükki isiklikke ja varalisi õigusi puudutavate paragrahvide järele.

AutÕS-s jääb selge vastuseta ka küsimus, kas tehniliste kaitsemeetmete lisamine peab olema otseselt seotud kaitstava õigushüvega<sup>411</sup>. AutÕS kohaselt on tehniline kaitsemeetme mis tahes tehnoloogia, seade või komponent, mille eesmärk tavapärase toimimise puhul on takistada või

---

<sup>410</sup> Autoriõiguse seaduse muutmise seadus (RT I 2004, 71, 500).

<sup>411</sup> G. Mazziotti toob välja mõned EL liikmesriigid, kelle seadustest saab otsesõnu välja lugeda tehnoloogiliste kaitsemeetmete kasutamise vaid oma õiguste kaitseks välistades seega vaba kasutuse juhud (nt Taani, Ungari). Vt G. Mazziotti (viide 59), p 74-75.

piirata teosega seotud toiminguid, milleks autoriõiguse omaja ei ole luba andnud. Lõik on direktiivi artiklist 6(3) otse üle võetud ning seega sisaldab sama probleemi – kuidas tõlgendada sätet juhtudel, mil seadus lubaks teost kasutada, kuid tehniline meede sellist kasutamist piirab. Autori hinnangul leiab vastuse sellele küsimusele karistusseadustiku (KarS) §-st 225, mille sõnastusest saab üheselt välja lugeda, et vastutusele saab võtta isikut tehniliste meetmete kõrvaldamise eest vaid juhul, kui nimetatud meede takistab autoriõiguse rikkumist. Järelikult ei sisalda KarS autori hinnangul vastutust puhuks, kui tehnilisi kaitsemeetmeid on eemaldatud ilma kellegi autoriõigusi rikkumata. Niisugusteks vastutust välistavateks juhtudeks on näiteks AutÕS IV peatükis sisalduvad teose vaba kasutuse võimalused.

Mis puudutab direktiivi artikli 6(2) ülevõtmist, siis AutÕS nimetatud regulatsiooni ei sisalda, vastav süüteokoosseis leidub KarS §-s 225. Nimetatu kohaselt on karistus ette nähtud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rikkumist takistava tehnilise kaitsemeetme ebaseadusliku kõrvaldamise või sellise kaitsemeetme kõrvaldamiseks mõeldud vahendi või seadme valmistamise, edasiandmise või ärilisel eesmärgil omamise või reklaamimise eest. Sätet direktiiviga võrreldes näeme, et karistuse näeb Eesti siseriiklik õigus ette kaitsemeetme kõrvaldamise (*removal*) eest, mitte meetmetest kõrvalehoidmise (*circumvention*) eest nagu seda näeb ette Euroopa Liidu suunis. Siseriiklik kohtupraktika selles küsimuses puudub ning võimalikke kohtupoolseid tõlgendusi ei saa ette hinnata. Seetõttu võib autori hinnangul direktiivi ülevõtmist kehtivasse õigusesse pidada ebatäpseks. Lahendusena on probleemide tekkimisel siiski võimalik lähtuda Euroopa Liidu õiguse vahetu kohaldatavuse ning ülimuslikkuse põhimõtetest ehk direktiivi tekstist, millele õiguste omaja võib tugineda<sup>412</sup>. Ka Riigikohus on rõhutanud vajadust siseriikliku õiguse tõlgendamisel lähtuda Euroopa Liidu õiguse normidest arvestades nimelt konkreetse sätte aluseks olnud direktiivi<sup>413</sup>. Siiski oleks magistritöö autori hinnangul otstarbekas muuta KarS § 225 sõnastust ning täiendada vastavat süüteokoosseisu ka tehnilistest kaitsemeetmetest kõrvalehoidmisega.

---

<sup>412</sup> Euroopa Liidu õiguse vahetu kohaldatavuse põhimõtte pandi paika Euroopa Kohtu 05.02.1963. a. otsusega *Van Gend en Loosi* asjas 26/62. Euroopa Liidu õiguse ülimuslikkuse põhimõtte väljendub Euroopa Kohtu 15.07.1964. a. otsuses *Costa v. Enel* asjas 6/64. Vahetu kohaldatavus tähendab seda, et Euroopa Liidu õigus kehtestab õigused ja kohustused mitte ainult EL institutsioonidele ja liikmesriikidele, vaid ka EL kodanikele ning liikmesriigis elavatele füüsilistele ja juriidilistele isikutele. Vahetu kohaldatavuse tähendus seisneb selles, et see annab liikmesriigi üksikisikule õiguse nõuda Euroopa Liidu õiguse vahetust kohaldatavusest tulenevate õiguste tagamist siseriikliku halduse ja kohtute poolt. Euroopa Liidu õiguse ülimuslikkuse põhimõtte kohaselt on Euroopa Liidu õiguse normid alati ülimuslikud liikmesriigi õigusnormide suhtes. Nii näiteks peab liikmesriigi kohtunik, juhul, kui tal on valida kahe normi – siseriikliku ja Euroopa Liidu õigusnormi vahel, mis on omavahel vastuolus, kohaldama Euroopa Liidu õigusnormi. Vt J. Laffranque (viide 57), lk 289-293.

<sup>413</sup> Nt RKTKo 30.03.2006, 3-2-1-4-06, p 22.

Eesti õigusesse võeti infoühiskonna direktiivi artikkel 6(4) üle AutÕS-s uue paragrahvi 80<sup>3</sup> lõikega 4, milles on loetletud juhud, millal tarbija on õigustatud nõudma õiguste omajalt tehnilise kaitsemeetme eemaldamist ning mis vastavad direktiivid toodud kataloogile. Nendeks juhtudeks on: 1) reprograafiline reprodutseerimine; 2) reprodutseerimine raamatukogude, muuseumide ja arhiivide poolt; 3) teose ajutise salvestise kasutamine raadio ja televisiooni poolt; 4) õiguspäraselt avaldatud teose vaba kasutamine illustreeriva materjalina õppe- või teaduslikel eesmärkidel nende eesmärkidega motiveeritud mahus ja tingimusel, et selline kasutamine ei taotle ärilisi eesmärke; 5) avaldatud teose väljaandmine reljeefses punktikirjas või muul tehnilisel viisil pimedate jaoks tingimusel, et selline kasutamine ei taotle ärilisi eesmärke; 6) teose reprodutseerimine õigusemõistmise või haldustegevuse käigus või avaliku julgeoleku tagamise eesmärgil ulatuses, mis vastab õigusemõistmise või haldusfunktsioonide teostamise või avaliku julgeoleku tagamise eesmärkidele; 7) teosest koopiategemine isiklikuks otstarbeks.

Magistritöö autori hinnangul on enim probleeme tekitavaks erand, mille alusel tehniliste kaitsemeetmete eemaldamist võib tarbija õiguste omajalt nõuda teosest koopiategemiseks isiklikuks otstarbeks. Eesti on ühena vähestest EL liikmesriikidest kasutanud seda direktiivis pakutud võimalust<sup>414</sup>. Liikmesriikides oli nimetatud erandi kaasamine kõnealusesse nimekirja oluliste debattide allikaks, seda ennekõike põhjusel, et enamikus liikmesriikides on paigas skeemid autoritele hüvitise maksmiseks teostest isiklikuks otstarbeks koopiategemisel. See on ka põhjuseks, miks enamuses Euroopa Liidu liikmesriikides direktiivi artikli 6(4) implementeerimisel vastav võimalus kasutamata jäeti. See aga ei ole vältinud probleeme ning õiguslikku ebaselgust, mida on pikemalt käsitletud allpool käesoleva töö alaosas 2.3.2.

Kehtiva AutÕS kohaselt toimub oma teose vaba kasutamise õiguse teostamine läbi kolme etapi<sup>415</sup>:

- 1) kõigepealt eeldatakse mingi mõistliku perioodi jooksul õiguste omaja ja tarbija vahelise kokkuleppe saavutamist;
- 2) juhul, kui see ei anna tulemusi, võib teose vabaks kasutamiseks õigustatud isik pöörduda Kultuuriministeeriumi juures tegutseva autoriõiguse komisjoni poole, kes vastavad kaebused lepituskomisjonina läbi vaatab. Oluline on märkida, et tegemist ei ole kohustusliku kohtueelse menetlusega, seega võib isik pöörduda peale mõistliku perioodi möödumist (vt p 1) kohe kohtusse;

<sup>414</sup> Seda võimalust on kasutanud veel Prantsusmaa, Itaalia, Holland, Hispaania. Vt L. Guibault, G. Westkamp jt, II (viide 72), p 72-73.

<sup>415</sup> Vt seletuskiri autoriõiguse seaduse muutmise seaduse juurde (326 SE), lk 13. Kättesaadav Riigikogu arhiivist.

- 3) juhul, kui ka autoriõiguse komisjoni vahendusel toimunud lepitusmenetlus ei anna tulemusi, võib pöörduda kohtusse.

Erinevate riikide süsteemides on vahendus- või lepitusmenetlused enimkasutatud vahend direktiivi vastavate sätete ülevõtmisel<sup>416</sup>. Samas on üllatavalt vähe riike, kus nimetatud regulatsioon ka praktikas edukalt lepitusmenetlustena või kohtukaasustena rakendunud on. Samuti Eestis ei ole autoriõiguse komisjoni või kohtu poole kõnealuses küsimuses pöördutud. Saksamaal pöörduti küll kohtusse ka olulises põhimõttelises küsimuses tehniliste kaitsemeetmete regulatsiooni ühilduvuse kohta õigustele seadusega tagatud piirangutega, kuid see kaasus jäi kahjuks sisulise lahenduseta ning lõpetati administratiivsetel põhjustel. Seega tõlgendust tehniliste kaitsemeetmete kohaldamisele tarbijale tagatud põhiseaduslike õiguste valguses ei saadud<sup>417</sup>.

Kuna Eesti õigusesse on direktiivi artikkel 6(4) üle võetud ilma oluliste muudatusteta, siis võib öelda, et paljud direktiivi sätete analüüsis väljatoodud probleemid on edasi kandunud ka meie siseriiklikku õigusesse. Mis puudutab näiteks erandite kataloogi, millest kasuaamine on ka tehniliste meetmete kohaldamisel seadusega tagatud, siis tuleks autori hinnangul kaaluda S. Ricketsoni ettepanekut teose vabaks kasutamiseks tsiteerimisel. Konkreetse riigi seaduses peaks sätestama, et tehniliste meetmete eemaldamist tsiteerimise puhul saaks siiski nõuda ka juhul, kui teos on kättesaadav vaid digitaalses formaadis. Kui aga teosele on võimalik juurdepääs ka analoog-kujul, siis võiks jääda kehtima direktiivist tulenev regulatsioon, mis välistab tarbijal vastavast erandist kasusaamise<sup>418</sup>. Selleks teeb autor ettepaneku täiendada AutÕS § 80<sup>3</sup> lõiget 4 lugedes teise lause kolmandaks ja lisades peale esimest lauset teiseks lauseks alljärgneva: „Õiguste omajal on sama kohustus käesoleva seaduse § 19 punktiga 1 lubatud teose ja § 75 punktiga 4 lubatud autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti vaba kasutamise puhul siis, kui teos või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekt on üldsusele kättesaadav vaid digitaalses formaadis“.

Direktiivi artikli 6(4) ja selle Eesti õigusesse ülevõtmise juures vajab magistritöö autori hinnangul eraldi käsitlust selle alalõige 4, mis käsitleb lepingulisi suhteid. Sätestatakse, et

<sup>416</sup> Nt Kreeka autoriõiguse seaduse artikkel 66A, viidatud uurimuses L. Guibault, G. Westkamp jt, II (viide 72), p 253. Samuti Taani, Ungari, Itaalia, Läti, Norra, Portugal, Sloveenia, Leedu seadustes, viidatud samas uurimuses, p 68.

<sup>417</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt, II (viide 72), p 240, kus viidatakse Saksamaa Föderalse Konstitutsioonikohtu otsusele BVerfG, MMR 2005, p 751.

<sup>418</sup> S. Ricketson (viide 34), p 84.

direktiivi artikli 6 esimese ja teise lõigu sätteid (mis kohustavad õiguste omajaid teatud puhkudel eranditest ja piirangutest kasusaaja huvides tehnilisi kaitsemeetmeid kõrvaldama) ei kohaldata teose ja muude objektide suhtes, mis tehakse üldsusele kättesaadavaks lepingulistel tingimustel ja sellisel viisil, et isik saab neile juurde pääseda enda valitud kohas ja ajal. Direktiivi märkus 53 selgitab, et Art 6 lõigete 1 ja 2 sätted jäävad siiski kehtima mitte-interaktiivsete *on-line* kasutusviiside suhtes. Seega saaks artiklis 6(4) toodud regulatsiooni kasutada näiteks veebiülekannete jt sarnaste edastuste puhul, kui tarbija ei saa valida aega konkreetse informatsiooni tarbimiseks. Samas kõik interaktiivsed teenused peaksid artiklis 6(4) toodud regulatsiooni alt välja jääma. Teisisõnu prevaleeriks lepinguvabadus kogu internetikeskkonnas juhtudel, kus tarbija saab teose kasutamiseks ise valida aja ja koha. Autor nõustub J. Ginsburgi hinnanguga, kelle sõnul nullitakse selle sättega tegelikult tarbija huvides loodud süsteem võrgupõhiste kasutuste (*click-wrap*- ja *browser-wrap*-litsentsid)<sup>419</sup> osas ning asetatakse õiguste omaja oluliselt paremasse positsiooni<sup>420</sup>.

Eesti eraõigus lähtub juba põhiseadusega tagatud privaatautonomia põhimõttest<sup>421</sup>, millele tugineb ka lepinguõiguse läbivaks aluseks olev lepinguvabaduse printsiip. See omakorda on VÕS-s erinevate paragrahvide kaudu ka väljendatud<sup>422</sup>. VÕS sätestab, et leping on lepingupooltele täitmiseks kohustuslik<sup>423</sup>, järelikult on Eesti positiivsesse õigusesse sisse kirjutatud ka õiguse üldpõhimõttena tuntud *pacta sunt servanda*. Lisaks sätestab tsiviilseadustiku üldosa seadus (TsÜS) üldised lepingu tühisuse alused<sup>424</sup>, s.h. loetakse seadusest tuleneva keeluga vastuolus olev tehing tühiseks juhul, kui keelu mõtteks on keelu rikkumise korral tuua kaasa tehingu tühisus. Eelkõige on silmas peetud juhtusid, kui seaduses on sätestatud,

---

<sup>419</sup> *Click-wrap* lepingute puhul annab tarbija litsentsitingimustele nõustumuse võrgukeskkonnas klikkides ikoonile “nõustun” vms. *Browser-wrap* lepingute puhul loetakse veebilehe kuvamine iseenesest tingimustega nõustumuseks. Vt Australian Copyright Law Review Committee. Copyright and Contract. 2002, Ch 5, para 5.04. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.ag.gov.au/www/agd/agd.nsf/Page/Copyright\\_CopyrightLawReviewCommittee\\_CLRCReports\\_CopyrihtandContract\\_CopyrihtandContract](http://www.ag.gov.au/www/agd/agd.nsf/Page/Copyright_CopyrightLawReviewCommittee_CLRCReports_CopyrihtandContract_CopyrihtandContract) (15.01.2010).

<sup>420</sup> J. Ginsburg (viide 402), p 3.

<sup>421</sup> Vt Eesti Vabariigi põhiseaduse § 19, mis sätestab vabaduse põhiseadusliku väärtusena ning tagab igaühele eneseteostusvabaduse. Vt E.-J. Truuväli jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura, 2002, lk 157-163. Vt ka I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn, Juura, 2004, lk 49-50. Vt ka K. Merusk, R. Narits. Eesti konstitutsiooniõigusest. Tallinn, Juura, 1998, lk 180-181. Autorilepingute kohta vt pikemalt A. Kalvi. Autorilepingu uus kuub. Juridica IV/2003, lk 250-260.

<sup>422</sup> VÕS § 1(1), § 5 ja § 8(1). Vt ka P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõiguse seadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura, 2006, lk 4, 20-24.

<sup>423</sup> VÕS § 8 lg 2. Vt ka P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi (viide 422), lk 39.

<sup>424</sup> Nt TsÜS § 86 kohaselt on tühine ka heade kommetega või avaliku korraga vastuolus olev tehing.

et teatud tagajärg ei tohi saabuda<sup>425</sup>. Erandeid eirav leping oleks TsÜS kohaselt seega tühine vaid neil juhtudel, kui see on AutÕS's konkreetselt kirjas. Arvutiprogrammide direktiivi ülevõtmise tulemusena on AutÕS-s säte, mille kohaselt lepingu tingimus, mis piirab arvutiprogrammi vaba pöördprojekteerimist puudutavaid erandeid, on tühine<sup>426</sup>. Samuti on sätestatud, et tühine on lepingu tingimus, mis piirab andmebaasi vaba kasutamist<sup>427</sup> ning sarnane regulatsioon on sisse kirjutatud ka *sui generis* andmebaaside kasutajate kaitseks<sup>428</sup>. Infoühiskonna direktiivist tulenev vastupidine põhimõte on samuti siseriiklikku õigusesse üle võetud ning seega tarbija asetatud interaktiivses võrgukeskkonas leiduvate teoste osas keerulisse positsiooni<sup>429</sup>. AutÕS süsteemne kompleksne analüüs lubab järeldada, et kui otsesõnu on välja toodud 3 juhtu, mil leping on tühine, siis kõigil ülejäänud juhtudel on kokkulepe võimalik ka seaduses sätestatust erinevalt. Sellest võiks järeldada, et Eesti siseriikliku õiguse kohaselt on võimalik autori ainuõiguste üldsuse huvides tehtud piirangutest kõrvale hoida ning kaitsta lepinguvabaduse põhimõtet järgides autori huve tarbija omadest suuremal määral.

Tekib siiski küsimus, kas imperatiivseks saab pidada vaid neid AutÕS norme, mille puhul tehingu tühisus keelu rikkumise tagajärjel on otsesõnu seaduses nimetatud või saab ka teisi AutÕS IV peatüki norme pidada kohustuslikuks. Enamuse vaba kasutuse juhtude osas ei sisalda AutÕS otsesõnu kõrvalekalde keeldu ning vastus tuleb leida tõlgendamise kaudu. Selliste normide imperatiivsus või osaline dispositiivsus võib tuleneda erinevatest põhjustest. VÕS kommentaaride autorite hinnangul on olemuselt imperatiivsed näiteks sellised õigusnormid, mis sätestavad üldised ja olulised põhimõtted, mille kokkuleppel muutmine muudaks kogu regulatsiooni aluspõhimõtteid. Sätte olemuse hindamisel tuleb muuhulgas aluseks võtta niivajadus tagada käibekindlus kui kaitsta isiku tähelepanu väärivaid huve<sup>430</sup>. Magistritöö autori arvates võiks see olla oluliseks lähtekohaks ka AutÕS IV peatükis leiduvate normide imperatiivsuse ja/või dispositiivsuse hindamisel. AutÕS eesmärgiks ei ole monopoolsete ainuõiguste garanteerimine autoritele. Kõnealuse õigusakti üheks tähtsaks ülesandeks on ka üldsuse huvide kaitse tagamine läbi õiguste piiramise tasakaalumehhanismi. Vaba kasutuse võimaluste oluline piiramine lepinguvabaduse üldprintsibile ning vastavate õigusnormide

---

<sup>425</sup> TsÜS § 87. Vt ka RKTko 13.12.2006, 3-2-1-124-06.

<sup>426</sup> AutÕS § 25 lg 3.

<sup>427</sup> AutÕS § 25<sup>1</sup>.

<sup>428</sup> AutÕS § 75<sup>5</sup>.

<sup>429</sup> AutÕS § 80<sup>3</sup> lg 5.

<sup>430</sup> Vt P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi (viide 422), lk 23.

dispositiivsusele rõhudes rikuks oluliselt AutÕS-ga loodud tasakaalu ning muudaks seega kogu regulatsiooni aluspõhimõtteid.

Magistritöö autor teeb õigusselguse saavutamiseks siiski ettepaneku lisada uue AutÕS redaktsiooni väljatöötamisel teose vaba kasutamist käsitleva peatüki algusesse teiste üldise iseloomuga sätete juurde (näiteks kolmeastmeline test) norm alljärgnevas sõnastuses: „*Lepingu tingimus, mis on vastuolus käesolevas peatükis sätestatud vaba kasutamise võimalustega, on tühine*“. Kehtivas AutÕS sobiks nimetatud regulatsioon AutÕS §-i 17, mille praegune tekst lugeda lõikeks 1 ja ettepanekus sisalduv tekst lõikeks 2. Kuna tegemist on kogu erandite ja piirangute regulatsioonile laieneva üldpõhimõttega, peaks kehtetuks tunnistama vastavad sätted erinevate vaba kasutuse juhtude juures (AutÕS § 25 lg 3, 25<sup>1</sup> ja 75<sup>5</sup>). Selline säte teeb autori hinnangul tarbijate olukorra selgemaks ning erinevate sidusgruppide huvide vahel on sellisel moel kergem tasakaalu leida.

Veel üheks võimaluseks tarbija huvide kaitsel on teavitamiskohustust puudutavad sätted. VÕS-s sisaldub säte, mille kohaselt lepingu sõlmimisel arvutivõrgu abil lasub pakkujal kohustus teha kliendile teatavaks igasuguseid võimalikke seaduses sätestatud andmeid<sup>431</sup>. See tähendab teavitamiskohustuse rakendumist juhul, kui ka muud seaduse sätted kohustavad pakkujat lepingu teist poolt teatud asjaoludest informeerima. Arvutivõrgu abil sõlmitavad lepingud vastavad üldjuhul ka sidevahendi abil sõlmitavate lepingute tunnustele, millega kaasneb ulatuslik tarbija teavitamise kohustus<sup>432</sup>. VÕS §-s 54 sisalduv regulatsioon aga ei kohusta pakkujana tegutsevat intellektuaalse omandi õiguse omajat tarbijat teavitama kasutatavatest tehnilistest kaitsemeetmetest. Samuti ei sisaldu niisugust kohustust teistes seadustes, eelkõige AutÕS-s. Igasugune tehniliste kaitsemeetmete kasutamine olema tarbijale teada. Kui tehnilised kaitsemeetmed on teosele lisatud ja nende kõrvaldamine on käsitletav süüteona, siis peab tarbijal olema ka piisavalt eelnevat informatsiooni omandatud teose edasise kasutamise võimaluste kohta. Infoühiskonna direktiivist ülevõetuna leiab AutÕS-st küll õiguste teostamist käsitlevat teavet reguleerivaid norme<sup>433</sup>, kuid nende eesmärk ei lähtu autori hinnangul tarbijate huvidest. Õiguste omajad võivad (mitte ei ole kohustatud) lisada teosele õiguste teostamist käsitlevat informatsiooni ning esitatud teabe kõrvaldamise, muutmise jms eest on ette nähtud vastutus<sup>434</sup>. Teavitamiskohustust nimetatud normid ei sisalda.

---

<sup>431</sup> VÕS § 62<sup>1</sup> lg 8.

<sup>432</sup> VÕS § 54. Vt I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve (viide 421), lk 199.

<sup>433</sup> AutÕS § 80<sup>4</sup>.

<sup>434</sup> AutÕS § 81<sup>2</sup>.

Magistritöö autori hinnangul tuleks ebakindlasse olukorda asetatud tarbija huvide kaitseks sätestada õiguste omaja teavitamiskohustus tootel kasutatud tehnilistest kaitsemeetmetest. Regulatsioon lähtuks tarbijate huvidest ning võimaldaks ostu sooritamisel teha informeeritud otsuseid<sup>435</sup>. Eeskujuna on võimalik kasutada Saksamaa autoriõiguse seadust, millega kohustatakse õiguste omajal või vastava teenuse pakkujal digitaalses formaadis kaitstud infomatsioonile lisada loetelu erinevatest lisatud tehnilistest kaitsemeetmetest ning nendega tarbijale garanteeritud teose kasutusviisidest<sup>436</sup>. Magistritöö autor teeb ettepaneku täiendada AutÕS § 80<sup>3</sup> lõiget 1 ning sõnastada see järgmiselt: „(1) Autorid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajad võivad oma õiguste kaitseks teosele või kaasnevate õiguste objektile lisada tehnilisi kaitsemeetmeid. Tehniliste kaitsemeetmete kasutamisel on autorid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajad kohustatud ära märkima teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti tehniliste kaitsemeetmetega piiratud või keelatud kasutamise võimalused“.

---

<sup>435</sup> Vt pikemalt Report on Disclosure Issues Related to the Use of Copy Control and Digital Rights Management Technologies. OECD No DSTI/CP(2005)15/FINAL, p 6-12. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.oecd.org/dataoecd/47/31/36546422.pdf> (25.03.09). Vt ka G. Mazziotti (viide 59), p 130-132.

<sup>436</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt, II (viide 72), p 231, kus viidatakse Saksamaa AutÕS §-le 95d. Vt ka Dr A. Peukert'i poolt kirjutatud ülevaadet Saksamaa seaduse vastavatest normidest aadressilt: <http://www.euro-copyrights.org/index/14/49> (06.05.09).

## IV. KOMPENSATSIOONIMEHCHANISMID INFOÜHISKONNAS

### 4.1. Teose masskasutuse kompenseerimine

Teoste vaba kasutamise juhud jagunevad kehtivas õiguses kahte suuremasse rühma: 1) teose kasutamine autori nõusolekuta ja tasu maksmiseta ja 2) teose kasutamine autori nõusolekuta, kuid tasu maksmisega. Viimasel juhul ongi tegemist kompensatsioonimehhanismidega.

Teoste masskasutuse puhul (muusikateoste ja filmide isiklikuks kasutamiseks kopeerimine, avalik laenutamine, fotokopeerimine) saab autori majanduslikke huve kahjustatuks pidada. See tähendab, et kasutamine ei vasta kolmeastmelise testi ühele astmele. Vaba kasutuse võimaldamiseks ka niisugustel puhkudel on loodud kompensatsioonimehhanismid – tarbija saab teost vastavatel juhtudel küll ilma loata kasutada, kuid riik peab olema garanteerinud hüvitise maksmise autorile<sup>437</sup>. Leidub hinnanguid, et autoriõiguse senine areng näitabki eemaldumist ainuõigustest suunaga kompensatsioonimehhanismidele arvestades teoste masskasutuste eripära. Eelkõige on silmas peetud just majanduslikke probleeme kõikide kasutuste litsentsimisel, mis tooks kaasa liigse ressursikulu ja oleks majanduslikult äärmiselt ebaotstarbekas<sup>438</sup>. Kompensatsioonimehhanismid ja selle piirid on seni olnud piisavalt kindlalt fikseeritud ning süsteem optimaalne, kuid uusi põhimõttelisi küsimusi on tekkinud just seoses tehniliste kaitsemeetmete poolt õiguste omajatele pakutud võimalustega. Nüüdseks on vastavad kompensatsioonimehhanismid sisse kirjutatud nii regionaalsetesse<sup>439</sup> kui siseriiklikesse õigusnormidesse.

Kehtivas Eesti õiguses leidub neid kolm – 1) juba alates 1996. a. kehtib süsteem, mille alusel autoritele, esitajatele ja fonogrammitootjatele hüvitatakse audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise kopeerimine isiklikeks vajadusteks<sup>440</sup>; 2) 2006. a. alates kehtib

---

<sup>437</sup> Vt pikemalt J. H. Spoor (viide 34), p 71-74. Vt ka D. J. G. Visser. Copyright Exemptions Old and New. The Future of Copyright in a Digital Environment. . The Hague – London – Boston, Kluwer Law International 1996, p 49-51.

<sup>438</sup> M. Huuskonen (viide 12), p 17.

<sup>439</sup> Vt infoühiskonna direktiivi artiklis 5(2) nimetatud reprodutseerimisõigusele lubatud erandid, mille puhul on tingimuseks seatud õiglase hüvitise võimaldamine õiguste omajatele.

<sup>440</sup> AutÕS § 26 ja 27. Vt ka Vabariigi Valitsuse 17. jaanuari 2006. a. määrus nr 14. Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja – kandjate loetelu ning muusika- ja filmikultuuri arendamiseks ning koolitus- ja teadusprogrammide finantseerimiseks või kasutamiseks muudel analoogsetel eesmärkidel tasu taotlemise kord (RT I 2006, 5, 23).

kompensatsioonisüsteem autoritele ja kirjastajatele teose reprograafilise reprodutseerimise eest<sup>441</sup> ja 3) saavad autorid, esitajad ja fonogrammitootjad tasu teose ja teose helisalvestise koopia kojulaenutamise eest raamatukogudest<sup>442</sup>.

Järgnevalt uurib autor erinevate süsteemide jätkusuutlikkust just tehnoloogiliste kaitsemeetmete kasutuselevõtu valguses. Kompensatsioonimehhanismid võeti kasutusele olukorras, kus autoril ei olnud majanduslikult otstarbekas ega praktiliselt võimalikki teose kõiki kasutusi kontrollida. Alates tehniliste kaitsemeetmete lisamise võimalusest teostele saab autor tegelikult tagasi võimaluse teose (digitaalseid) kasutusi jälgida ning sellele omapoolseid tingimusi seada. Kõige suurema pinge all selles valguses on teoste isiklikuks otstarbeks kopeerimise süsteemid<sup>443</sup>.

## 4.2. Teose isiklikuks otstarbeks kopeerimine

Ennekõike on selles osas probleemseks helisalvestiste ja filmide kopeerimine. Tekib küsimus, et kui õiguste omaja saab kasutusi kontrollida (s.h. näiteks teose allalaadimise eest tasu nõudes), siis kuidas on õigustatud samale õiguste omajale teistkordse tasu maksmine põhimõtteliselt sama kasutuse eest, sedakorda siis läbi hüvitissüsteemi. Kui Euroopa Liidu liikmesriik on infoühiskonna direktiivi harmoneerimisel lisaks jätnud tarbija ilma võimalusest nõuda tehnilise kaitsemeetme eemaldamist enda tarbeks koopia tegemisel, siis on probleem tõsisemgi<sup>444</sup>.

G. Westkamp on liikmesriikides, kus pakutud võimalust ei ole kasutatud, tehtud sellealaseid üksikuid kohtuotsuseid analüüsid jõudnud järeldusele, et üldsuse huvides isiklikuks kasutamiseks tehtud erand ei anna kohtute hinnangul tarbijale õigust tehnilise meetme eemaldamist nõuda<sup>445</sup>. Näiteks on riigis olemas kompensatsioonimehhanism, mille alusel õiguse

<sup>441</sup> AutÕS § 27<sup>1</sup>, vt ka Vabariigi Valitsuse 13. juuli 2006. a. määrus nr 159. Teose reprograafilise reprodutseerimise tasu ilukirjanduse ning teadus- ja õppekirjanduse autorite ja kirjastajate vahel jaotamise määrad ning tasu maksmise kord (RT I 2006, 34, 260).

<sup>442</sup> AutÕS § 13<sup>3</sup>, vt ka Vabariigi Valitsuse 11. veebruari 2005. a. määrus nr 29. Rahvaraamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord (RT I 2005, 11, 46).

<sup>443</sup> Vt ka E. Vasamäe (viide 99), lk 684.

<sup>444</sup> Vt pikemalt Euroopa komisjoni dokument „Fair Compensation for Acts of Private Copying. Background document“ 2008, p 14-15. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/levy\\_reform/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/levy_reform/index_en.htm) (12.08.09).

<sup>445</sup> L. Guibault, G. Westkamp jt, II (viide 72), p 73-74. Samasisuline otsus on tehtud ka Prantsusmaa ülemkohtu (Cour de Cassation) poolt nn *Mulholland Drive* kaasuses (28.02.2006 otsus asjas *Société Studio Canal et autres c. Perquin et UFC Que Choisir*, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.legalis.net> (20.01.10). Lõpptarbija soovis selles asjas ostetud DVD-plaadi salvestada VHS-kandjale, kuid see ei olnud tulenevalt DVD-le lisatud tehnilistest kaitsemeetmetest võimalik. Prantsuse tarbijakaitseühing kaebas tootja kohtusse nõudes tehnilise kaitsemeetme eemaldamist. Kassatsioonikohtu otsuse kohaselt ei ganateerita teose vaba kasutamise juhtusid nendest kasusaaja

omaja saab tasu ka seadmete ja vahendite pealt, mis võimaldavad teose kopeerimist võrgukeskkonnas. Lisaks võimaldatakse õiguste omajatel otsustada ka teose kättesaadavaks tegemise tingimused. Kuidas siis põhjendada, et õiguste omaja on saanud tasu teose isiklikeks vajaduseks koopia tegemise pealt ise seda tegelikult tarbijale läbi tehnilise kaitsemeetme kasutamise võimaldamata. Kui liikmesriik on otsustanud jätta tarbija olukorda, kus tal ei ole sisuliselt võimalik kõnealusest erandist reaalselt kasu saada, siis tuleks üle vaadata ka kogu hüvitiste süsteem ja hinnata selle adekvaatust digitaalses keskkonnas. Sellisele järeldusele laseb tulla ka direktiivi artikli 5(2)(b) sõnastus, mille kohaselt liikmesriigid, sätestades isiklikuks kasutamiseks mõeldud erandi oma siseriiklike seadusega, peavad selle siduma tingimusega, et õiguste omajad saavad õiglase hüvitise, „mille puhul võetakse arvesse, kas asjaomase teose või objekti puhul on või ei ole kasutatud artiklis 6 osutatud tehnilisi meetmeid“. Lisaks selgitab ka direktiivi märkus 35, et kui õiguste omaja on juba saanud tasu muudest allikatest, näiteks litsentsitasust, ei tule täiendavat või eraldi tasu maksta. Paljudes riikides on nendest küsimustest vaikumisi mööda mindud<sup>446</sup>.

Ka Eestis kehtiv õigus ei ole topelttasustamise vältimiseks sõnaselgelt vahet teinud teose digitaalsel ja analoogvormingus kasutamisel. Kaudselt saab selle lähenemise siiski magistritöö autori hinnangul välja lugeda uurides, milliste seadmete ja vahendite pealt tasu maksuma peab. Vastavast loetelust leiame salvestuseta videokassetid (VHS), audiokassetid, CD-R, CD-RW, DVD-R, DVD-RW, minidiskid (MD), videosalvestusseadmed (VHS ja DVD) ning audiosalvestusseadmed (salvestavad audiokassetidele, CD-R-le ja CD-RW-le)<sup>447</sup>. Lisaks on märgitud, et tasu ei pea maksuma nimetatud seadmete eest, mis on integreeritud arvutiga või on kasutatavad vaid arvuti vahendusel<sup>448</sup>. Kuna nimekiri on võrreldes teiste EL liikmesriikidega piisavalt lühike, annab see alust hinnanguks, et võimalik topelttasude probleem ei ole Eestis kuigi suur. Samas tekib küsimus õiguste omajate endi kaitsest, sest Eesti tootjad tehnilisi kaitsemeetmeid autorile teadaolevalt ei kasuta, samas toimub enamus salvestusi isiklikuks

---

õigusena ning seega puudub lõpptarbijal õigus tehniliste kaitsemeetmete eemaldamist nõuda. Vt kommentaare J. A. L. Sterling (viide 19), p 522; samuti G. Mazziotti (viide 59), p 201-205.

<sup>446</sup> Euroopa komisjoni poolt koostatud taustadokumendi kohaselt ei ole enamuses liikmesriikides seost tehniliste meetmete kasutamise ja hüvitussüsteemise vahel analüüsitud ega kõnealuseid küsimusi reguleeritud. Mõned liikmesriigid on jäänud selle otsustada kollektiivse esindamise organisatsioonidele, kes administreerivad tasu kogumist (Prantsusmaa, Holland), mõnel puhul on loodud riiklik lepitussüsteem (Saksamaal). Vt pikemalt Euroopa komisjoni taustadokument (viide 444), p 17.

<sup>447</sup> Vabariigi Valitsuse 17.01.2006. a. määrus nr 14 § 3 lg 1.

<sup>448</sup> Vabariigi Valitsuse 17.01.2006. a. määrus nr 14 § 3 lg 2.

kasutamiseks selliste seadmete vahendusel ja sellistele kandjatele, mida loetelust ei leia<sup>449</sup>. Samadele vastuoludele viitab ka E. Vasamäe<sup>450</sup>.

Siiski peaks autori hinnangul endiselt jääma kehtima põhimõtte, et tasu ei pea maksma arvutiga ühildatud seadmete eest. Suurimaks probleemiks on P2P (*peer-to-peer*) failivahetussüsteemid, mille kasutajate tegevusest tulenev võimalik vastutus oleneb konkreetse riigi õigusest. S. von Lewinski jaotab P2P-võrkudes toimuva juriidilises mõttes kolmeks – 1) kõigepealt toimub teose üleslaadimine arvutivõrku, mis õiguslikult tähendab reprodutseerimisõiguse kasutamist, 2) järgnevalt tuleb fail teha üldsusele kättesaadavaks (s.t. vastavasisulise varalise õiguse kasutamist) ning 3) toimub allalaadimine tarbija arvutisse e. jälle reprodutseerimisõiguse kasutamine. S. von Lewinski jõuab järeldusele, et esimesele kahele tegevusele vaba kasutamise juhud ei laiene. Teose üleslaadimine ja üldsusele kättesaadavaks tegemine peab toimuma õiguste omaja loal. Samas kolmas akt – allalaadimine tarbija arvutisse – ei ole nii üheselt mõistetav. Autor jõuab järeldusele, et riikides, kus teose isiklikuks otstarbeks reprodutseerimine on seotud õiguspärase koopia tingimusega, võib ka allalaadija osutada õiguste rikkujaks, kui allalaaditav koopia tehti ebaseaduslikult üldsusele kättesaadavaks tehtud teosest. Riikides, kus seadus õiguspärase allika tingimust ei sea, paigutub arvutist P2P-võrkude vahendusel tehtud isiklikuks otstarbeks kasutatav koopia vastava erandi alla suurema tõenäosusega<sup>451</sup>.

Magistritöö autor nõustub sellise lähenemisega, kuna nn tühja kasseti tasu süsteem ei ole oma olemuselt kompensatsioon teose ebaseadusliku kasutamise eest. See hüvitab teose legaalset kasutamist, milleks ei ole vaja luba küsida. Võrgukeskkonnas toimuvast failivahetusest on suurem osa ebaseaduslik<sup>452</sup>. Seega ei ole õiguslikult korrektne hakata sellise tegevuse eest tasu nõudma hoopis teistel alustel toimiva hüvitiste süsteemi kaudu. AutÕS § 18 lg 1 kohaselt võib isiklikuks kasutamiseks koopia teha vaid õiguspäraselt avaldatud teosest<sup>453</sup>. Teose avaldamiseks

<sup>449</sup> Vt Uuringukeskuse Klaster uuring 2007. a. AutÕS § 27 mõjudest, kättesaadav arvutivõrgus aadressil: [http://www.autor.ee/pictures/kultmin\\_aruanne\\_15.05.07.pdf](http://www.autor.ee/pictures/kultmin_aruanne_15.05.07.pdf) (15.01.10). Samuti esitas Kultuuriministeerium valitsuse istungil arutamiseks Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu muudatuse vastava nimekirja täiendamiseks. Vt Vabariigi Valitsuse määruse „Vabariigi Valitsuse 17. jaanuari 2006. a. määruse nr 14 „Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja – kandjate loetelu ning muusika- ja filmikultuuri arendamiseks ning koolitus- ja teadusprogrammide finantseerimiseks või kasutamiseks muudel analoogsetel eesmärkidel tasu taotlemise kord“ muutmise eelnõu. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eoigus.just.ee/> (18.01.10). Kahetsusväärset ei arutatud nimetatud eelnõud Vabariigi Valitsuse istungil, vt Riigisekretäri resolutsioon 29.10.2009.

<sup>450</sup> E. Vasamäe (viide 99), lk 687-688.

<sup>451</sup> S. von Lewinski (viide 175), p 6-7.

<sup>452</sup> IFPI hinnangul on koguni 95% allalaadimistest võrgukeskkonnas ebaseaduslikud, arvuliselt laeti 2008. a. ebaseaduslikult alla 40 miljardit muusikafaili. Vt Digital Music Report 2009 (viide 6), p 22.

<sup>453</sup> Asjaolu, kas teose vaba kasutamise aluseks oleva koopia peab olema õiguspärane, on mõne autori hinnangul siseriikliku diskretsiooni küsimus, vt G. Mazziotti (viide 59), p 147. Infoühiskonna direktiivi artikkel 5(2)b ei sisalda

loetakse ka selle salvestamist üldsusele avatud arvutisüsteemi<sup>454</sup>. Seega kui teos on mõnda interneti kasutuskeskkonda ebaseaduslikult üles laetud (üldsusele kättesaadavaks tehtud), ei tohi sellist ebaseaduslikku faili ka isiklikuks otstarbeks kopeerida. Kuna tegemist on õiguste rikkumisega, siis peaksid rakenduma teised mehhanismid, mitte seaduspärase vaba kasutamise eest kompensatsiooni nõudmine<sup>455</sup>.

Ka J. H. Spoor jõuab järeldusele, et võrgupõhisel kasutusel eksisteerib vähemalt potentsiaalne võimalus kasutuste üle kontrolli omamiseks läbi tehniliste kaitsemeetmete ning tervitab võimalust sellised kasutused üldisemast ja kontrollimatust masskasutusest välistada eeldusel, et õiguste omajad jätavad tarbijale siiski vabaks kasutuseks piisava võimaluse<sup>456</sup>. Samuti J. A. L. Sterling hindab tehniliste meetmete kasutusvõimalust oluliseks teguriks nn tühja kasseti tasude süsteemi loomisel ning ennekõike selle laienemisel arvuti vahedusel tehtavatele koopiatele<sup>457</sup>.

Algse teose õiguspärasuse nõue isiklikuks tarbeks tehtava koopia seaduspärasuse tingimusena on leidnud kritiseerimist<sup>458</sup>. Väidetakse, et sellega saavad kahjustada tarbijad, kellele võib allalaadimise eest hakata massiliselt süüdistusi esitama. Samuti ei ole kaitsud autorite huvid, kelle õigusi arvestades ei vasta kõnealune masskasutus erandite hindamise aluseks olevale kolmeastmelisele testile. Seda ebakõla pole ka kompensatsioonimehhanismiga leevendatud, kuna arvutid ei ole lisatud nende seadmete nimekirja, mille eest tasu võetakse. Käesoleva töö autor asub siiski seisukohale, et eriti levinud on tehniliste kaitsemeetmete kasutamine just võrgukeskkonnas ning sellest tulenevalt on õiguste omajal ka piisav kontroll kaitstava objekti ja selle kasutustingimuste üle. Järelikult ei oleks õigustatud võimaliku topelt-tasustamise „süsteem“, mille looks arvuti (kõvaketta) kui kopeerimisseadme lisamine nimekirja.

Tasude kogumise seisukohalt on kerkinud veel üks huvitav probleem nn alternatiivsete litsentsimis skeemide osas<sup>459</sup>. Endale reklaami tegemise eesmärgil või *Creative Commons'*

---

nõuet õiguspärase allika kohta, seega saaks direktiivi ülevõtmisel nimetatud nõudest ka mööduda. Samas teiste autorite sõnul on tegemist põhimõttelise küsimusega, mille kohaselt ei ole võimalik, et mitteõiguspärasest allikast tehtud koopia muutuks teatud juhtudel (isiklikuks otstarbeks kopeerimine) järsku õiguspäraseks (*fraud omnia corrumpit*). Eestis on seda küsimust käsitlenud nt E. Vasamäe, kelle sõnul tuleb tõlgendada infoühiskonna direktiivi artiklit 5(2)b koos artiklis 5(5) sisalduva 3-astmelise-testiga ning teeb järelduse, et legaalse allika olemasolu isiklikuks otstarbeks kopeerimise puhul on nõutav. Vt. E. Vasamäe (viide 99), lk 689.

<sup>454</sup> AutÕS § 9 lg 2.

<sup>455</sup> Selline põhimõte valitseb ka Saksamaa, Rootsi, Taani, Hispaania, Prantsusmaa ja Ungari õiguses. Vt Euroopa komisjoni taustadokument (viide 444), p 17.

<sup>456</sup> J. H. Spoor (viide 34), p 79.

<sup>457</sup> J. A. L. Sterling (viide 20), p 521.

<sup>458</sup> Vt nt G. Mazziotti (viide 59), p 148.

<sup>459</sup> Vt Euroopa komisjoni taustadokument (viide 444), p 15.

litsentsi<sup>460</sup> alusel teoseid üldsusele kättesaadavaks tehes on õiguste omaja omal soovil teose tasuta kasutamiseks andnud soovimata selle eest mingit kompensatsiooni. Kõnealused mudelid koguvad järjest enam populaarsust ning põhinevad autori valikuvabadusel oma loomingu kasutamistingimuste üle otsustada. Arvestades vastava kompensatsioonimehhanismi olemust, ei peaks selliste teoste isiklikuks otstarbeks kasutamise eest ka keegi ega kellelegi tasu maksma. See on käesoleva töö autori hinnangul veel üheks argumendiks arvutite välistamise kasuks nn tühja kasseti süsteemist.

### **4.3. Teose reprograafiline reprodutseerimine**

Teoste isiklikuks tarbeks fotokopeerimise eest kompensatsioonimehhanismi sisseseadmise aluspõhimõtted sarnanevad suuresti filmide ja muusika isiklikuks tarbeks kopeerimise süsteemile. Rahvusvaheline nõue õiguste omajale hüvitise tagamiseks reprodutseerimisõiguse piiramise eest tuleneb infoühiskonna direktiivi artiklist 5(2)a. Selle kohaselt võivad liikmesriigid reprodutseerimisõigusele seada piirangu muuhulgas juhul, kui kõne all on paber- ja muul samalaadisel kandjal reproduktioonid, mis on saadud mis tahes fototehnika või muu sama toimega meetodi abil. Piirangu sisseseadmise tingimuseks on õiglane hüvitis õiguste omajale. Säte on magistritöö autori hinnangul sõnastatud piisavalt laialivalguvalt ning annab alust väita, et ka kogu digitaaltehnoloogia vahendusel toimuva isiklikuks tarbeks kopeerimise võiks paigutada reprograafilise reprodutseerimise hüvitismehhanismi alla. Mis puudutab analoogformaati, siis selles osas ei teki küsimust süsteemi vajalikkuse kohta. Kuni kopeerimismasinaga paberilt-paberile viisil koopiaid tehakse, tuleb vastav tegevus autoritele hüvitada, kuna tegemist on teose kontrollimatu masskasutusega. Järgmine tasand tekib teoste digitaalformaati viimisega näiteks skännerite ja/või arvutite vahendusel.

Tekib küsimus, kas peaks hüvitama paberkandjalt skänneri vahendusel teosest digitaalkoopia tegemist või hüvitama reprograafilise reprodutseerimise kompensatsioonimehhanismi raames kogu isiklikuks otstarbeks toimuvat kopeerimist võrgukeskkonnas. Autori hinnangul on esimesel juhul tegemist kopeerimisega, mida tuleks kõnealusel viisil ja mehhanismi raames hüvitada, kuna koopia esmaseks allikaks on paberkandja. Võrgukeskkond aga seab kasutusele omad tingimused ning sarnaselt muusika ja filmide kopeerimisega võiks arvuti ja selle kaudu

---

<sup>460</sup> Vt Creative Commons-litsentside ja nende liikide kohta pikemalt aadressil <http://creativecommons.org/> (10.01.10). CC-litsentside eestindamisest vt aadressil: [http://www.e-ope.ee/eOAK/creative\\_commons](http://www.e-ope.ee/eOAK/creative_commons) (10.01.10).

kättesaadav internet kõnealusest kompensatsioonisüsteemist välja jääda. Seda ennekõike põhjusel, et jälle võib tekkida topelthüvitise probleem. Ka Saksamaa Föderaalkohus (*Bundesgerichtshof*) on ühes oma otsuses jõudnud järeldusele, et teose reprograafilise reprodutseerimise eest makstava hüvitise hulka ei saa kuuluda personaalarvutite vahendusel tehtavad koopiad e. teisisõnu ei saa arvuteid lisada nende seadmete nimekirja, mille pealt tasu võetakse<sup>461</sup>.

Eestis kehtib AutÕS § 27<sup>1</sup> lõike 6 alusel kehtestatud teose reprograafilise reprodutseerimise eest õiguste omajatele hüvitise maksmise süsteem alates 2006. aastast<sup>462</sup>. Infoühiskonna direktiiv võeti Eesti õigusesse üle AutÕS tehtud muudatustega 2004. aastal<sup>463</sup> ning selle seadusega sätestati ka täpsustatud alus kõnealuse tasu maksmiseks<sup>464</sup>. Õigus saada õiglast tasu teose reprograafilise reprodutseerimise eest on autoril ja kirjastajal. Seda juhtudel, mil teosest on reprograafilisel viisil tehtud koopiaid: 1) isiklikuks otstarbeks<sup>465</sup> või 2) õppe- ja teaduslikul eesmärgil haridus- ja teadusasutustes<sup>466</sup>. Eesti seaduse kohaselt on tegemist operaatorilõivuga, s.t tasusid kogutakse paljundusteenust pakkumatelt ettevõtetelt ja paljundusmasina omanikelt (koolid, raamatukogud, teadusasutused jne). Kui aga tasu ei koguta seadme põhiselt, siis kerkib magistritöö autori hinnangul küsimus autorile ja kirjastajale hüvitise maksmisest digitaalkoopia eest. Vastuse leiab AutÕS § 27<sup>1</sup> analüüsides. Seaduse kohaselt võetakse autorile väljamakstava tasu suuruse aluseks muuhulgas Eesti Rahvusraamatukogu rahvusbibliograafia

---

<sup>461</sup> 02.10.2008 otsus (IZR 18/06) *VG Wort vs Fujitsu Siemens*. Kohus lähtus sellest, et reprograafiline kopeerimine leiab aset vaid siis, kui arvutit kasutatakse koos skanneri ja printeriga. Vaid nii on arvuti vahendusel võimalik analoogkoopiast analoogkoopiat. Ilma skannerita saab arvuti ja printeri vahendusel teha vaid digitaalkoopiaid. Kuna aga digitaalkoopia tegemisse on võimalik sekkuda tehniliste kaitsemeetmetega, ei saa reprograafilise reprodutseerimise süsteemi otseselt kohaldada digitaaltehnoloogiale. Õiguste omajad saavad seega digitaalkeskonnas ise paremini oma õiguste eest seista ning litsentsitasude näol on tasu juba kätte saadud. Alates 01.01.2008 kehtib Saksamaal uus isiklikuks otstarbeks tehtavate koopia hüvitamise süsteem, kuid täit selgust ei toonud digitaaltehnoloogia tasu arvestamise süsteemi kaasamise osas ka nimetatud muudatused. Kohtuasjale viidatud artiklis F. Niemann. German Federal Court of Justice decides that reprographic levies should not be raised on personal computers up to 2007. Copyright Update, February 2009, p 16- 18. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.twobirds.com/English/News/Pages/Copyright%20Update%20-%20February%202009.pdf> (12.01.09).

<sup>462</sup> Vabariigi Valitsuse 13.07.2006. a. määrus nr 159. Teose reprograafilise reprodutseerimise tasu ilukirjanduse ning teadus- ja õppekirjanduse autorite ja kirjastajate vahel jaotamise määrad ning tasu maksmise kord (RT I 2006, 34, 260).

<sup>463</sup> Autoriõiguse seaduse muutmise seadus (RT I 2004, 71, 500).

<sup>464</sup> Volitusnorm jõustus 01.01.2006 (autoriõiguse seaduse muutmise seadus (RT I 2004, 71, 500) § 34). Volitusnormi reprograafilise reprodutseerimise eest tasu maksmise süsteemi kehtestamiseks sisaldas juba AutÕS muudatus, millega 1999. a. võeti üle mitmed direktiivid (autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus (RT I 1999, 97, 859)), kuid süsteemi rakendamine viibis. Täpsustatud volitusnormi alusel kehtestati ka tasude kogumise kord, mis jõustus 2006. a.

<sup>465</sup> AutÕS § 18 lg 1.

<sup>466</sup> AutÕS § 19 p 3.

andmebaasis registreeritud teoste nimetuste arv<sup>467</sup> ja kirjastajale väljamakstava tasu aluseks ISBN- ja ISSN-numbriga ilmunud teoste arv<sup>468</sup>. Järelikult saab väita, et mõlema õiguste omaja kategooria puhul on üheks oluliseks hüvitise väljamaksmise aluseks just paberkandjal ilmunud teos<sup>469</sup>. Eelnõu väljatöötaja on lisaks olnud seisukohal, et tasu saavad autorid, kelle teoseid paljundatakse paberile<sup>470</sup>. Käesoleva töö autor on arvamisel, et Eestis kehtiv süsteem seisab õigetel alustel ja on põhjendatud, kuna hõlmab vaid analoogkoopiaid ning lähtub seega kompensatsioonimehhanismide peamisest loogikast – hüvitada tuleb õiguste omajale kontrollimatud masskasutused.

#### 4.4. Teose avalik laenutamine

Kolmandana uurib autor, kuidas on tehnilised kaitsemeetmed ja digitaalkasutuse võimalikkus mõjutanud teoste avalikku laenutamist. Teoste avaliku laenutamise erandi sissekirjutamise võimalus EL liikmesriikidele tuleneb rendi- ja laenutusdirektiivist, mille kohaselt võivad liikmesriigid ette näha erandi direktiivi artiklis 1 sätestatud laenutamise ainuõigusest, tingimusel, et vähemalt autorid saavad selle eest tasu<sup>471</sup>. Eesti on pakutud võimalust kasutanud ning siseriikliku süsteemi aluseid sisaldab AutÕS § 13<sup>3</sup>, mille alusel on välja antud ka vastav Vabariigi Valitsuse määrus<sup>472</sup>.

Süsteemi digitaalformaatile ja -tehnoloogiale kohaldumise seisukohalt on oluline märkida, et see lähtub laenutamisoigusest kui ühest levitamisoiguse alaliigist. Levitamisoigus on aga õigus, mis laieneb teose füüsilistele koopiatele. Järelikult ei oleks autori hinnangul praegu juriidiliselt võimalik avaliku laenutamise eest saadavat hüvitiste skeemi laiendada digitaliseeritud ja näiteks raamatukogu võrgukeskkonda üleslaetud teostele. Sellisel juhul on tegemist juba üldsusele kättesaadavaks tegemise õigusega, millele ei ole lubatud teha sisuliselt levitamisoigust puudutvat erandit raamatukogude ja tarbijate kasuks. Direktiivi kohaselt mõistetakse „laenutamise“ all kasutada andmist piiratud ajaks ja otsese või kaudse majandusliku või kaubandusliku tulu

---

<sup>467</sup> AutÕS § 27<sup>1</sup> lg 2.

<sup>468</sup> AutÕS § 27<sup>1</sup> lg 3.

<sup>469</sup> Kuna Eestis makstakse hüvitist riigieelarvelistest vahenditest operaatorilõivu põhimõttel, siis on teiseks aluseks on mõlemal juhul eelarveaastas tasude maksmiseks eraldatud riigieelarvelised vahendid (vt AutÕS § 27<sup>1</sup> lg 2 ja 3)

<sup>470</sup> Vt seletuskiri autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu (SE 866) juurde, lk 6-7. Seletuskirja on koostanud T. Seppel. Kättesaadav Riigikogu arhiivis.

<sup>471</sup> Direktiivi 2006/115/EÜ artikkel 6(1).

<sup>472</sup> Vabariigi Valitsuse 11.02.2005. a. määrus nr 29. Rahvaraamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord (RT I 2005, 11, 46; 2009, 30, 180).

eesmärgita, kui seda teevad üldsusele avatud asutused<sup>473</sup>. Direktiivi märkus 10 lisab, et selguse huvides on soovitatav jätta direktiivis kasutatavatest rentimise ja laenutamise mõistetest välja teatavad kättesaadavaks tegemise vormid, näiteks kättesaadavaks tegemine kohapeal tutvumiseks jne. Samuti ei peaks laenutamine hõlmama üldsusele avatud asutuste vahelist kättesaadavaks tegemist. Seega, kuigi ollakse seisukohal, et autoriõigust ja sellega kaasnevaid õigusi tuleb kohandada majanduse arenguga, näiteks uute kasutusviisidega<sup>474</sup>, ei minda käesoleva töö autori hinnangul laenutamisõiguse piiride liigse venitamise teed ning lähtutakse siiski peamiselt sellest kui teose füüsilistele koopiatele kohalduva levitamiseõiguse alaliigist.

Eestis kehtiva õiguse kohaselt on raamatukogul õigus autori, esitaja ja fonogrammitootja nõusolekuta koju laenutada teost ja teose helisalvestist, kuid nimetatud isikutel on õigus saada kojulaenutamise eest tasu<sup>475</sup>. Kojulaenus on raamatukogu elektroonilistest teenustest selgesõnaliselt eristatud<sup>476</sup>, seega võib kojulaenutuse objektiks pidada teose füüsilisi koopiaid jättes elektrooniliste teavikute kogu kasutamise selle kompensatsioonimehhanismi alt välja.

Niisugust vahetegu toetab ka Euroopa komisjoni teoste avalikku laenutamist käsitlev raport<sup>477</sup>. Selles jõutakse järeldusele, et direktiiviga reguleeritud traditsioonilise avaliku laenutamise alla ei kuulu võimalikud uued teoste siduskeskkonna vahendusel toimuvad levikuviisid ning teoste avaliku laenutamisega tegelevate asutuste vastava praktika selginedes on vaja kogu regulatsioon üle vaadata<sup>478</sup>. Kuni seda tehtud ei ole, tuleb nii levitamiseõiguse kui ka sellega seotud laenutamisõiguse sisustamisel lähtuda kehtivatest rahvusvahelistest ja regionaalsetest piiridest ning nendele meie siseriiklik hüvitiste skeem ja selle kohaldumisa ala autori hinnangul vastab.

Mis puudutab raamatukogu poolt pakutavaid elektroonilisi teenuseid, s.h. digitaalfirmaadis olevate teostega tutvumist kohaliku serveri põhjal, siis selleks annab infoühiskonna direktiiv võimaluse igasuguste kompensatsioonimehhanismide väliselt. Tegemist on teose ühe vaba kasutamise juhuga, mille kohaselt on lubatud avalike raamatukogude, haridusasutuste, muuseumide või arhiivide territooriumil asuvate eriseadmete kaudu nende kogudesse kuuluvate teoste üksikisikule suunamine või kättesaadavaks tegemine uuringuteks või eraviisiliseks

---

<sup>473</sup> Direktiivi 2006/115/EÜ artikkel 2(1)b.

<sup>474</sup> Direktiivi 2006/115/EÜ märkus 4.

<sup>475</sup> AutÕS § 13<sup>3</sup> lg 1.

<sup>476</sup> Vt kultuuriministri 12.07.2004. a. määrus nr 9. Rahvaraamatukogu töökorralduse juhend (RTL 2004, 97, 1529; 2005, 91, 1368; 2007, 40, 687) § 14, 15.

<sup>477</sup> Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the Public Lending Rights in the European Union (COM(2002) 502 final). Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52002DC0502:EN:NOT> (01.05.10).

<sup>478</sup> Samas, p 12.

uurimiseks<sup>479</sup>. AutÕS loetleb samuti nimetatud vaba kasutamise juhu, mis võimaldab avalikul arhiivil, muuseumil või raamatukogul oma kogus olevat teost füüsilise isiku tellimusel eriseadmete kaudu kohapeal kättesaadavaks teha<sup>480</sup>. Niisuguse vaba kasutuse juhu alt jäävad ilmselgelt välja erinevate asutuste kogudesse kuuluvate teoste kättesaadavaks tegemine internetis, sellisel juhul peab taotlema õiguste omaja eelnevat luba. Samuti ei ole kõnealuse erandi põhiselt lubatud näiteks digitaliseeritud koopia saatmine elektrooniliselt isiku tellimusel tema koduarvutisse.

#### 4.5. Arengutendentsid

Infoühiskonna tingimustes saab kasutusviise ja teose „kandjaid“ magistritöö autori hinnangul klassifitseerida kolmikjaotuse alusel. Esiteks **analoogformaad**, mis puudutab teoste füüsilisi koopiaid ning nende kasutusviise. Näiteks raamatute trükkimine, kujutava kunsti teoste loomine, teoste levitamine jms. Teiseks **digitaalformaad**, sealhulgas näiteks teoste salvestused CD/BD/HD/DVD-plaatidele ja nende kasutamine. Kolmandaks **võrguformaad**, mis paigutub küll digitaalformaadi alla, kuid on oma olemuselt, levikult, teoste kasutusviiside ja kättesaadavaks tegemise võimaluste ning selleks tingimuste esitamise osas erisugusel positsioonil ning vajab seega ka tavapärasest kompensatsioonimehhanismide loogikast erinevat lähenemist<sup>481</sup>.

Analoog- ja digitaalformaadi osas võib autori arvates väita, et vanad kompensatsioonimehhanismid muudavad mõnevõrra oma kuju, et vajaduse piires ning digitaalkandjatel leiduvatele teosekoopiatele lisatud tehnoloogiliste meetmete eripära arvestades hõlmata ka kaasajal enim kasutatavat tehnoloogiat. Lähiajal ei ole ette näha ka nende mehhanismide täielikku hääbumist, nagu mõni aeg tagasi ennustati<sup>482</sup>. Seni, kuni on võimalik teoste kontrollimatu masskasutus, on vajalikud ka kompensatsioonimehhanismid.

<sup>479</sup> Infoühiskonna direktiivi 2001/29/EÜ artikkel 5(3)n.

<sup>480</sup> AutÕS § 20 lg 4 p 1. Infoühiskonna direktiivi kohaselt võiks asutuste nimekirjas, kes nimetatud erandist kasu saavad, olla ka teadusasutused (vt artikkel 5(3)n, mis viitab sama direktiivi artiklis 5(2)c loetletud asutustele), ei ole autori hinnangul siseriiklikult kasusaajate võimalusi liigselt piiratud, kuna AutÕS § 20 lg 1 p 4 toodud tavakeelne termin „raamatukogu“ hõlmab ka teadusasutuste raamatukogud või vähemalt peaks kõnealune säte olema sedasi tõlgendatav.

<sup>481</sup> Interneti kui täiesti erisuguse meedia ja sellest tulenevaid autoriõigusealaseid probleeme on analüüsinud ka J. A. L. Sterling, kes peab interneti erisuguste juriidiliste, poliitiliste, majanduslike ja sotsiaalsete küsimuste allikaks ning oma olulisuselt võrdleb ta interneti trükikunsti leiutamisega. Vt J. A. L. Sterling (viide 20), p 34.

<sup>482</sup> Vt nt B. Hugenholtz, L. Guibault, S. van Geffen. The Future of Levies in a Digital Environment. Final Report. Institute for Information Law. Amsterdam 2003. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ivir.nl/publications/other/DRM&levies-report.pdf> (19.01.10).

Õiguskirjanduses on näiteks viidatud DRM-tehnoloogiale kui hüvitissüsteemide asendusele, mis võimaldavad õiguste omajal kaitstava objekti üle saavutada piisavalt efektiivne kontroll. Seni ei saa kasutatavaid tehnoloogilisi kontrollmehhanisme siiski pidada nii valdavaks, ühilduvaks ja „töötavaks“, et hüvitistest täielikku loobumist lähiajal ennustada<sup>483</sup>. Võib väita, et Euroopa Liidu vastav poliitika on sisuliselt suunatud hüvitusskeemide „väljasuretamisele“<sup>484</sup>. Seni ei ole niisugune tulevik veel siiski käegakatsutav, kuna juurdunud ärimudelid kaovad aegalsemalt, kui uued rakenduvad. Mis puudutab võrguformaati, siis on olukord äärmiselt keeruline ja nüansirohke. Tuleb arvestada nii tarbijate kui õiguste omajate huvidega, tõlgendada olemasolevate õiguste ulatust (linkimine), võimalike kompensatsioonimehhanismide kohaldamisel vastuolude vältimisel analüüsida nii rahvusvahelisi norme kui ka olemasolevaid ärimudeleid.

Võrguformaadi reguleerimisel tundub piisavalt ahvatlevana kõikehõlmava kompensatsioonimehhanismi sisseviimine. Tegemist oleks nn internetitasuga, mida tarbija e. järelikult ka teose kasutaja igakuiste maksetena teenusepakkujale edastab ja kes omakorda on lepingulistes suhetes erinevaid õiguste omajaid esindavate organisatsioonidega. Selliseid ettepanekuid on õiguskirjanduses juba tehtud ja analüüsitud<sup>485</sup>, samuti käsitletus rahvusvahelistel konverentsidel<sup>486</sup>. W. Mazziotti jõuab järeldusele, et praegune rahvusvaheline ja regionaalne võrgustik taolist üldise iseloomuga erandit erinevate ainuõiguste piiramiseks siiski ei luba ning järelikult on **kompensatsioonimehhanismi sisseviimiseks** vajalik põhimõtteline reform alates

<sup>483</sup> Vt ka G. Mazziotti (viide 59), p 28-30. Vt samas teoses lk 201, kus G. Mazziotti arvab, et kompensatsioonimehhanismid ei kao tõenäoliselt riikides, kus isiklikuks otstarbeks kopeerimise erand on otsesõnu lahti seotud tehnilistest piirangutest.

<sup>484</sup> Sellisele järeldusele aitab autori hinnangul jõuda ka infoühiskonna direktiivi märkus 35, mille kohaselt direktiivi alusel kehtestatud kompensatsioonimehhanismid peavad täiel määral arvestama kriteeriumina võimalikku kahju õiguste omajatele. Kui õiguste omajad on juba saanud tasu muus vormis, näiteks osana litsentsitasust, ei tule täiendavat tasu maksta. Tasu määra kindlakstegemisel tuleb samuti märkuse kohaselt täielikult arvesse võtta tehniliste kaitsemeetmete kasutamise ulatust. Kuna digitaalformaadis teostel on tehniliste kaitsemeetmete kasutamine tõenäoline ning võrgukeskkonnas levivad ärimudelid eelavad tavapäraselt ka teatava lepingulise tasu maksmist, siis ongi alust järeldada, et infoühiskonna direktiiv näeb pikemas perspektiivis ette kompensatsioonimehhanismide hääbumise stsenariumi.

<sup>485</sup> Vt nt Neil W. Netanel. *Impose a Noncommercial Use Levy to Allow Free Peer-to-Peer File Sharing*. Harvard Journal of Law and Technology 2003, Vol 17, No 1, pp 74-76. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://jolt.law.harvard.edu/articles/pdf/v17/17HarvJLTech001.pdf> (13.10.09). Vt ka William W. Fisher. *Promises to Keep. Technology, Law and the Future of Entertainment*. Stanford, Stanford University Press, 2004. Chapter 6: An Alternative Compensation System. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://cyber.law.harvard.edu/people/ffisher/PTKChapter6.pdf> (13.10.09). Vt ka L. Lessig. *The Future of Ideas. The Fate of the Commons in a Connected World*. New York, Random House, 2001, p 241-258. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://thefutureofideas.s3.amazonaws.com/lessig\\_FOI.pdf](http://thefutureofideas.s3.amazonaws.com/lessig_FOI.pdf) (13.10.09). Vt ka G. Mazziotti (viide 59), p 253-260.

<sup>486</sup> Nt arutati neid teemasid konverentsil „Content Online for Creativity“ (Brdo, 4-6 juuni 2008), informatsioon kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/information\\_society/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item\\_id=4100](http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=4100) (09.08.09).

WIPO tasandilt. Ennekoike takistab uute kompensatsioonimehhanismide rakendamist Berni konventsioon, mille tõlgenduse kohaselt on konventsiooniga ühinenud riikidel võimalik sundlitsentside kehtestamisega piirata ainuõigusi artiklitest 11*bis*(2) ja 13(1) tulenevatel juhtudel. Nendeks on teoste üldsusele suunamine ringhäälingu vahendusel ja muusikateoste salvestamine<sup>487</sup>. Samuti on selge, et niisugune süsteem võiks oluliselt kahjustada võrgupõhiste teenuste litsentsidel põhinevat turgu. See on W. Mazziotti sõnul ka peamiseks argumendiks Euroopa Liidu tasandil, miks tõenäoliselt ei saa olemasolevas õiguslikus ja sotsiaalses raamistikus kehtestada tarbijale üleüldist õiguste omajale võrgupõhiseid kasutusi kompenseerivat „internetitasu“.

Hoolimata põhjalikest argumentidest kompensatsioonisüsteemi vastu on niisugune võimalus jõuliselt kajastamist leidnud nii Euroopa Liidu tasandil<sup>488</sup> kui ka siseriiklikus retoorikas<sup>489</sup>. J. H. Spoor leidis üle 10 aasta tagasi, et internetiõigused ei vaja veel erilähenemist<sup>490</sup>. Tavapäraste autoriõigusealaste raamide sobivust internetikeskkonnale peab ka praegu pigem ootuspäraseks ka näiteks J. A. L. Sterling, küll aga juba reservatsiooniga, et enne peab lahendama kõik lahtised küsimused (jurisdiktsioon, avaldamise kriteeriumid, reprodutseerimisõiguse ulatus, erandite regulatsioon internetikeskkonnas, P2P-võrkude kasutajate tegevuse seaduspärasus jne) ning leitav lahendus peab olema universaalselt kohaldatav<sup>491</sup>. M. Huuskonen peab üleüldse õigeks nn uut autoriõigust, mis baseeruks kompensatsioonimehhanismidel, kuna tehnoloogia poolt võimaldatud teoste masskasutuse järjest juurde tekkivaid viise ei ole võimalik „puhaste“ ainuõigustega hallata ja kontrollida. Ta toob sisse ka mõiste „platvormitasud“ (*platform fees*)<sup>492</sup>. Magistritöö autori hinnangul on kompensatsioonimehhanismi sisseviimiseks vajalik rahvusvaheliste normide muutmise sellealase erandi lubamiseks. Berni konventsiooni muutmiseks on vaja läbida vastav protsess WIPO egiidi all ning sisuliselt võiks selline protsess ning kokkulepete saavutamine võtta aastaid<sup>493</sup>. Samuti peab magistritöö autori hinnangul arvestama

<sup>487</sup> Vt G. Mazziotti (viide 59), p 259. Vt ka S. Ricketson (viide 34), p 28.

<sup>488</sup> 23-24 aprill 2009 Brüsselis toimunud konverents „*The future of intellectual property. Creativity and innovation in the digital era*“, mis toimus Euroopa komisjoni toel. Info arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.mediapolicy.org/news-events-on-media-policy-and-independence/conference-the-future-of-intellectual-property> (09.08.09).

<sup>489</sup> Vt Eesti Autorite Ühingu (EAÜ) vastavasisulised ettepanekud, millega saab tutvuda nende kodulehel [www.eau.org](http://www.eau.org) (15.01.10).

<sup>490</sup> J. H. Spoor (viide 34), p 79.

<sup>491</sup> J. A. L. Sterling (viide 20), p 35.

<sup>492</sup> M. Huuskonen (viide 12), p 16.

<sup>493</sup> Näiteks juba üle 10 aasta on WIPO egiidi all käimas protsess audiovisuaalsete teoste esitajate kaitse dokumendi ävljatöötamiseks ning ringhäälinguorganisatsioonide kaitse dokumendi väljatöötamiseks. Vt lähemalt [www.wipo.org](http://www.wipo.org) (11.03.10).

asjaoluga, et reprodutseerimisõigus on kogu kehtiva õiguskaitsevahendite süsteemi alus. Kui muutub õiguse ulatus ja sisu, muutub ka kaitsevahendite süsteem ning olulisel määral võivad kannatada piraatlusevastase võitluse vahendid. Järelikult on kiiremad lahendused teiselaadilised, kuigi pikemas perspektiivis ei saa välistada ka kompensatsioonimehhanismidel ja erandite kataloogi laiendamisel põhinevaid arengunihkeid autoriõiguse valdkonnas.

Ühe variandina on just võrguformaati e. internetikeskkonda silmas pidades õiguskirjanduses lisaks kompensatsioonimehhanismide loomisele arutatud ka **õiguste kohustuslikku kollektiivset esindamist**<sup>494</sup>. Interaktiivses internetikeskkonnas toimuvale reprodutseerimisele ja üldsusele kättesaadavaks tegemisele kohustusliku kollektiivse teostamise põhimõtet laiendades, saaks vältida paljusid ülaltoodud probleeme seoses teose kasutamisevõimalustega ning kättesaadavusega. Selline praktika teiste kasutusviiside ja õiguste osas ei ole uus<sup>495</sup>, kuid laiendamine nii ulatuslikule keskkonnale nagu internet oleks samas piisavalt uudne<sup>496</sup>. Käesoleva töö esimesest osast nägime, et internetikeskkonnas kõne alla tulevad varalised õigused on kõik käsitletavad rahvusvahelistest konventsioonidest (Berni konventsioon, TRIPS-leping, WCT) tulenevate miinimumnõuetena, mille seega peab tagama osalisriigi siseriiklik õigus. Järelikult tekib küsimus, kuivõrd on riigid vabad kehtestama omakorda nende õiguste teostamist puudutavaid erinevusi, kuna õiguste kohtustusliku kollektiivse esindamise tingimust rahvusvaheliselt ei seata ühegi õiguse ega kasutuse osas<sup>497</sup>.

S. von Lewinski on jõudnud järeldusele, et õiguste kollektiivse esindamise nõue kui võimalik alternatiiv internetikeskkonnas toimuva infovahetuse õiguslikule regulatsioonile ei oleks vastuolus kehtivate rahvusvaheliste ja regionaalsete normidega. Tema sõnul ei oleks tegemist

---

<sup>494</sup> S. von Lewinski. Mandatory Collective Administration of Exclusive Rights – a Case Study on its Compatibility with International and EC Copyright Law. UNESCO e-Copyright Bulletin, January-March 2004. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://unesdoc.unesco.org/> (23.05.09). Vt ka G. Mazziotti (viide 59), p 260-268.

<sup>495</sup> Ka Eesti AutÕS-st leiab õiguste kohustusliku kollektiivse esindamise nõuet § 76 lõikest 3, mille alusel on õiguste teostamine kollektiivse esindamise organisatsiooni kaudu kohustuslik 1) teose ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektitaasedastamisel kaabellevivõrgus; 2) autorile kuuluva rendiõiguse teostamisel juhul, kui autor on oma varalised õigused üle andnud filmi- või fonogrammitootjale; 3) algupärase kunstiteose edasimüügi eest saadava tasu kogumisel; 4) filmiautorile ning teose helisalvestise autorile, esitajale ning fonogrammitootjale tasu maksmisel teose ja teose helisalvestise kojulaenutamisel raamatukogust.

<sup>496</sup> Ungari autoriõiguse seadus redaktsioonis, mis võeti vastu 1999. a., tegi õiguste kollektiivse teostamise kohustuslikuks ka teose üldsusele kättesaadavaks tegemise juhtudel, kuid 2007. a. jaanuarist jõustunud redaktsioonis nimetatud nõuet enam ei ole ning vastava varalise õiguse teostamine allub tavapärasele korrale. Vrdl Ungari autoriõiguse seaduse § 26(8) ja § 27 sõnastust 1999. a. redaktsioonis ([http://www.kipo.ke.wipo.net/clea/en/text\\_pdf.jsp?lang=EN&id=5186](http://www.kipo.ke.wipo.net/clea/en/text_pdf.jsp?lang=EN&id=5186), 20.01.10) ja 2007. a. redaktsioonis ([http://www.artisjus.hu/opencms/export/artisjus/english/Copyright\\_Act-Hungary-01jan2007.pdf](http://www.artisjus.hu/opencms/export/artisjus/english/Copyright_Act-Hungary-01jan2007.pdf), 20.01.10).

<sup>497</sup> Ainus erand regionaalsel tasandil on kaabli- ja satelliidi direktiivi artikkel 9(1), mille kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et õiguste omajad kasutavad oma õigust lubada või keelata kaabelvioperaatoril kaabli kaudu taasedastamine ainult kollektiivse esindamise organisatsioonide vahendusel.

varaliste õiguste piiramisega, mis oleks takistuseks vastava kompensatsioonimehhanismi loomisel<sup>498</sup>. Samuti ei oleks vastuolu Berni konventsiooni artiklist 5 tuleneva nõudega, mille kohaselt ei tohi õiguste teostamine sõltuda ühestki formaalsusest<sup>499</sup>. Lisaks on nimetatud autor seisukohal, et õiguste kollektiivne teostamine võib autorile olla ka kasulik, kui eraldiseisvana iga üksikut kasutusjuhtu litsentseerides, mis teose masskasutuste puhul on ebapraktiline, kui mitte võimatu<sup>500</sup>. Samuti peab S. von Lewinski õiguste teostamise küsimusi olevat väljaspool infoühiskonna direktiivi haaret ning seega saavad liikmesriigid tema sõnul neid küsimusi ka internetti puudutavate kasutuste osas ise lahendada<sup>501</sup>.

G. Mazziotti sõnul tekiks siiski ka kohustliku kollektiivse esindamise puhul probleeme selle kooskõlaga nii õiguste rahvusvahelise regulatsiooni kui Euroopa Liidu õigusega<sup>502</sup>. Kõnealune autor viitab siinkohal Berni konventsiooni artiklitele 11*bis*(2) ja 13(1), mis sätestab õiguste teostamise tingimused teatud varalistele õigustele. Kuigi tegemist on tema sõnul ennekõike õiguste piiramist ja seega kompensatsioonimehhanismide loomist puudutavate sätetega, laieneb see nõue ka õiguste teostamise igasugustele muudele nüanssidele, s.h. õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise nõude kehtestamisele, mis ei ole oma iseloomult õiguste endi piiramine<sup>503</sup>. Sama seisukohta jagab M. Ficsor, kelle sõnul praktilisi piiranguid õiguste teostamisele kohustusliku kollektiivse esindamise tingimuse näol saab võrrelda oma loomult piirangutega õigustele endile<sup>504</sup>.

Magistritöö autor on seisukohal, et kuigi tegemist ei ole õiguste piiramisega, ei saa kohustusliku kollektiivse esindamise nõuet pidada piisavalt paindlikuks<sup>505</sup>. Võrguformaadis tuleb arvestada ka erinevate ärimudelite kasutamisega ning võib leida autoreid, kellele oma õiguste teostamine iseseisvalt on sobivaim lahendus. Tarbijale ja kasutajale teeb see olukorra mõnevõrra keerulisemaks, kuid tehilised kaitsemeetmed ja võrgukeskkonnas kasutatavad litsentsitüübid võimaldavad õiguste omaja tahet piisavalt selgelt väljendada.

Lisaks kompensatsioonimehhanismidele ning õiguste kohustuslikule kollektiivsele esindamisele on kolmas variant probleemide ületamiseks Skandinaavias kasutatav teatud **õiguste laiendatud**

---

<sup>498</sup> S. von Lewinski (viide 494), p 4-11.

<sup>499</sup> Samas, p 11-12.

<sup>500</sup> S. von Lewinski (viide 494), p 9.

<sup>501</sup> Samas, p 14. Vt ka infoühiskonna direktiivi märkus 18, mille kohaselt direktiivi kohaldamine ei mõjuta liikmesriikide tegevust seoses nimetatud õiguste teostamisega, näiteks laiendatud kollektiivlitsentside reguleerimisega.

<sup>502</sup> G. Mazziotti (viide 59), p 265.

<sup>503</sup> Samas, p 266.

<sup>504</sup> M. Ficsor (viide 160), p 138.

<sup>505</sup> Lisaks võib tekkida vastuolu õigussüsteemi teiste osadega, näiteks konkurentsialase regulatsiooniga.

**kollektiivse esindamise süsteem** (*extended collective licencing*). Tegemist on paindlikuma iseloomuga mehhanismiga, kui seda on õiguste kohustuslik kollektiivne esindamine. Laiendatud kollektiivse esindamise põhimõte on sama, mis kohustusliku esindamise puhul: tagada ühelt poolt tarbijale õiguskindlus hõlmates võimalikult suurt hulka teoseid, mille kasutamine on seaduspärane ning garanteerides teiselt poolt autorile õiglane kompensatsioon. Samas on erisuseks võrreldes kohustusliku kollektiivse esindamisega asjaolu, et autoritel on võimalik keelduda kõnealuses skeemis osalemisest ning seega oma õigusi näiteks iseseisvalt teostada<sup>506</sup>.

M. Ficsor peab laiendatud kollektiivset litsentseerimist Euroopa Liidu normide ja Berni konventsiooni valguses samuti pigem keelatuks. Tema tõlgenduse kohaselt on laiendatud kollektiivne esindamine küll rohkem ainuõiguste teostamisele kohane, kuid siiski on sellelegi seatud olulised piirid. M. Ficsori sõnul ei ole Euroopa Liidu liikmesriikidel võimalik luua laiendatud kollektiivse esindamise süsteeme Euroopa Liidu pädevusse kuuluvate õiguste osas, kui see pole direktiividega otsesõnu ette nähtud<sup>507</sup>. Magistritöö autorile jääb selline seisukoht arusaamatuks, kuna selle põhistamiseks ei ole toodud selgeid argumente. Lisaks täheldab infoühiskonna direktiivi märkus 18, et direktiivi kohaldamine ei mõjuta liikmesriikide tegevust seoses õiguste teostamisega, näiteks mis puudutab laiendatud kollektiivlitsentse. M. Ficsori sõnul ei anna see märkus üldvolutust igasuguste õiguste teostamise süsteemide võimalikuks viimiseks laiendatud kollektiivse esindamise süsteemi alla<sup>508</sup>. Magistritöö autor siiski sellise tõlgendusega ei nõustu, kuna pidevalt muutuv keskkonnas ja tehnoloogiliste võimaluste arenedes võib ka õiguste teostamise mehhanismidel olla teoste tsiviilkäibe ja õiguskindluses saavutamisele oluline tähtsus. Õiguste omajatele peab säilitama võimaluse nii enda kui tarbijate huvides keskkonnamuutustele paindlikult reageerida ning õiguste kollektiivse teostamise mehhanismide kasutuselevõtt ka otsesõnu õigusaktides reguleerimata valdkondades võib osutuda äärmiselt vajalikuks.

S. von Lewinski toob laiendatud kollektiivse litsentseerimise nõrkusena välja võimaluse, et mõned (mõjukamatest tootjatest) õiguste omajad ei soovi süsteemiga ühineda ja eelistavad oma

---

<sup>506</sup> Vt H. Olsson. The extended collective license as applied in the Nordic Countries. Ettekanne KOPINOR'i 25. aastapäevale pühendatud sümpoosiumil 2005. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.kopinor.org/opphavsrett/artikler\\_og\\_foredrag/kopinor\\_25\\_ar/kopinor\\_25th\\_anniversary\\_international\\_symposium/the\\_extended\\_collective\\_license\\_as\\_applied\\_in\\_the\\_nordic\\_countries](http://www.kopinor.org/opphavsrett/artikler_og_foredrag/kopinor_25_ar/kopinor_25th_anniversary_international_symposium/the_extended_collective_license_as_applied_in_the_nordic_countries) (22.01.10).

<sup>507</sup> Näitena toob ta kaabli- ja satelliididirektiivi, kus kohustuslik kollektiivne esindamine ning selle tingimused on ette nähtud (Art 3). Vt M. Ficsor. Collective management of copyright and related rights at a triple crossroads: should it remain voluntary or may it be „extended“ or made mandatory? UNESCO e-Copyright Bulletin, October 2003, p 10. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://unesdoc.unesco.org/> (22.01.10).

<sup>508</sup> Samas, p 10.

õigusi indivisuaalselt teostada. Magistritöö autori hinnangul on see võimalus olemas, kuid kooskõla rahvusvahelise autoriõiguslase regulatsiooniga, õiguskindlus ja riskide maandamine teose kasutamisel on siiski määrava tähtsusega argumendid. Arvestama peaks ka praktilise elu vajadusi ning sisuliselelt ka autorite endi huvisid. Internetikeskkonnas toimuvatele kasutustele õiguste laiendatud kollektiivse esindamise nõuet kohaldades saavad kasu nii tarbijad kui autorid. Viimastele on tasu saamine garanteeritud pigem läbi esindusühingu, kui oma õigusi eraviisiliselt teostades. Tarbijale oleks jällegi kasutusreeglid selgemad ning riskid väiksemad. Autor nõustub S. von Lewinski hinnanguga, mille kohaselt just laiendatud kollektiivne esindatus on võrguformaadis üheks kõige tõenäolisemaks arenguks õiguste teostamisel<sup>509</sup>.

Tehniliste kaitsemeetmete ja erandite ning piirangute regulatsiooni koosseksisteerimise ja tasakaalu leidmise vajalikkuse küsimuses üldisemalt nõustub magistritöö autor S. Ricketson'i ja J. Ginsburg'iga, kelle hinnangul vajab temaatika uut lähenemist aga siiski pigem riigisisest regulatsioonist kõrgemal tasandil. Loodud rahvusvahelist ja Euroopa Liidu õigust saab pidada lünklikuks ja vasturääkivaks ning töötavaid lahendusi mittevõimaldavaks<sup>510</sup>.

---

<sup>509</sup> S. von Lewinski (viide 175), p 15-16.

<sup>510</sup> S. Ricketson, J. Ginsburg (viide 32), p 980.

## KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö üldiseks tulemuseks on järeldus, et kehtiva autoriõiguse kontseptsiooni järgimine infoühiskonna tingimustes tõhusa alternatiivi puudumisel on kaasa toonud autorite ebaproportsionaalselt tugeva positsiooni võrreldes tarbijaga. Magistritöö autori hinnangul võib väita, et üldsuse huvides autori ainuõigustele seatud piirangud ei teeni oma eesmärki. WCT preambulis üheks eesmärgiks seatud tasakaalu säilitamine autoriõiguste ja üldsuse huvide vahel on Euroopa Liidu infoühiskonna direktiivi vastavate sätete näol pigem ebaõnnestunud keskendudes liigselt õiguste omajate huvide kaitsmisele. Kuna Eesti õigusesse on infoühiskonna direktiiv üle võetud ilma oluliste muudatusteta, siis võib öelda, et paljud direktiivi probleemid on ka AutÕS-sse edasi kandunud.

Eesti AutÕS-st rahvusvaheliselt kehtivate miinimumstandarditega võrreldes nähtub, et õiguste omajate kaitse on kõrgel tasemel ning varaliste õiguste kataloog ulatuslik. Samuti on kasutatud ära enamus võimalusi tasakaalu leidmiseks ainuõiguste ja üldsuse huvide vahel. Magistritöö autor on tarbijate huvide tõhusama kaitse ja tegelike vajaduste rahuldamise võimalusi uurides jõudnud järgmistele seisukohtadele.

- 1) **Autor teeb ettepaneku sätestada AutÕS's varaliste õiguste kataloog kinnisena.** Selleks tuleb kehtiva AutÕS § 13 lõige 1 sõnastada järgmiselt: „(1) Autorile kuulub ainuõigus ise oma teost kasutada, lubada ja keelata oma teose kasutamist teise isiku poolt ja saada tulu oma teose kasutamises, välja arvatud käesolevas seaduses sätestatud vaba kasutamise juhud. Autorile kuulub õigus lubada ja keelata: /.../“. Niisugune lähenemine on otstarbekas võtta aluseks ka Kultuuriministeeriumis ettevalmistatas uues autoriõiguse seaduse tekstis.
- 2) Kehtiv levitamisoiguse kontseptsioon reguleerib teosest tehtud füüsiliste koopiate levikut ega laiene võrgukeskkonnas pakutavatele teenustele. **Levitamisõiguse ammendumise kontseptsiooni omakorda tuleb pidada kohalduvaks ka niisugusele teose füüsilisele koopiale, mis on sisuliselt võrgukeskkonnas leiduvate teoste õiguspärane reproduktsioon.**
- 3) Autorile kuuluvatele ainuõigustele korrespondeeruvalt on laienenud ka nende õiguste piiramisel aluseks oleva kolmeastmelise testi kohaldamisala. Need kaks samaaegset arengut on andnud autoritele väga ulatusliku kaitse, samas kui üha laienevate õiguste

üldsuse huvides piiramise võimalused peavad mahtuma jäikadesse raamidesse. **Magistritöö autori hinnangul peaks kolmeastmelise testi kohaldamisel ennekõike lähtuma erinevate asjaolude komplekssest analüüsist, mitte põhistada otsused vaid nõ astmete tehnilise analüüsiga.**

- 4) **Varaliste õiguste piiramisega tarbijatele antud võimalused peavad laienema ka digitaalkeskkonnale.** Kuna erinevaid erandeid ja piiranguid saab ka kehtiva seaduse alusel kohaldada digitaalformaadis leiduvale informatsioonile, siis ei ole otseselt vajalik seda lähenemist kinnitava nn kooliõpiku funktsiooni täitva sätte lisamine AutÕS-sse.
- 5) Eestis kehtiv AutÕS on võtnud üle enamuse infoühiskonna direktiivi artikliga 5 pakutud võimalustest erandite ja piirangute sisseviimisel. Siiski teeb autor ettepaneku **lisada AutÕS IV peatükki infoühiskonna direktiivi artikli 5(3) punktis (i) sisalduv erand ja lubada „teose või muu objekti juhuslik sisaldumine muus materjalis“.** Sellisel moel saab kasutajate ja tarbijate huve veelgi paremini kaitsta kiiresti arenevate kasutusvõimalustega digitaalkeskkonnas, kus väga kitsalt piiritletud ja jäikade erandite pinnal saavad üldsuse huvid kergemini kahjustatud kui analoogkeskkonnas.
- 6) **Autori hinnangul tuleks kaaluda ettepanekut teose vabaks kasutamiseks tsiteerimisel, sätestades, et tehniliste meetmete eemaldamist saaks siiski nõuda teose tsiteerimiseks juhul, kui teos on kättesaadav vaid digitaalses formaadis.** Autor teeb ettepaneku täiendada AutÕS § 80<sup>3</sup> lõiget 4 lugedes teise lause kolmandaks ja lisades peale esimest lauset teiseks lauseks alljärgneva: „*Õiguste omajal on sama kohustus käesoleva seaduse § 19 punktiga 1 lubatud teose ja § 75 punktiga 4 lubatud autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti vaba kasutamise juhul siis, kui teos või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekt on üldsusele kättesaadav vaid digitaalses formaadis*“.
- 7) **Tehniliste kaitsemeetmete kasutamise võimalusi arvestades tuleb tarbijate huvides AutÕS-s sätestada teavitamiskohustus.** Õiguste omaja või vastava teenuse pakkuja peaks digitaalses formaadis kaitstud infomatsioonile lisama ka loetelu erinevatest tehnilistest kaitsemeetmetest ning nendega tarbijale garanteeritud konkreetse teose kasutusviisidest. Selleks tuleks täiendada tuleks AutÕS § 80<sup>3</sup> lõiget 1 ning sõnastada see järgmiselt: „*(1) Autorid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajad võivad oma õiguste kaitseks teosele või kaasnevate õiguste objektile lisada tehnilisi kaitsemeetmeid. Tehniliste kaitsemeetmete kasutamisel on autorid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste*

omajad kohustatud ära märkima teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti tehniliste kaitsemeetmetega piiratud või keelatud kasutamise viisid“. Nimetatud regulatsioon lähtuks tarbijate huvidest ning võimaldaks ostu sooritamisel teha informeeritud otsuseid. Kui tehnilised kaitsemeetmed on teosele lisatud ja nende kõrvaldamine on käsitletav süüteona, siis peab tarbijal olema ka piisavalt eelnevat informatsiooni oma võimaluste kohta saadud teost edasi kasutada.

- 8) **Autori ainuõigustele seatud piirangute ning lepinguliste suhete regulatsiooni koosmõju osas** tuleb magistritöö autori hinnangul õigusselguse tagamiseks lisada AutÕS §-i 17 norm, mille kohaselt: „*/lepingu tingimus, mis on vastuolus käesolevas peatükis sätestatud vaba kasutamise võimalustega, on tühine*“. Kehtiva AutÕS § 17 sõnastus tuleks lugeda lõikeks 1 ja ettepanekus sisalduv sõnastus lõikeks 2. Kuna tegemist on kogu erandite ja piirangute regulatsioonile laieneva üldpõhimõttega, peaks kehtetuks tunnistama vastavad sätted erinevate vaba kasutuse juhtude juures (AutÕS § 25 lg 3, 25<sup>1</sup> ja 75<sup>5</sup>).
- 9) Autorile teoste masskasutuse hüvitamiseks kehtestatud **kompensatsioonimehhanismid hõlmavad Eestis teoste kasutamist analoog- ja digitaalformaadis, mitte interetiformaadis**. Vastava mehhanismi kehtestamisel ei toeta uurimistöö autor õiguskirjanduses väljapakutud **õiguste kohustuslikku kollektiivset teostamist**. Selle osas on olemas risk minna vastuollu rahvusvaheliste õigusnormidega, kuna süsteemi kohustuslik iseloom ei ole kooskõlas autori ainuõiguste eksklusiivsuse põhimõttega. Autori hinnangul saab väita, et **internetikeskkonnas toimuva infovahetuse reguleerimisel võib kõige paindlikumaks lahenduseks pidada õiguste laiendatud kollektiivse teostamise süsteemi**. See ei oleks vastuolus kehtivate rahvusvaheliste ja Euroopa Liidu normidega. Kasu saaksid nii tarbijad kui ka autorid. Viimastele on tasu saamine garanteeritud pigem läbi esindusühingu, kui oma õigusi eraviisiliselt teostades. Teoste kasutusreeglid oleksid samas selgemad ja riskid tarbijale väiksemad.
- 10) Uurimistöö käigus jõudis autor järeldusele, et **lisaks seadusandlikele sekkumismehhanismidele tuleb senisest suuremat tähelepanu pöörata tarbijakäitumise muutmisele**, mida saab teha peamiselt läbi koolitusprogrammide ja teavituskampaaniate, s.t. tähtsale kohale paigutub võimalikke õigusrikkumisi ennetav töö.

Lisaks on magistritöö autor uurimistöö käigus jõudnud järgmistele seisukohtadele kehtiva siseriikliku õiguse korrastamisel ning õigusselguse saavutamisel:

- 1) Eestis on intellektuaalset omandit käsitlevates õigusaktides lähenetud levitamiseõiguse ammendumise kontseptsioonile ebaühtlaselt. See väljendub ennekõike terminoloogias. Tööstusomandialastes õigusaktides on kasutatud terminit „õiguse ammumine“. AutÕS on lähtunud õigusteooriast ning võtnud aluseks teatavate juriidiliste faktide poolt esile kutsutud õiguste tekkimise, muutumise ja lõppemise. AutÕS-s kasutatavat lähenemist saab pidada ebaõnnestunuks, kuna kõnealuse põhimõtte kohaldamise tingimustest tulenevalt võib väita, et levitamiseõigus tervikuna ei lõpe, vaid pigem muudab oma sisu. **Magistritöö autor teeb ettepaneku asendada kasutatav levitamiseõiguse „lõppemise“ kontseptsioon AutÕS §-s 13 levitamiseõiguse „ammendumise“ kontseptsiooniga.** See väljendaks paremini kõnealuse suhte sisu eristades selle selgelt õiguse lõppemise alustest (näiteks kaitsetähtaja möödumine). Samuti ühtlustaks sama kontseptsiooni sarnane käsitlus intellektuaalse omandi kaitset käsitlevaid õigusakte aidates nii kaasa õigusselguse loomisele kõnealuses küsimuses.
- 2) Autori hinnangul vajab korrastamist üldsusele suunamise õiguse regulatsioon. Tasakaalustamaks õiguste kataloogi kinniseks tunnistamisest autorile tuleneda võivaid probleeme, teeb magistritöö autor ettepaneku muuta AutÕS § 13 lõikes 1 sisalduvat õiguste kataloogi viies üldsusele suunamise õiguse käsitlus samadele alustele autoriõigusega kaasnevate õiguste peatükiga AutÕS-s. **Autor peab mitmete riikide praktikale tuginedes otstarbekaks sätestada üldsusele suunamise õigus eraldiseisva varalise õigusena.** Tegemist oleks laiaulatusliku, mitmest osast koosneva, kuid olemuselt iseseisva varalise õigusega teost üldsusele suunata. Selleks tuleb kehtiva AutÕS § 13 lõikes 1 sisalduvas autori varaliste õiguste kataloogis tunnistada kehtetuks punktid 8, 9 ja 9<sup>1</sup> ning muuta punkt 7 sõnastades selle järgmiselt: *„7) teost üldsusele näidata, avalikult esitada, edastada, taasedastada ja üldsusele kättesaadavaks teha sellisel viisil, et isikud saavad teoseid kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal (õigus teose üldsusele suunamisele)“.*
- 3) Tehniliste kaitsemeetmete lisamise võimaluse näol on tegemist erilise autorile kuuluva õigusega. **Autor teeb ettepaneku paigutada tehnilisi kaitsemeetmeid puudutav regulatsioon AutÕS-s oma praegusest asukohast (õiguste kaitse ja vastutuse**

peatükk) autorile kuuluvate õiguste juurde peale isiklike ja varaliste õiguste katalooge.

- 4) Käesoleva töö autor teeb samuti AutÕS-s kasutusel olevat **mõisteaparaati puudutava ettepaneku muuta termin „õigus teose üldsusele suunamiseks“ seaduse tekstis keeleliselt lihtsamaks ning nimetada see „suunamisõiguseks“**. Sarnaselt tuleb üle vaadata ka kõik teised AutÕS §-s 13 leiduvad varalised õigused ning kasutusele võtma suupärasemad mõisted – näiteks nimetada õigus teose reprodutseerimiseks „kopeerimisõiguseks“, õigus teose levitamiseks „levitamisõiguseks“, õigus teosest töötluste tegemiseks „töötlemisõiguseks“ jne. Samuti on „üldsuse“ mõiste riigiti erinevalt sisustatud, kuid samas ei ole praktilisi probleeme tekkinud. Autori hinnangul tuleb nõustuda, et **vajadus rahvusvaheliselt ühtlustatud legaalse definitsiooni järele puudub. Samuti on infoühiskonna nõuetele vastav AutÕS-s leiduv regulatsioon, mis lähtub üldtunnustatud põhimõtetest ning sisustab kõnealuse mõiste isiku „privaatsfääri“ kaudu.**
- 5) **KarS paragrahvis 225 sisalduvat süüteokoosseisu õiguste rikkumist takistava tehnilise kaitsemeetme kõrvaldamise kohta tuleks täiendada viisil, mis võimaldaks isiku vastutusele võtta ka tehnilistest kaitsemeetmetest kõrvalehoidmise eest. Sellisel moel oleks tagatud kooskõla sätte aluseks oleva EL infoühiskonna direktiivi artikliga 6(2).**

Magistritöö autori hinnangul tuleb samuti rohkem arvestada Eesti liikmestaatusega erinevates rahvusvahelistes organisatsioonides. Peamiseks diskussioonifoorumiks saab pidada Euroopa Liidu institutsioone, mille intellektuaalse omandi poliitika üldiste suundade ning selle osana ka autoriõiguse regulatsiooni uuendamisel on võimalik kaasa rääkida. **Magistritöö autor arvab, et paremaks koostööks intellektuaalset omandit puudutavate seisukohtade väljakujundamisel oleks vajalik moodustada selgete kohustustega ning pädevusjaotusega siseriiklik ministeeriumidevaheline töögrupp.**

## **SUMMARY**

### **Author's Right of Reproduction, Distribution and Communication to Public and Limitations of those Rights in the Information Society**

In connection with taking into use of different new technologies, the original meaning of copyright has historically faced threats on many occasions. Nevertheless after the initial technological “shock” a working solution has been found leaving the basic concepts of copyright intact. However, never before have the changes been so fundamental than after digital technology begun to replace analogue technology. The developments are crucial also in respect of the interests of the consumer. Technology can restrict the access to works as well as diminish the value of the system of limitations and exceptions to the author's exclusive rights. The importance of this system can therefore not be underestimated in the information society.

Estonian Ministry of Culture has started working out new Copyright Act to replace the existing piece of law that has been in force since 1992. Therefore questions on author's exclusive rights and their limitations in the information society are of utmost importance at the moment. The conclusions of this master's thesis can be used in the ongoing legislative process. Also this thesis can serve as a basis to form Estonia's positions in the decision-making process of international forums, most importantly in European Union.

The purpose of this master's thesis is to conclude if the development of the copyright system follows the evolutionary-pattern also in the future or if some more fundamental changes to the concept are necessary or possible. The expansion of author's exclusive rights is touching upon the rights and expectations of the public. Therefore this thesis scrutinises also the system of exceptions and limitations making some suggestions to relevant Estonian regulation.

While writing this research paper traditional methods have been used including logical, systematic and complex analysis, also historical method to some extent.

The author's analysis relies on the works of the internationally recognized intellectual property experts such as M. Ficsor, B. Hugenholtz, J.A.L. Sterling, J. Ginsburg, S. Ricketson etc, also the teaching of H. Pisuke, A. Kalvi, A. Kelli and E. Vasamäe were used. The relevant judgements of the European Court of justice were used in this master's thesis as well as some decisions of the WTO dispute settlement body.

This paper consists of two main chapters. In the first chapter the formation and development of the reproduction right, distribution right and right of communication to public is analysed. The

rights are chosen according to their historic and economic importance to the author. At the second chapter of this master's thesis author analyses the regulation of exceptions and limitations to the economic rights and the information society's impact on this system. The conflict of the interests of authors and those of the general public is a core element of the current copyright doctrine. The aim of the second chapter is to research if and what kind of changes are necessary to the regime of limitations and exceptions. The issue of the need for "new balance" between stakeholder interests in the light of technical protection measures is also scrutinised.

The author concluded, that the re-evaluation of the basic concept of copyright is not likely. Intellectual property in general has a territorial nature, therefore number of international conventions and treaties have been adopted to guarantee minimum protection standards. Changing the basic elements of the current system needs treaty-level legislative amendments. This in turn may be estimated as a long-term and difficult process, therefore fundamental changes to copyright regulation are not foreseen.

Author has reached the conclusion, that with the exception of distribution right, the reproduction right and right of communication to public have expanded during their evolution and also some overlapping of those rights can be detected. This in turn complicates the assignment of contracts and places consumer in a more difficult position while trying to benefit from the modern technology to the fullest extent. The distribution right on the contrary is still expanding only to the physical copies of the work, meaning its expansion to digital world has not taken place.

The author of this thesis suggests stipulating the catalogue of the author's economic rights in Estonian Copyright Act as an exhaustive list. This provides more legal certainty to the users of works on the permissible acts under the law. Author also recommends listing the right of communication to public as one large-scoped economic right to author's instead of using the umbrella-term only in the section of definitions of Copyright Act and listing its individual "components" as economic rights in relevant Section of Copyright Act. This helps to balance the stakeholder interests when the catalogue of rights itself is an exhaustive one.

Important questions also concern enforcement of author's rights. If the addressees of the legislation do not understand its purpose, the piece of legislation is not followed and generally accepted. Therefore awareness-raising issues must be addressed strongly already at the lowest educational level. The author finds it most useful to have a home-page consisting of basic copyright information administered by the Ministry of Culture in Estonia ([www.autor.ee](http://www.autor.ee)). It is also most welcomed to have school-books published with the help of WIPO on the copyright

issues, electronic versions of which can also be found on the named home-page. Another suggestion is to revive the tradition of copyright-related seminars that were held in connection with the World Intellectual Property Day on 26 April with the cooperation of the University of Tartu, Ministry of Culture and collective management organisations.

Corresponding to the expansion of the scope of the economic rights, also the applicability of the three-step-test has broadened significantly during its historic development. This in connection with the cumulative effect of the test places right-owner in a considerably stronger position in a copyright relationship as compared to the consumer or any other user of the work. The possibilities of free use of works are diminishing. That process is no longer in concordance with the technological reality where digital and internet-formats form an important part of modern daily “language”. The possible conflict of author’s rights and fundamental rights of consumers are evident and essential needing solutions even more in light of technological protection measures.

The author of this master’s thesis is on an opinion that traditional exceptions and limitations of rights should expand to uses in digital and internet format. Most of the member states of the European Union for instance have not regulated the issue in their legislation *expressis verbis*, also Estonia belongs to those states. To the question if a certain exception covers digital free uses, the answer in general must be in affirmative. This derives from the catalogue of exceptions and its construction in information society’s directive (2001/29/EC). This directive also makes no general reference to this issue, but one exception is covering only digital format (Art 5(1)) and one covering only analogue format (Art 5(3)o). The author concludes, that the wording of Art 5 in general can therefore be interpreted as covering both formats as appropriate.

Technical protection measures can be viewed as yet another author’s right not being a traditional economic right with long history, but rather forming another layer of protection for right-holders. Therefore author suggests placing the regulation of technical protection measures in Estonian Copyright Act to the chapter dealing with author’s exclusive rights.

Technical protection measures have not left intact the traditional balance of stakeholder interests leaving the consumer in a weaker position. This is also expressed if the free uses of works guaranteed by law are weighed against contractual provisions. The author of this thesis has briefly touched upon the question if contract can over-ride statutory possibilities for free use of works. This question is rarely regulated in legislations of different states and therefore answers can be fundamentally different. In Estonia this matter is also not clearly regulated and legal

certainty could not be reached by interpreting the existing pieces of legislation (Copyright Act, Consumer Protection Act and Law of Obligations Act). Author suggests including to the Chapter of the Copyright Act dealing with free uses of works a general clause stating that any contractual provisions contrary to the exceptions and limitations provided for in Copyright Act shall be null and void. To the benefit of the consumer also what is suggested is an obligation of the right-owners to include information on used technical protection measures to the products put to the market.

This research paper also analyses is the future of traditional compensation mechanisms for authors to recompensate mass-use of works. The author has divided usage-formats in three categories: 1) analogue format; 2) digital format and 3) internet format including elements of digital format naturally, but still holding a different position deriving from technical possibilities and availability. In analogue and digital format, traditional compensation mechanisms might change its' approach to certain extent to fulfil its remunerative effect more properly. Private copying levy systems, reprographic reproduction levy systems and public lending right mechanisms will cover the first two formats as appropriate also in the future.

Internet format faces more complex problems and compensation mechanisms might not be the best way forward being also in contradiction with relevant international norms. To change that a fundamental reform from the WIPO level is required. For quicker results other possibilities can be explored, for instance the rights management mechanisms: obligatory collective management of rights and extended collective management of rights. The question being if compensation mechanisms are in conflict with international norms requiring limitation of economic rights, whether the management-issues of the named rights can be used to solve the mass-usage problems in internet format. As to the compulsory collective management, the effect to the exclusive rights might still be considered too restrictive and in conflict with relevant international standards. The system of extended collective management of rights might on the other hand be considered as a best way forward helping to solve the mass-usage issue best for both stakeholder groups involved: remuneration for authors and legal certainty in using the works for consumers.

Many of the issues scrutinised above need tackling by international and European Union level. Nevertheless the current research can be considered important both practically and theoretically. As a result of the analysis many suggestions are made to amend the somewhat controversial Estonian Copyright Act and findings of this thesis can also be used while forming Estonian position in decision-making processes of different international and regional institutions.

## KASUTATUD ALLIKAD

### Kasutatud kirjandus

1. **Aarnio, A.** Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn, Juura, 1996.
2. **Akester, P., Lima, F.** The Economic Dimension of the Digital Challenge: a Copyright Perspective. Intellectual Property Quarterly, 2005/1, pp 69-71.
3. **Akester, P.** Technological accommodation of conflicts between freedom of expression and DRM: the first empirical assessment. University of Cambridge, 2009. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.law.cam.ac.uk/faculty-resources/download/technological-accommodation-of-conflicts-between-freedom-of-expression-and-drm-the-first-empirical-assessment/6286>.
4. **Akester, P.** The Political Dimension of the Digital Challenge – Copyright and Free Speech Restrictions in the Digital Age. Intellectual Property Quarterly, 2006/1, pp 16-33.
5. **Al-Sharieh, S.** Birth, Retreat and Renaissance: the Lifecycle of Balance Under the Canadian Copyright Law. The Journal of of World Intellectual Property, July 2007, Vol 10, No 3/4, pp 225-258.
6. **Ambur, P.** Märkmeid Autoriõiguse kaitse seaduse kohta. Õigus 1939, nr 9, lk 410-431.
7. **Andrews, R.** Copyright Infringement and the Internet: an Economic Analysis of Crime. Boston University Journal of Science and Technology Law, Vol 11.2, Summer 2005, 11.B.U.J.Sci.&Tech.L.256. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.bujstl.org/archives.php>.
8. **Angelopoulos, C. J.** Freedom of Expression and Copyright: the Double Balancing Act. Intellectual Property Quarterly, 2008/3, pp 328-353.
9. **Baesler, W.** TPM in the US, EU and Germany – how much free use do we need in the digital world. Berkeley Legal Series, Berkeley Electronic Press, 2003. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://law.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1030&context=expresso>.
10. **Bently, L., Sherman, B.** Intellectual Property Law. 2<sup>nd</sup> edition. Oxford, Oxford University Press, 2004.
11. **Burrell, R., Coleman, A.** Copyright Exceptions. The Digital Impact. New York, Cambridge University Press, 2005.

12. **Clark, C.** The Answer to the Machine is in the Machine. The Future of Copyright in a Digital Environment. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 1996, pp 139-145.
13. **Cornish, W. R.** Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. Fourth Edition. London, Sweet & Maxwell, 1999.
14. **D'Amato, A., Long, D. E.** (eds). International Intellectual Property Law. London – the Hague – Boston, Kluwer Law International, 1997.
15. **Davies, G.** Copyright and the Public Interest. IIC Studies in Industrial Property and Copyright Law. Max Planck Institute, 1994, vol 14.
16. **Dommering, E. J.** Copyright being Washed Away through the Electronic Sieve. Some Thoughts on the Impending Copyright Crisis. The Future of Copyright in a Digital Environment. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 1996, pp 1-11.
17. **Drexl, J., von Lewinski, S.** The Digitising of Literary and Artistic Works. Electronic Journal of Comparative Law, vol 11.3, December 2007. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ejcl.org/113/article113-19.pdf>.
18. **Erelt, T.** (toim). Eesti keele sõnaraamat. Tallinn, Eesti Keele Sihtasutus, 1999.
19. **Ficsor, M.** Collective Management of Copyright and Related Rights. WIPO Publication No 855(E), 2002.
20. **Ficsor, M.** Collective management of copyright and related rights at a triple crossroads: should it remain voluntary or may it be „extended“ or made mandatory? UNESCO e-Copyright Bulletin, October 2003. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://unesdoc.unesco.org/>.
21. **Ficsor, M.** Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms. WIPO Publication No 891(E), 2003.
22. **Ficsor, M.** The Law of Copyright and the Internet. The 1996 WIPO Treaties, their Interpretation and Implementation. Oxford, Oxford University Press, 2002.
23. **Fisher, W. W.** Promises to Keep. Technology, Law and the Future of Entertainment. Stanford, Stanford University Press, 2004. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://cyber.law.harvard.edu/people/tfisher/PTKChapter6.pdf>
24. **Gasser, U., Girsberger, M.** Transposing the Copyright Directive: Legal Protection of Technological Measures in EU-Member States. A Genie Stuck in the Bottle? Berkman Publication Series, No 2004-10. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://cyber.law.harvard.edu/publications/2004/Transposing the Copyright Directive](http://cyber.law.harvard.edu/publications/2004/Transposing_the_Copyright_Directive).

25. **Geiger, C., Hilty, R. M., Griffiths, J., Suthersanen, U.** (initiators and co-ordinators). Declaration. A Balanced Interpretation of the Three-Step Test in Copyright Law. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.ip.mpg.de/www/de/pub/aktuelles/declaration\\_on\\_the\\_three\\_step\\_.cfm](http://www.ip.mpg.de/www/de/pub/aktuelles/declaration_on_the_three_step_.cfm).
26. **Geiger, C.** The Role of the Three-Step-Test in the Adaptation of Copyright Law to the Information Society. UNESCO e-Copyright Bulletine, January-March 2007. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001578/157848e.pdf>.
27. **Gervais, D. J.** A Canadian Copyright Narrative. The Journal of World Intellectual Property 2009, vol 11, nos 5/6, pp 432-466.
28. **Gervais, D. J.** The TRIPS Agreement. Drafting History and Analysis. London, Sweet & Maxwell, 1998.
29. **Gervais, D. J.** Towards a New Core International Copyright Norm: the Reverse Three-Step Test. Marquette Intellectual Property Law Review, 2005/9, pp 1-37. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://works.bepress.com/daniel\\_gervais/1](http://works.bepress.com/daniel_gervais/1).
30. **Ginsburg, J.** Contracts, Orphan Works and Copyright Norms: What Role for Berne and TRIPS? Columbia Law School. Paper No 09-200, 2009. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://ssrn.com/abstract=1357503>.
31. **Ginsburg, J.** Legal Protection of Technological Measures Protecting Works of Authorship: International Obligations and the US Experience. Columbia Law School. Paper No 05-93, 2005. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://ssrn.com/abstract=785945>.
32. **Ginsburg, J.** The (New?) Right of Making Available to the Public. Columbia Public Law & Legal Theory Working Papers, Columbia Law School, 2004. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://lsr.nellco.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=columbia\\_pllt](http://lsr.nellco.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=columbia_pllt).
33. **Ginter, C.** Intellektuaalomandi kaitse ja paralleelimport. Juridica, III/2009, lk 159-172
34. **Griffiths, J., Suthersanen, U.** Copyright and Free Speech. Comparative and International Analyses. Oxford, Oxford University Press, 2005.
35. **Groves, P., Martino, T., Miskin, C., Richards, J.** Intellectual Property and the Internal Market of the European Community. London, Graham & Trotman, 1993.
36. **Guibault, L.** Discussion paper on the question of exceptions to and limitations on copyright and neighbouring rights in the digital era. October 1998. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ivir.nl/publications/guibault/final-report.html>.

37. **Guibault, L., Westkamp, G. jt.** Study on the Implementation and Effect in Member States' Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society. Final Report. Institute for Information Law. University of Amsterdam, February 2007. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/studies/studies\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/studies/studies_en.htm).
38. **Guibault, L.** The Nature and Scope of Limitations and Exceptions to Copyright and Neighbouring Rights with Regard to General Interest Missions for the Transmission of Knowledge: Prospects for their Adaptation to the Digital Environment. UNESCO e-Copyright Bulletin, October-December 2003. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://portal.unesco.org/culture/en/files/17316/108747977511\\_guibault\\_en.pdf/l\\_guibault\\_e\\_n.pdf](http://portal.unesco.org/culture/en/files/17316/108747977511_guibault_en.pdf/l_guibault_e_n.pdf).
39. **Halbert, D. J.** Intellectual Property in the Information Age. The Politics of Expanding Ownership Rights. Westport, Connecticut – London, Quorum Books, 1999.
40. **Hugenholtz, B.** Adapting copyright to the information superhighway. The Future of Copyright in a Digital Environment. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 1996, pp 81-102.
41. **Hugenholtz, B., Okediji, R. L.** Conceiving an International Instrument on Limitations and Exceptions to Copyright. Final Report, 2008. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.ivir.nl/publications/hugenholtz/limitations\\_exceptions\\_copyright.pdf](http://www.ivir.nl/publications/hugenholtz/limitations_exceptions_copyright.pdf).
42. **Hugenholtz, B.** Copyright and Freedom of Expression in Europe. Expanding the Boundaries of Intellectual Property. Information Policy for the Knowledge Society. Oxford, Oxford University Press, 2001, pp 343-364. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ivir.nl/staff/hugenholtz.html>.
43. **Hugenholtz, B.** Codes of conduct. Kokkuvõte 26-27. juunil 2008. a. Ateenas toimunud konverentsil „*International Conference on Copyright policies and the Role of Stakeholders*“ peetud kõnest. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.ivir.nl/publications/hugenholtz/codes\\_of\\_conduct\\_and\\_copyright\\_pragmatism\\_v\\_principle.pdf](http://www.ivir.nl/publications/hugenholtz/codes_of_conduct_and_copyright_pragmatism_v_principle.pdf).
44. **Hugenholtz, B., van Eechoud, M. jt.** The Recasting of Copyright and Related Rights for the Knowledge Economy. Final Report. Institute for Information Law. University of Amsterdam, November 2006. Kättesaadav arvutivõrgus:

[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/docs/studies/etd2005imd195recast\\_report\\_2006.pdf](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/etd2005imd195recast_report_2006.pdf).

45. **Hugenholtz, B. P., Guibault, L., Geffen, S. van.** The Future of Levies in a Digital Environment. Final Report. Institute for Information Law, Amsterdam, 2003. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ivir.nl/publications/other/DRM&levies-report.pdf>.
46. **Hugenholtz, B.** Why the Copyright Directive is unimportant and possibly invalid. European Intellectual Property Review, 2000/11, pp 499-505.
47. **Huuskonen, M.** Copyright, Mass Use and Exclusivity. On the Industry Initiated Limitations to Copyright Exclusivity, Especially Regarding Sound Recordings and Broadcasting. Doctoral dissertation. University of Helsinki, 2006. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/oik/yksit/vk/huuskonen/>.
48. **Härmand, K.** Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohtupraktika küsimusi Eestis ja Euroopa Liidus. Magistritöö. Tartu Ülikool, Õigusinstituut, 2006.
49. **Kalvi, A.** Autorilepingu uus kuub. Juridica, IV/2003, lk 250-260.
50. **Kalvi, A.** Copyright in the Constitutional Spectrum. Juridica International, VII/2002, pp 158-165.
51. **Kalvi, A.** Lühülevaade WIPO diplomaatilisest konverentsist 1996. Juridica, I/1997, lk 2-3.
52. **Kelli, A.** Developments of the Estonian Intellectual Property System to Meet the Challenges of the Knowledge-based Economy. Doctoral dissertation. Tartu, Tartu University Press, 2009.
53. **Kelli, A.** Improvement of the Intellectual Property System as a Measure to Enhance Innovation. Juridica International, XVI/2009, pp 114-125.
54. **Kelli, A., Kalvi, A.** Compulsory License as a Tool for Limitation of a Patent Owner's Rights. Intellectual Property and Bioscience. Compendium of Working Papers from ScanBalt IPKN Project. Stuttgart – Berlin, Steinbeis-Edition, 2007, pp 83-94.
55. **Korah, V.** Intellectual Property Rights and the EC Competition Rules. Oxford – Portland, Hart Publishing, 2006.
56. **Kukrus, A., Kartus, R.** Tööstusomand ja globaalmajandus. Tallinn, Külim, 2008.
57. **Kull, I., Käerdi, M., Kõve, V.** Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn, Juura, 2004.
58. **Laasik, E.** Nõukogude tsiviilõigus. Eriosa. Tallinn, Valgus, 1975.
59. **Laffranque, J.** Euroopa Liidu õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles. Tallinn, Juura, 2006.

60. **Lessig, L.** Free Culture. How Big Media Uses Technology and the Law to Lock Down Culture and Control Creativity. New York, The Penguin Press, 2004. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.free-culture.cc>
61. **Lessig, L.** The Future of Ideas. The Fate of the Commons in a Connected World. New York, Random House, 2001. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://thefutureofideas.s3.amazonaws.com/lessig\\_FOI.pdf](http://thefutureofideas.s3.amazonaws.com/lessig_FOI.pdf)
62. **Lewinski, S. von.** Certain legal problems related to the making available of literary and artistic works and other protected subject matter through digital networks. UNESCO e-Copyright Bulletin, January-March 2005. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://unesdoc.unesco.org/>.
63. **Lewinski, S. von.** Mandataory Collective Administration of Exclusive Rights – a Case Study on its Compatibility with International and EC Copyright Law. UNESCO e-Copyright Bulletin, January-March 2004. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://unesdoc.unesco.org/>.
64. **Lodder, A. R., Kaspersen, H. W.** eDirectives: Guide to European Union Law on e-Commerce. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 2002.
65. **Lueder, T.** Working toward the next generation of copyright licenses. Presented at the 14th Fordham Conference on International Intellectual Property Law & Policy, April 20-21, 2006. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/docs/docs/lueder\\_fordham\\_2006.pdf](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/docs/lueder_fordham_2006.pdf).
66. **Masouyé, C.** Guide to the Rome Convention and to the Phonograms Convention. WIPO Publication No 617(E), 1994.
67. **Mazziotti, G.** EU Digital Copyright Law and the End-User. Heidelberg, Springer, 2008.
68. **Merusk, K., Narits, R.** Eesti konstitutsiooniõigusest. Tallinn, Juura, 1998.
69. **Narits, R.** Objektiivse õiguse korrastamisest Eestis: kodifitseerimisest õiguse ümberkujundamiseni. Riigikogu Toimetised, 12/2005, lk 71-79.
70. **Narits, R.** Õiguse entsüklopeedia. Tallinn, Juura, 2002.
71. **Netanel, W. N.** Impose a Noncommercial Use Levy to Allow Free Peer-to-Peer File Sharing. Harvard Journal of Law and Technology, 2003, Vol 17, No 1, pp 74-76. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://jolt.law.harvard.edu/articles/pdf/v17/17HarvJLTech001.pdf>

72. **Niemann, F.** German Federal Court of Justice decides that reprographic levies should not be raised on personal computers up to 2007. Copyright Update, February 2009, pp 16-18. Kättesaadav arvutivõrgus:  
<http://www.twobirds.com/English/News/Pages/Copyright%20Update%20-%20February%202009.pdf>.
73. **Nordemann, W., Vinck, K., Hertin, P. W., Meyer, G.** International Copyright and Neighboring Rights Law. Commentary with Special Emphasis on the European Community. Weinheim, VCH Verlagsgesellschaft mbH, 1990.
74. **Olsson, H.** The extended collective license as applied in the Nordic Countries. Ettekanne KOPINOR'i 25. aastapäevale pühendatud sümpoosiumil 2005. a. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.kopinor.org/opphavsrett/artikler\\_og\\_foredrag/kopinor\\_25\\_ar/kopinor\\_25th\\_anniversary\\_international\\_symposium/the\\_extended\\_collective\\_license\\_as\\_applied\\_in\\_the\\_nordic\\_countries](http://www.kopinor.org/opphavsrett/artikler_og_foredrag/kopinor_25_ar/kopinor_25th_anniversary_international_symposium/the_extended_collective_license_as_applied_in_the_nordic_countries).
75. **Pisuke, H.** Autoriõiguse alused. Tallinn, KPMS & Partnerid, 2006.
76. **Pisuke, H.** (koost). Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused. Õigusaktide kogumik. Tartu, Tartu Ülikooli kirjastus, 2007.
77. **Pisuke, H.** Berni konventsioon ja Eesti: minevikust tulevikku. Eesti Jurist, 1993, nr 11, lk 16-26.
78. **Pisuke, H.** Cultural Dimension in Estonian Copyright Law. Juridica International, IX/2004, pp 45-51.
79. **Pisuke, H.** Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002. Juridica, X/2002, lk 647-665.
80. **Pisuke, H.** Euroopa Liidu autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kolm sammast. Intellektuaalse Omandi Infokiri, 2/2005, lk 8-9.
81. **Pisuke, H., Kelli, A.** Teaching intellectual property at Universities. Intellectual Property and Bioscience. Compendium of Working Papers from ScanBalt IPKN project. Stuttgart – Berlin, Steinbeis-Edition, 2007, pp 163-172.
82. **Pisuke, H.** The Influence of Social Reforms and the Information Society on Consumers in an Transition Economy. Consumer Law in the Information Society. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 2000, pp 31-44.

83. **Pisuke, H., Kelli, A., Lätt, P.** Intellektuaalse omandi kaasuste kogumik. Tallinn, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, 2008.
84. **Pöysti, T.** Tekijänoikeuksien teknisten suojakeinojen perusoikeusjännitteistä. IPRinfo, 2002, s 19. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.iprinfo.com/page.php?page\\_id=36&action=articleDetails&id=13&a\\_id=147](http://www.iprinfo.com/page.php?page_id=36&action=articleDetails&id=13&a_id=147).
85. **Reinbothe, J.** Private Copying. Levies and DRM's against the Background of the EU Copyright Framework. Kõne õiguste digitaalsed kaitset puudutaval konverentsil 2003. a. Brüsselis. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/documents/documents\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/documents/documents_en.htm)
86. **Ricketson, S., Ginsburg, J.** International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond. Oxford, Oxford University Press, 2006.
87. **Senftleben, M.** Copyright, Limitations and the Three-step test. An Analysis of the Three-step test in International and EC Copyright Law. The Hague, Kluwer Law International, 2004. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://dare.uva.nl/record/163705>.
88. **Spoor, J. H.** The Copyright Approach to Copying on the Internet: (Over)Stretching the Reproduction Right? The Future of Copyright in a Digital Environment. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 1996, pp 67-79.
89. **Sterling, J. A. L.** World Copyright Law. London, Sweet & Maxwell, 2008.
90. **Still, V.** DRM och upphovsrättens obalans. Doktorsavhandling. Helsingfors Universitet, 2007. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/5482>.
91. **Stokes, S.** Digital Copyright. Law and Practice. 2<sup>nd</sup> edition. Oxford – Portland – Oregon, Hart Publishing, 2005.
92. **Tikk, E., Nõmper, A.** Informatsioon ja õigus. Tallinn, Juura, 2007.
93. **Tritton, G.** Intellectual Property in Europe. London, Sweet & Maxwell, 2002.
94. **Truuväli, E.-J. jt.** Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura, 2002.
95. **Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M.** Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura, 2006.
96. **Vasamäe, E.** Fonogrammitootja reprodutseerimisõigus ja infoühiskonna mõju sellele. Juridica, X/2006, lk 683-691.
97. **Vasamäe, E.** Fonogrammitootja õigused infoühiskonnas. Magistritöö. Tartu Ülikool, Õigusinstituut, 2006.

98. **Visser, D. J. G.** Copyright Exemptions Old and New. The Future of Copyright in a Digital Environment. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 1996, pp 49-56.
99. **Westkamp, G.** Intellectual property, competition rules, and the emerging internal market: some thoughts on the European exhaustion doctrine. Marquette Intellectual Property Law Review, Summer 2007, pp 291-335. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://findarticles.com/p/articles/mi\\_m0CWC/is\\_2\\_11/ai\\_n25007143/?tag=content;col1](http://findarticles.com/p/articles/mi_m0CWC/is_2_11/ai_n25007143/?tag=content;col1).
100. **Westkamp, G.** The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States. Part II. Queen Mary Intellectual Property Research Institute, 2007. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/studies/studies\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/studies/studies_en.htm).
101. **Zemer, L.** On the Value of Copyright History. Intellectual Property Quarterly, 2006/1, pp 55-71.
102. **Zwart, M. de.** An Historical Analysis of the Birth of Fair Dealing and Fair Use: Lessons for the Digital Age. Intellectual Property Quarterly, 2007/1, pp 60-91.

### **Kasutatud normatiivmaterjal**

#### **Eesti õigusaktid**

103. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I 2007, 33, 201.
104. Eesti NSV tsiviilkoodeks. – ENSV ÜT 1964, 25, 115.
105. Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590; 2009, 68, 463.
106. Autoriõiguse seadus. – RT 1992, 49, 615; RT I 2009, 62, 405.
107. Autoriõiguse seaduse, haldusõiguserikkumiste seadustiku, kriminaalkoodeksi, tarbijakaitse seaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seadus. – RT I 1999, 10, 156.
108. Autoriõiguse seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus. – RT I 1999, 97, 859.
109. Autoriõiguse seaduse muutmise seadus. – RT I 2000, 78, 497.
110. Autoriõiguse seaduse muutmise seadus. – RT I 2004, 71, 500.
111. Berni kirjandus- ja kunstiteiste kaitse konventsiooniga ühinemise seadus. – RT II 1994, 16/17, 49.
112. Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. Pisuke, H. (koost). Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused. Õigusaktide kogumik. Tartu Ülikooli kirjastus 2007.

113. Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) asutamislepingu (Marrakeši lepingu) lisa 1C. – RT II 1999, 22, 123.
114. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364; 2009, 39, 261.
115. Kasuliku mudeli seadus. – RT I 1994, 25, 407; 2008, 59, 330.
116. Kultuuriministri 27.01.2009. a. käskkiri nr 21 „Töörühma moodustamine“. Kättesaadav Kultuuriministeeriumi dokumendiregistrist aadressil:  
[http://dokreg.kul.ee/index.php?id=&t\\_id=6890&asutus\\_id=1&dok\\_id=6934](http://dokreg.kul.ee/index.php?id=&t_id=6890&asutus_id=1&dok_id=6934)
117. Kultuuriministri 02.12.2009. a. käskkiri nr 408 „Ministri 27.01.2009. a. käskkirja nr 21 „Töörühma moodustamine“ muutmise“. Kättesaadav Kultuuriministeeriumi dokumendiregistrist aadressil:  
[http://dokreg.kul.ee/index.php?id=&t\\_id=6890&asutus\\_id=1&dok\\_id=10764](http://dokreg.kul.ee/index.php?id=&t_id=6890&asutus_id=1&dok_id=10764)
118. Kultuuriministri 12.07.2004. a. määrus nr 9. Rahvaraamatukogu töökorralduse juhend. – RTL 2004, 97, 1529; 2005, 91, 1368; 2007, 40, 687.
119. Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni autoriõiguse lepingu ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 14, 39.
120. Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni autoriõiguse leping. Pisuke, H. (koost). Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused. Õigusaktide kogumik. Tartu Ülikooli kirjastus 2007.
121. Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni esitus- ja fonogrammilepingu ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 14, 40.
122. Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni esitus- ja fonogrammileping. Pisuke, H. (koost). Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused. Õigusaktide kogumik. Tartu Ülikooli kirjastus 2007.
123. Patendiseadus. – RT I 1994, 25, 406; 2009, 4 24.
124. Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon (1969). – RT II 1993, 13/14, 16.
125. Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvahelise konventsiooniga ühinemise seadus. – RT II 1999, 27, 165.
126. Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon (Rooma, 1961). Pisuke, H. (koost). Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused. Õigusaktide kogumik. Tartu Ülikooli kirjastus 2007.
127. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; 2009, 18, 108.

128. Vabariigi Valitsuse 11.02.2005. a. määrus nr 29. Rahvaraamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord. – RT I 2005, 11, 46; 2009, 30, 180.
129. Vabariigi Valitsuse 17. jaanuari 2006. a. määrus nr 14. Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja –kandjate loetelu ning muusika- ja filmikultuuri arendamiseks ning koolitus- ja teadusprogrammide finantseerimiseks või kasutamiseks muudel analoogsetel eesmärkidel tasu taotlemise kord. – RT I 2006, 5, 23.
130. Vabariigi Valitsuse 13.07.2006. a. määrus nr 159. Teose reprograafilise reprodutseerimise tasu ilukirjanduse ning teadus- ja õppekirjanduse autorite ja kirjastajate vahel jaotamise määrad ning tasu maksmise kord. – RT I 2006, 34, 260; 2009, 30, 180.
131. Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (WIPO) asutamise konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II 1993, 25, 55.

### Välisriikide õigusaktid

132. USA autoriõiguse seadus. *U.S. Copyright Law* 1976. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.copyright.gov/title17/>.
133. Jaapani autoriõiguse seadus. *Copyright Act* (Act No 48. of 1970). Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.cric.or.jp/cric\\_e/clj/clj.html](http://www.cric.or.jp/cric_e/clj/clj.html).
134. Sloveenia autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seadus. *Copyright and Related Rights Act of 30 March 1995* (Official Gazette RS, 2007, No. 16/07). Kättesaadav arvutivõrgus: <http://193.5.93.80/clea/en/details.jsp?id=3725>.
135. Soome autoriõiguse seadus. *Tekijänoikeuslaki* (8.7.1961/404). Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>.
136. Suurbritannia autoriõiguse, disaini ja patendiseadus. *Copyright, Designs and Patents Act* 1988. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.ipo.gov.uk/>.
137. Ungari autoriõiguse seadus (*Act No LXXVI of 1999 on copyright*) redaktsioonis, mis võeti vastu 1999. a. ([http://www.kipo.ke.wipo.net/clea/en/text\\_pdf.jsp?lang=EN&id=5186](http://www.kipo.ke.wipo.net/clea/en/text_pdf.jsp?lang=EN&id=5186)) ja 2007. a. [http://www.artisjus.hu/opencms/export/artisjus/english/Copyright\\_Act-Hungary-01jan2007.pdf](http://www.artisjus.hu/opencms/export/artisjus/english/Copyright_Act-Hungary-01jan2007.pdf).

## **Euroopa Liidu õigusaktid**

138. Esimene nõukogu direktiiv 89/104/EMÜ 21.12.1988 kaubamärke käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta. – EÜT 1989 L 40, ELT eriväljaanne 17/01.
139. Nõukogu direktiiv 93/83/EMÜ 27.09.1993 teatavate satelliitlevile ja kaabli kaudu taasedastamisele kohaldatavaid autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi käsitlevate eeskirjade kooskõlastamise kohta. – ELT L 248, 06.10.1993.
140. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 96/9/EMÜ 11.03.1996 andmebaaside õiguskaitse kohta. – ELT L 77, 27.03.1996.
141. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 98/84/EÜ 20.11.1998 tingimusjuurdepääsul põhinevate või seda sisaldavate teenuste õiguskaitse kohta. – ELT L 320, 28.11.1998.
142. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ 22.05.2001 autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas. – ELT L 167, 22.06.2001.
143. Euroopa Ühenduse asutamisleping. – ELT C 325, 24.12.2002.
144. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ 29.04.2004 intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta. – ELT L 157/45, 30.04.2004.
145. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/115/EÜ 12.12.2006 rentimis- ja laenutamissoiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas (kodifitseeritud versioon). – ELT L 376, 27.12.2006.
146. Lissaboni leping, millega muudetakse Euroopa Liidu lepingut ja Euroopa Ühenduse asutamislepingut. – ELT C 306/1, 17.12.2007.
147. Euroopa Liidu toimimise leping (konsolideeritud versioon). – ELT C 115/47, 09.05.2008.
148. Euroopa Liidu nõukogu 25.09.2008. a. resolutsioon Euroopa võltsimise ja piraatluse vastase võitluse üldise kava kohta (2008/C253/01). – ELT C 253, 04.10.2008.
149. Euroopa Liidu nõukogu 20.11.2008. a. järeldused internetipõhise kultuurialase ja loomingulise sisu seadusliku pakkumise arendamise ning digitaalkeskkonnas piraatluse tõkestamise ja selle vastu võitlemise kohta (2008/C319/06). – ELT C 319, 13.12.2008.
150. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/24/EÜ 23.04.2009 arvutiprogrammide õiguskaitse kohta (kodifitseeritud versioon). – ELT L 111, 05.05.2009.
151. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/136/EÜ 25.11.2009, millega muudetakse direktiivi 2002/22/EÜ universaalteenuse ning kasutajate õiguste kohta elektrooniliste sidevõrkude ja -teenuste puhul, direktiivi 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete

töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris, ning määrust (EÜ) nr 2006/2004 tarbijakaitseaduse jõustamise eest vastutavate siseriiklike asutuste vahelise koostöö kohta. – ELT L 337, 18.12.2009.

### **Kasutatud kohtupraktika**

#### **Euroopa Kohtu kohtulahendid**

152. Euroopa Kohtu otsus *NV Algemene Transporten Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration*. 26/62.
153. Euroopa Kohtu otsus *Flaminio Costa v E.N.E.L.* 6/64.
154. Euroopa Kohtu otsus *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v Rafael Hoteles SA*. C-306/05.
155. Euroopa Kohtu otsus *Egeda v Hoasa*. C-293/98.
156. Euroopa Kohtu otsus *Debauve*. 52/79.
157. Euroopa Kohtu otsus *Deutsche Grammophon v Metro*. C-78/70.
158. Euroopa Kohtu otsus *Micro Leader Business v Commission*. T-198/98.
159. Euroopa Kohtu otsus *Silhouette International*. C-355/96.
160. Euroopa Kohtu otsus *Sebago and Maison Dubois & Zino Davidoff v A&G Imports Ltd*. C-173/98.
161. Euroopa Kohtu otsus *Laersdiken ApS v Kulturministeriet*. C-479/04.
162. Euroopa Kohtu otsus *Mediakabel BV v Commissariaat voor de Media*. C-89/04.
163. Euroopa Kohtu otsus *Coditel v Cine-Vog*. 62/79.
164. Euroopa Kohtu otsus *Infopaq International A/S vs Danske Dagblades Forening*. C-5/08.

#### **WTO vaidluste lahendamise organi otsused**

165. WTO Panel Report, *United States – Section 110(5) of the US Copyright Act*, WT/DS160/R, DSR 2000:VIII, 3769. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.wto.org/english/tratop\\_e/dispu\\_e/cases\\_e/ds160\\_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds160_e.htm).
166. WTO Panel Report, *Canada – Patent Protection of Pharmaceutical Products*, WT/DS114/R, DSR 2000:V, 2289. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.wto.org/english/tratop\\_e/dispu\\_e/cases\\_e/ds114\\_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds114_e.htm).

## Välisriikide kohtuotsused

167. *Bowers vs Baystate Technologies Inc* 320 F. 3d 1317 (Fed. Cir. 2003).

## Riigikohtu otsused

168. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 30. märtsist 2006 nr 3-2-1-4-06, G Ltd. hagi G AS-i vastu kaubamärgiomaniku ainuõiguste rikkumise lõpetamiseks. – RT III 2006, 12, 118.

169. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 13. detsembrist 2006 nr 3-2-1-124-06, I. M. hagi OÜ M vastu 548 917 krooni suuruse kahjuhüvitise saamiseks. – RT III 2006, 47, 397.

## Kasutatud muud materjalid

### Euroopa Liidu dokumendid

170. Commission Staff Working Document. Report to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the application of Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (SEC(2007) 1556). Kättesaadav arvutivõrgus:

[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/docs/copyright-infso/application-report\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/application-report_en.pdf).

171. Commission Staff Working Paper on the review of the EC legal framework in the field of copyright and related rights (SEC(2004) 995). Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/docs/review/sec-2004-995\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/review/sec-2004-995_en.pdf).

172. Commission Staff Working Document accompanying the Proposal for a Council Directive amending Council Directive 2006/116/EC as regards the term of protection of copyright and related rights (COM(2008) 464) – Impact Assessment on the Legal and Economic Situation of Performers and Record Producers in the European Union (SEC(2008) 2288). Kättesaadav arvutivõrgus:

[http://www.ipex.eu/ipex/cms/home/Documents/doc\\_SEC20082288FIN;jsessionid=0BF81EE4F3EB3CE541EDB61D19733185](http://www.ipex.eu/ipex/cms/home/Documents/doc_SEC20082288FIN;jsessionid=0BF81EE4F3EB3CE541EDB61D19733185).

173. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A single market for 21<sup>st</sup> century Europe (COM(2007) 724 final). Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/citizens\\_agenda/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/citizens_agenda/index_en.htm).

174. Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future. A Reflection Document of DG INFSO and DG MARKT. 22.10.2009. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/avpolicy/other\\_actions/content\\_online/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/avpolicy/other_actions/content_online/index_en.htm).
175. Fair Compensation for Acts of Private Copying. Background document 2008. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/docs/levy\\_reform/background\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/background_en.pdf).
176. Follow-up to the Green Paper 1991 - Working Programme of the Commission in the Field of Copyright and Neighbouring Rights (COM(90) 584 final). Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/documents/documents\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/documents/documents_en.htm).
177. Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action (COM(88) 172 final). Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/documents/documents\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/documents/documents_en.htm).
178. Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society (COM(95) 382 final). Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/documents/documents\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/documents/documents_en.htm).
179. Komisjoni teatis. Autoriõigus teadmistepõhises majanduses (KOM(2009) 532 lõplik). Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://ec.europa.eu/prelex/detail\\_dossier\\_real.cfm?CL=et&DosId=198697](http://ec.europa.eu/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=et&DosId=198697).
180. Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the Public Lending Rights in the European Union (COM(2002) 502 final). Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52002DC0502:EN:NOT>.
181. Roheline raamat. Autoriõigus teadmistepõhises majanduses (COM(2008) 466 lõplik). Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0466:EN:NOT>.

## **WIPO dokumendid**

182. **Crews, K.** Study on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives (SCCR/17/2, 26.08.2008). Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr\\_17/sccr\\_17\\_2.pdf](http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_17/sccr_17_2.pdf).

183. **Cunard, J. P., Hill, K., Barlas, C.** Current Developments in the field of Digital Rights Management (SCCR/10/2rev, 04.05.2004), kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr\\_10/sccr\\_10\\_2\\_rev.doc](http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_10/sccr_10_2_rev.doc).
184. Report on the Online Forum on Intellectual Property in the Information Society. June 1 to 15, 2005 (WIPO/CRRS/INF/1, 19.09.2005). Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.wipo.int/export/sites/www/ipisforum/en/pdf/wipo\\_crrs\\_inf\\_1.pdf](http://www.wipo.int/export/sites/www/ipisforum/en/pdf/wipo_crrs_inf_1.pdf).
185. **Ricketson, S.** WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment (SCCR/9/7, 05.04.2003). Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr\\_9/sccr\\_9\\_7.pdf](http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_9/sccr_9_7.pdf).
186. **Samtani, A.** The Right of Reproduction and the Right of Making Available and the Limits of Liability of Internet Service Providers (WIPO/CR/EC/MNL/01/2, 17.10.2001). Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo\\_cr\\_ec\\_mnl\\_01/wipo\\_cr\\_ec\\_mnl\\_01\\_2.pdf](http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/wipo_cr_ec_mnl_01/wipo_cr_ec_mnl_01_2.pdf).
187. **Sullivan, J.** Study on Copyright Limitations and Exceptions for the Visually Impaired (SCCR/15/7, 20.02.2007). Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr\\_15/sccr\\_15\\_7.pdf](http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_15/sccr_15_7.pdf).
188. The WIPO Treaty on the Protection of Broadcasting Organisations. Informal Paper (SCCR/17/INF/1, 03.11.2008). Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr\\_17/sccr\\_17\\_inf\\_1.pdf](http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_17/sccr_17_inf_1.pdf).

#### **Muud allikad**

189. Australian Copyright Law Review Committee. Copyright and Contract. 2002. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.ag.gov.au/www/agd/agd.nsf/Page/Copyright\\_CopyrightLawReviewCommittee\\_CLRCReports\\_CopyrightandContract\\_CopyrightandContract](http://www.ag.gov.au/www/agd/agd.nsf/Page/Copyright_CopyrightLawReviewCommittee_CLRCReports_CopyrightandContract_CopyrightandContract).
190. Autoriõiguse seaduse § 27 mõjude hindamise uuring. Klaster Uuringukeskus 2007. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.autor.ee/pictures/kultmin\\_aruane\\_15.05.07.pdf](http://www.autor.ee/pictures/kultmin_aruane_15.05.07.pdf).
191. Digital Music Report 2009. IFPI. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.ifpi.org/content/section\\_resources/dmr2009.html](http://www.ifpi.org/content/section_resources/dmr2009.html).
192. Digital Music Report 2010. IFPI. Kättesaadav arvutivõrgus:  
[http://www.ifpi.org/content/section\\_resources/dmr2010.html](http://www.ifpi.org/content/section_resources/dmr2010.html).

193. Inimõiguste Ülddeklaratsioon. Vastu võetud 14.12.1948 ÜRO peaassamblee poolt.
194. Implementing the EU Copyright Directive. FIPR. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.fipr.org/copyright/guide>.
195. Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition and Tax Law. European Commission – Green Paper: Copyright in the Knowledge Economy – Comments by the Max Planck Institute. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://ec.europa.eu/internal\\_market/copyright/copyright-infso/copyright-infso\\_en.htm#greenpape](http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/copyright-infso/copyright-infso_en.htm#greenpape).
196. Report on Disclosure Issues Related to the Use of Copy Control and Digital Rights Management Technologies. OECD No DSTI/CP(2005)15/FINAL. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.oecd.org/dataoecd/47/31/36546422.pdf>.
197. Seletuskiri autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu (326 SE) juurde. Koostanud K. Nemvalts. Kättesaadav Riigikogu arhiivis.
198. Seletuskiri autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu (866 SE) juurde. Koostanud T. Seppel. Kättesaadav Riigikogu arhiivis.

## KASUTATUD LÜHENDID

ACTA-leping – *Anti Counterfeiting Trade Agreement*

AutÕS – autoriõiguse seadus

BD – *BluRay* salvestuskandja formaat

CC – *Creative Commons*

CD – *Compact Disk* salvestuskandja formaat

CD-R – *CD-Readable*, ühekordset salvestamist võimaldav salvestuskandja

CD-RW – *CD-Rewritable*, mitmekordselt ülekirjutatav salvestuskandja

DRM – *Digital Rights Management* (digitaalne õiguste teostamine)

DVD – *Digital Versatile Disc*, salvestuskandja formaat

DVD-R – *DVD-Readable*, ühekordset salvestamist võimaldav salvestuskandja

DVD-RW – *DVD-Rewritable*, mitmekordselt ülekirjutatav salvestuskandja

EAÜ – Eesti Autorite Ühing

EL – Euroopa Liit

EMÜ – Euroopa Majandusühendus

EU – *European Union*

EÜ – Euroopa Ühendus

FIPR – *Foundation for Information Policy Research*

HDTV – *High Definition Television*

IFPI – *International Federation of the Phonographic Industry*

IPTV – *Internet Protocol Television*

ISBN – *International Standard Book Number*

ISSN – *International Standard Serial Number*

MD – minidisk

P2P – *Peer to Peer* failivahetusvõrgustik

RT – Riigi Teataja

RTL – Riigi Teataja Lisa

SCCR – *Standing Committee on Copyright and Related Rights*

TPM – *Technical Protection Measures* (tehnilised kaitsemeetmed)

TRIPS-leping - *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*  
(Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping)

TsÜS – tsiviilseadustiku üldosa seadus

UNESCO – *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation*

VHS – *Video Home System*, salvestuskandja formaat

VÕS – võlaõigusseadus

WCT – *WIPO Copyright Treaty* (WIPO autoriõiguse leping)

WIPO – *World Intellectual Property Organisation* (Maaailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioon)

WPPT – *WIPO Performances and Phonograms Treaty* (WIPO esitus- ja fonogrammileping)

WTO – *World Trade Organisation* (Maaailma Kaubandusorganisatsioon)